

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ALGILAMA KURAMLARI AÇISINDAN BİRİNCİ DÜNYA
SAVAŞI'NIN AKTÖR ÇİFTLERİ DÜZEYİNDE
İNCELENMESİ

Tuğba TEKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2019

©2019-Tuğba TEKİN

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

**ALGILAMA KURAMLARI AÇISINDAN BİRİNCİ DÜNYA
SAVAŞI'NIN AKTÖR ÇİFTLERİ DÜZEYİNDE
İNCELENMESİ**

**ANALYSING DYADIC LEVEL OF FIRST WORLD WAR IN
THE CONTEXT OF PERCEPTION THEORIES**

Hazırlayan
Tuğba TEKİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Öner AKGÜL

KIRŞEHİR-2019

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası ilişkiler Ana Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Tuğba Tekin tarafından hazırlanan "*Algılama Kuramları Açısından I. Dünya Savaşı'nın Aktör Çiftleri Düzeyinde İncelenmesi*" adlı tez çalışması. 29.08.2019.....tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Dr. Öğr. Üyesi Öner Akgül

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr.Üyesi İskender Karakaya

Üye.....(İmza)

Dr. Öğr.Üyesi Ayşe Ataş

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza)

Unvan,Adı-Soyadı

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../20..

Tuğba Tekin

İmza

ÖZET
ALGILAMA KURAMLARI AÇISINDAN BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN AKTÖR
ÇİFTLERİ DÜZEYİNDE İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Tuğba TEKİN

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Öner AKGÜL

2019–Toplam Sayfa XI- 157

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Jüri

Dr. Öğr. Üyesi Öner Akgül

Dr. Öğr. Üyesi İskender Karakaya

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Atas

Savaşlar ve ardından yaşanan barış ve anlaşmalar tarih incelemelerinin en önemli konusu olmuştur. Gruplar, klanlar, aşiretler ya da devletler arasında yaşanan savaşlar iletişimin en önemli kanalı olmuş ve bu sayede dinler yayılmış, kültürler kaynaşmış, yeni buluşlar yaşanmış ve birçok alanda iletişim sağlanmış. Görülen o ki savaşlar her dönem en çok bilginin edinebildiği faaliyetler olması nedeniyle tarihçilerin en önemli araştırma konusu olmuştur. Fakat savaşlar yalnızca neden-sonuç çerçevesinde incelenmiştir. Her ne kadar literatürde çok fazla çalışma bulunmasa da savaşın önlenebilir ya da etkisinin küçültülebilir bir olgu olduğu kabul edilir bir gerçektir. Devletleri yönetenlerin yani karar vericilerin insanlar olduğu ve bunların algılarının, korkularının, hayallerinin ya da hırslarının olduğu göz ardı edilmiştir. Tam da bu noktada algılama ve yanlış algılamanın savaşa giden yolda önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın amacı neredeyse dünya üzerindeki tüm ulusları etkilemiş olan ve nedenleri konusunda hâlâ tarihçilerin ortak kanaatlerinin bulunmadığı I. Dünya Savaşı'nı aktörler ve devletler açısından algılama ve yanlış algılama kuramları çerçevesinde incelemektir. İmparatorlukların yıkılması ile sonuçlanan yaklaşık 9 milyon askerin yaşamını kaybetmesine neden

olan bu savaşın yanlış algılama ya da abartılı algılamadan kaynaklı olma durumu oldukça ürkütücüdür. Yüzyıllar içerisinde devletler, yönetim şekilleri ve sosyolojik yapı elbette değişim içerisindeydi. Bu değişime ayak uyduramayan devletler elbette yıkılabilir ya da parçalanmak zorunda kalabilirlerdi. Fakat bu durumun sivilleri de etkileyerek bu kadar büyük bir yıkımın yaşanacağını kimse beklemiyordu. Bu savaşın kıvılcımını oluşturan olay Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahtının suikaste uğraması şeklinde tarih kitapları yazsa da savaşa giden yolda devlet çiftleri savaşa farklı çıkar ve beklentilerle dahil olmuştur. 19. yüzyılın sonları itibariyle dünyada hızlı bir değişimin başladığı hissedilmektedir. Fakat liderler bu değişimi fark edememiştir. İmparatorlukları yıkan, büyük yıkımlara neden olan ve sonrasında bir dünya savaşı olarak adlandırılan bu savaşın devlet çiftleri açısından bir yanlış algılamadan kaynaklı olabilme durumu oldukça ürkütücüdür. Bu noktada bu çalışma ile her devlet çifti ayrı ayrı incelenerek yanlış algılamaların olduğu durumlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Oluşabilen çok sayıdaki yanlış algılamayı tespit etmek için yalnızca farklı ittifak blokları arasındaki değil aynı ittifak içerisindeki devlet çiftleri de incelemeye dahil edilmiştir. Bu noktada I. Dünya Savaşı  ncesi yaşanan tüm gelişmeler aktör (devlet)  iftleri şeklinde incelenerek yanlış algılama sorununun olduğu durumlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu  alışma ile savaşa giden yolda devletlerin ve içerisindeki karar vericiler ile birlikte incelenerek karar vericilerin yanlış algılamalar ile ülkeyi nasıl savaşa sürüklediğini I.Dünya Savaşı  rneği içerisinde incelenmiş olacaktır.

ANAHTAR KELİMELEER: Aktör  iftleri, Algılama, Birinci Dünya Savaşı,Lider Analizi,Yanlış Algılama.

ABSTRACT
ANALYSING DYADIC LEVEL OF FIRST WORLD WAR IN THE
CONTEXT OF PERCEPTION THEORIES

M.Sc.Thesis

Preparer: Tuğba TEKİN

Advisor: Asst. Prof. Dr. Öner AKGÜL

2019 –Page -XI-171

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Science

International Relations Department

Jury

Dr. Öğr. Üyesi Öner Akgül

Dr. Öğr. Üyesi İskender Karakaya

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Ataş

Wars and following peace and treaties have been the most important subject of historical research. Wars between the groups, clans, tribes or states have been the most important channel of communication, and by this means religions have been spreaded, cultures have been united, new inventions have been experienced and communication has been provided in many areas. Apparently wars have been the most important research topic of historians, because wars are activities where the most knowledge can be obtained. However, wars have been investigated only in the framework of cause and effect. Although there are no much studies in the literature, it is an agreeable fact that war is a preventable case or a case which impact can be minimized. It has been overlooked that state governors are human being and they have fears, dreams or passions. Just at this point, perception-misperception is seen to have a significant effect on the road to war.

The objective of this study was to review World War I, which affected almost all nations worldwide and there is still no consensus among the historians about its causes, in terms of the actors and states from perception-misperception framework. This war, which has resulted in demolition of empires and caused loss of nearly 9 million soldiers, to be experienced due to misperception or exaggerated perception is quite frightening. Ofcourse states, regimes and sociological structure have been in a change over centuries. States that could not keep in step with this change might have to be demolished or disintegrated. However, nobody expected such a great destruction, which has also affected the civilian populations. Although history books have written that the event creating spark of this war was assassination of the crown prince of the Austro-

Hungarian Empire, state pairs have been involved in the road to war with different interests and expectations. A rapid change have been felt in the world as of the end of 19th century. However, the leaders have not realized this change. This war, which has demolished states, caused great destructions and later named as a world war, to be caused by a misperception from the aspect of state pairs is quite frightening. Herein, with this study each state pair was separately examined and the conditions with misperception were tried to be determined. In order to determine a large number of misperceptions, not only the state pairs between different alliance blocks, but also the state pair within the same alliance were also included in the study. At this point, conditions with misperception problems were tried to be determined by investigating all developments experienced between the World War I as actor (state) pairs. In this study, states and their decision makers were examined together on the road to war, and how have the decision makers dragged a country to war was reviewed with in the sample of World War I.

Keywords: ActorPairs, Perception, Word War One, Leader Analysis, Misperception.

ÖN SÖZ

Algılama ve yanlış algılama psikolojinin literatüründe olan bir kavram iken bugün artık uluslararası ilişkilerde, devletlerarası ilişkileri incelemede bir yöntem olarak kullanılmaktadır. Uluslararası ilişkiler teorilerindeki tartışmalar devletlerin yapısı üzerinde yaşanmıştır. Bugün artık devletler tek bir bütünsel yapı olarak görülmemekte ve karar vericilerin kişilerden oluştuğu ve bu kişilerin karakterlerinin korku ve ihtiraslarının etkileri göz ardı edilmemelidir. Bu noktada algılama ve yanlış algılama kuramları ile lider davranışlarının alınan kararlardaki etkisi incelenmekte ve sorun tespiti yapılmaktadır.

Araştırmanın temel amacı dünya tarihinde büyük öneme sahip olan I. Dünya Savaşı'nın yanlış algılamalar neticesinde oluşup oluşmadığını incelemekle birlikte var olan yanlış algılamaları tespit edip savaşın önlenabilirliği üzerinde bir veriye ulaşmaktır. Algılama ve yanlış algılama kuramları ile I. Dünya Savaşı öncesi aktör çiftleri davranışlarının analiz edilmesi, bu alan da yapılabilecek başka savaş ya da krizlerin de incelenmesinde örnek oluşturması amaçlanmıştır. Araştırmamız I. Dünya Savaşı öncesi dönem aktör davranışları ve devletlerin anlaşma, ittifak ve savaşların incelenmesi ile oluşturulmuştur. Bu savaşa taraf olan devletler arasındaki ilişkilere bakılarak içerisinde gerçekleşen yanlış algılama unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmayı tez konusu olarak belirlememde en önemli esin kaynağım olan ve şahsıma sabır ve içtenlikle yaptığı desteklerden ötürü saygı değer danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Öner AKGÜL'e teşekkürlerimi içtenlikle sunuyorum. Yine çalışmamda yaşadığım zorluklarda bana en büyük gücü veren çok kıymetli ailem ve eşime desteklerinden dolayı teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.	viii
SİMGELER VE KISALTMALAR	x
BÖLÜM I	1
1.GİRİŞ	1
1.1.ALGILAMA VE YANLIŞ ALGILAMANIN KURAMSAL ALT YAPISI	3
1.2.ROBERT JERVİS' IN GENEL YANLIŞ ALGILAMA KURAMI	19
1.2.1.Merkeziyetçilik Algılamaları.....	20
1.2.1.1.Bütünlük ve Planlama	20
1.2.1.2.Bireyin Kendi Davranışları Hakkında (Karşı Tarafın) Yanlış Bilgilendirilmesi.....	24
1.2.2.Bireyin Etkisi veya Hedef Açısından Önemi Abartması.....	27
1.2.3.Arzuların ve Korkuların Algılar Üzerindeki Etkisi	30
1.2.4.Bilişsel Uyumsuzluk.....	35
1.3.JACK S. LEVY'IN GENEL YANLIŞ ALGILAMA KURAMLARI	40
1.3.1.Düşmanın Yeteneklerine İlişkin Yanlış Algılamalar.....	41
1.3.2.Aşırı Askeri Güven ve Askeri Güven Eksikliği	42
1.3.3.Düşmanın Husumetinin Abartılması ve Düşmanın Husumetinin Hafife Alınması....	45
1.3.4.Yeteneklerine ve Niyetlere İlişkin Yanlış Algılamalar	47
BÖLÜM II:.....	50
2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ANALİZ DÜZEYLERİ VE AKTÖR ÇİFTLERİ... 50	
2.1. ANALİZ DÜZEYİ TARTIŞMASI	50
2.2. AKTÖR ÇİFTLERİ ANALİZİ.....	52
2.2.1.Aktör Çiftlerinin Doğası ve Uluslararası Etkileşimi	54
2.2.2.Güvenlik İkilemi, Caydırıcılık, Güç Geçiş Teorisi.....	55
2.2.3. Spiral Model ve Karşıt Güçlerin Eğilimleri	59
2.2.4.Karar Verme Teorileri	60
2.2.5. Oyun Teorisi Modelleri	64
BÖLÜM III	66
3.BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞININ AKTÖR ÇİFTLERİ.....	66

3.1.AVUSTURYA-SIRBİSTAN AKTÖR ÇİFTİ.....	66
3.2.AVUSTURYA-RUSYA AKTÖR ÇİFTİ.....	70
3.3.ALMANYA-FRANSA AKTÖR ÇİFTİ.....	75
3.4.ALMANYA-İNGİLTERE AKTÖR ÇİFTİ.....	95
3.5.ALMANYA-AVUSTURYA AKTÖR ÇİFTİ.....	107
3.6.AVUSTURYA-İNGİLTERE AKTÖR ÇİFTİ	114
3.7.AVUSTURYA-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ	114
3.8.OSMANLI İMPARATORLUĞU-BULGARİSTAN AKTÖR ÇİFTİ.....	115
3.9.ALMANYA-OSMANLI İMPARATORLUĞU AKTÖR ÇİFTİ.....	116
3.10.ALMANYA-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ.....	123
3.11. İNGİLTERE-FRANSA AKTÖR ÇİFTİ	124
3.12.FRANSA-RUSYA AKTÖR ÇİFTİ.....	124
3.13.RUSYA-OSMANLI İMPARATORLUĞU AKTÖR ÇİFTİ.....	126
3.14.RUSYA-BULGARİSTAN AKTÖR ÇİFTİ	128
3.15. AVUSTURYA-ROMANYA AKTÖR ÇİFTİ.....	129
3.16. RUSYA-İNGİLTERE AKTÖR ÇİFTİ.....	130
3.17. RUSYA-SIRBİSTAN AKTÖR ÇİFTİ.....	132
3.18. AVUSTURYA-FRANSA AKTÖR ÇİFTİ.....	133
3.19. OSMANLI İMPARATORLUĞU-AVUSTURYA AKTÖR ÇİFTİ.....	134
3.20.FRANSA-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ	136
3.21.OSMANLI İMPARATORLUĞU-FRANSA AKTÖR ÇİFTİ	136
3.22. İNGİLTERE-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ	137
3.23. OSMANLI İMPARATORLUĞU-İNGİLTERE AKTÖR ÇİFTİ	138
3.24.OSMANLI İMPARATORLUĞU-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ	140
3.26. RUSYA-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ.....	141
3.26. ALMANYA- RUSYA AKTÖR ÇİFTİ	142
3.27. AVUSTURYA-KARADAĞ AKTÖR ÇİFTİ	142
BÖLÜM IV	144
4.SONUÇ	144
KAYNAKÇA.....	148

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur. Kısaltmalar yazımında TDK yazım kılavuzundaki kısaltmalar dizini esas alınmalıdır.

Kısaltmalar	Açıklamalar
a.g.e.	Adı Geçen Eser
a.g.d.	Adı Geçen Dergi
a.g.m.	Adı Geçen Makale
a.g.t.	Adı Geçen Tez
Bkz.	Bakınız
B.O.A.	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
GSMH	Gayri Safi Millî Hasıla
HR SYS	Hariciye Siyasi
Mass.	Massachussets (U.S.A Eyaleti)
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra
Nr.	Hariciye Nezareti
Nr.	Numara
p.	Page (sayfa)
pp.	Pages (sayfalar)
s.	Sayfa
s.s.	Sayfa Sayısı
sy.	Sayı

TTK.	Türk Tarih Kurumu
U.S.A.	United States of America -Amerika Birleşik Devletleri
Vd.	Ve diğerleri
Vol.	Volume (cilt)
Vs.	Vesaire
Y. A. HUS.	Yıldız Tasnifi Sadaret Hususi Maruzat Evrakı Bölümü
Yay.	Yayınları

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Uluslararası İlişkiler disiplini araştırma ve inceleme alanı oldukça geniş bir çerçeve çizmektedir. Disiplin olarak doğuşu 20. yüzyıl kabul edilmiş olsa da inceleme alanı diplomasinin ilk yıllarını, ilk savaşları ve ilk anlaşmaları kapsayacak kadar geniştir. Hem tarih hem sosyoloji hem de psikolojiden beslenecek kadar geniş bir inceleme alanına sahiptir. Ayrıca Uluslararası ilişkiler, kendi içerisinde farklı çalışma alanları da mevcuttur. Siyasi tarih, Uluslararası ilişkiler teorileri, savaş teorileri, uluslararası hukuk, uluslararası örgütler bunlardan bazılarıdır. Bu disiplinin temel inceleme alanlarından olan savaşların neden ve nasıl olduğu somut verilere dayandırılarak devlet davranışları incelenmiştir. Aynı şekilde savaşların sonuçlarına ve ardından gelen anlaşmalara da ulaşılmıştır. Uluslararası ilişkiler teorisyenlerinin olaylara farklı çerçevelerden bakmaları farklı analiz düzeyleri oluşmasına neden olmuştur. Her analiz düzeyinde farklı bir değişkenin özne haline gelmesiyle bazen sistem bazen devlet bazen de birey üzerinde incelemeler söz konusu olmuştur. Devletlerin kısmen değişmeyen yapıları topraksal bütünlükleridir. Devlet içerisinde birçok etken dış politikayı ve karar almayı etkilemektedir. Ayrıca devletlerin yönetim şekilleri ve demografik yapının etkileri devletin karakterinden ayrı düşünülemez. Devletlerin bu kadar farklı bileşenlerin içerisinde bir karar almaları ve bu karar içeride çok farklı sesler olmasına rağmen tüm devleti kapsayan ve ilgilendiren biriciklik özelliğine sahiptir. Çünkü bürokrasi ya da halk dahil karardan haberdar olunmasa dahi, dış politika haline geldiğinde artık tüm ülkenin kararıdır. Uluslararası İlişkilerde karar almanın ne kadar önemli olduğunun birkez daha altı çizilmiş oldu. Tam da bu nokta çalışmamızın önem kazanmaktadır. Karar alma gibi korkunç öneme sahip bir politik davranışın yanlış algılama sonucu gerçekleşmiş olma ihtimali dahi ürkütücüdür. Karar vericilerinin yanlış algılama ile geliştirdikleri politikanın bir savaşla sonuçlanması, daha kötüsü ise büyük yıkımların olduğu hiç bir şeyin eskisi gibi olmayacağı ve ardından yine büyük bir savaşın yaşanmasına neden olmuş olması algılamanın ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

İncelemelerimizde, karar almadaki karmaşanın ve bu nedenle farklı seslerin olduğu bir çok araştırmacı tarafından bilinmesine rağmen algı ve yanlış algılama konusu çok rağbet gören bir alan olmamıştır. Bu alanda çalışmamıza ışık tutan Rabert Jervis ve Jack Levy önemli yanlış algılama tespitlerinde bulunmuştur. Öncelikli olarak temelinde psikolojinin alanı dahilinde olan algı ve algılamanın ne olduğu üzerinde durularak yanlış algılamaların bu

noktada nasıl tespit edileceği belirlenmeye çalışılacaktır. İnsanoğlu dünyaya gelmeden algısı oluşmaktadır. Algılamanın beş duyu organından farklı bir yanının olduğu incelenecektir. Sonuç olarak bireylerin nasıl yanlış algılama geliştirdiğini tespit etmemiz ile algılama ve yanlış algılama konusuna giriş yapmış olacağız. Fakat yanlış algılamayı devletlerin davranışlarında ya da daha doğrusu devlet karar vericilerinin davranışlarında aramak için uluslararası ilişkilerde hangi noktaların yanlış algılamaya neden oluşturabilecekleri sıralanarak daha soyut olan bu konu somutlaştırılacaktır.

Her ne kadar yanlış algılamaların birey düzeyinde gerçekleştiği bilinmesine rağmen devlet çiftleri üzerinde yapılan incelemelerle birey kaynaklı yanlış algılamalar devletler nezdinde incelenmeye çalışılacaktır. Önemli olan nokta ise bir yanlış algılama var ama “Nerede? Ne zaman? Var? ” buna ışık tutmak önemli olacaktır.

Uluslararası ilişkilerdeki birey, devlet ve sistem merkezli analiz düzeylerine kısa bir giriş yapılarak aktör çiftlerinin hangi etkileşimlerinin tespit edilmesi yanlış algılama konusunun somutlaşmasını kolaylaştıracaktır. Son aşama ise öğrenilen yanlış algılamaya kaynaklık eden durumları, aktör çiftleri özelinde I. Dünya Savaşı öncesi yaşanan hadiseleri incelemek olacaktır. I. Dünya Savaşı’na yön veren çok sayıda aktör çifti ile etkileri bitmeyen savaşın içerisindeki yanlış algılamalar tespit edilmeye çalışılacaktır. Üzerinde çalışmaların ve incelemelerin günümüzde dahi bitmediği I. Dünya Savaşı örneği ile uluslararası ilişkilerde yanlış algılama konusu üzerine dikkat çekmek amaçlanmaktadır.

Bu çalışma ile ulaşılmak istenen bugüne kadar dikkat çekmeyen algılama ve yanlış algılamanın diğer birçok savaşın öncesinde de inceleme alanı olarak seçilmesine ışık tutmak tır. Aktör çiftleri arasında yeni yanlış algılama sorunları tesbit edilerek yaşanması muhtemel savaş ya da krizlerin önüne geçebilmek oldukça önemlidir. Yanlış algılama ile bir dünya savaşının başlamasındaki asıl gerçeklerin neler olduğu tespit edilecektir.

1.1.ALGILAMA VE YANLIŞ ALGILAMANIN KURAMSAL ALT YAPISI

Algı, algılama ve buna bağlı yanlış algılama psikoloji ve davranış bilimlerinin konusu dahilindedir. Konu uluslararası ilişkiler çerçevesinde incelenmeden önce algı ve algılama hakkında genel çerçeve çizilmesi çalışmanın anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Algı nesnel dünyayı duyular yoluyla öznel bilince aktarmakta, bir anlamda bizi gerçekliğe götürmektedir. Algılar gerçektir, çünkü insanlar onlara inanır.¹

Algı denilince akla duyu organlarımız tarafından kaydedilen uyarıcılar ve bu uyarıcılara verdiğimiz tepkilerden çok, bu uyarıcılara dayalı olarak yapmış olduğumuz yorumlar, bu uyarıcılara verdiğimiz anlamlar gelmelidir.² Algı, duyu organlarımızca taşınan duysal verileri örgütleyip yorumlamaktadır. İnsanların çevresindeki yer alan uyarılara anlam verme sürecidir.³

Algılar iç ve dış algı olmak üzere ikiye ayırır. Algılamanın gerçekleşmesi için uyarana ihtiyaç vardır fakat uyarın olmadan da algılama gerçekleşebilir. Kişilerin benliği ve psikolojik durumları iç algılarının oluşmasını sağlar. Dış algılar için bir dış uyarana ihtiyaç varken, iç algılar için bir uyarının olması gerekmez.⁴ Dış algılar için duyu organlarına ihtiyaç varken, iç algılar insanın sezileri ve öngörülleri ile gerçekleşir. Fakat öz algılar ise bu iki algı ile sentez kuran algılardır.

Algıları örgütleyen birbirinden farklı zihinsel kategoriler vardır ve bunlar bazı insanlarda daha basit, bazı insanlarda ise daha karmaşık olabilmektedir. Bu süreçleri anlamlandırmak için temel bir yapıyı, algı oluşumunu anlamak gerekmektedir. Kişinin belli bir insana, gruba nesneye, olaya yönelik olumlu ya da olumsuz düşüncelerine veya tepkide bulunmasına tutum denilmektedir.⁵ Algılar algılayanlar için gerçektir. Fakat algılanan olaya karşı kişinin elinde tuttuğu seçeneklerden birini seçmesi ve uygulaması bir tutumdur. Kişiler aynı algılamaya sahip olup farklı tutumlar sergilemesi psikolojik yapıları ya da karakterleri ile

¹ Ali Saydam, Algılama Yönetimi, Rota Yayınları, İstanbul, 2005a, s.38.

² Yıldız Dilek Ertük, Davranış Bilimleri, Kutup Yıldızı Yayınları, 4. Basım, İstanbul, 2013, s.226.

³ İsmail Bakan, İlker Kefe, Kuramsal Açından Algı ve Algı Yönetimi, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2012, Cilt 2, sayı 1, ss.19 – 34, s.21.

⁴ Hasan Turan, Algı ve Algılama, Hasan, Tutar Ed., Davranış Bilimleri, Kavramlar ve Kuramlar, 3.Baskı, Seçkin Yayınları, Eylül 2016, Ankara, ss.185-225, s.205.

⁵ Ramazan Ertürk, Aristoteles'in Ruh Üstüne Adlı Yapıtında Algı Problemi, Felsefe Dünyası Dergisi, ss.27, s.91-92.

ilgili olabilmektedir. Devletler de bireyler tarafından yönetildiklerine göre bireylerde kendi karakterleri çerçevesinde bir tutum ya da stratejisine uygun bir davranış geliştirebilmektedir.

Bir eylem, inanç ya da düşüncenin altında yatan, bunlara yön veren ve anlam kazandıran değerler sistemine algı dayanağı denir. Algı dayanağı, kişinin tutum ve davranışlarını denetleme, sınırlama, yorumlama ve biçimlendirme görevi görür. Algı daha önceki deneyimleri ve öğrenme süreçlerini içerir ve algı yanılgıları, algılama düzeyinin hataya açık olduğunun kanıtıdır.⁶ Algılama bir farkına varma, farkına varılma, bilgi setimiz içinde yer bularak yakıştırma ve söz konusu olguyu nitel ve nicel olarak yargılayıp değerlendirme sürecidir.⁷ Algılama; dış dünyadaki gördüklerimiz karşısında bizim hissettiklerimizdir. Her kişi aynı dış dünyayı farklı algılayabilmesinin altında birçok sosyal ve psikolojik nedenler yatmaktadır. İnsanlar dış dünyayı algıladıkları kadar gerçek görmektedir. Davranışlarımızı ve duygularımızın dışı vurmadaki anlamlandırma şeklimiz; yani nedenselliği açıklama şekli, algılama durumumuz ile ilişkilidir. Duyusal mesajların anlamı özümselebiliyorsa algılama oluşmaktadır.⁸ Algılama süreci, kişilerin sahip oldukları değer yargıları, amaç ve hedefleri, ihtiyaçları, içinde yetiştikleri kültürel ortam, bilgileri, hisleri, geçmişteki tecrübeleri ve hatta biyolojik ve fiziksel özellikleri gibi birçok etmen tarafından etkilenmektedir. Dolayısıyla aynı uyarı, farklı kişiler tarafından değişik şekillerde algılanmaktadır.⁹

Algılama "bir şeyin farkına varma ve farkına varılan şeye bilgi sistemimiz içinde bir yer bularak yakıştırma ve söz konusu olguyu nitel ve nicel olarak yargılayıp değerlendirme süreci" şeklinde ifade edilebilir.¹⁰ Algılama, hem "belirli bir algı, güç veya yetisine sahip olma" ve hem de "belirli bir algı fiilini (algılama) gerçekleştiriyor olma" anlamına gelir ve bu kavram birinci anlamında potansiyelliği ikinci anlamında ise aktüelliği ifade eder.¹¹ Aristo'ya göre duyu yetisi yanmaya hazır olan bir maddeye benzer ve faaliyetine başlamak için de ilk ateşlemeyi (algılamayı) yapacak olan dışsal bir ateşleyici (duyu) ye ihtiyaç duyar.¹²

⁶ Ertürk, a.g.e., s.231.

⁷ Tuğray Kaynak, Örgütsel Davranış, İstanbul Üniversitesi Yayını, 1990, s.63, aktaran, Mehmet Akif Özer, Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi Ve İç Güvenlik Hizmetleri, Karadeniz Araştırmaları, Bahar, 2012,33, 147, 180, s. 151.

⁸ Barlas Tolan vd., Ben ve Toplum, Sosyal Psikoloji-1, Teori Yayınları, Ankara, 1985, s.83,

⁹ Erol Eren, Yönetim ve Organizasyon, Beta Basım Yayım, İstanbul, 2001,s. 397.

¹⁰ M. Şerif Şimşek, Tahir Akgemci, Adnan, Çelik, Davranış Bilimleri, Meslek Yüksek Okulları Serisi, Gazi Kitabevi, Şubat, 2010, Ankara, s. 109.

¹¹ Hasan Tutar, a.g.m., ss.185-225, Hasan Tutar Ed., a.g.e., s. 195.

¹² Ramazan Ertürk, Aristoteles'in Ruh Üstüne Adlı Yapıtında Algı Problemi, Felsefe Dünyası Dergisi, ss.27, s. 91-92.

İnsanlar uyaranları iki şekilde algılayabilir: Tecrübe yoluyla ve zihinsel olarak.¹³ Algı, bu yönüyle duygularla şekillenen bütün zihni yapıyı, hayallerin bütün çağrışımını ve birikimini kapsar; ancak algı anlamak ile aynı anlama gelmez.¹⁴ İnsanın hiç tanımadığı bir nesneyle karşılaşması durumunda onu fark eder, ancak insanın onu anlaması için bilgiye ve bilişsel süreçleri kullanmaya ihtiyacı, kısaca algılamaya ihtiyacı vardır.¹⁵ Algılama salt duygulara bağlı fizyolojik bir süreç değil, anlamlandırmayı da içeren bilişsel bir süreçtir. Algıların yorumlanmasına, analiz edilmesine, örgütlenip anlamlı ilişkilerin kurulması sürecine algılama denir.¹⁶ Bir uyaran olmadığı takdirde algılama başlamaz.

İnsanlar, nasıl davranacaklarına karar verirken, diğer kişiler hakkında mantıklı ama çoğu zaman hatalı algılara dayanırlar ve sıklıkla da kendi davranışlarının nedenlerinin farkında olmazlar.¹⁷

Algılama deneysel ve zihinsel algılama olarak iki biçimde karşımıza çıkmaktadır. Deneysel algılamalar, görme, dokunma, işitme, tatma ve koklama yoluyla algıladıklarımız; zihinsel algılamalar ise altıncı hissimizle yani bir konu hakkında var olan fikirlerimiz aracılığıyla algıladıklarımızdır.¹⁸ Birinci algılamayı sayısal, fiziksel ve maddi özellikler meydana getirirken, ikincisini oluşturmak ve elde etmek daha zordur. Zihinsel algılamaları sağlamak için karşı tarafın algılamasındaki sınırları ve engelleri bilmek ve mesajı bu çerçevelere göre vermek gereklidir. Kesinlikle unutulmaması gereken, davranış biçimlerini akıl ve mantıktan çok duyguların yönettiğidir.¹⁹

Kişileri rahatsız eden duygusal sıkıntılar, doğrudan olayların ve yaşananların kendisinden değil, bunların algılanma ve değerlendirilme biçiminden kaynaklanmaktadır.²⁰ Yakın yıllarda yapılan pek çok araştırma, her ne kadar erken yaşlarda yaşanan travmaların bilinçaltı bir öfke yaratsa da kişi davranışlarının daha çok durumsal, yani mevcut durumun

¹³ Ali Saydam, a.g.e., s. 395.

¹⁴ Strauch Ralph, The Reality Illusion: How You Make the World Experience, New York, Harper&Row Publishers, 1989, aktaran, Hasan Tutar, a.g.m., ss.185-225, Hasan Tutar Ed., a.g.e., s.186.

¹⁵ Hasan Tutar, a.g.m., ss.185-225, Hasan Tutar Ed., a.g.e., s.186.

¹⁶ Hasan Tutar, a.g.m., ss.185-225, Hasan Tutar Ed., a.g.e., s.186.

¹⁷ Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.26.

¹⁸ Stupak Ronald J., Perception Management: An Active Strategy For Marketing And Delivering Academic Excellence, Business Sophistication, And Communication Successes, Public Administration & Management: An Interactive Journal, 2000, s.253, aktaran, Özer, a.g.m., s. 149,

¹⁹ Ali Saydam, a.g.e., s. 89

²⁰ Ertürk, a.g.e., s. 227.

gereklerine dönük olduğunu ortaya koymaktadır.²¹ Vamık Volkan'a göre bir bebek dünyaya geldiğinde boş bir sayfa gibidir. Onun kişiliğinin oluşması için "dost" ve "düşman" kavramlarına ihtiyaç vardır. Böylece bebek daha ileriki yıllarda olumsuz yönlerini düşmanları üzerinde yansıtırken iyi yönlerini ise dostları üzerinde yansıtmaktadır.²² Volkan'a göre düşman kavramı çatışma yaratıcı bir etkiye sahiptir. Bireyler istenmeyen yönlerini yansıtabilmek için kendilerine sürekli hasımlar seçer. Hasımlık kavramı daha çok farklılık çizgisinde şekillenir ve suçluluk ve suçluluk hissini azaltmak için genellikle başka ulus üyelerini hedef alır.²³

Volkan başka ulusları hedef alma noktasında "seçilmiş travmalar" ve "seçilmiş övünçler" kavramını geliştirmiştir.²⁴ Seçilmiş travmalar, bir grup ya da ulusun tarihinde yaşadığı hazmedemediği üzücü olaylardır. Örneğin, Yunan ulusu için İstanbul'un kaybedilmesi travmatik bir olaydır. Ulusal bilinci güçlü tutmak ve düşmanlığın nesillerce devam etmesi için daha çok abartılmakta ve objektiflikten uzaklaştırılmaktadır. Seçilmiş övünçler kavramı, bir grup ya da ulusun tarih içerisindeki önemli başarılarını ve zaferlerini içermektedir. Geçmişte büyük başarılar elde etmiş bir grubun ya da ulusun üyesi, sonradan daha olumsuz koşullara uyum sağlamakta güçlük çekerler. Bir yandan eskiden var olan gücü kaybetme psikolojisi, diğer yandan kaybedileni yeniden kazanma arzusu, çoğu kez uluslar için yeni çatışmalara ve yayılcı politikalara zemin hazırlar.²⁵ Örneğin, Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanan Yunanistan'ın Megali Idea ülküsü ile Bizans'ı diriltme gayesi içerisinde olması, Yahudilerin seçilmiş halk olduğu inancı ve İsrail topraklarının gerçek sahipleri oldukları düşüncesi ile çatışmacı tutuma sahip olmaları. Mağduriyet psikolojisi seçilmiş travmaların bir sonucudur. Bu düşünceye sahip olunması intikam duygusunu körüklemektedir. Seçilmiş travmalar ve övünçler de olduğu gibi analogilerde algılamalar üzerinde etkilidir. Analoji, karar alıcıların güncel bir olayı ya da durumu daha önceki tarihsel bir olaya benzer gördüğü karar alma sezgisel kısa yoludur. Münih analogisi, bir saldırganı karşı durulması ve bunun yerine, onu yatıştırmaya ya da barışı korumak umuduyla ödünler vermeye çalışması durumunda,

²¹ Dominic Abrams, Michael A. Hogg and Jose M. Marques Ed., The Social Psychology of Inclusion and Exclusion, New York, Psychology Press, 2005; Brian Parkinson, Angeta Fischer and S. R. Manstead, Emotion in Social Relations, New York, Psychology Press, 2005; Kathleen Taylor, Brainwashing: The Science of Thought Control, Oxford, Oxford University Press, 2004, aktaran, Muzaffer Ercan Yılmaz, Savaş ve Uluslararası Sistem, Dora Yayınları, Bursa, 2. Basım, Kasım 2013, s. 10.

²² Bkz. Vamık D. Volkan, The Need to Have Enemies and Allies, Northvale, NJ: J.Aronson, Inc., 1988, aktaran, Muzaffer Ercan Yılmaz, Savaş ve Uluslararası Sistem, Dora Yayıncılık, Bursa 2013, a.g.e., s.12.

²³ Bkz. Vamık D. Volkan, a.g.e., aktaran, Yılmaz, a.g.e., s.12.

²⁴ Bkz. Vamık D. Volkan, a.g.e., aktaran, Yılmaz, a.g.e., s.12-14.

²⁵ Yılmaz, a.g.e., s.14.

sonucun sadece daha da saldırganlaşmasını teşvik etmek olacağını ve kaçınmaya çalıştığınız savaşı muhtemelen size getireceğini ileri sürmektir.²⁶

Kaybetmiş olmak, başaramamış olmak, kandırıldığını düşünme duygusu gibi olumsuz duyguları yaşayan taraf olma durumu, yalnızca hata yapmak ya da karşımızdaki kişi ve olaylar karşısında daha eksik olduğumuzdan kaynaklanan bir durum değildir. Çalışmamızın da ana problemini oluşturan yanlış algılama kaynaklı bir durum olabilmektedir. Bu bazen stratejik, bazen duygusal bazen de zayıflık arkasına gizlendiğinden anlaşılmasında güçlükler yaşanmasına neden olmaktadır. Bijoor'un tabir ettiği gibi algının bir belirti ve kişisel olması²⁷ yalnızca bir durumun gerçekleşmesi sonucu ancak diğer gözlemciler tarafından bir yanlış algılama sorunu oluşup oluşmadığı sonucuna ulaştırır. Algılama kişiseldir fakat yanlış algılama saptamasında bulunabilmek sosyolojik bir inceleme ile gerçekleşir. Algı, deneme ve öğrenme yoluyla ortaya çıkar,²⁸ yaklaşımı ile birlikte algılamanın sosyal yaşamda ve Uluslararası ilişkilerde strateji, yöntem ve teorilerin oluşmasına zemin hazırladığı yönünde bir sonuca ulaşılabilir. Liddell Hart'ın, en etkili dolaylı tutum düşmanı hile veya korkutma yolu ile yanlış bir harekete sevk eden ve böylece onu kendi çabası ile yenilgiye uğratan metottur,²⁹ tespiti ile karşı tarafta oluşturulabilecek yanlış algılama durumunun nasıl bir stratejik başarı yaratabileceği gösterilmektedir. Yanlış algılama, durumunun varlığı ile nasıl bir stratejik avantaj edinmenin olabileceğinin bir yolu da, yine Hart'ın strateji yönteminde birden fazla devletle bir savaş durumunun yaşanmasında önce güçlü olana saldırmak ve yenilgiye uğratmak ile diğer devletlerin bu durum karşısında, yenilgiyi kabul edecekleri algısına kapılmaları mümkündür. Yine bu strateji de bir yanlış algılama durumunun oluşturulması ile oluşabilecek bir stratejidir. Algılama ve yanlış algılama kavramsal olarak Uluslararası İlişkiler literatüründe yeni inceleme konusu olmakla birlikte, Uluslararası İlişkilerin inceleme konusu olan savaş, strateji gibi önemli kavramların oluşum piramitin de önemli bir basamağıdır. Hiç kimse insanın deha ve ahmaklık kapasitesini, irade yetersizliğini tam olarak hesaplayamaz³⁰ tam olarak bu noktada algılamanın önemi ve yanlış algılama durumunun gerçekleşmiş

²⁶ Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.525.

²⁷ Bkz. Bijoor Harish, It's perception management!, <http://www.blonnet.com/catalyst/2003/04/17/stories/2003041700140400.htm>, 17.04.2003, s.2, aktaran, Özer, a.g.m., s.148.

²⁸ Bkz. Stupark Ronald J., Perception Management: An Active Strategy For Marketing And Delivering Academic Excellence, Business Sophistication, And Communication Successes, Public Administration & Management: An Interactive Journal, 2000, s.235, aktaran, Özer, a.g.m., s.148.

²⁹ B. Liddell Hart, Strateji Dolaylı Tutum, Çev. Selma Koçak, Doruk Yayıncılık, 2. Baskı, 2003, İstanbul, s.220.

³⁰ B. Hart Liddell, a.g.e., s.449.

olmasının tespitinin savaşın, çatışmanın ya da krizin gerçekleşmiş olması ile belirlenebilir.

Algılama sürecini etkileyen faktörler;³¹ Algılama sürecini etkileyen en önemli durumlardan biri algılayanın özellikleridir. Algılama süreci algılayanın bilgi ve motivasyon düzeyi ile ruh durumuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir.³² Algılayanın bilgi düzeyi; şemalar, kişilerin hafızalarında sakladıkları ve algılama sürecinde önemli rol oynayan soyut bilgi yapılarıdır ve geçmiş deneyimlerimiz bilgi şemaları olarak birikirler ve kişinin şu anki dikkat ettiği ya da görmezlikten geldiği durumları etkilerler. Algılamanın motivasyon düzeyi; algılama anında kişinin ihtiyaçları, değerleri, arzuları algılama süreci üzerinde etkili olmaktadır.³³

Algılayanın ruhsal durumu da algılamayı oldukça etkileyen bir durumdur. Objeye ve ortama bağlı özelliklerdeki değişimler algılamayı etkilemektedir. Özellikle rutin olan bir durumda bir değişim yaşanması algılamamızı etkiler ya da sürekli gördüğümüz bir durumda farklılığın olması algılamamızı kolaylaştırmaktadır. Bu durumu karar verici açısından sınır güvenliği durumunda değerlendirebiliriz. Komşu ülke sınırına asker ve mühimmat yığdığını görmek, doğal olmayan bir durum olduğuna yönelik bir algılama geliştirilmesine neden olur.

Kişilere bağlı algılama sorunlarından biri önyargılı olmaktır. Bu algılama sürecinin yanlış algılamaya evrilmesine neden olur. İlk etki durumu da kişi hakkında bilgi sahibi olmadan elde edilen bir ön yargı durumudur. Ters etki ise aynı ortamda yer alan diğer kişilerin algılama sürecini etkilemesidir.

Sosyal algılama "bir bireyin diğer bireyleri algılayış biçimi" olup; yanlış ya da saptırılmış algılamaların neden olduğu basmakalıp yargı ve hale etkisinden arındırılması anlamındadır.³⁴

Beklentiler ve motivasyonel durumlardan etkilenen algı, kişinin başlangıçta edindiği bilgiyi, diğer kişilerin hareketlerini ve güdülerini zihinde kategorize ederek ve ek bilgiler

³¹ R. S. Feldman, Essentials of Understanding Psychology, McGraw Hill, N.Y., 1989; Abraham K. Korman, Organizational Behavior, Prentice Hall, New Jersey, 1977; Çiğdem Kağıtçıbaşı, İnsan ve İnsanlar, Evrim Yayını, İstanbul, 1988; Hugh Arnold ve Daniel C. Feldman, Organizational Behavior, McGraw- Hill Book Company, New York, 1986, R. Kreitner ve A. Kinicki, Organizational Behavior, BPI, Irwin, Boston, 1989, aktaran, Salih Güney, Açıklamalı Yönetim Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimleri Sözlüğü, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2004, s.106-176.

³² Salih Güney, a.g.e., s.110.

³³ Salih Güney, a.g.e., s. 110.

³⁴ Tuğray Kaynak, a.g.e., s. 84-85

geldikçe de bu bilgileri güncelleyerek, sosyal algılama faaliyetini gerçekleştirir.³⁵

Hale etkisi algılama ve yanlış algılama açısından oldukça önemlidir. Buna göre birey bir özelliği bakımından nasıl değerlendirilmişse, diğer özellikleri açısından da aynı şekilde değerlendirilmektedir. İyi bir savunma bakanının iyi bir Başbakan olacağı algısına kapılmak bir yanlış algılamaya neden olmaktadır. Burada yaşanacak bir diğer yanlış algılama sorunu ise kendimize benzeyen kişilere daha olumlu bakmaktır. Aynı etnik kökenli iki ülke mutlak olumlu ilişkiler içerisinde olduğu yönündeki yanlış algılama yanlış ittifaklaşmaya neden olabilir. Bir insanın belli bir özelliğini ya da başarısını genelleme yaklaşımı hale etkisi olduğunu belirtmekle birlikte bu durumun tersi olan boynuz etkisi (horn effect) kişinin bir olumsuzluğundan yola çıkarak bu durumu genelleme durumudur.

Bir başka yanlış algılamaya neden olabilecek durum ise "kendi kendini gerçekleştiren kehanet"³⁶ karar verici ülkesinin sürekli saldırıya uğrayacağını düşünüyor olması, zamanla motivasyon düşüklüğüne ve farkında olmadan saldırı gerçekleşmeden gerçekleşmiş gibi politika geliştirmesine ve politikası nedeniyle dikkatleri üzerine çekmesine neden olmaktadır. Kısacası yanlış algılama yaşayan bir devlet diğer devletlerin de yanlış algılama sürecine dahil olmasına neden olmaktadır.

Uyaran aynı olmasına rağmen algılamasının farklı olması, algı ile gerçek arasındaki farktan kaynaklanır. Gerçekte var olanla mevcut durumda olan arasında bir farklılık varsa, bunu kişisel veya toplumsal gerçeklik olarak adlandırmak mümkündür.³⁷

Öğrenme algılamayı etkileyen önemli bir faktördür.³⁸ Fakat öğrenme ileriki yaşlarda azalmakta tecrübe önem kazanmaktadır. Bu durumdan yola çıkarak yaşı ilerlemiş karar vericilerin algılama yetisi daha az gelişmekte ve farkındalığı daha az olmakla birlikte yanlış algılama söz konusu olabilmektedir.

Basmakalıplılık (stereotipleştirme) algılamayı etkileyen ya da yanlış algılamaya neden olan önemli bir faktördür. Basmakalıplılık kulaktan dolma bilgilerle elde edilen bilimsel olmayan duygusal yargılardır. Bu nedenle yanlış algılamaya neden olabilmektedir. Model oluşturma (prototipleştirme), herhangi bir kişiyi model alma durumu şeklindedir aşırıya

³⁵ İsmail Bakan, İlker Kefe, Kuramsal Açıdan Algı ve Algı Yönetimi, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2012, Cilt 2, sayı 1, ss.19-34, s. 21.

³⁶ Şimşek ve diğerleri, a.g.e., s.111.

³⁷ Tutar, a.g.m., s.186.

³⁸ Bkz. Tutar, a.g.m., s.196.

kaçılması durumunda önemli bir yanlış algılama nedenidir. Bir önceki lideri model olarak geliştirilen politikalar hem iç politikada he dış politikada yanlış algılamalara neden olmakla birlikte geçmiş politik yapı ile bugünkü uluslararası sistemde meydana gelen farklılığın gözden kaçırılmasına neden olan bir durumdur.

Bilinçlilik ve farkındalık bireyin çevresini ve kendisini kontrol etmesini sağlar, birey bilişsel süreçlerini oluşturur, yönlendirir ve davranışlarını planlar, başlatır ve bitirir. Kara vericinin fazlasıyla kontrollü olması bazı durumlar da kendisini dış uyaranlara karşı kapatmasına buna bağlı yanlış algılamasına neden olabilmektedir. Olaylara karşı davranış ya da politika geliştirmek gerekmektedir. Stabil bir duruş yanlış algılamaya neden olmaktadır.

Algısal işlevleri, düşünceleri, duygusal uyaranları, bilişsel süreçleri ve çevresel uyarıcıların bazılarını görmezden gelip bazılarını fark ederek tüm bu süreçlerin tamamını bilişsel olarak kontrol edip onlar üzerinde odaklaşmaya dikkat denir.³⁹ Algılama sürecinin başında dikkat vardır, dikkat, uyaranları, uyaranlar algıyı, algı ise algılamayı etkiler.⁴⁰

Hazırlayıcı kurulum⁴¹ durumu algılama konusunda önemli bir belirleyicidir. Kişi çevresindeki birçok uyarıcı dış etmene karşı, bir uyarıcıya kendini odaklayarak birçok uyarıcı içerisinde yalnızca odaklandığını görmesi ya da işitmesi durumudur. Yine konumuz çerçevesinden bakacak olursak ülkesine karşı bir tehdit olma, endişesi yaşayan bir karar verici, uluslararası ortamda yalnızca gerçekleşen savaşılar odaklanarak ya da dikkat ederek kaygısını güçlendirmekte ve kaygısını politikalarına yansıtarak gerçeğe dönüştürebilmektedir. Bu kişinin kendisini seçici algılara göre kurmasından kaynaklıdır.⁴²

Önyargılar ve basmakalıp düşünceler algılamayı etkiler. Kişi bu düşüncelerin etkisinde algılar. Basmakalıp düşüncelerin olumlu ya da olumsuz olduğu durumlar varken, önyargılar olumsuz düşüncelerden oluşur.

Algısal beklenti durumunda ise; öncelikle beklenti, belli bir durumun gerçekleşmesi halinde umulan bir sonucun ortaya çıkması öngörüsüdür ve insanlar bekledikleri şeyi

³⁹ Tutar, a.g.m., s. 197.

⁴⁰ Stamovlasis, D. ve Tsaparlis G., Application Of Complexity Theory To An Information Processing Model In Science Education, Nonlinear Dynamics, Psychology, and Life Sciences, 2001, 5/3, s.267-286, aktaran, Tutar, a.g.m., s. 197.

⁴¹ Bkz.Tutar, a.g.m., s. 200.

⁴² Clifford T. Morgan, Psikolojiye Giriş, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Eğitim Kitabevi, 1. Baskı, 2009, Ankara, s. 276.

algılarları.⁴³ Uluslararası ilişkilerde yaşanan her krizin savaşa dönüşeceği yönündeki bir beklenti devletin askeri güç olarak yıpranmasına ve agresif bir devlet olarak algılanmasına neden olur. Bu durumun ayrıca diğer devletler nezdinde ise uzlaşya önem vermeyen ya da barış yanlısı olmayan bir devlet algısı oluşmasına da neden olur.

Geçmiş yaşantılar ve deneyimler algılamayı etkiler. Önceki öğrenmeler bugünkü algılamayı etkiler ve öğrenme ile algılama arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur.⁴⁴

Algılama sürecinde görsel dünyanın var olan boşlukları, bir bütüne tamamlanarak algılanır. Tamamlama eğilimi, insanların görsel dünyalarını, uyarıdaki boşlukları doldurarak görmelerini ve böylece kopuk parçalar yerine bütün bir nesneyi algılamalarını sağlar.⁴⁵ Uluslararası ilişkilerde karar verici çevresindeki küçük gelişmeleri tamamlayarak yanlış algılama durumu yaşayabilir. Kendisi ile komşu olan iki devletin anlaşma yaptığını duyması ve bir de bu devletlerden herhangi birinin dahi silahlandığını haber alması durumunda bu durumu kendisine karşı bir tehdit olarak algılamaktadır.

Barry Buzan davranış bilimci olmamasına rağmen algılama sorununu insanlarda olduğu gibi devletlerde de gerçekleştirebileceğini belirtmektedir. Algısal sorun, temel bir sorundur çünkü bu karar alma sürecinin dayandığı bilgi temelinin tamamını etkiler. Algı hem neyin olgu olarak görüldüğü, hem de bu "olguların" güvenlik analizinde nasıl bir anlam taşıyacağını etkiler.⁴⁶ Algının devletler ve bireyler için aynı olan iki bileşeni vardır: Algılar görünen şey bağlamında gözlemcinin nerede durduğuna ve görenin iç yapısına göre değişir. Pozisyona bağlı bakış açıları zaman ve mekâna göre değişir. Buzan'ın bahsettiği algılama sorununun iki bileşeni tüm devletleri etkilemektedir. Her devletin, sistemin bilgi dayanağını oluşturan nesneler ve olaylarla ilgili pozisyona bağlı farklı bir görüşü vardır ve her birinin kuruluş yapısı, her bir olayı veya nesneyi farklı şekilde görmesini sağlamak için yeterli düzeyde diğerlerinden farklıdır. Bu süreç kendini, her bir devletin, kendi algısı ile günümüz olaylarını süzgeçten geçirerek farklı bir tarih oluşturması ile devamlı kılar.⁴⁷ Buzan, devletlerin algısal mekanizmalarının güvenlik politikalarını belirlediğinin altını çizmektedir.

Devletlerarasındaki pozisyona bağlı ve yapısal farklılıklar aynı gerçekliğin farklı

⁴³ Tutar, a.g.m., s. 203.

⁴⁴ Tutar, a.g.m., s. 210.

⁴⁵ Cilifford T. Morgan, a.g.e., s.268.

⁴⁶ Barry Buzan, İnsanlar, Devletler&Korku, Emre Çıtak Çev. Ed., Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2.Basımdan Çeviri, Eylül 2015, s. 269.

⁴⁷ Barry Buzan, a.g.e., s. 269.

yorumlarını yarattığı için, sistemin doğal yapısı yanlış anlamayı arttırmakta ve güç-güvenlik ikilemi dinamiğini beslemektedir.⁴⁸ Buzan bu yaklaşıma göre uluslararası ilişkilerde tek bir algının ya da kuralların olmadığının ve herkesin bir güç ve mevki mücadelesi içerisinde olduğunu belirtmektedir.

Algılama bir kişi duygu durumu olmakla birlikte, yaşayan bir organizma olarak kabul gören devletler de bir başarı kazanma, doygunluğa ulaşma ya da daha fazlasını isteme gibi duyguları yaşayan bireyler tarafından yönetilmektedir. Umutsuzluk da yaşanan duygulardan biridir. Bazen umutsuzluk duygusu kendini ya da devletin gücünü var olandan daha eksik algılamaya neden olabilir. Carl von Clausewits de yeni stratejiler geliştirmede umutsuzluğun gözleri kör ettiği için yeni strateji geliştirmenin çok mümkün olamayacağını aktarır.⁴⁹ Clausewits'e göre; savunmada gücünü ya da kuvvetini gizli tutmak önemlidir çünkü savunma saldırının muhtemel olduğu bir durumdur bu nedenle savunmada başarının olmasının yolu kuvvetini gizli tutmaktan geçer ve düşman devlet karşı tarafın kuvvetini az algıladığı sürece saldırıya geçer.⁵⁰ Savuma stratejisi ile de yanlış algılama durumunun oluşmasının yolu açılmaktadır. Stratejinin önemli amacı karşı devlette kendi devleti lehinde bir yanlış algılama durumu oluşturarak hedefe ulaşmak amaçlanmaktadır. Yanlış algılamanın fayda ve zararı algılayan ve bazen de yanlış algılanmasını isteyen devletler için farklılık gösterebilmektedir. Clausewits silahlanmaya yönelik stratejinin yanlış algılamadaki etkisini savaş sırasında önemli bir algılama sorunu oluşturmasını ele alır. Buna göre muharebe başladığı anda da tüm kuvvetler seferber edilmemeli elde mutlaka gizli kuvvet bulundurulmalıdır, çünkü savaşın gidişatını belirlemenin yolu gizli tutulan kuvvetlerle mümkündür.⁵¹ Clausewits de stratejisini kendi algısı çerçevesinden oluşturmaktadır. Başarılı bir asker olması ve Avrupa'nın farklı yerlerinde görev alması onda bir insan algısı oluşturmuştur. Ona göre düşmanın gücü hakkında kuşkulu olmak ve söylentilerle onun büyüklüğü abartılır, insanların çoğu yaradılıştan ürkektir ve bu yüzden daima tehlikeyi abartırlar. İnsan doğasına yönelik algının farklılığı bilinmekle birlikte her farklı algı farklı bir stratejinin gelişmesine ve savaşa başlamadaki karar alma dahil taarruz ve savunmada önemli bir doğru ya da yanlış algılama sorunu oluşturabilir. Yine içerisinde yanlış algılamanın olması ile doğabilecek bir strateji sorununun altı çizilebilir. Bu durum bize devletlerin bir algılama durumu olduğunu ve bu durumun yanlış algılama doğurabileceğini göstermekle birlikte çalışmamız ile bu duruma I.

⁴⁸ Barry Buzan, a.g.e., s.271.

⁴⁹ Carl von Clausewits, Savaşın Esasları, Gökhan Aydın Çev., Doruk Yayınları, Nisan 2017, s.13.

⁵⁰ Carl von Clausewits, a.g.e., s.14.

⁵¹ Bkz. Carl von Clausewits, a.g.e., s.14-15.

Dünya Savaşı örneği ile ispatlamaya çalışacağız.

Algılar bireyin değerleri grup normları ritüelleri ile şekillenmektedir. Bu nedenle algılar çoğu zaman beklentilerimiz ve daha önceden kimliğimize kodlanmış enformasyondan etkilenmektedir. Bir olay ya da nesneyi görmek istediğimiz gibi algılamaktayız.⁵² Kültürümüz ve etnik kimliğimiz öteki ile ilgili algılarımızı geliştirir, toplumların karşılıklı algılarının oluşmasını anlamak için milli, etnik, dini, ideolojik ve kültürel yani büyük grupları tanımlamak gerekir. Liderler grubun öteki grubu algılayışını etkiler.⁵³ Liderler başka bir devlete yönelik düşmanca tavır sergileyince, halk da kendi devletinin davranışıyla tutarlı imaj ve tutumlar geliştirme eğilimindedir.⁵⁴ Bu noktada milliyetçilik önem kazanmaktadır. Jonathan Keller'ın dış politikada lider davranışını etkilediğini öne sürdüğü dört olgudan biri de milliyetçiliktir.⁵⁵ Milliyetçilik toplumu diğer toplumdan üstün olduğu algısını oluşturulmasındaki en etkili silahtır. Milli gurur ve kimlik tanımlaması açısından milliyetçilik Keller'e göre ötekilere şiddet uygulanmasını liderin gözünde meşru kılar.⁵⁶ I. Dünya Savaşı sırasında ABD propagandanın önemini keşfetmiş ve bu etkili propaganda yönetimi ile Amerika'nın savaşa katılmasını halk nezdinde haklı kılmıştır.⁵⁷ ABD de Halkı Bilgilendirme Komisyonu sayesinde halkı Almanya karşıtı bir duruma getirmiştir.⁵⁸

Gerçek ya da gerçeklik dediğimiz kavram; bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye, hatta kişiden kişiye göre değişiklik gösterdiği için tek bir doğru olmadığı söylenebilir. Bu yüzden

⁵² 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü ,Bilim, Birlik, Barış Dergisi, 21 Aralık 2017, Milli Güvenlik Dış Politikaları Araştırmaları Merkezi, 24 Ekim 2011, Psikolojik Operasyon, Algı Yönetimi ve Propaganda, www.21yyte.org.

⁵³ Vamık D. Volkan, Killing in the Name of Identity, Charlottesville, Pitchstone Publishing, 2006, aktaran, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Bilim, Birlik, Barış Dergisi, 21 Aralık 2017, Milli Güvenlik Dış Politikaları Araştırmaları Merkezi, 24 Ekim 2011, Psikolojik Operasyon, Algı Yönetimi ve Propaganda, www.21yyte.org.

⁵⁴ Abravanel Martin, ve Hughes Barry, Public Attitudes and Foreign Policy Behavior in Western Democracies in W. Chittick Ed., The Analysis of Foreign Policy Outputs, Columbus, Charles E. Merrill, 1975, pp. 46-73, aktaran, John A. Vasquez, Savaş Bulmacası, Cambridge University Press, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 1. Basımdan Çeviri, Şubat 2015, s. 230.

⁵⁵ Bkz. Öner Akgül, Lider Analizi, Algılama ve Savaş Kuramları, ss.515-532, Kamuran Reçber, Barış Özdal, Zeynep Özgenç Ed., Uluslararası İlişkiler Makaleleri, Dora Yayınları, 1.Baskı, 2016, Bursa, ss. 515-532.

⁵⁶ Jonathan W. Keller, Leadership Style, Regime Type and Foreign Policy Crisis Behavior, A Contingent Monadic Peace, International Studies Quarterly, Vol. 49, 2005, s.211, aktaran, Öner Akgül, a.g.m., Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 524.

⁵⁷ Bkz Robert Jackall, Janice M. Hirota, Americas First Propaganda Ministry: The Committee on Public Information During the Great War, Propaganda Robert Jackall Ed., Londra, Macmillan, 1995, aktaran, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü ,Bilim, Birlik, Barış Dergisi, 21 Aralık 2017, Milli Güvenlik Dış Politikaları Araştırmaları Merkezi, 24 Ekim 2011, Psikolojik Operasyon, Algı Yönetimi ve Propaganda, s. 137-174, www.21yyte.org.

⁵⁸ Stuart Ewen, PR! A social History of Spin, New York, Basic Books, 1996, s.147-148 aktaran, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü ,Bilim, Birlik, Barış Dergisi, 21 Aralık 2017, Milli Güvenlik Dış Politikaları Araştırmaları Merkezi, 24 Ekim 2011, Psikolojik Operasyon, Algı Yönetimi ve Propaganda, www.21yyte.org.

kişilerin algıladıkları gerçekler farklılık gösterebilmektedir.⁵⁹ Gerçeklerin her zaman algılanmadığı fakat algılananların her zaman gerçek olarak kabul edildiği bir durum söz konusudur.

Bir karar verici geçmişinde bir savaş tecrübesi yaşamış ise savaşa karşı bir algıda seçicilik durumu yaşaması muhtemeldir. Yaşanan birçok olay olmasına rağmen karar verici savaşı en çabuk fark etmektedir. Uzaktan gelen bir top sesinin karar verici tarafından bir kutlamanın habercisi olarak değil bir savaş olasılığı durumunu aklına getirmesinin nedeni geçmişte daha çok savaş ile karşılaşmış olmasıdır.

Algılamayı etkileyen faktörler, gereksinimler, beklentiler, ilgiler, geçmişte öğrenilenler şeklinde sıralanabilmektedir. Ayrıca algıda bütünlük söz konusudur, nesneler parça parça değil bütün olarak algılanır. Nesneleri hatırlarken, onunla ilgili ayrıntıdan çok bütünü hatırlanıyor olması çok fazla sorun oluşturmayabilir fakat olayları bir bütün olarak hatırlamak, detaylarını gözetmemek gelecekte bu ve benzeri olaylarda hata yapılmasına neden olabilmektedir. Geçmişte yaşanan olayı takiben bugün için geliştirilen strateji aslında bir yanlış algılama sonucunda gerçekleşmiş olabilmektedir.

Kişilerin sahip oldukları kanaat, varsayım, kuram ve fikirlerin zaman içinde değişmesi olasıdır. Bunun nedeni, bireylerde algılama sürecinin sürekli olmasıdır. Zaman içinde yeni tecrübeler yaşanması, yeni keşif, inanç, kanaat ve kuramlar, elde edilen yeni bilgilerin işlenmesi ve anlama kavuşturulmasına olanak sağlar. Bu sayede kişinin daha önce sahip olduğu düşünceler değişebilir ya da bütünüyle ortadan kalkabilir.⁶⁰ Algı sürecinin oluşmasında algılayan, algılanan ile birlikte algılamanın gerçekleştiği ortam, sosyal durum oldukça önemlidir.

Algılama ve yanlış algılama psikolojinin konusu içerisinde olması durumunun bir uluslararası ilişkiler konusu için de önem oluşturması ve bu durumu teorileştirmeyi zorlaştırır. Çünkü her ne kadar uluslararası ilişkilerde aktör davranışları çerçevesinde algılama üzerinde çalışmalara yönelinmesi söz konusu olsa da nihayetinde devletler arası ilişkiler asıl inceleme konusudur. Bu nedenle Jervis algılama üzerine çalışma yapan uzmanları uyarmakta ve eleştirmektedir. Ona göre, devletlerin birey olmadığı gerçeğini ve psikolojinin tespitlerinin

⁵⁹ Friman, H., Perception Warfare: A Perspective for the Future, Discussion paper, The Swedish National Defence College. Department of Operational Studies, Stockholm, 1999, ss.1-9, s.6, aktaran, İsmail Bakan, İlker Kefe, Kuramsal Açından Algı ve Algı Yönetimi, s.21, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107639>.

⁶⁰ Eren E., Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi, BetaYayınları, 12.Baskı, İstanbul, 2010, s.69,70.

organizasyonlara ancak çok yüksek bir dikkatle uygulanabileceği⁶¹ üzerinde durmuştur. Fakat devletin karar organları bireylerden ayrı düşünölemeyeceği gibi bazı otokrasinin olduğu devletlerde istişare dahi olmaksızın tek bir kişinin inisiyatifi ile önemli savaş kararları alınmaktadır.

Uluslararası ilişkiler uzmanları, karar organlarının genellikle dünyayı doğru olarak algıladıklarını varsaymıştır, bu nedenle ortaya çıkan yanlış algılamalar kişisel hatalar olarak değerlendirilebilir.⁶² Elbette bir yanlış algılama hatayı doğurabilmektedir. Karar organlarının bireylerden oluşması buna bağlı yanlış algılamanın olabilmesi muhtemeldir. Algılama kişinin karakteri, sosyal çevresi ve toplum içerisindeki durumu ile alakalıdır. Fakat aynı koşullarda farklı karar alma durumları söz konusu olması nedeni ile algılama ve yanlış algılamayı kişisel hatalardan ayrı tutmak çok mümkün değildir. Yapılan hata neticesinde karar alma organları, biz şöyle düşünmüştük ya da biz şöyle zannetmiştik, diye biliyorlar ise bu bir yanlış algılama durumudur. Kuramsal çerçeve içerisinde üzerinde çok durulmamış olması yanlış algılamanın uluslararası ilişkilerde karşılaşılmamış bir durum olduğunu göstermez.

Jervis yanlış algılama konusunun uluslararası ilişkiler öğrencileri tarafından ihmal edildiğini belirtmekle birlikte bu konuda iki grup araştırmacının I. Dünya Savaşı öncesi altı haftalık kısma yönelik analiz çalışmalarında elde edilen verileri Jervis yanlış algılama üzerinde kullanılabilir kanıt sağlamasını imkânsız hale getirecek şekilde, algılar ve niyetler üzerine doğru ölçüm yöntemleri nicel biçimde ortaya koyulduğunu⁶³ belirtmektedir. Yanlış algılama üzerine inceleme yapan ikinci teorisyen grup ise Charles Osgood ile Amitai Etzioni ve daha dar kapsamda Soğuk Savaşı spiral yanlış algı ile analiz eden Kenneth Boulding ile J.David Singer'ı kapsamaktadır.⁶⁴

⁶¹ Robert Jervis, Yanlış Algılama Üzerine Varsayımlar, ss.265-290, Esra Diri Ed., Uluslararası ilişkiler Anahtar Metinleri, İkinci Basım, İstanbul, Kasım 2013, s.266

⁶²Robert Jervis, Uluslararası Siyasette, Doğru Algılama/Yanlış Algılama-I, Nazlı Hamiş Çev., NESA Yayın Grubu, Birinci Basım, İstanbul, 2007, s.XI.

⁶³ Bu konuda örnekler için, Bkz. J. David Singer Ed., Quantitative International Politics, New York 1968'deki, Ole Holsti, Robert North, ve Richard Brody, Perception and Action in the 1914 Crisis, Stanford içerikli tam analiz çalışmalarının tam tartışması ve ölçmenin genel problemleri için Klaus Knorr ve James N. Rosenau, Eds., Contending Approaches to International Politics'deki, The Costs of the Quantitative Study of International Relations, Jervis'nin makalesi bu konuda incelenebilir, aktaran, Robert Jervis, a.g.m.,ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s.265.

⁶⁴ Bu konudaki örnekler için Bkz., Osgood, An Alternative to War or Surrender, Urbana 1962, Etzioni, The Hard Way to Peace, New York 1962, Boulding, "National Images and International Systems," Journal of Conflict Resolution, June, 1959, 120-31; ve Singer, Deterrence, Arms Control and Disarmament, Columbus 1962, aktaran, Robert Jervis, a.g.m.,ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s. 266.

Aktörlerin beklediklerini algılamaya olan eğilimini Bruner ve Postman'ın bir deneyinin ortaya koyduğu gibi " fark etme eşiği..., normal oyun kartlarıyla karşılaştırıldığında, sıra dışı oyun kartlarında hatırı sayılır ölçüde daha yüksektir."⁶⁵ İnsanlar normal (beklenen tipteki) kartları tanınması sıra dışı (beklenmeyen tipteki) kartlara göre daha hızlı ve kolay olmakta, ayrıca kişiler ilk bakışta sıra dışı kartları normal kartlar sanmaktadırlar.⁶⁶

Jervis'e göre mesajlar farklı bir ilgi zemininden geliyorsa, bilgi karşı tarafa geçtiğinde yanlış anlamaların meydana gelmesi olasıdır. A kişisi bir konu ile ilgili, B kişinin bilmediği birçok mesaja maruz kalmışsa A kişisi ile B kişisi aynı mesajı son derece farklı şekilde okuyacaktır ve bu fark A ve B'nin aynı arka plana sahip olduklarını varsayıyorsa daha da artacaktır. Böylece kandırma niyeti olmadan bir yanlış algılama söz konusu olmaktadır.

İnsanlar bir planı oluşturmak ya da bir karar vermek için uzun zaman harcamışlarsa, bu konu hakkında göndermek istedikleri mesajın karşı taraftan da anlaşıldığını düşünmeye eğilimli olurlar.⁶⁷ Yanlış algılama, karar vericilerin psikolojik ortamı ile "gerçek dünyanın" işlevsel ortamı arasında bir çelişki içerir.⁶⁸ Kararlar ve hareketler birincisi tarafından belirlenebilir, fakat etkileri veya sonuçları da ikincisi tarafından kısıtlanır.⁶⁹

Uluslararası ilişkilerde karar verme organlarının incelenmesi ve tespit edilmesi ile elbette bu devletler arasında farklılık görülmektedir. Devletin yönetim şekli bize bu konuda önemli yol göstericilerdendir. Demokratik ya da monarşik yapının herhangi biri ile yönetiliyor olması devletin karar verme yönteminde önemli ipuçlarını vermektedir. Bu sayede algılama sorununu anlamak ve incelemek kolaylaşacaktır.

Eğer güçlü biri, bir talepte bulunuyorsa, gözlemciler göre, bunun nedeni o kişinin değerleri ve istekleridir. Diğer yandan eğer zayıf biri itaat ederse, gözlemciler, bunu çevreden gelen baskıya dayandırır.⁷⁰

⁶⁵ Bkz. Jerome Bruner ve Leo Postman, "On the Perceptions of Incongruity: A Paradigm," Jerome Bruner ve David Krech Ed. Perception and Personality, Durham, N.C., 1949, aktaran, Robert Jervis, a.g.m., ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s. 267.

⁶⁶ Robert Jervis, a.g.m., ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s.267.

⁶⁷ Robert Jervis, a.g.m., ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s. 283.

⁶⁸ Harold and Margaret Sprout, The Ecological Perspective on Human Affairs, Princeton: Princeton University Press, 1965, aktaran, Robert Jervis, a.g.m., ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s.294.

⁶⁹ Robert Jervis, a.g.m., ss. 265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s.295.

⁷⁰ Bu ve benzeri diğer araştırmalar Albert Hastorf, David Schneider, Judith Polefka tarafından, Person Perception, Bireylerin Algısı'nda tartışılmaktadır. Reading, Mass, Addison-Wesley, 1970, s.71-83, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 35

Uluslararası ilişkilerde yanlış algılama üzerine çalışma yaparken en çok üzerinde durulacak analiz birimimiz karar organları olacaktır. Çünkü uluslararası ilişkiler ile yanlış algılama sorunu karar organları altında birleşmektedir. Karar organları aracılığıyla yanlış algılama uluslararası sistemde gerçekleşmektedir.

Karar organları, bir kararda bulunurken ya da karşı tarafın kararını beklerken, kararın gerçekleştiği durum ya da o anki uyarıcıların etkisi oldukça önemlidir. Karşı karar verici tarafın verdiği kararı hangi şartlarda verdiği önemlidir. Karar organı yanlış bir algılama sonucu ortam ve durum analizi yapmadan her durumda karşı taraftan aynı kararı alacağı algısına kapılabilmektedir. Bu nedenle aynı karar beklentisi yanlış algılamanın sonucu olabilmektedir.

Yardıma gösterdiğimiz tepki, tıpkı zarara gösterdiğimiz tepki gibi, diğer tarafın davranışını algılama şeklimize bağlıdır.⁷¹ "Eğer iki kişi eşit yardımda bulunuyorsa, daha az baskı altında olanın bizi daha çok etkiler."⁷² Üzerinde etkimiz, otoritemiz ve bize bağımlılığı olan bir kişinin bize yardım etmesi ya da bir fayda sağlamasından çok fazla etkilenmeyiz ancak eşitimiz olan birinden gelen yardım bizi daha çok etkileyebilmekte ve olumlu seyreden bir ilişki oluşmasına neden olabilmektedir. Uluslararası sistemde merkez olarak kabul edilen güçlü devletlerin etkileri altında olan, çevre devletleri yani kendi kontrollerinde olan devletleri, bulunmaktadır. Bu çevre devletlerin merkezin etkisi altında olmaları ve merkeze bağımlı olmaları nedeniyle merkez lehine geliştirdikleri tavırlar merkez tarafından yapılması gereken bir vefa ya da borç olarak kabul edilir.

Araştırmalara göre, insanlar karşısındakinin yardım etmekten başka alternatifini olmadığını düşünürse ya da sonucun kaza ile meydana geldiğine inanırsa, bu davranıştan, sadece yardım etmeyi isteyen davranışına kıyasla, daha az etkilenmekte ve bir karşı iyilik yapmayı da daha az düşünmektedir.⁷³

⁷¹ Robert Jervis, a.g.e, s. 41.

⁷² Llyod H. Strickland, Surveillance and Trust, Gözetim ve Güven, Journal of Personality, Kişilik Günlüğü, 1958, s.200-215, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s.41

⁷³ Martin Greenberg ve David Frisch, Effect of Intentionality on Willingness to Reciprocate a Favor/Niyet Faktörünün Bir Jeste Karşılık Verme İsteği Üzerine Etkisi, Journal of Experimental Social Psychology, Deneysel Sosyal Psikoloji Dergisi 8, 1972, s.99-111, Gerald Leventhal, Thomas Weiss ve Gary Long Equity, Reciprocity, and Reallocating Rewards in the Dyad, Tarafsızlık Karşılık Verme ve İkilemlerde Ödüllerin Dağıtımı, Journal of Personality and Social Psychology, Kişilik Günlüğü ve Sosyal Psikoloji 13, 1969, s.300-305, Richard Granson Leonard Berkowitz, Reciprocity and Responsibility Reactions to Prior Help, Yardım Öncesinde Karşılığın Verme ve Sorumluluk Reaksiyonları, s.227-232, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 41.

Şükran ve cömertlik kavramı Jervis'e göre uluslararası ilişkilere adapte edilebilir. Ona göre realistler için bu kavramların yarattığı etki oldukça sınırlıdır. Uluslararası ilişkilere bu kavramların uyarlanması şu şekilde düşünülebilir. A devletinin B devletinin zayıflığından yararlanmaması bir cömertlik ise B'nin, bu tepkiye karşılık olarak aynı tavırla karşılık vermesi bir şükran durumunu oluşturmaktadır. Bu kavramların devletlerin davranış biçimlerini açıkladığı görüşündedir Jervis. Bu durumun tam tersi ile de karşılaşılabilir. Taraflardan biri sömürüden kaçınırken, diğeri sürekli olarak ondan yararlanmaya çalışabilir. Bu durumda iyi niyet beklentisi içinde olan devlet, diğeri devletin, ya ortak bir görüşe sahip olabileceğine inanmadığını ya da iki devletin ortak amaçlarının çok az olduğuna inandığını düşünecektir.⁷⁴ Bu nedenle diğeri olabilecek düşmanca tutumuna karşılık devletler tedbirli olmak zorunda olacaktır.

Eğilimlerimizde algılamamızı etkileyen önemli davranışlarımızı görmemizde yardımcı olur. Geçmiş davranışlarımızdan kaynaklanan iç süreçler ve diğeri içinde bulunduğu durumun birlikte değerlendirilmesi, eğilimlerden yararlanılarak mümkün olur. Pek çok yazar, eğilim kavramını aktörün neyi planladığını ya da hangi hedeflere ulaşmak istediğini tanımlamak amacı ile kullanmaktadır. Ancak Jervis eğilim kavramını devletlerin girişeceği ya da girişebileceği davranışların toplamı anlamında kullanmaktadır. Wolfers " devletler, maksimum ve minimum saldırı eğiliminden oluşan iki kutup arasında sıralanabilir, başarı ümidi olduğu zaman kaçınılmaz bir saldırı eğilimi olanlar bir kutupta, başarılı bir saldırıya girişebilme olanağına sahip olanlar diğeri kutupta yer alır."⁷⁵ Wolfers'in teorisinde ütöpik eğilimleri statükocu olmayan bütün devletler, başarı ucuz ve kesin olduğu zaman saldıracaktır. Bundan dolayı Wolfers birçok devleti aşırı saldırgan olarak tanımlamak zorunda kalacaktır.⁷⁶

Gerçekte statükoyu değiştirmek için güç kullanan devletlerin diğeri devletlerden farkı, öngörülen risklere atılmaya istekli olmalarından çok durumun yüksek risk taşımadığını, düşük bir riske sahip olduğunu algılamalarından kaynaklanır.⁷⁷

Algı ve algılama konusunda yapılan geniş değerlendirmeden sonra yanlış algılamanın ne olduğu konusunda bir profil oluşmasının önü açılmış oldu. Konumuz uluslararası

⁷⁴ Robert Jervis, a.g.e., s. 43.

⁷⁵ Arnold Wolfers, Discord and Collaboration, Uzlaşma ve İş Birliği, Baltimore, John Hopkins Press, 1962, s.160, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s.49

⁷⁶ Robert Jervis, a.g.e., s.49,48.

⁷⁷ Ayrıca Bkz. Robert Jervis, a.g.e., s.52, 41. dipnot içeriğine, s.64.

ilişkilerdeki yanlış algılama sorunlarını değerlendirmek olduğu için davranış bilimlerinin konusu olan algı ve algılama konusundaki bu değerlendirme yeterli görülmektedir. Bu noktada Levis ve Levy'nin uluslararası ilişkilerde yaşanan ya da yaşanması muhtemel olarak sıraladıkları önemli yanlış algılama sorunlarını inceleyeceğiz.

1.2.ROBERT JERVİS' IN GENEL YANLIŞ ALGILAMA KURAMI

Jervis uluslararası ilişkilerde yanlış algılama sorununun incelenmesinde eksik kalındığını belirtmekle birlikte bu alanda yapılan çalışmaların iki gruba ayrıldığından bahsetmektedir. İlk grup teorisyenlerin verilerini Jervis, doğru ölçüm yöntemleri üretmeyen nicel veriler olması nedeniyle eleştirmektedir. İkinci grup teorisyenlere ise, Charles Osgood ile Amitai Etzioni ve Kenneth Boulding ile David Singer gibi isimler dahildir. Yanlış algılama kuramı bir taraftan matematiksel verilerle açıklanmaya çalışılırken bir taraftan da Jervis'in de üzerinde durduğu sosyal ve bilişsel psikoloji çerçevesinde açıklanmaktadır. Bu verilerden de anlayacağımız üzere, yanlış algılama üzerinde önemli bulgular çevresinde toplanılamamıştır.⁷⁸ Çalışmamızda algılama ve yanlış algılama üzerinde önemli çalışmalarda bulunan Jervis'in tespitleri anlamlandırmak için somut olarak I. Dünya Savaşı inceleme alanımızı oluşturmaktadır.

Jervis tarafından belirlenen ve uluslararası ilişkilere uyarlanan önemli yanlış algılama durumları bu bölümde açıklanmaya çalışılacaktır.

Robert Jervis göre; algılama konusuna psikiyatristlerin önem verdiğini fakat bu konuda beş temel yanlışın var olduğunun altını çizer. Birincisi, duygusal faktörlere, kognitif faktörlerden daha fazla önem verilmesidir. İkincisi gerçek dünya ile ilgili olan bu algılama sorununu açıklama yolunun ya da inceleme sürecinin laboratuvar deneyleri ile elde edilmiş veriler olması gerçeği yansıtmada sorunlar oluşturmaktadır. Üçüncü sorun yapılan analizlerde siyasal eğilimin hissettiriliyor olmasıdır. Dördüncüsü ise, uluslararası sistemin yapısı ve bu ortama özel tehlikeler ve fırsatlar çoğunlukla gözden kaçmakta veya yanlış anlaşılmaktadır.⁷⁹ Son olarak beşinci eleştiri ise başta uluslararası ilişkilerde uygulananlar olmak üzere birçok psikolojik kuram, oldukça yüksek zeka seviyesindeki insanların sorunlara bakış tarzını ve

⁷⁸ Örnek için Bkz. Osgood, An Anternative to War or Surrender, Urbana 1962, Etzioni, The Hard Way to Peace, New York, 1962, Boulding, National Images and International Systems, Journal of Conflict Resolution, iii,1959, 120-31 ve David J. Singer, Deterrence, Arms Contral and Disarmament, Columbus, 1962, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s.266.

⁷⁹ Robert Jervis, a.g.e., s. XII.

kendileri için son derece önemli olan yolları dikkate almaz.⁸⁰ Jervis 'in oluşturduğu bu beş temel sorun nedeniyle devlet adamlarının karar alma düzeylerini etkileyen durumlara ve yaşanan algılama sorunlarına cevap bulmak oldukça zorlaşmaktadır. Tüm bilim dalları farklı bilim dallarından faydalanmakla birlikte uluslararası ilişkiler alanında önemli olan algılama sorununu kuramsallaştırma çabası psikoloji ve özellikle politik psikolojiden ayrı düşünülemez. Bu çerçevede Jervis tarafında tespit edilen algılama ve yanlış algılama sorunları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

1.2.1.Merkeziyetçilik Algılamaları

Jervis karar vericilerin diğer devletlerin aldığı karar ve hamlelerine baktığında bunu topyekûn bir karar olarak algıladıklarını belirtmektedir. Devletin içinde, hükümetten, hükümetin çeşitli bürokratik organlarına, ekonomik, siyasi ve medya örgütlerine, hem birey hem de kamuoyu olarak bilinen bir soyut varlık olarak vatandaşlara pek çok devlet aktör bulunmaktadır. Bu aktörlerin pek çoğunun ulusal güvenlikte bazı çıkarları vardır ve kendilerini güvenlik politikası belirleme sürecine dahil ederler.⁸¹ Her ne kadar karar verici kendi devletinde durumun böyle olduğunu görse de karşı devlet için bu durumun söz konusu olduğunu görmez bu nedenle kararın tüm devletin kararı olduğu ile alakalı bir yanlış algılama durumuna girer. Bu durum diplomatik kanalların işlemlerini engelleyecek ve kararların tümüyle merkeziyetçi olduğu yönünde bir algılama sorunu oluşturacaktır.

Jervis'in merkeziyetçilik algılamalarını iki alt başlık içerisinde sınıflandırarak incelemek mümkündür.

1.2.1.1.Bütünlük ve Planlama

Yanlış algılamayı gerçekleştiren aktörün bu algılamayı gerçekleştirmesinin önemli nedenlerinden biri de, başkalarının davranışlarını olduğundan daha merkezi, planlı ve koordine olarak,⁸² görmesidir. Gerçekleşen olayda bir tesadüfün olabileceğini görülüyor ve planlamanın söz konusu olduğunu algılanıyor ise olayların kendimize karşı olduğu algısına kapılmakla önemli bir yanlış algılama eşiği içerisine girilmektedir. Aktörlerin bu algısı kendi davranış ve durumları ile ilgili ve alakalı olmayan olayları yakınlaştırma ve alaka kurma çabası içerisinde olmalarının bir neticesidir.

Ülke sınırları içerisinde kurumsal anlamda köklü dönüşümlere neden olan değişimler

⁸⁰ Robert Jervis, a.g.e., s. XIII.

⁸¹ Barry Buzan, a.g.e., s. 273.

⁸² Robert Jervis, a.g.e., s. 158.

söz konusu ise dış politika davranışlarında da bu anlamda bir değişiklik ortaya çıkar ki bu da söz konusu ülkenin uluslararası çatışmalara dahil olma olasılığını arttırır.⁸³ Ülkelerde yaşanan yönetim değişiklikleri, yaşanan ihtilaller ülkenin dış politikasında da önemli değişikliklerin yaşanmasına neden olur. Otokratik yönetimden partamenter sistemli bir yönetime geçildiği durumlarda aynı politikaların sürmesini beklemek yanlış algılamaya neden olmaktadır.

"İnsanlar tesadüfi bir durum fikrini kabul edemiyor gibi gözükmektedirler. Bunun yerine, tesadüfi verileri düzene sokmaya çalışmaktadırlar."⁸⁴ Aktörün mantığına uygun olmayan her durum ile karşıdan beklenen ya da beklenmeyen her hamleye bir anlam yükleme durumu olması bir yanlış algılama zemini oluşturur.

Uluslararası siyasetin bağlamı, bütünlük ve planlama algılanışlarının içeriğini biçimlendirir. Anarşi yansımalarının bilincinde olmak, karar organlarını tehlikeli entrikalara karşı tetikte olmaya götürür.⁸⁵ Algıları tümüyle açık tutmak, yaklaşımını göz önüne alarak, mutlak bir tehlike arayışı içerisinde olmak, karşı aktörün tüm davranışlarında bir tehlike olduğu şüphesi oluşturarak yanlış algılamaya yol açar.

İnsanlar kendilerini etkileyen olayların art arda gelişmesine anlamlar yüklemekte ve burada oluşabilecek rastlantıyı çok fazla kabul etmemektedir. İki olayın sırası, zamanı ve art arda oluşmasının verdiği etkinin yüksek olması bu durumun rastlantısal olacağına inancın oluşmasını engellemektedir.

Bir karar organının planlanan bir dizi olayı rastlantısal olarak görmesinin, gerçekte rastlantısal olan eylemleri bir planın parçası olarak görmesinden çok daha az karşılaşılan bir durum olması,⁸⁶ beklenen bir saldırı kaynaklı endişe ve korkunun ürünü olarak görülebilir. Bu durumda yaşanan olay, somut olan geçmiş yaşananların, soyut olan algıda yer bulmuş halidir. Jervis bunu şu şekilde örneklendiriyor. İki aktör, bir üçüncüye karşı düşmanlıklarını eş zamanlı olarak arttırırlarsa, elde bu türden bir işbirliğinin olası olmadığına dair kanıtlar dahi bulunsa, üçüncü aktör o ikisinin birlikte hareket ettiğine inanacaktır.

⁸³ Z. Maoz, Domestic Sources of Global Change, Ann Arbor, MI: University of Michigan Press, 1996, s.119, aktaran, Zeev Maoz, Bilgehan Alagöz, ss.880-906, Savaş Kuramları, Erhan Büyükakıncı, Adres Yayınları, 1.Baskı, Eylül 2015, s. 893.

⁸⁴Donald Campbell' dan alıntılanmıştır. Systematic Error on the Part of Human Links in Communication Systems, İletişim Sistemlerindeki İnsani Bağlantılara Ait Sistematik Hatalar, Information and Contrall, 1958, Bilgi ve Denetim, s. 363; Earl Hunt, Janet Marin , Philip Stone , Experiments in Induction, Tümevarımla İlgili Deneyler, New York, Acedemic Press, 1966, s.140, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 158.

⁸⁵ Robert Jervis, a.g.e., s. 159.

⁸⁶ Robert Jervis, a.g.e., s. 161.

Bütünlük ve tutarlılık, aktörlerin diğerlerini birbirinden farklı durumlarda ve dönemlerde aynı değer yargılarını en üst düzeye çıkarmaya çalışıyor olarak görme eğilimleri ile insanlara daha da fazla empoze edilmektedir. Bu varsayım insanı sık sık sağlam açıklamalara götürebilir, ancak diğer kişinin kararlarının, birbirleriyle çatışan güçlerin ve çıkarların arasında karşılıklı değişen etkileşimlerin bir sonucu olduğu durumlarda aldatıcı olabilir.⁸⁷ Devletlerde isimleri aynı kalsa da zaman içerisinde fiziksel değişim ya da yönetsel bir değişim içerisine girebilmektedir. Politikalar, tehdit algılamaları ya da öncelikler değişebilmektedir. Bu nedenle hep aynı politik davranışı beklemek yanıltıcı olabilmektedir. Yönetim şeklinde yaşanan bir değişimle birlikte karar mekanizmasında bir değişim ihtimali görmezden gelindiğinde yanlış algılama sorunu yaşanabilmektedir.

Savaşa başlamadan önce liderler ülke içi koşulları da hazırlamaya çalışırlar. Bürokrasinin, partilerin ve halkın algısını olası savaşta mağdur olan taraf olduklarını, tehdit altında olduklarını belirtip bağımsızlığın zedelenmeye çalışıldığına ülke içi unsurlar ikna edilmeye çalışılmaktadır. Aksi halde savaşın kaybedilmesiyle ülke içi karışıklıklar söz konusu olmaktadır. Ayrıca savaşın uzaması durumunda yaşanabilecek ekonomik sıkıntılarda halkın daha mücadeleci olması sağlanır yoksa iç isyanlar baş gösterir. I. Dünya Savaşı'nda Almanya halkın desteğini almak için müdahale edilen taraf olduğu algısını vermeye çalışmıştır.

Kişilerin davranışları devlet yönetiminin farklı bölümlerindeki kişiler tarafından farklı algılanabilir ve farklı kararlar verilebilir olduğu gerçeği çoğunlukla önemsenmemekte ve görmezden gelinmektedir. Aynı durum karşısında devletin her birimi ya da her bakanlığı farklı çerçeveden bakabilir. Tam olarak karşı devletin karar ve tutumunda hangi kurumun kararda etkili olduğunu bilmek söz konusu olmadığından, durumu bir bütün olarak algılama yolu seçilmektedir.

Gözlemciler bir durum incelemesi yaparken kişinin davranışının yaşanan olayın derecesi ve etkisi altında olarak yapmış olduğunu algılamaktan çok kişinin karakterinin bir sonucu olduğu kanaatindedirler. Bu düşünceyle bir sonraki yaşanacak olayın etkisi incelemeden, kişinin karakteri ile alakalı olarak onun tepkisini tahmin etme ve buna göre bir hamle düşünme yoluna gidilir. Eksik analiz ile birlikte yanlış algılama kaynaklı yanlış strateji geliştirmek bir krize neden olabilmektedir. Liderler, ülke içi grupların desteğini alabilmek için sıklıkla tehdidin doğasını abartır ve böylece önemli sorunu, daha fazla sembolik ve aşkın

⁸⁷ Robert Jervis, a.g.e., s. 163.

nitelikte doldururlar.⁸⁸

Uluslararası ilişkiler açısından baktığımızda karar organları genellikle karşılarındaki meslektaşların, hükümetlerin her kademesi üzerinde kendi arzularını empoze edebilmek için sahip oldukları bilgi ve gücün derecesini abartmaktadırlar. Devletin davranışı, genellikle, kendi çıkarlarını ve ulusal çıkarların kısmi ve çarpıtılmamış görüşlerini devam ettirmeye çalışan aktörlerin birbirinden bağımsız hareketlerinden daha çok, merkezi olarak kontrol altında görülür.⁸⁹ Bir devlet aktörünün aldığı karar o aktörün bulunduğu birimin işleyişini, durumunu etkiler nitelikte olsa dahi ya da bir reform geliştirmeye yönelik olması, diğer devletler tarafından birimsel bir durum olarak değil, devletin tamamını kapsayan bir durum olarak algılar. Bir Genelkurmayın askerlerinin güçsüzleştiğini öne sürerek eğitim sürelerini arttırması ya da tatbikatları fazlaştırmaması, diğer devletler nezdinde A devletinin saldırı hazırlığı içerisinde olduğu algısına neden olmaktadır.

Karar organları, diğer tarafın politikalarının merkeziyetçiliğini, o tarafın iç politikası ve elit tabanı hakkında yeterince bilgi sahibi olsalar bile, abartma eğilimindedirler.⁹⁰ Devletlerin diğer devletlerin bürokratik işleyişinden kaynaklı beklemeyle genellikle tahammül göstermemektedir. Özellikle yaşanan gerginliklerde hızlı cevap beklentisi içerisindeyler. Bürokraside yaşanan aksaklık ya da yavaşlık diğer devletler tarafından keyfîlik olarak algılanmaktadır.

Önemli bir yanlış algılama durumu ise iki devlet tarafından gerçekleştirilen ittifaklar içerisinde önemli çıkar ayrışmaları olmasına rağmen ya da güçlü fedakarlıklar neticesinde oluşturulmuş olmasına rağmen ittifakın dışındaki üçüncü devlet tarafından olduğundan fazla sağlam bir ittifak olarak algılanmasıdır. Bu yanlış algılama durumu farklı ittifak grubuna dahil olan devletler içinde mümkün olmaktadır. Burada devletler karşı ittifakı kendi ittifak grubundan daha çok bütünlük ve birlik içinde oldukları inancı içinde olurlar. Bu nedenle karşı ittifak grubundan gelebilecek saldırı ihtimalini güçlü görme algısı içerisindeyler. İttifak bloklarına ayrılmada önemli yanlış algılama sorunu karşı ittifakın yüksek oranda savunma ittifakından çok saldırı ittifakı olarak algılanmasıdır.

⁸⁸ Theodore J. Lowi, Making Democracy Safe for the World: National Policy and Foreign Policy, J. Rosenau Ed., Domestic Sources of Foreign Policy, New York, ss.295-331, Press 1967, s.320-23, Mansbach Richard W. ve John A. Vasquez, In Search of Theory: A New Paradigm for Global Politics, New York, Colombia University Press, 1981, 57-67, aktaran, John A. Vasquez, Savaş Bulmacası, Haluk Özdemir Çev. Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 1. Basımdan Çeviri, Şubat 2015, s. 231.

⁸⁹ Robert Jervis, a.g.e., s. 164.

⁹⁰ Robert Jervis, a.g.e., s. 166.

Merkeziyetçi ve Makyavelci yaklaşım karşı taraftaki aktörlere genel olarak yapıştırılan bir etiket haline gelmektedir. Bu durum yanlış algılamanın oluşmasında önemli bir zemin hazırlamaktadır. Jervis'e göre çatışma durumunda olanlar arasında aşırı merkeziyetçi ve aşırı Makyavelci algılayışının oluşması daha muhtemeldir.

İttifak ya da müttefik durumunda devletler arasındaki iletişim güçlü olduğundan birbirleri hakkında bilgi edinmeleri hem daha kolay hem de daha gerçektir. Ayrıca yapılan ittifaklarda ittifak alan genişlemesi söz konusudur. Yani yapılan ittifak yalnızca siyasi ise zamanla askeri ve ekonomik durumları da içine alabilmektedir. Bu durumda devletler arasında şeffaflık artmaktadır. Yanlış algılama azalmaktadır. Fakat düşman devletler arasında iletişim kanalları daraldıkça yanlış algılamalar artmaktadır.

Her bürokratik karar alıcı, başarısızlıktan kaçınmak ister. Bir kriz ve savaş sırasında, ordu, zafer için en yüksek olasılığı taşıdığını düşündüğü için en fazla ateş gücünün kullanılması için bastıracaktır. Mümkün olan her yöntemin kullanılmasını talep eden halk ve meclis içerisindeki sert-tutumlular da onlara yardımcı olur.⁹¹ Bir krizin savaşla çözülebileceğine inanlar bu durumda başarılı olurlarsa kariyerleri içinde önemli olacağına inanırlar. Bunlar risk-üstlenicilerdir.

Bir dizi savaş planı ve bununla gelen bir dizi yükümlülüklerin varlığı, Snyder ve Van Evera'nın dikkat çektiği gibi, savaş riskini arttıran, yanlış algılamaya neden olan ve rakipteki tehdit ve güvensizlik duygusunu arttıran eylemler lehine liderleri ön yargılı hale getirerek savaş olasılığını arttırır.⁹²

Ralph White, savaşın hemen öncesinde, karar alıcılar, seçici bir gözden kaçırma, empati yoksunluğu ve aşırı askeri güven içerisindeyken, tarafların düşmana dair şeytani imajlar ve kendileri içinde yiğit bir imaj geliştirdiğini görmüştür.⁹³

1.2.1.2.Bireyin Kendi Davranışları Hakkında (Karşı Tarafın) Yanlış Bilgilendirilmesi

Aktörler, talimat mektuplarının ve talimatın ruhunun ihlal edilme derecesini küçümserler ve ajanların gerçekten üstlerini temsil etmiyor olabileceğini kavramada yavaş

⁹¹ John A. Vasquez, a.g.e., s. 234.

⁹² John A. Vasquez, a.g.e., s. 234.

⁹³ John A. Vasquez, a.g.e., s. 236.

kalırlar.⁹⁴ Bazı durumlarla ülke ajanları istenen bilgiyi elde etmede ya da bazı niyet okuma durumlarında istenen başarıyı gösteremeyebilir.

Ajanın görevini tam istendiği gibi yerine getirmemesi bir önceki yanlış algılama durumundan farklı olarak, burada ajanın kendi hükümeti de yanlış algılama durumu ile karşılaşmaktadır. Ajanın etkisiyle her iki hükümet içinde, ek bir karmaşa ve sıklıkla da aldatıcı bir uyuşmazlık ortaya çıkmış olur.⁹⁵ Karar organları, kendi devletlerinin tek bir bütün olmadığını, belirlenen politikanın sıklıkla pazarlığın sonucu olduğunu ve hükümetin farklı kademelerinin sık sık farklı politikalar izlediklerini bilmelerine rağmen kendi devletlerinin, politika uygulamalarındaki merkezîyetçiliğin derecesini abartırlar. Aynı şekilde ajanların görüş ve deneyimlerinden kişisel duygularını katmadıkları inancına sahiplerdir karar organları. Rüşvet ya da kişisel çıkarın, kimi zaman yanlış bilgilendirme ile sonuçlanabileceği göz ardı edilebilir. Bu durumda ajanın yaptıklarından çok, durumun devletin algılaması üzerine etkisi inceleme konumuzdur. Ajanların eksik ya da yanlış bilgi iletmesi durumu ciddi krizlere neden olabilirken devletler arası yanlış algılamanın önemli sebebini oluşturur.

Karar organı kendi devleti adına yapılan eylemler hakkında yanlış bilgilendirilmişse, öteki tarafın, görmüş olduğundan farklı bir olaylar dizisine karşılık vermekte olduğuna inanacaktır ve böylece de öteki tarafın niye böyle hareket ettiğini anlayamayacaktır. Bu nedenle karar organlarını devletleri konusunda yanlış bilgilendirme nedenleri ile kendilerine gelen talimatların bir yanlış algılama sonucu karar almaya dönüşme nedenleri önemlidir.

Kimi zaman memurlar görevlerini layıkıyla yaptıklarında karar organları bazen yapılanları çok önemli görmemekte, bazen de yapılanlara karşı ilgisiz olabilmektedirler. Ajanların emre itaatsizliği önemli algılama sorunudur. Ajanlar tarafından karar organları yanlış bilgilendirilebilir. Karar organlarının dış politikayı tümüyle kontrol edemiyor olması nedeniyle istenmeyen izlenim ve taahhütlerle karşı karşıya kalınabilmektedir. Ajanların eylemleri tam ve doğru biçimde aktarmadıkları durumlar söz konusu olabilmektedir. Böyle bir durumda karar organı, karşı tarafın, kendi devleti hakkında hangi bilgilere sahip olduğuna dair yanlış bilgilendirmiş olacak ve böylece de ötekinin kafasındaki görüntüyü ya da izlediği politikayı anlayamayacaktır.⁹⁶ Ajanlar çoğunlukla saha içerisinde olmaları nedeniyle, göreve

⁹⁴ Robert Jervis, a.g.e., s. 170.

⁹⁵ Robert Jervis, a.g.e., s. 171.

⁹⁶ Robert Jervis, a.g.e., s. 173.

gönderen ya da sorumlu oldukları kişilerden daha çok bilgiye sahip olduklarına inanırlar. Bu nedenle sorumlu olduğu kişiden duruma daha hakim olma durumu, ajanda kendi kararlarının doğru olduğu algısı oluşturabilmektedir.

Ajanların doğru bilgiyi iletmemesi ya da anlamda değişmelere yol açabilecek değişiklikler yapması algılama sorununa neden olabilmektedir. Algılayan taraf, o devletin kendi temsilcisine özel açıklamalarda bulunmasını söylediğine inanabilir, bu tür açıklamalar gerektiğinde tekzip edilebileceğinden dolayı, sıklıkla soruşturma ve ağız arama şeklindedir.⁹⁷ Algılayan konumundaki devlet, ajanın görüşlerini, diğer devletin içerisindeki, henüz resmi bir politika haline gelmemiş olan, ama o hale gelmesi beklenen güçlü eğilimleri temsil ettiği şeklinde alabilir ve diğer ajanların neden olabileceği algılama sorunu ise algılayan taraf, ajanın özel görüşlerinin ya ikna edici olmalarından dolayı ya da ajanın kendi ülkesinde bağımsız bir siyasal temele sahip olmalarından ötürü, kendi hükümetinin politikasını etkilemesinin olası olduğuna inanabilir.⁹⁸

Ajanların yanlış bilgilendirmesine maruz kalınarak verilecek karar devletin karşı devlet tarafından tutarsız ve güvensiz görülmesine neden olacaktır. Bu yanlış algılama kaynaklı tutarsızlık durumu bir süre sonra devletler arasında krize ve ardından çatışma yaşanmasına zemin hazırlamaktadır.

Bir devletin çok sayıda devletin içerisinde ajanlarının olması, yanlış algılayan devlet açısından ajanların söylemlerinin önemini ve ciddiye alınma durumunu artıracaktır. Ajanların görevlerini doğru yapmamaları kendi devletlerini aldatmaları bir yana yanlış algılama artacaktır.

Yanlış algılama durumu bazen de karar organları kaynaklı olabilmektedir. Devletler bazen ajanlara net emirler veremezler veya ajanın raporlarını dikkatli olarak incelemeyiz ve hangi mesajı iletme istediğini bilen devlet adamı dahi, acelece hem kendi ajanının hem de diğer devletin kendisinin ne anlatmak istediğini anladığını varsayar.⁹⁹

Jervis Merkezîyetçilik üzerine yanlış algılama sorununu nasıl yanlış algılamaya yol açtığını üç durumda aktarmaktadır. Birinci, diğer tarafın davranışını, eğer bu davranış değişen

⁹⁷ Bir ajanın "kişisel görüşü ifade etme" talimatı aldığı ve algılayan kişinin mesajın sadece yüzeysel kısmını aldığı alışılmadık bir örnek için Bkz. Eugene N. Anderson, The First Moroccan Crisis, İlk Fars Krizi, s. 241-44, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 175.

⁹⁸ Robert Jervis, a.g.e., s. 175.

⁹⁹ Robert Jervis, a.g.e., s. 179.

iç pazarlıkların, buna ait kararların ve koordineli olmayan hareketlerin sonucu olarak gerçekleşmişse, bunu bileşik değerlere sahip merkeziyetçi bir aktörün ürünü olarak almak, bu davranışı meydana getiren plandan anlam çıkarmak ve bu kuralı geleceğe yansıtmak aldatıcı olacaktır. İkincisi, iç çatışmaların önemi küçümsendiğinden, karşı tarafın politikasını etkileme çabalarının etkinliği azalacaktır. Bu sebeple devlet, karşı taraftaki gruplar, bürokratik yapılar ve içerde zihinleri meşgul eden konular hakkında bilgi sahibi olma çabalarına yetersiz kaynak ayıracaktır. Kendi iç sistemine dair sahip olduğu bilgiye olan güveni artacaktır. Üçüncüsü, karşı tarafın politikası tutarsızlaştığında, karmaşadan daha çok ikiyüzlülük algılandığından, aldatıcı bir uyumsuzluk oluşur. Karşı tarafın farklı hareketlerinin bir dizi birleşik değere tutarlı bir biçimde hizmet ettiklerine inanılıyorsa, hiçbir basit ve açık plan ile açıklanamayacaklarından, algılayan konumundaki kişinin "entrikacı, Makyavelci açıklamalar aramaya" başlaması kaçınılmazdır.¹⁰⁰

1.2.2. Bireyin Etkisi veya Hedef Açısından Önemi Abartması

Robert Jervis'in bir diğer yanlış algılamaya yol açan durum olarak gördüğü etken ise bireyin konumu ve bireye atfedilen durum ile alakalıdır. Burada aktörler, karşılaştıkları tepkinin sonucunu kendi istek ve talepleri ile uyum olduğu durumlarda, kendi başarılarından kaynaklı olarak görürler. Etkilemek istedikleri aktörlerin herhangi bir üçüncü etki altında kaldıklarını ya da kendi algılama durum, strateji ya da tercihleri olduğu algısına önemli miktarda sahip değillerdir. Jervis bu durumu şöyle aktarır, aktörler diğer tarafın kendi istekleri gibi hareket ettiğinde, aktörler hemen hemen her zaman bundan kendi uyguladıkları nüfuzun etkili olduğu sonucunu çıkarırlar, bu yaklaşım, sıklıkla doğru değildir.¹⁰¹ Bireyin bu şekilde etkisini abartması aynı zamanda gücünü de abartması anlamına gelmektedir. Gerçekleşen durumun, aktörün kendi etkisi ile gerçekleşmiş olduğuna olan inancı, aynı etkinin farklı aktörler tarafından da yine aynı tepki ile sonuçlanacağı inancına sahip olmasına neden olmaktadır. Jervis, aktörün istediği sonucun oluşmasına kendi etkisini küçümsediği durumun hiç rastlamadığının altını çizmektedir.¹⁰² Bireyler, karşı kişilerin tepkilerini yalnızca kendi devletlerine verilen bir tepki olarak değil kendilerine verilen bir tepki olarak algırlar. Bu

¹⁰⁰ Bu, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında ve yirminci yüzyılın başlarında gözlemcilerin Almanya'nın davranışlarından çıkardıkları genel yargıdır. Jonathan Steinberg, Yesterday's Deterrent, Dünün Engelleri, New York, Macmillan Co., 1965, s. 56, Daha ayrıntılı tartışma için bkz. J. Steinberg, Germany and the Russo-Japanese War, Almanya ve Rusya-Japon Savaşı, American Historical Review 75, Amerikan Tarihi Dergisi, Aralık 1970, 1965-86., aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 182.

¹⁰¹ Robert Jervis, a.g.e., s. 195.

¹⁰² Bu genellemeye istisna olarak Bkz. Douglas Robinson, The Zeppelin in Combat, Savaşta Zeplin, London, G. T. Foulis, 1962, s.192, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 195.

durum da yine kişisel gücün abartılmasının bir göstergesidir.

Bireyin etkinliğini abartmasının bir diğer nedeni de karşı tarafın kötü emellerini bozduğuna dair inanca sahip olmasına rağmen karşı tarafın bu niyetli bir planlama yapmamış olmasıdır. Generaller etkin hareketlerde bulunup da düşman saldırıya geçmediğinde, bunu hemen bir saldırıya engel olmada başarılı oldukları şeklinde algılarlar.¹⁰³

Karar organlarının kendi güçlerinin etkisine yönelik bu yanlış algılamaları caydırıcılığa yönelik inançlarının da artmasına böylece daha saldırgan davranmalarına neden olmaktadır. Bu yaklaşım ile karşı taraftan beklenen tehdidin gelmemesini caydırıcı önlemlerine bağlarlar. Karşı tarafın böyle bir niyet içerisinde olmadığı algısına çok sahip olmazlar. Biz bunu yapmasaydık, onlar bunu yapardı; gibi bir algı ile adım atılarak, haklılık ispatı yapılmaya çalışılır.

A devleti B devleti üzerinde etki kurmaya çalışmış ve başarılı olmuşsa A devleti bunu, B devleti üzerinde baskı oluşturduğu şeklinde yorumlayacaktır. A bu davranışı tümüyle kendi hamlesine mal etmekle bir yanlış algılama durumu ile karşılaşmış olabilmektedir.¹⁰⁴

Bireyin kendi önemini abartması, karşı taraf ya son derece işe yarayacak ya da bir o kadar zarar verecek türden hareketlere geçmek zorunda kalmışsa, karakterlerin kendi potansiyel etkilerini abartmalarına yol açar.¹⁰⁵

Karşı taraftan bir zarar görme ya da bir tehdit oluşturan bir davranışla karşılaşıldığında, bu davranışın alt sebeplerine bakan algılayan taraf, karşı tarafın zarar verme niyeti içerisinde olduğu düşüncesini abartma eğilimindedir. Kendi gücünü abartan aktör karşı tarafın zarar verme niyeti içerisinde olması durumunu da abartacaktır.

*Diğerini özerkliğinin algılanışının iki türü, bir aktörün başkasının neden öyle davrandığına ilişkin öne sürdüğü sebepleri iki türde analiz edişine karşılık gelir. Aktör ilk olarak, diğerinin hangi hedeflerin peşinde koştuğunu, ikincisi de hangi güçlerin onu bu şekilde hareket etmeye ittiğini anlamaya çalışır. Birinci tip algılamada, eğer diğerinin davranışının aktöre zarar vermek gibi bir etkisi olduysa, o bunun, diğerinin amacı olduğuna inanmaya eğilimli olacaktır.*¹⁰⁶

¹⁰³ Robert Jervis, a.g.e., s. 196.

¹⁰⁴ Bkz. Robert Jervis, a.g.e., s. 197-198.

¹⁰⁵ Robert Jervis, a.g.e., s. 199.

¹⁰⁶ Robert Jervis, a.g.e., s. 201.

İkinci tip analizde, diğerrinin davranışının kaynaklarına ilişkin inanışları A aktörü, genellikle B nin özerk arzularının bir ürünü olma derecesini abartıp, bu davranışın, A'nın bir hareketine verilmiş bir karşılık olma derecesini ise küçümser ki bu genellikle, A ve B'nin tamamıyla farklı yorumladıkları bir harekettir. Böylece A kendini, B 'nin kışkırtılmamış ve içe dönük düşmanlığının nesnesi olarak görür.¹⁰⁷

Kendi politikası ile karşı tarafın çıkarlarına ne kadar zarar verildiğinin farkında olunmadığı durumlarda karşı tarafa hedeflenen zarardan daha fazlası verilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu durumlarda karşı tarafın hamlesi beklenenden daha güçlü olabilmektedir. Algılayan taraf diğerr tarafın davranışının, kendi politikasından kaynaklı olduğunu anlamamakla birlikte zaten amaçlarının bu olduğu kanaatinde olur.

Lider davranışlarını anlamada Joe Hagan'ın lider analizi ile hangi lider grubundaki kişilerin hangi yanlış algılamalara neden olduğunu anlamak da önemli bir tespittir. Hagan devletin savaş davranışının analizinde iki tür içsel değişkenden bahseder: Birincisi hangi tür liderin iktidara geldiği ve bu liderlerin dış politika eğilimlerinin neler olduğudur. İkincisi ise, lider bir kez iktidara geldiğinde yönettiği ülkenin milli çıkarını tanımlamasını ve bunları uygulama yeteneğini şekillendiren devlet içi süreçlerin ne olduğudur. Bu iki olgunun varlığının devletin savaş davranışını belirlediğini ileri sürer.¹⁰⁸ Ona göre liderlerin uluslararası ilişkilere ilişkin eğilimleri şu şekildedir. (i) İlmli ya da tamahkar, (ii) Faydacı, (iii) Militan, (iv) Radikal.¹⁰⁹ İlmli liderler, anlaşılmaya daha yatkın olan ve sorunları müzakere ile çözmek isteyen liderlerdir. Tehdidi maksimum noktalarda algılamazlar. Faydacı liderler bir tehdidi algıladıklarında savaşmadan çözmek öncelikleridir. Tehdit algılamaları yüksek seviyelerde değildir ve hemen yok edilme endişesine kapılmazlar. Militan türdeki liderler, düşmanla yaşanan tüm ilişkileri sıfır toplamli olarak görürler ve düşmanın her davranışını, doğrudan kendi devletlerinin güvenliğine bir tehdit, bir savaş olasılığının belirmesi olarak yorumlarlar.¹¹⁰ Radikal liderler her davranışı yok edilmeye yönelik bir tehdit olarak algılamaktadırlar. Düşmanın davranışlarını sürekli irrasyonel, ideolojik ve krizlere bağımlı bir şekilde değerlendirdiğinden, bu liderler savaşa oldukça yatkındır. Müzakere ve diplomasi ile

¹⁰⁷ Robert Jervis, a.g.e., s. 203.

¹⁰⁸ Joe D. Hagan, Domestic Political Systems and War Pronenes, Mershon International Studies Review, Vol. 38, 1994, ss.183-184, aktaran, Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s.524.

¹⁰⁹ Joe D. Hagan, a.g.m., ss. 199-211, aktaran, Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 524.

¹¹⁰ Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 525.

değil güce başvurma ile ikame edilmektedir.¹¹¹

Bir aktörün düşmanca olmayan niyetlerini karşısındakine anlatamamış olabileceğini anlamama hatası, yanlış algılamaları besler. Çünkü aktör, diğerinin sadece düşmanlık içerisinde olmayıp aynı zamanda aktörü de barışçı olarak algıladığına inanırsa, açıkça o kişinin saldırgan olduğunu düşünecek, dolayısıyla diğerine kuvvet ve katıllıkla karşılık verecektir. Leng, Morgenthau'nun bir krizden diğerine gücünde azalma yaşayan bir devletin daha uzlaşmacı ya da daha az zorlayıcı olma eğilimi taşımasını bekleyeceğini belirtmesine karşılık, çalışmalarında net bir değişimin yaşandığı beş örneğin dördünde zayıf devlet daha zorlayıcı bir pazarlık tutumu almıştır.¹¹² Leng de üzerinde durduğu nokta zorlama girişimleri, büyük olasılıkla liderin onuruna ve devletin statüsüne yönelik bir meydan okuma olacaktır. Zorlanmanın hedefindeki aktörler realist çerçevede olduğu gibi rasyonel davranmaktan çok kendi onur ve itibarlarının korumaya yönelik zorlanmayı reddeden kişiler olarak tepki verirler.¹¹³ Karar vericiler büyük kayıplarda kendi onurlarına gelen zararı abartma eğilimindedirler.

Birinci Dünya Savaşı döneminde savaş, sorun çözmede etkili bir yöntem olarak kabul ediliyordu. Bu nedenle ülkelerin askeri yöneticileri savaş stratejileri geliştirmede oldukça özerk planlar oluşturabilmektedir. Burada önemli nokta bireylerin özerklikleri çerçevesinde, güvenlik algılarını kendi görüşlerine göre özelleştirmeleri önemli bir sorun oluşturmaktaydı. I. Dünya Savaşı'nda da her devletin Genelkurmayı, ülkesinin güvenliği için savaş planları üzerinde çalışmalar yaparken, olası bir Avrupa savaşının senaryolarını da üretmişlerdir.¹¹⁴ Bu savaş örneğinde bireylerin etkilerini abartmalarının algıları üzerinde örneği sıkça tartışılacak bir yanlış algılama durumudur.

1.2.3.Arzuların ve Korkuların Algılar Üzerindeki Etkisi

Düşmanın gücü hakkında kuşkulu olmak ve söylentilerle onun büyüklüğü abartılır.

¹¹¹ Joe D. Hagan, a.g.m., ss. 199-211, aktaran, Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 524.

¹¹² Russell J. Leng, When Will They Ever Learn? Coercive Bargaining in Recurrent Crises, Journal of Conflict Resolution 27, September, 1983,ss. 379-419, s. 412, aktaran, John Vasquez, a.g.e., s. 203.

¹¹³ Russell J. Leng, Realism and Crisis Bargaining: A. Report on Five Empirical Studies, J. Vasques Ed., Evaluating U. S. Foreign Policy, New York, Praeger, pp. 39-57, 1986, s.55, aktaran, John Vasquez, a.g.e., s. 203.

¹¹⁴ Barbara Tuchman, Guns of August, Ballantine Books, 4.Baskı, New York, 1990, aktaran, Burak Gülboy, Birinci Dünya Savaşını Anlamak, ss.15-47, Burak Gülboy ve Bülent Akkuş Ed., Birinci Dünya Savaşını Anlamak, Uluslararası İlişkiler Teorileri Çerçevesinden Analizler, Milenyum Yayınları, 1. Basım, Ocak 2017, s. 26.

İnsanların çoğu yaradılıştan ürkektir ve bu yüzden daima tehlikeyi abartırlar.¹¹⁵ Tehliyenin abartılı hissedilmesi korkularıda beraberinde getirir.

Arzular ve korkular bir duygudur ve bu duyguları geçmiş deneyimler, kişinin karakteri ve bürokraside kişinin konumu etkiler. Bir duygunun dışa vurumunu tespit etmenin yolu algı durumu ve verdiği tepki ile yorumlanabilir. Burada duyguların dışa tam vurulmadığı noktada niyet okumalar yaşanmakta ve bunun algılama üzerine etkisi incelenmektedir. Eğer algılamaların içeriği üzerine genellemelerde bulunamıyorsak, kovaryansa ilişkin kanıtlar aramak zorundayız. Bu konuda en ikna edici olan, arzulardaki bir değişimin arkasından algılamalarda bir değişikliğin meydana geldiği durumlar olurdu.¹¹⁶ Bu durumda iyi düşünme ile iyinin gerçekleşeceği, arzular ile inançların birbirini güçlendirdiği inancı artmaktadır. Karar organları tam da bu algı içerisindedir. Fakat arzular, inançlar ya da iyimserlik daima pozitif bir korelasyon oluşturmaz. Fazlasıyla inanç ve arzu ile karar almanın sonucunda başarısızlık yaşayan politikacılar kendilerini haklı çıkarmaya çalışırlar.

Arzular ve korkular bir devletin hissedebileceği duygular elbette değil. Bu bireylere ait duygular, karar vericiler neticesinde devletler arası politikada kendine yer edinmiştir. Bu duyguları devlet politikalarında görmek hiç de ütöpik değildir ayrıca arzular ve korkulara yenik düşmek önemli bir yanlış algılama sebebidir. Her insan, bir yöneten elit haline gelmeden önce inanç, imge ve algılarını beraberinde getirmekte ve bu da siyasi davranışını etkileyen psiko-politik bir zemin yaratmaktadır.¹¹⁷ Karar vericinin psiko-politik durumu devlet politikasına yön verecek en önemli dinamiklerdendir.

Beklentilerin, arzularla çatıştıklarında genellikle galip geldikleri gerçeği, beklentilerin önce geldiğini ortaya koyar.¹¹⁸ Örneğin devlet adamları uluslararası ortamın merhametli olduğuna inanmak isterler ama aslında başkalarının saldırganlıklarını sıklıkla abartırlar.¹¹⁹

Korku ve teyakkuz uluslararası sistemin anarşik doğası hakkında karar organlarının sahip oldukları bilgilerin bir ürünüdür. Bu iki duygu düşmanlık ve çatışma algılamalarına yol açar. Ancak arzuların etkisi olmasaydı, algılamalar daha kötümser olurdu.¹²⁰ Daha öncede belirtildiği üzere hem psikolojik etkenler hem de uluslararası sistemin anarşik yapısı

¹¹⁵ Carl von Clausewits, Savaşın Esasları, Gökhan Aydın Çev., Doruk Yayınları, Nisan 2017, s. 48.

¹¹⁶ Robert Jervis, a.g.e., s. 223.

¹¹⁷ Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 518.

¹¹⁸ Robert Jervis, a.g.e., s. 227.

¹¹⁹ Robert Jervis, a.g.e., s. 227-228.

¹²⁰ Robert Jervis, a.g.e., s. 230.

nedeniyle karar organları, başkalarının hamle ve davranışlarını abartma eğilimindedir.

Algılama ve yanlış algılamanın önemli bir tepkisel sonucu teyakkuz ve savunmadır. Savunma bir hamle olarak kabul edilirken, teyakkuz bir nevi takipte kalma izleme sürecidir. Teyakkuzda gerçekleşen izleme ve analiz süreci de abartıldığı takdirde bir yanlış algılamaya neden olabilir. Bu süreçte karar organlarının panik oluşturmaları yanlış algılamaya neden olabilir. Savunma her ne kadar saldırının tam zıttı olarak kabul görse de dozu ayarlanamayan savunma saldırı olarak algılanabilmektedir.

İnsanlar bazen yaklaşmakta olan bir tehlikeye yönelik en ufak bir işarete inanırlar ve bazen de çok kuvvetli kanıtları kabullenmeyi reddederler. Ancak bu bulguların çoğu, sağduyu ile uyumlu ve dış politikadaki algılamalarla doğrudan alakalı iki katlı bir önerme ile açıklanabilir: İnsanın, bir uyarı eşliğinde gelen acıdan sakınmak için yapabileceği hiçbir şey yoksa, kişinin o uyarıya ilişkin algısal eşiği yükselecektir (savunma). Öte yandan, eğer uyarıyı kabul edip bunu giderici bir eylemde bulunarak acıdan kaçınabileceyse, eşik düşecektir. (teyakkuz)¹²¹

Uluslararası ilişkilerdeki ortamlar da sürekli bir değişkenlik gösterdiğinden, tehlike algılayışlarındaki değişikliklerin dışarıdan teşvik edilmeleri olasılığını yok etmek çok zordur.¹²² Saldırıya karşılık verme dürtüsünün azaldığında, tehdit gelme durumu da azalmış olabilmektedir, gerçekte de tehlike azalmış olabilmektedir. Daha zayıf devletlerin, belirli bir ülkeyi, daha güçlü ülkelerin algıladıklarından daha az tehditkar olarak algıladığına dair bir durum söz konusudur.¹²³

Karar vericilerin korku ve endişelerini hareketlendiren en önemli unsulardan biri de bitişik oldukları devletlerden tehdit algılamalarıdır. Bu konuda bitişikliğin tehdit algılaması üzerinde birçok uzmanın tespitleri mevcuttur. Wallensteen bitişikliği, meydan okuma ve savaşla ilgili önemli bir faktör olarak saptamıştır. Bitişik büyük devlet çiftlerinin % 93 askeri bir karşılaşma yaşamış ve bu çiftlerin % 64'ü de savaş yaşamışken, ortalamada çiftlerin %

¹²¹ Bkz. Alexander Rosen, Change in Perceptual Threshold as a Protective Function of the Organism, Organizmanın Bir Korunma İşlevi Olarak Algısal Eşiğin Değiştirilmesi, M.D. Vernon, bas., Experiments in Visual Perception, Görsel Algı Deneyleri, Baltimore, Penguin, 1966, s. 395-407, Bkz. Jerome Bruner, On Perceptual Readiness, Algısal Hazır Olma Üzerine, Psychological Review, Psikoloji Dergisi 64, 1957, s.123-52, Solley ve Murphy, Development of the Perceptual World, Algı Dünyasının Oluşturulması, s.286 ve Richard Lazarus, Emotions and Adaptation: Conceptual and Empirical Relations, Duygular ve Adaptasyon, Algısal ve Deneyisel İlişkiler, s.198, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 231.

¹²² Robert Jervis, a.g.e., s. 234-35.

¹²³ Robert Jervis, a.g.e., s. 235.

85'i askeri bir karşılaşma ve % 55'de savaş yaşamıştır.¹²⁴

Wallensteen'in yönetim biçimleri arasındaki farklılıkların savaşa yol açan çatışmalarla bağlantılı olduğunu görmesi nedeniyle, buradan bitişiklikten kaynaklanan uyuşmazlıkların şiddete başvurmadan çözümünün, yönetim biçimleri fark etmeksizin muhtemelen bütün devletler açısından zor olduğu ve ideolojik farklılıkların toprak uyuşmazlıklarını daha da alevlendirdiği sonucu çıkarılabilir.¹²⁵

Diehl, büyük devletler arasındaki uzun süreli rekabet içerisinde, rakiplerden birine bitişik veya onun ülkesindeki bir konumda gerçekleşen askeri uyuşmazlıkların tırmanma olasılığının, diğer çıkarlarla ilgili uyuşmazlıklardan daha fazla olduğunu göstermiştir.¹²⁶

Bitişikliğin kendisinin değil, ülkesel bitişikliği ilgilendiren uyuşmazlıkların savaşın yeterli koşulu olması nedeniyle bu itizarın hileli bir yönü vardır. Üstelik bu uyuşmazlıklar, doğrudan doğruya savaştan sorumlu olmayıp, bunun yerine kontrol edilmedikleri takdirde savaşla sonuçlanan bir dizi olayı tetikler.¹²⁷

Bremer, literatürde ele alınan ve iki devlet arasında savaşı teşvik eden yedi önemli nitelik içerisinde açık arayla en güçlü olanının bitişiklik olduğunu göstermektedir. Bitişik devletler arasında savaşın patlak verme olasılığı, bitişik olmayan devletlere göre otuz beş kat daha fazladır.¹²⁸

Bitişiklik savaş olasılığını arttıran önemli bir sorun olmakla birlikte her zaman bir savaş nedeni değildir. Vasquez, bitişik devletleri ilgilendiren uyuşmazlıkların diğer uyuşmazlıklara göre tırmanmaya çok daha yatkın olduğunu ve bitişik devletler arasındaki savaşların, bitişik olmayanlara göre sık olduğunu,¹²⁹ yapılan çalışmalar göstermektedir.

Arzu ve korkuların derecesini yalnızca kişiler üzerinde yapılan çalışmalarla tespit etmek mümkündür. Liderin kişiliğini anlamak bu noktada vereceği karşılığında öğrenmeyi kolaylaştırır. Buna göre Cashman, liderlerin savaşa yönelmesinde etkin olduğunu ileri

¹²⁴ John A. Vasquez, a.g.e., s. 137.

¹²⁵ Peter Wallensteen, Incompatibility, Confrontation, and War: Four Models and Three Historical Systems, 1816-1976, Journal of Peace Research 18,1,1981,ss. 57-90, s. 83-85, aktaran, John A. Vasquez, a.g.e., s.138.

¹²⁶ Paul F. Diehl, Contiguity and Military Escalation in Major Power Rivalries, 1816-1980, Journal of Politics 47, 4, 1203-11, 1985b, aktaran, John A. Vasquez, a.g.e., s. 138.

¹²⁷ Allan Pierre, Crisis Bargaining and the Arms Race, A Theoretical Model, Cambridge, Mass., Ballinger, 1983, s.7, aktaran, Vasquez, a.g.e., s.139.

¹²⁸ Bremer Stuart A., Dangerous Dyads: Conditions Affecting the Likelihood of Interstate War, 1816-1965, Journal of Conflict Resolutions, 36, June, 1992, ss.309-41, aktaran, John A. Vasquez, a.g.e., s. 138.

¹²⁹ Bkz., John A. Vasquez, a.g.e., s. 140.

sürdüğü kişilik tiplerini incelemektedir. Bunlar, dogmatik kişilikler, otoriter kişilikler, dominant kişilikler, içedönük/dışadönük kişiliklerin yanı sıra paranoid ve narsist kişilikler de yazar tarafından sınıflandırılmıştır.¹³⁰ Karar vericinin kişilik tipi bilinmediği durumlarda eylemi gerçekleştiren kişi hiç planlamadığı şekilde diğerinin yanlış algılamasına neden olmaktadır.

Kişinin tehdit algılama durumu, beklenen tehdidin derecesi ile paralellik göstermektedir. Ayrıca tehdidin gerçekleşme durumuna olan inanç düzeyi ile tedbir alma düzeyi arasında doğru orantı söz konusudur.

Kişi tehdit algılaması durumunda devletin politikasını şekillendiren kişiye göre tehdidi algılamaya daha az hazır¹³¹ olabilmektedir.

Jervis yapılan bir çalışmaya atıfta bulunarak; yapılan çalışmaya göre denekler gerçekleşme olasılığı yüksek olayların gerçekleşme olasılığını küçümseyip, gerçekleşme olasılığı düşük olan olayların, gerçekleşme olasılığını ise abartmışlardır.¹³²

Jervis; algılamaların en az derecede önemli olduğu zamanlarda, arzular ve korkular en fazla etkiyi yaptığına sonucuna ulaşır. Bu sonuç birey inandığı konunun gerçekleşeceği fikriyle harekete geçemediğinden dolayı, doğru biçimde algılamak için gereken arzuya sahip olmadığı durumlarda geçerlidir.¹³³

Keller, bireyin dış politika davranışlarında etkin olduğunu saptadığı dört olgu, bireylerin arzularla mı yoksa korkularla mı hareket ettiklerine yol göstermektedir. Bunlar: (i) hedefe odaklılık , (ii) güce ihtiyaç duyma, (iii) güvensizlik, (iv) milliyetçilik.¹³⁴ *Hedefe odaklı liderler* danışmanlardan ya da diğer kişilerden en az etkilenen ya da hiç etkilenmeyen kişilerdir. Hedeflerine ulaşmak en önemli gayeleridir. Hedefe odaklı liderlerin daha çok arzuları ile hareket ettiklerini görmek mümkün, *Güce ihtiyaç duyan liderler* ,toplam kazançtan ziyade kişisel kazanç üzerine odaklanarak gücün, kişisel düzeyde tatminini amaçlar. Bunlar açısından, kendileri ile aynı görüşte olmayanlar; rekabet eden, direnç gösteren veya teslim

¹³⁰ Greg Cashman, What Causes War: An Introduction to the Theories of International Conflict, 2. Baskı, Rowman & Littlefield, Maryland, 2014, ss. 55-62, aktaran, Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 520.

¹³¹ Bkz. Robert Jervis, a.g.e., s. 234.

¹³² Bkz.Robert Jervis, a.g.e., s. 237.

¹³³ Robert Jervis, a.g.e., s. 239.

¹³⁴ Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 523.

olan kişiler olarak algılanır.¹³⁵ Bu gibi liderler daha çok ben merkezlidir ve kazançlarını ve kayıplarını yalnızca kendileri üzerinden değerlendirirler. Zorlayıcı ve agresif bir dış siyaset izlemeleri¹³⁶ hem ülke vatandaşları açısından hem de diğer ülkeler açısından yanlış algılanmalarına neden olmaktadır. Bu şekilde davranış gösteren liderlerin korkularının esiri oldukları görülmektedir. Başarısızlık ve yok olma en büyük korkularıdır. *Güvensizlik*, aşırı boyutlara ulaştığında diğerlerini daha sık izlemeye neden olur. Bu durumda karşı liderlerin her davranışının altında kendine yönelik bir tehdit arama eğilimi vardır. Liderin dış dünyayı bu şekilde algılaması, uluslararası ilişkilerde güvenlik ikilemini sürekli kılarken aynı zamanda tehdidin daha da büyümeden sonlandırılması çabasına girer.¹³⁷ Yine bu davranış durumunun alt yapısında korkular hakimdir. Korku ve panik halindeki aktör davranışları ile silahlanmaya neden olmaktadır. *Milliyetçilik*, diğerlerine karşı yapılacak her müdahalede liderin kendini haklı hissetmesinin sağlar. Tüm lider davranış biçimleri de halkın desteği yaptığı propagandaya destek bulması oldukça önemlidir. Liderin korkularını hafifletme ve motive olmasının en etkili yoludur. Keller başkalarına güvenmeyen, oldukça milliyetçi olan liderlerin, tam aksi özelliklere sahip liderlere göre, güç kullanımına karşı, ülke içindeki sınırlamaları göz ardı etme olasılığının çok daha fazla olduğunu gözlemlemiştir.¹³⁸

1.2.4.Bilişsel Uyumsuzluk

Bilişsel psikoloji, insanın bir yandan dış dünyayı algılama ve zihninde tasarımlama süreçlerini, bir yandan da o tasarımlara göre eylemlerini oluşturma süreçlerini araştırır. Algılama, öğrenme, hatırlama, düşünme, hayal etme gibi zihinsel süreçler ile dünyaya uyum sağlamaya ve dünyayı değiştirmeye yönelik eylemleri oluşturma süreçleri bilişsel psikolojinin ilgi alanına girer.¹³⁹

Bilişsel psikoloji insanların dünyaya ilişkin ham bilgileri nasıl anlamlandırdıklarını inceler.¹⁴⁰ Buna göre insanların anlamlandırdıkları şey ile önceden bildikleri ya da inandıkları arasında ortaklık arayarak karar verdiklerini açıklamaya çalışır. Motivasyonel psikoloji, insan

¹³⁵ Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 523.

¹³⁶ Jonathan W. Keller, Leadership Style, Regime Type and Foreign Policy Crisis Behavior, A Contingent Monadic Peace, International Studies Quarterly, Vol. 49, 2005, ss. 211, aktaran, Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 518.

¹³⁷ Jonathan W. Keller, a.g.e., ss. 211, aktaran, Öner Akgül, a.g.m.,ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 518.

¹³⁸ Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.535.

¹³⁹ Bkz. 16. dipnot, Yıldız Dilek Ertük, a.g.e., s.226.

¹⁴⁰ Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, Renan Akman çev., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, V. Basım, Mart 2018 İstanbul, s.80.

davranışlarının, derininde yatan psikolojik korku, arzu ve gereksinimleri açıklamayı amaçlar. Kişiler onay almayı, saygınlığı ve işe yaradıkları hissini algılamak isterler. Bilişsel süreçler, kişinin bilgiyi işleyebilmesini, çevresini yorumlayabilmesini ve buna yönelik nasıl eyleme geçileceğine karar vermesini kolaylaştırması anlamında zihin bilgisayarıdır.¹⁴¹ Gördüklerimiz ile tepkimiz arasında geçen süreç de düşüncelerimizi bilişsel durumumuz ile açıklayabiliriz. Bilişsel katılık yüksek gerilim durumlarının neden olduğu alternatifleri fark edememe durumudur.¹⁴²

İnsan zihninin dünyayı ve çevresindeki olayları anlamaya yönelik yaptığı işlemlerin tümü bilişsel algı kavramıyla açıklanmaktadır. Bilişsel algının yorum boyutunda kişinin kendi içinde bulunduğu durumu değerlendirme biçimi, onun sosyal algısını ortaya koymaktadır ve sosyal algı, ön yargılarla beklentilerle ve grup dinamikleriyle ilgili bir olgudur.¹⁴³

Bilişsel ya da kognitif olarak ifade edilen bu uyumsuzluk kuramı ile nedeni bilinmeyen birçok yanlış algılama sorunu bilişsel uyumsuzluk çerçevesi içerisinde değerlendirilmektedir. A marka ayakkabının B marka ayakkabıdan daha konforlu olduğunu bilmemize rağmen B marka ayakkabıyı tercih ediyor isek bu problemi çözmede bir uyumsuzluğun söz konusu olduğu bilinmelidir. Bilişsel uyumsuzluk kuramının uluslararası ilişkiler içerisinde okunması durumunda birkaç devletten oluşan A ticaret ittifakına, önemli bir ticaret potansiyeli olduğu bilinen B devletinin bu ittifaka dahil edilmemesi bir bilişsel uyumsuzluk durumuna örnek oluşturmaktadır.

Bilişsel teorileri uluslararası ilişkilere uygulamak isteyenleri Jervis, genellikle birçok örnekte elementler ve süreçler arasında "psikolojik" olarak adlandırılmayacak önemli mantıksal bağlar olduğu konusunu atlamamaları gerektiğini belirtmektedir. Bir kişi bir devletin saldırgan olduğuna inanıyorsa, o devletin hareketlerine karşı şüphe duyması mantıksal bir durumdur ve karar alıcı başka bir devleti "sevmiyor" dediğimizde, bu genellikle karar alıcı bu başka devletin kendi ülkesiyle çatışan politikalar izlediğine inanıyor demektir.¹⁴⁴ Karar alıcılar için muhakeme ve tecrübeleri, algılama süreçlerini etkileyen en önemli unsurdur. Karar alıcıların uluslararası ilişkiler algısında uluslararası tarih yorumu oldukça önemlidir. Tarihte yaşanan olaylara benzer durumlarla karşılaşılması durumu da karar

¹⁴¹ Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.37.

¹⁴² Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.520.

¹⁴³ Robert Jervis, a.g.e., s.225.

¹⁴⁴ Robert Jervis, a.g.m., ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s. 268.

alıcı tarafından dikkate alınan bir durumdur. Karar alıcının kendi devletine yönelik ulusal siyasi yapı hakkındaki inancı karar almadaki önemli etkenlerdendir.

Uyumsuzluk kuramının iki temel varsayımı durumu anlamayı kolaylaştırmaktadır. Bunlar: “1. Psikolojik açıdan rahatsız edici olmasına karşın uyumsuzluğun var olması, bireyi uyumsuzluğu azaltmaya ve uyumu elde etmeye çalışmak için motive edecektir. 2. Uyumsuzluk mevcut olduğunda, birey bunu azaltmaya ek olarak, uyumsuzluğu arttırma olasılığı bulunan durumlardan ve bilgilerden aktif olarak kaçınacaktır¹⁴⁵. Bireyler sahip oldukları bilginin aksi yönünde karar vermelerini, doğruluğuna inanma ve inandırma gayreti içerisinde olurlar. Uyumsuzluk kuramı tam olarak bireyin bu çabası nedeniyle şekillenir. Zaman içerisinde birey seçimini asıl doğru olan olarak görülmesi için çalışmalarını arttırmaktadır. Kararının sonuçlarını gelişen durumlar çerçevesinde onaylama ve onaylatma çabası içerisine girer. Jervis'in belirttiği şekliyle vazgeçilen siyasette daha fazla sorun ve az sayıda avantaj görmesinin yanı sıra benimsediği siyasette de daha fazla sayıda iyi ve daha az kötü noktalar görerek önceki fikirlerini değiştirecektir.

Uyumsuzluk kuramının temeli, bireylerin kendi davranışlarını kuvvetli bir şekilde savunabilme arayışı içerisinde olmaları gerçeğinde yatmaktadır.¹⁴⁶

Operasyonel kod ilk olarak Leites tarafından ortaya konulmuş, Alexander George, Ole R. Holsti ve Stephen Walker tarafından geliştirilen bir yöntemdir. Yönteme göre bir karar alıcının bilişsel şeması ya da inanç sistemi iki farklı bileşen kullanılarak somutlaştırılabilir. İlki kendini içinde bulunduğu siyasal ortama ilişkin konulara yaklaşımı; ikincisi ise bu siyasal çevrede kendini tanımlamasını sağlayan araçları tanımlamasıdır.¹⁴⁷ Operasyonel kod, Levy'e göre inanç sistemleri, düşünce alt yapıları ve siyasal tercihlerle geçmişten çıkarılmış derslerin etkisi ve bilgilenme sürecinde algılama (sezgisel ve kognitif) durumlarının krizler ve savaş dönemlerinde karar alma sürecindeki rolü ele alınır.¹⁴⁸ Bu yaklaşım uyumsuzluk kuramındaki aktör davranışlarını anlamayı kolaylaştırmaktadır.

¹⁴⁵ Leon Festinger, A Theory of Cognitive Dissonance, Bir kognitif Uyumsuzluk Kuramı, Stanford Üniversitesi Matbaası, 1957, ss.31, s.13, ayrıca Bkz. Jack Brehm ve Arthur Cohen, Explorations in Cognitive Dissonance/Kognitif Uyumsuzlukta Keşifler, New York, Wiley, 1962, s. 16, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 251.

¹⁴⁶ Morton Deutsch, Robert Krauss ve Norah Rosenau, Dissonance or Defensiveness, Uyumsuzluk ve Savunmacılık, Journal of Personality, Bireysellik Dergisi 30, 1962, 27, aktaran, Robert Jervis, a.g.e., s. 251.

¹⁴⁷ Yeliz Kulalı ve Tuğçe Kafdağlı, Jack Levy, ss. 909-931, Erhan Büyükkakıncı Ed. Savaş Kuramları, Adres Yayınları, 1. Baskı, Eylül 2015, s. 927

¹⁴⁸ Yeliz Kulalı ve Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss. 909-931, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.e., s. 927

Uyumsuzluk kuramı, bireyin bir karar verdikten sonra tutarsız bilgiyi yalnızca alçaltmayacağını ve yanlış yorumlamayacağını, bununla birlikte, bundan kaçınacağını ve uyumlu bilgi arayışı içerisinde olacağını savunmaktadır.¹⁴⁹ Karar organları karar verme aşamasında sorunlar yaşar ya da kararsız kalır fakat karar verdikten sonra tekrar aynı seçenekler arasında kalma durumuna geldiklerinde bir önceki seçimlerine karşı olumlu bir eğilim içerisinde oldukları görülmektedir. Başlangıçta karşılaşılan seçeneklere eşit bir yaklaşımda bulunulmasına rağmen, karardan sonra seçilen tarafa yatkınlık oluşmakta kararın doğruluğuna olan inanç artmaktadır. Bir uyumsuzluk durumuna verilen olumlu tepki bir sonraki uyumsuzluk durumuna verilen tepkinin daha olumlu olmasının önünü açmaktadır.

Uyumsuzluk kuramından türetilcek önemli bir ders, kaynakları harcamanın uyumsuzluğu artırması ve böylece siyasetin başarılı olduğuna inandırmak amacıyla baskıları çoğaltmasıdır.¹⁵⁰ Buradaki düşünce, insanların yüksek derecede değer verdikleri nesneler için yüksek bir bedel ödeyecekleri şeklinde bilinen iddianın tersidir. Fedakarlıklar, ulaşılmak istenen ve elde edilen hedefler üzerine konulan değeri artırmaktadır.¹⁵¹

Dış siyasette uyumsuzluk kuramının farklı anlamları mevcuttur. Bir siyasetin yüksek maliyetleri olduğunda, karar organlarının yaptıkları fedakarlığa değecek bir şey başardıklarına inanma olasılıkları bulunmaktadır. Bu etkinin bağlantılı iki belirtisi, başarılarına gereğinden daha fazla değer verilmesi ve başarısızlıkları başarı gibi algılama eğilimleridir.¹⁵² Karar verici bir tehdit algısı içerisindeyken buna karşı yüksek maliyetlerle donanmasını geliştirme yoluna giderken bu maliyet çerçevesinde verdiği kararın doğruluğuna inanmaktadır. Asıl eksik olan kısmın personel eksikliği olduğunu ya da gelebilecek tehlikenin karadan olabileceğini hesaba katmamaktır.

Karar alıcı geliştirdiği uyumsuzluk kuramından istediği faydayı sağlayamadığı durumda verdiği karara bir kat daha bağlanma yolunu seçer buna bumerang etkisi denir.

Bumerang uyumsuzluk azalması, birey konumunu değiştirmeye karşı bir dereceye kadar direnç gösteriyorsa, ortaya çıkma eğilimi içerisindeydir. Aynı zamanda maruz kaldığı

¹⁴⁹ Robert Jervis, a.g.e., s. 257.

¹⁵⁰ Robert Jervis, a.g.e., s. 264.

¹⁵¹ Bkz. Daryl Bem, Leonard Berkowitz'in Self perception Theory, Kendini Algılama Kuramı yazısı, Advances in Experimental Social Psychology, Deneyisel Sosyal Psikolojideki İlerlemeler, cilt 6, New York, Akademik Basımevi, 1972, ss.1-62, aktaran, Robert Jervis, a.g.m., ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s. 264.

¹⁵² Robert Jervis, a.g.m., ss.265-290, Esra Diri Ed., a.g.e., s. 265.

bilgiyi harekete geçiren uyumsuzluk da değişime karşı bir direnç göstermelidir.¹⁵³ A devletinin B devletine karşı ılımlı politika geliştirmesi B tarafından inandırıcı gelmemesi ya da tedirginlik yaratması A devletinin bu politikasını arttırarak devam ettirmesi B nin endişesini arttıracaktır.

Bilişsel uyumsuzluk kuramının temel katkısı, sahip oldukları veya olması gereken bütün bilgileri mümkün olan en iyi şekilde kullandıklarını düşünerek kendilerini rahatlatmak, kaynaklarını budalaca kullanmadıklarına inanmak, hareketlerinin övgüye layık ve kararlılık içerisinde olduğunu görmek için, bireylerin kendi davranışlarını haklı çıkarma arayışı içerisinde olduğunu ispata çalışmasıdır.¹⁵⁴

Karar vericilerin yaklaşımları ve imajları edindikleri bilgileri belirlemekte ve etkilemektedir. Karar verici dışarıdan gelen bilgileri kendi teorisine ve imajına göre uydurma eğilimindedir ya da beklentileri algılamalarını etkilemektedir.¹⁵⁵ Karar vericilerin kapalı bir düşünce yapısına sahip olmaları en iyi kendi düşünce ve teorilere sahip oldukları kanısında olmaları, yanlış algılamaya neden olmaktadır.

Aktörler kendilerine ulaşan bilgiler toplu olarak değil de parça parça geldiğinde bunu, mevcut bilgi ve imajlarıyla çatışsa bile özümseyebilirler. Çünkü, parça parça gelen bilgileri mevcut imajla uyumlaştırmak ve ona uydurmak veya ufak tefek değişiklikler yaparak asimile etmek mümkün olabilmektedir.¹⁵⁶ Bilginin toplu gelmesinde böyle bir durum söz konusu olmamaktadır.

İmaj deneyim ve öğrenilenlerle şekillenmektedir. Bu nedenle imaj olayları algılamayı etkilemektedir. Geçmiş ve tecrübe, karar alıcının gördüklerini bu çerçevede algılamasına neden olur.

Karar vericilerin başından geçen bazı olayları çağrıştırması dolayısıyla aynı olay farklı karar vericiler tarafından farklı algılanabilir. Olayın karar vericinin başından geçen bir olay dolayısıyla farklı şeyler çağrıştırması olayın farklı algılanmasına yol açabilirken¹⁵⁷ bir de karar verici ve uygulayıcının farklı algılaması da aralarında uyuşmayan bir kararın

¹⁵³ Robert Jervis, a.g.e.,s. 276.

¹⁵⁴ Robert Jervis, a.g.e., s. 278.

¹⁵⁵Robert Jervis, Hypotheses on Misperception, J.N. Rosenau Ed., International Politics and Foreign Policy, A Reader in Research and Theory,New York: The Free Press, s.240-253, aktaran, Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri, Çatışma, Hegemonya, İşbirliği, MKM Yayıncılık, Bursa, 6. Baskı, Bursa 2010, s.523.

¹⁵⁶ Tayyar Arı, a.g.e., s. 524.

¹⁵⁷ Tayyar Arı, a.g.e., s. 525.

uygulanmasına yol açabilir. Karar vericiler oluşturdıkları politikanın kendi planladıkları şekliyle algılandığına inanırlar. Verilen kararın karşı tarafta istenilen etkiyi yapacağına inanılır.

Karar vericilerin kendi ülkeleri hakkındaki düşüncelerinin diğer devletlerin kendi devletleri hakkındaki düşünceleri ile aynı olduğunu sanırlar. Oysa bir devletin kendi hakkındaki imajı ile diğer devletin bu devlet hakkındaki imajı tamamen farklı olabilmektedir.¹⁵⁸

En önemli yanlış algılama sorunu olarak kendi devletimiz açısından önemli bir olayın diğer devlet içinde önemli olduğu inancına sahip olmak oldukça önemli bir sorundur. Burada devletlerin her birinin farklı karakterdeki yapılar olduğu tıpkı bir birey gibi birbirinden oldukça farklı olduğu gözden kaçırılmaktadır. Bir önemli nokta ise devletlerden güçlü bir empati özelliği aranmasıdır.

Karar vericiler kendi yaklaşımlarına uyan ve destekleyen verilerin ve kanıtların diğer bakış açıları ve yaklaşımlar için uygun kanıtlar olduğunu düşünerek yanılgıya düşerler.¹⁵⁹ Yine burada sosyal bilimin pozitif bilimin kalıbına sokulmasının yanlış algılama açısından önemli bir göstergesidir.

Birden fazla devlet uluslararası sistem de tek kutupluluğun önüne geçmek için ya da tek bir gücün oluşumunu engellemek için güçler arasında yakınlığın olmasını daha güvenli görmektedirler. Güç dengesine ihtiyaç duyulmasında karar vericiler politik davranabilmektedir. Bilişsel uyumsuzluk kuramında bahsedildiği gibi bazı olumsuzluklar göz ardı edilerek güç dengesi oluşturmak istenebilir. Çünkü aksi durumun daha çok zarar verdiğine yönelik bir inanç söz konusudur. Tehdit algılama durumlarına göre devletler uzak olan tehdit ile güç dengesi oluşturarak yakın tehdidi bertaraf etmeyi amaçlarlar.

1.3.JACK S. LEVY'IN GENEL YANLIŞ ALGILAMA KURAMLARI

Yanlış algılama kavramsal olarak genel bir başlık olmakla birlikte içerisinde birçok alt başlığı barındırmaktadır. Levy savaşın nedenlerini inceleyerek birçok alt başlık ile savaşın yanlış algılama nedenlerini sıralamaktadır. Yanlış algılamanın bir savaş nedeni olup olmadığını anlamının yolu bir savaş öncesi dönemin detaylı analizi ile söz konusu olmaktadır. Tepeden bakılan her savaş portresinde, savaşın nedeni; çıkarlarını korumak, arttırmak ya da

¹⁵⁸ Tayyar Arı, a.g.e., s. 526.

¹⁵⁹ Tayyar Arı, a.g.e., s. 526.

görünen tehlikeyi bertaraf etmek şeklindedir. Kısaca savaşın nedenleri ve buna bağlı sonuçları oldukça rasyonel görülmektedir. Savaş'ın yüzyıllarca iletişimin önemli kanalı olarak görülmesi nedeniyle, neden olduğu çok sorgulanmamıştır. Savaşın tek iletişim kanalı olarak görülmemesi ile birlikte artık günümüzde, savaşın engellenebilir olduğu hem düşünülmekte hem de bu yönde önlemler alınmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle tarih içerisinde yaşanan önemli savaşlar daha detaylı incelendiğinde savaşlarda önemli yanlış algılama durumlarının olduğu dikkat çekmeye başlamıştır. Kanımca yanlış algılamanın kavramsallaştırmaya çalışılmasının bir sonucu uluslararası örgütlenmeler ile iletişim kanallarının açık tutularak, zannetmekten kaynaklı çatışmaların önüne geçilebileceğidir. Bu noktada Levy'in yanlış algılama üzerine belirttiği algılama sorunları çalışmamıza ışık tutmaktadır.

Levy yanlış algılama ve savaşın nedenleri üzerine Robert White ve John Stoessinger'nin önemli çalışmaları olduğunu belirtmektedir.¹⁶⁰ Levy bunu belirtmekle birlikte kavramsallaştırmalarının Jervis'in çalışması kadar analitik olmadığı yönünde eleştirmektedir. Levy algılama ve yanlış algılama sorununun detaylı analizi için White ve Stoessinger'in saptamalarına çalışmasında yer vermiştir. White'nin algılama üzerine kategorisi: 1- Şeynati düşman, 2- Babayiğit kişisel imge, 3- Ahlaki kişisel imge, 4- Seçici dikkatsizlik, 5- Empati yoksunluğu, 6- Aşırı askeri güven.¹⁶¹ Stoessinger ise White ile benzerlik gösteren bir kategori oluşturmuştur: 1- Liderin kendisine ilişkin algılaması, 2- Düşmanının karakterine ilişkin algılamaları, 3- Düşmanının niyetlerine ilişkin algılamaları, 4- Düşmanının güç ve yeteneklerine ilişkin algılamaları, 5- Liderin diğer taraftaki karşı oyuncuyla empati kapasitesi.¹⁶² Levy tüm incelemeleri ile birlikte yanlış algılama üzerine kendi sınıflandırmasını oluşturmuştur. Öncelikle yanlış algılama durumunu yetenekler ve niyetler olarak iki ana çerçevede saptamıştır.

1.3.1.Düşmanın Yeteneklerine İlişkin Yanlış Algılamalar

Levy düşmanın yeteneklerinin abartılması kaynaklı ya da kişinin kendi yeteneklerini hafife alması kaynaklı olan bir durum olarak belirtilebilecek olan askeri güven eksikliğini

¹⁶⁰ Bkz. Robert H. White, Nobody Wanted War, Garden City, N.Y., Doubleday, Anchor, 1968, John G. Stoessinger, Why Nations Go to War, 2d. Ed., New York, St.Martin's Press, 1974, aktaran, Jack S. Levy, Yanlış Algılama ve Savaşın Nedenleri Kuramsal Bağlantılar ve Analitik Sorunlar, ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 293.

¹⁶¹ Jack S. Levy, a.g.e., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 293.

¹⁶² Bkz. Robert H. White, Nobody Wanted War, Garden City, N.Y., Doubleday, Anchor, 1968, Bölüm 1; John G. Stoessinger, Why Nations Go to War, 2d. Ed. NewYork, St.Martin's Press, 1974, Bölüm1 ve7, aktaran, Jack S. Levy, a.g.e., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s.293-294.

önemli bir yanlış algılama durumu olarak görmektedir.¹⁶³ Askeri güvene sahip olma durumu iki çerçevede ele alınmalıdır. Askeri güvene sahip olabilmek için somut edinimlerin yanı sıra soyut olan ve aslında bir o kadar da önemli olan moral, liderlik ve askeri istihbarat kalitesi gibi unsurlara ek olarak düşmanın askeri doktrininin doğası özellikle önemlidir¹⁶⁴.

Mevcut askeri yeteneklere ilişkin yanlış algılamalar, minimum kayıp ve zaferle sonuçlanacak bir kısa savaş beklentisi nedeniyle önemliyken, askeri potansiyele ilişkin yanlış algılamalar da uzun süren bir savaşın sonucunu belirleyecek olması nedeniyle önemlidir.¹⁶⁵ Özellikle tahmin edilemez olan ise, yeni teknolojilerin geliştirilmesi ve savaşlarda uygulanması, kaynakların etkili askeri güçlere dönüştürülme etkinliğini belirleyen idari becerisi ve ulusal kaynakları askeri sektöre aktarma irade ve becerisi gibi siyasal değerlendirmelerdir.¹⁶⁶

Düşmanın yeteneklerinin yanlış hesaplanması "Psikolojik tuzak" yaklaşımını da beraberinde getirmektedir. Jole Brockner ve Jeffrey Z. Rubin tarafından formüle edilen¹⁶⁷ bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, bireylerin ya da birey gruplarının bir kez çatışma içine girdikten sonra kazanma hırsı ile giderek daha fazla mücadele vermelerini, verilen mücadele arttıkça da yükselen maliyete paralel olarak geriye dönüşün zorlaşmasını ifade etmektedir.¹⁶⁸ I. Dünya Savaşın'a savaşın kısa süreceğine olan inançla başlanılmış, savaş ilerledikçe kayıpların artması ile bu kayıpları yerine geri koyma inancı ile savaş büyük yıkımlar ve yok oluşlarla son bulmuştur. Bu yaklaşım ile çatışmalar artmakla birlikte rasyonel bir kazanç hesaplamaktan çok yoğun hırs ile birlikte ya hep ya hiç algısının oluşmasına neden olmuştur. Tıpkı bir kumarbazın durumu gibi.

1.3.2.Aşırı Askeri Güven ve Askeri Güven Eksikliği

Levy aşırı askeri güvene sahip olmayı savaşı başlatan taraf olmada önemli bir etken

¹⁶³Bkz. Jack S. Levy, a.g.e., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 297.

¹⁶⁴ Carl von Clausewitz, On War, Anatol Rapoport Ed., Baltimore: Penguin Books, 1968, Sun Tsu, The Art of War, S. B. Griffith tarafından çevrilmiştir, New York, Oxford University Press, 1963, Henry A. Kissinger, Nuclear Weapons and Foreign Policy, New York, Harper & Row, 1957,Bölüm 1., aktaran, Jack S. Levy, a.g.e., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 297.

¹⁶⁵ Jack S. Levy, a.g.e., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 298.

¹⁶⁶ Askeri gücün idari ve siyasal boyutlarının iyi bir analizi için bkz. Klaus Knorr, Military Power and Potential Lexington, Mass., D. C. Heath, 1970, Bölüm 4-5, aktaran, Jack S. Levy, a.g.e., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 298.

¹⁶⁷ Bkz. Jole Brockner ve Jeffrey Z. Rubin, Entrapment in Escalating Conflicts: A Social Psychological Analysis ,New York, Springer-Verlag, 1985, aktaran, Bkz. Vamık D. Volkan, a.g.e., aktaran, Muzaffer Ercan Yılmaz, a.g.e., s.16.

¹⁶⁸ Bkz. Vamık D. Volkan, a.g.e., aktaran, Muzaffer Ercan Yılmaz, a.g.e., s. 17.

olarak görmektedir. Devletler savaşlarda ilk taarruzu başlattıklarında kendi kazanma ihtimallerini oldukça yüksek görmektedirler. Aşırı askeri güvene sahip olan devlet kendi gücünü abartırken, karşı devletin gücünü hafife alma eğilimindedir. Bu güven durumunun bir diğer getirisi de savaşın kısa süreceği beklentisinin yüksek olması durumu ile az maliyetle büyük kazançların olacağına dair inançların yüksek olmasıdır. Aşırı askeri güven ile başlatılan savaşların beklenen başarı ile sonuçlanamaması durumu devlet içerisinde önemli iç sorunlar ile bunalım yaşanmasına neden olabilmektedir.

Yanlış algılamanın bir savaş nedeni oluşturması için aktörün kararlarıyla birlikte beklentilerini de etkilemesi gerekir.¹⁶⁹ Galip tarafın beklediği kazançların savaşın gerçek maliyetlerinden, kesin şekilde algılanmışlarsa, kazancın daha az çıkması halinde kısa savaşa ilişkin yanlış beklentilerin bir savaş nedeni olduğu düşünülebilir.¹⁷⁰ Askeri güvenin her devlet için ağır basan farklı yanları mevcuttur. Bir devlet için güven kaynağı diğeri için yeteri kadar güven oluşturmamaktadır. Bu nedenle aşırı askeri güven algısının somut-soyut faktörleri devlet karakterleri açısından farklılık göstermektedir. Ayrıca, savaşı en son alternatif olarak algılayan daha zayıf bir devlet bile kaçınılmaz gördüğü bir savaşta önleyici bir saldırının kendi maliyetlerini en aza indireceğini düşünerek rasyonel olarak savaşı başlatmayı seçebilir.¹⁷¹

Levy yalnızca bir devletin üzerinde durularak yapılan yanlış algılama durumlarından sonra yanlış algılamayı aktör çiftleri üzerinde de incelemektedir. Tek bir devletin savaşa karar vermede aldığı risk ya da maliyet fayda kontrolünden sonra karar vermeye yoğunlaşacaktır. Devlet çiftleri incelemesinde öncelikle devlet karşı devlete taviz vermesi yönünde baskı uygulayacaktır. Savaş öncesi önemli hamlelerden biri budur. Bu durum bir pazarlık ile devam edecektir. Sonucu belirlemede ise yalnız tavizi isteyen hareketleri değil taviz vermesi istenen tarafın da algılaması etkili olacaktır. Levy bu tür bir pazarlık oyununun savaşa dönüşmesi olasılığı ile alakalı iki ayrı analitik yol üzerinde durmaktadır: Biri, devletlerin nisbi yetenek ve kararlılıklarının yanlış hesaplanmasından kaynaklanan bilinçli savaş tırmandırmasıdır. Diğeri ise, karar vericilerin durum üzerindeki kontrollerini kaybetmelerinden kaynaklanan tırmanmadır.¹⁷² Birincisi, klasik "yanlış hesaplama"yla çıkan

¹⁶⁹ Alternatif bir kavramsallaştırmaya dayalı benzer bir iddia için bkz. Arthur A. Stein, When Misperception Matters, World Politics 34, Temmuz 1982, s.506-10, aktaran, Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 299.

¹⁷⁰ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 299.

¹⁷¹ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 300.

¹⁷² Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 301.

savaş"tır. Eğer iki devlet birbirleri arasındaki nisbi askeri yetenekler dengesi konusunda anlayamazsa ve eğer herhangi biri savaşı ve savaşın kazançlarını maliyetleri aşacağını beklemekteyse ve bu amaçlara ulaşmanın alternatif araçlarının bulunmadığını veya çok maliyetli olduğuna inanmaktaysa gerçekleşebilir.¹⁷³ Diğer tür savaş tırmandırma yolu, karar vericilerin durum üzerindeki kontrollerini yitirmeleridir; bu genelde, bir etki tepki süreciyle itilen ve savaşın kaçınılmaz olduğu algılaması da dahil olmak üzere daha fazla yanlış algılamayla alevlenen çatışma döngüsünün son aşamalarında gerçekleşir.¹⁷⁴

Askeri güven eksikliğinin de tıpkı aşırı askeri güven gibi yanlış algılama kaynaklı bir savaş nedeni olması söz konusudur. Askeri güven eksikliği ile diğer devletin gücü abartılmaktadır. Düşmanla ilgili abartılı duygular geliştirme iki yön de söz konusu olmaktadır. Hem devletin maddi gücü abartılabilirken hem de kısmen buna bağlı olarak düşmanın niyeti de yanlış algılanabilmektedir.

Niyetleri tahmin etmenin doğasındaki zorluk ve sıkça görülen niyet ve yetenekleri eşitleme eğilimi, düşmanın düşmanca niyetlerinin abartılmasına katkıda bulunur. Diğer sistemsel ve psikolojik faktörlerle bir araya gelen bu güvenlik ikilemi, daha fazla gerilim, silahlanma yarışı ve çatışma döngüsüne neden olur.¹⁷⁵ Düşmanın yeteneklerini abartma, askeri gücünü abartma eğilimine göre, savaşa yatkınlığı daha az bir düzeye indirmektedir. Burada olası savaşı kaybetme endişesi daha yüksek olması nedeniyle uzlaşmaya eğilim daha fazladır. Fakat Jevy bu duruma karşı bir diğer tepkiden de söz etmektedir. Fazlasıyla uzlaşmaya yönelme karşı tarafın taleplerini sınırsızca arttıracığına yönelik bir durumun da söz konusu olabileceğini belirtmektedir.

Aşırı askeri güven ve güven eksikliği farklı kuramsal bağlantılar yoluyla savaş kararlarını etkiler ve bu nedenle deliller uygun olarak yorumlanmalıdır. Maoz'a göre, kaynaklar üzerinde ya da diğer aktörün davranışları üzerinde daha yüksek kontrole sahip olan devlet, daha yüksek arzu ve hedefe sahip olacak bu da onu daha çatışmacı bir hedefe yöneltecektir. Bu çatışmacı dış politika stratejisi, onları istenmeyen sonuçlarla karşı karşıya

¹⁷³Blainey'in formülü ile Levy'nin yaklaşımı arasındaki farklılığı anlamak için bkz. Geoffrey Blainey, *The Causes of War*, New York, Free Press, 1973, s.122, aktaran, Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 301.

¹⁷⁴ Yanlış hesaplama ve kontrol kaybı arasındaki fark üzerinde duran bir çalışma için bkz. Glenn H. Snyder, *Crisis Bargaining*, Hermann, Bölüm 10, aktaran, Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 301.

¹⁷⁵ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 301.

bırakmaktadır.¹⁷⁶ Arzular karar vericileri daha fazlasına sahip olmaya itmektedir. Arzularına odaklanan karar verici karşı aktörün tehdit algıladığını fark edemeyebilmektedir.

Jevy'e göre; belli koşullar altında uzlaşmacı bir politika istikrar bozucu olabilir, zira bir güçsüzlük imajı gelecekte ödünler verilebileceğine yönelik beklentiler yaratabilir ki, bu da düşmanın daha fazla talepte bulunmasına, krizin tırmanmasına ve belki de yanlış hesap sonucu bir savaşa yol açabilir.¹⁷⁷

Bremer'in birbiriyle ittifak halindeki bitişik ikililerin, birbiriyle ittifakı bulunmayan bitişik ikililere göre savaşa gitme olasılığının daha az olduğunu belirtmektedir. Fakat iki bitişik ülke ittifak halindeyse ve her ikisi de silahlanıyorsa, Bremer bunların savaşa gitme olasılığının arttığını görmüştür.¹⁷⁸ Bitişiklik ve aynı zamanda ittifak içerisinde olma aşırı askeri güveni de beraberinde getirmektedir.

1.3.3.Düşmanın Husumetinin Abartılması ve Düşmanın Husumetinin Hafife Alınması

Düşmanın niyetinin abartılması en sık görülen yanlış algılamalardan biridir. En kötü ihtimalle bitmeyen husumete ilişkin algılamalar savaşın kaçınılmaz olduğu görüşünü ortaya çıkararak belki de bir kriz durumunda üstünlük kazanmanın faydalarını elde etmek için önleyici bir saldırıyı tetikleyecektir. Kriz yokken dahi kaçınılmazlık algısı önemli bir istikrar bozucu olabilir, özellikle de tehdit edilen devlet açısından nisbi ekonomik ve askeri yeteneklerdeki uzun dönem eğilimleri dezavantajlı görünüyorsa önleyici bir savaşla sonuçlanabilir.¹⁷⁹ Bu durumda husumetin abartılması söz konusu ise bir yanlış algılama kaynaklı savaş ile sonuçlanması mümkündür.

Düşmanın, husumetin abartılması durumuna verilen karşılık, savaş için caydırıcılık oluşturabilmekle birlikte askeri gücü arttırmaya dönük yapılan çalışmalar ile savaş olasılığını arttırmakta veya savaş hızlandırmaktadır.

Düşmanın husumetinin hafife alınmasının oluşturduğu yanlış algılama kaynaklı bir savaş ise, algılayan kaynaklı olarak karşılık bulabilmektedir. Aşırı askeri güvene sahip olan

¹⁷⁶ Z. Maoz, *Paradoxes of War: On the Art of National Self-Entrapment*, Boston, MA, Unwin Hyman Press, 1990, s.243-244, aktaran, Bilgehan Alagöz, Zeev Maoz, ss.880-906, Erhan Büyükkakıncı Ed. Savaş Kuramları, Adres Yayınları, 1.Baskı, Eylül 2015, s. 889.

¹⁷⁷ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 302.

¹⁷⁸ Stuart A.Bremer, "Dangerous Dyads: Conditions Affecting the Likelihood of Interstate War, 1816-1965, *Journal of Conflict Resolution* 36 ,1992, June, s.309-41, aktaran, John A. Vasquez, a.g.e., s.188.

¹⁷⁹ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 303.

devletler, diğ er devletin bir kriz durumunda savaşa olan yatkınlığını hafife alabilmektedir. Devletin hem askeri güvene sahip olması ve buna paralel olarak düşmanın husumetini de hafife alması durumu, uzlaşmaya yatkınlığı azaltmakta ve kabul edilmesi çok mümkün olmayan imtiyazlar talep edilmesine neden olmaktadır. Düşmanın husumetinin hafife alınması savaşı tırmandıran bir yanlış algılama durumudur.

Rakibin niyetine ilişkin husumetin hafife alınması durumunda genel eğilim, savaşın kaçınılmaz olduğunu farz etmektir ve ana soru da neden bir devletin bu gerçeği kabul etmekte yetersiz kaldığı ve hazırlıksız yakalandığıdır. Tam olarak husumetin hafife alınması ile karşılaşılan sonuç hazırlıksız olmak ve yetersiz kalmaktır.

Ayrıca tehdidi tanımakta yetersiz kalma ve bunu takiben saldırıyı caydırmaya çalışmakta yetersiz kalma da özellikle savaşan tarafların kıyaslanabilir yetenekleri varsa ve eğer caydırmanın işe yarayacağına inanmanın bir mantığı varsa, savaşın önemli bir nedeni olabilir. Düşmanın kendi hayati çıkarlarını kavrayışının yanlış algılanması yine düşmanın bizim yetenek ve niyetlerimiz ile bunların onun kendi çıkarlarına oluşturduğu tehdit algılamasıdır. En yaygın sonuç, düşmanın husumetinin hafife alınması ve kendi davranışımızın sonuçlarının yanlış hesaplanmasıdır.¹⁸⁰ Düşmanın husumetinin derecesini  ng rememek bir savaşa neden olabilirken bir taraftan da önleyici bir savaşa maruz kalınmasına neden olabilir.

    nc  devletlere ilişkin yanlış algılamaların içerisinde, hem potansiyel düşmanların hem de potansiyel m ttetiklerin niyet ve yetenekleri,¹⁸¹ yer alır. Diğ er devletlerin düşman lehine müdahalede bulunma olasılığını hafife almak hem düşmanın yeteneğini hafife alma durumu hem de aşrı askeri güvenden kaynaklanan bir yanlış algılama sorunu etkisi şeklinde olabilmektedir. Dost olan bir     nc  devletin m ttetikliğinden fayda sağlanacağına yönelik fazla güven duymak aşrı askeri güvene neden olabileceği gibi düşman devlete karşı önleyici savaşa ya da olası savaşı başlatan taraf olmasına neden olabilir.

    nc  devletlerin müdahalelerini yanlış algılama yukarıda bahsedilen yanlış algılama durumlarının yanı sıra yaşanan savaşın gidişatı yani savaşın seyrini dahi etkileyebilmektedir. Yapılan savaşın bir küçük devletle gerçekleşiyor olması, devletin lehinde sonu lanacağının kesin göstergesi değildir.     nc  devletin çıkarının ya da bütünlüğünün ne kadar

¹⁸⁰ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 304.

¹⁸¹ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 306.

etkilendiğini, yanlış algılamak savaşın bir hüsrarla sonuçlanmasına neden olmaktadır. Küçük devletlerin, büyük devletlerin yumuşak karnı olduğu yalnızca haritaya bakılarak anlaşılmayabilir. Barringer ise büyük güçlerin yaptığı üçüncü taraf müdahalesinin, çatışmanın askeri aşamaya geçme ve tırmanmanın olma olasılığını artırdığı sonucuna varmıştır. Ayrıca büyük devletler arasındaki doğrudan gerilimler yerine çoğunlukla çevredeki çatışmaları içeren olay örneklemi açısından Barringer, büyük devlet müdahale ve desteğinin, askeri gerilimlerin başlamasında ve tırmanmasında en önemli tek unsur olduğunu görmüştür.¹⁸²

Potansiyel dost devletlerin olası savaşta yardım sağlama olasılığını abartma eğilimi söz konusu olabilmektedir. Müttefikin maliyet-fayda hesaplaması yapmasını, kavramak ve yanlış algılamak mümkündür. Bir devletin, müttefikinin tehdidi kendisi gibi algılama ve müdahalenin maliyet ve risklerini daha düşük hesapladığına inanma eğilimi vardır.¹⁸³

Ekonomik ve diplomatik desteğin olasılığı ve etkisi de yanlış algılanabilir. Destek beklentisi kesin bile olsa, savaşta bu desteğin etkilerine ilişkin hesaplama yanlış olabilir ki, bu da yine yanlış bir iyimserlik duygusuna neden olur.¹⁸⁴

1.3.4.Yeteneklerine ve Niyetlere İlişkin Yanlış Algılamalar

Askeri harcamalardaki artışlar ve savaşın hemen öncesindeki yetenek hesapları, "gerçek neden" yerine, daha çok yaklaşmakta olan savaşa bir hazırlık ve avantajlı olacak zamanlama çabası olarak görülmelidir. Bununla birlikte, rakibin bu tür önlemler aldığı ortaya çıkmışsa veya göreceli güç hesapları, bu anın öngörülebilir bir zaman dilimi içerisinde savaş başlatmak için tek avantajlı an olduğunu gösteriyorsa, bu tür bir bilgi, savaşa gitmek isteyenlerle istemeyenler arasındaki iç siyasal tartışmalarda önemli bir rol oynayabilir.¹⁸⁵ Yeteneklerin yanlış hesaplanması, aşırı askeri güveni de beraberinde getirerek, tüm iç kaosa rağmen savaşın bir an evvel başlatılırsa, başarı sağlanacağı algısının oluşmasına neden olur.

Bremer'in gücün savaşa etkisi konusunda yaptığı çalışmaya göre, güç sahibi olmanın savaşa başlamada ve savaş başlatmada oldukça önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Zirvedeki on sekiz devleti inceleyen Bremer bir devlet yetenekler sıralamasında ne kadar

¹⁸² Richard Barringer, War Pattern of Conflict, Cambridge, Mass, MIT Press, 1972, 112, s. 114, aktaran, John Vasquez, a.g.e., s.208.

¹⁸³ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 307.

¹⁸⁴ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 307.

¹⁸⁵ John A. Vasquez, a.g.e., s. 127.

yüksekteyse, karıştığı savaşların sayısının da o kadar fazla olduğunu görmüştür.¹⁸⁶ Yeteneklerin artması güveni de beraberinde getirerek savaşı başlatan taraf olmaya neden olabilmektedir.

Levy, yeteneklere ilişkin yanlış algılamaların büyüklükleri nedeniyle daha kolay saptanabildiklerini belirtmektedir. Bazen karar vericiler iç siyasal ve bürokratik amaçlar uğruna yetenek tahminlerini çarpıtmaları söz konusu olmaktadır. İlk olarak düşmanın yeteneğine ilişkin bir abartma yapmanın asıl amacı silah artırımı için iç desteği sağlamak ya da askeri morali ve halk desteğini artırmaktır. Ayrıca savaşın arifesinde düşmanın yeteneklerinin hafife alınması da olasıdır.

Savaşın tırmanma sürecinde belli yanlış algılama durumları da yaşanmaktadır. Çünkü kriz tırmandıkça uzun dönemli güven eksikliğinin kendine aşırı güvene dönüşme eğilimi bulunur ki, bu da sonuç olarak savaş çıkması kesinleştiğinde belirsizlik ve korkuya dönüşebilir.¹⁸⁷

Nispi yeteneklere ve savaştan beklenen sonuca ilişkin algılamalar öznel olasılık hesaplamaları olarak kavramsallaştırılmalıdır çünkü yanlış hesaplamalar mutlaka yanlış algılamalara işaret etmezler. Yanlış hesaplamalarda elde birçok veri vardır ve bu verilerle bir olasılık oluşturulur, yapılan hesaplamanın yanlış olması bir algılama sorunu olarak görülemez. Levy bazı durumlarda yanlış hesaplamaların bir yanlış algılama kaynaklı olduğundan bahsetmektedir.

*Askeri dengeye ilişkin hesaplama yanlışsa ve karar vericilerin belirsizlikleri ve hesaplanmış riskleri değerlendirmek için herhangi bir çaba sarf etmeyip bunlara hassasiyet göstermediğinde, rasyonel olmayan psikolojik, kurumsal veya kültürel faktörlerin yetenek hesaplamalarını belirgin ölçüde bozduğuna, yetenek tahminlerinin ve savaştan beklenen sonuçların fena halde belirsiz olduğu ve şans faktörlerinin işleminin de belirgin bir rol oynamış görünmediğine ilişkin deliller varsa, bir yanlış algılamanın meydana geldiği söylenebilir.*¹⁸⁸

Niyetlere ilişkin yanlış algılamalar, niyetlere ilişkin yanlış algılamaların gerçekleştiğine dair kanıda bulunmak oldukça zordur. Niyet incelemesi durumunda, kişinin niyetlere ilişkin

¹⁸⁶ Bkz. Stuart A.Bremer, National Capabilities and War Proneness, J.D. Singer Ed., The Correlates of War, vol.II, New York, Free Press,1980, pp.57-82, s.73,74,Tablo 3.5, aktaran, John A.Vasquez, a.g.e., s.177.

¹⁸⁷ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 309.

¹⁸⁸ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 310.

algılamaların kesinliğini belirleyemediği durumda yanlış algılama kavramı ampirik araştırma için faydalı olamaz.¹⁸⁹

Düşmanın husumet veya kararlılığının hafife alınmasının kesin olmaması, önleyici saldırıları veya diğer güçlü zorlayıcı hamleleri ile teyit edilir görünmektedir. Fakat husumet ve kararlılığın abartılması durumu anlamak için karşılık bulan eylem sonucunda anlaşılamaz. Burada saldırgan olduğu düşünülen devlet, bunu algılayan devletin tavrından mı saldırıp saldırmadığı ya da aslında düşmanın saldırma niyetinin olmadığı bir durumun mu söz konusu olduğu noktasında karar vermek zordur.

Niyetlerin nesnel olarak belirlenebileceği iddiası, ilke olarak hareketlerin kasıtlı olması ve aktörün de gelecek olasılıkları yelpazesinde belli şekillerde davranmayı planlamasını gerektirir.¹⁹⁰ Bazen kişilerin kendi niyetleri konusunda emin olamadığı durumlar olabilir bu nedenle davranışın kasıtlı olup olmadığı da şüphe oluşturur. İçkin art niyet, algılayanın grubuna ya da ülkesine karşı niyetlerinde, diğer aktörün doğası gereği zararlı düşünceler taşıdığı yönünde bir inançtır. Buna göre görünüşte zararsız olan eylemlerin sebebi aktörün niyetleri değil, aslında dış güçlerdir.¹⁹¹

Doğru algılama, sözü edilen niyetlerin "yumuşak" ve henüz oluşturulmamış olduğunu görmek olacak iken, yanlış algılama belli hareket ve demeçlerin ardında iyi tanımlanmış bir niyet bulduğu varsayımı olacaktır. Yanlış algılama belli tür bir davranışın geleceğine ilişkin yanlış bir öngörü yaratacak iken, doğru algılama belirsizliğin var olduğunu kabul ediyor olacaktır.¹⁹²

Aktör çiftleri arasında, mevcut ülkesel uyuşmazlıklar, çözülecek eski sorunlar ya da ekonomik ve demografik değişiklikler nedeniyle ortaya çıkan yeni sorunlar varsa, yeteneklerdeki değişim tehlikeli hale gelir. Bu üç unsur genellikle yeteneklerdeki değişimleri tehdit edecek hale gelirse de, sınırların sabit ve meşru olarak algılandığı bölgelerde bu olmaz.¹⁹³ Yeteneklerin hangi sınırlar dahilinde olduğu noktasında karşı devletin kendi için endişe duyacağı nokta oldukça önemlidir. Niyetlere ilişkin yanlış algılama burada etkili

¹⁸⁹ Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 310.

¹⁹⁰ Robert Jervis, Hypotheses on Misperception, World Politics, 20 Nisan, 1968, ss. 454-79, aktaran, Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 311.

¹⁹¹ Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.511.

¹⁹² Jack S. Levy, a.g.m., ss.291-316, Esra Diri, a.g.e., s. 311.

¹⁹³ John A. Vasquez, a.g.e., s. 161.

olabilmektedir.

BÖLÜM II:

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE ANALİZ DÜZEYLERİ VE AKTÖR ÇİFTLERİ

2.1. ANALİZ DÜZEYİ TARTIŞMASI

Uluslararası sistemde anarşik yapının varlığı bu alanda çalışma yapan teorisyenlerin farklı inceleme alanları geliştirmesine neden olmuştur. Amaç uluslararası sistemdeki devletlerin hangi karar mekanizmalarına sahip oldukları noktasına odaklanmaktır. Bu çalışmayla amacımız aktör çiftleri çerçevesinde karar alma davranışlarını ve bunlara etki eden yanlış algılama kuramlarını incelemektir. Bir analiz düzeyi çerçevesine sahip olmadan ya da oluşturmadan uluslararası krizleri savaşları ya da anlaşmaları somutlaştırmak çok mümkün değildir. Bu noktada farklı teorisyenler farklı analiz düzeyleri ile devletler arası ilişkiler de incelenmiştir.

Öncelikle sistem analiz düzeyinden söz edilebilir. Sistem analizi ile uluslararası ilişkileri anlamada bakabileceğimiz en üst katmandır. Sistem analiz düzeyi uluslararası ilişkileri bir bütün olarak incelememizi ve kapsayıcılığı¹⁹⁴ kaybetmememizi sağlar. Sistem düzeyinde yapılan eleştiriler ile neden aktör çiftleri düzeyinde analiz yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu anlamayı kolaylaştırmaktadır. Burada aktörlerin etkisi üzerinde durulmamaktadır. Her devletin hedef ve çıkarları aynı ölçüde değerlendirilerek karar vericilerin kişisel hedeflerinin etkisi gözatılmemiştir.

Analiz düzeyi olarak devletin incelenmesi durumunda ise sistem düzeyinden farklı olarak devleti oluşturan alt karar organları da incelenmiştir. Bu analiz düzeyi üzerine imcelemede bulunanlara yönelik eleştiri noktası ise, karşı devlet kendi devlet ayrımını yaparak objektiflikten uzaklaşılması söz konusu olmaktadır. Kendi devleti erdemli olarak görülürken diğer devletler kötü devlet olarak algılanmaktadır.¹⁹⁵ Sistem düzeyine göre devletlerin farklı yapıları üzerinde durularak, verdikleri tepkileri analiz etmek mümkündür.

Bireyin analiz düzeyi olarak kabul edilmesi daha çok ihmal edilen bir durum olmuştur. Devlet ve sistem düzeylerine göre daha fazla detay ve alt incelemeleri de beraberinde getirmektedir. Bireylerin karar verirken hangi önceliklerinin olduğu, kişilikleri ve psikolojiler

¹⁹⁴ J. David Singer, Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 3, Sayı 11, Güz 2006, ss.3-24, s.7.

¹⁹⁵ J. David Singer, Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi, a.g.d., s. 10.

oldukça etkilidir. Aktör çiftleri analiz düzeyinin bireyin analiz düzeyi incelemeleri aynı paraleldedir. Bu nokta da farklı teorisyenlerin kabul ettiği analiz düzeylerini kısaca değinmek mümkündür. Her bir teorisyen farklı analiz düzeyleri ile uluslararası ilişkilerin incelenmesini kolaylaştırmıştır.

K.J. Hoslti "International Politics" adlı çalışmasında analiz düzeyinin üç gruba ayrılabilceğinden bahseder. Bunlar; sistem, devlet ve birey şeklindedir. Her bir analiz düzeyinde "neden?" sorusunun eksik yanları vardır.

David Singer'in analiz düzeyine katkısı, bireyin etkisini devlet analizi içerisinde değerlendiren, sistem ve devlet düzeyli bir yaklaşımdan yana çalışmalarda bulunmuştur.

Kenneth Waltz ise "İnsan, Devlet ve Savaş" çalışmasıyla birey, devlet ve sistem merkezli analiz düzeylerinden bahseder. Realizmin kurucusu olan Morgenthau'nun analiz düzeyine tüvarım ile insan doğası hakkındaki yaklaşımı ulaşmasını sağlamıştır. Birey ve devlet düzeyli bir analizi kabul etmektedir. İnsanın doğası ona göre çıkarlarına uygun hareket etmeyi gerektirir. Bu nedenle her insan farklıdır her insan farklı korku ve beklentileri vardır. Bu nedenle birey tarafından yönetilen devletler farklı düşünülemez.

Dougherty ve Pfaltzgraftın "Contending Theories of International Relations" isimli çalışmasında analiz düzeyi tartışmasına olan katkısı, uluslararası ilişkilerdeki analiz sorunu ve analiz düzeyi sorunu birlikte değerlendirilmiş ve altı analiz düzeyinden bahsedilmiştir. Bunlar; birey, alt ulusal gruplar, devlet, uluslararası gruplar ve uluslararası örgütler, uluslararası sistem analiz düzeyleri şeklindedir.

Levy analiz seviyelerini üç düzey mantığı yerine dört düzey şeklinde sıralamıştır: a) Sistem seviyesi (system-level); b) ikili (devlet aktör merkezli) seviye (dyadic level); c) Toplumsal seviye (societal level); d) Aktör/birey seviyesi.¹⁹⁶

Levy'e göre de defans realizmin görüşüne bakıldığında uluslararası sistemin anarşik yapısı kendiliğinden potansiyel tehditler üretir fakat bu durum her zaman çatışma ve savaşın olacağı anlamına gelmez. Çünkü yayılmacı devletlere karşı, savaşmak yerine diğer devletler bu durumu dengelemek için ittifaklar yapmayı tercih eder. Yayılmacı devlet diğer devletlerin yanlış algılamasına neden olabilmektedir.

Ofansif realistler için saldırganlığın kaynağı önemlidir. Uluslararası sistemin yapısı,

¹⁹⁶ Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 918.

rakibin niyetinin belirsizliği ya da olayın yanlış analiz edilmesi gibi nedenler olabilmektedir. Uluslararası sistemde belirsizlik hisseden ve genişlemek isteyen devletler genellikle saldırgan davranır ve böylece ulusal güvenliklerini sağlayacaklarını düşünürler.¹⁹⁷ Ofansifler için askeri gücün artırılması önemli olmakla birlikte bunun hangi amaçla yapıldığı doğru algılanmayabilir. Savunma mı yoksa saldırı maksatlı mı olması yanlış algılamaya neden olabilmektedir. Bu noktada güvenlik ikilemi oluşmaktadır.

2.2. AKTÖR ÇİFTLERİ ANALİZİ

Aktör, karar organları ve eylemleri uluslararası politikada yankı bulan herhangi kişi ya da organdır.¹⁹⁸ Devletlerden aktör olarak bahsedildiğinde karar vericilerin aslın da bireyler olduğu bilinen bir gerçektir. Aktör çiftleri düzeyinde yapılan çalışmamızın baş aktörleri devletlerdir fakat yapılan inceleme birey düzeyin de ele alınacaktır. Karar vericileri bireyler olmasına rağmen verilen kararlar devletleri bağlamaktadır.

Devlet düzeyli analizin fazlasıyla devletin rejimine odaklanması ve sistem analizinin büyük ölçüde sistemik yapının kutuplarına yoğunlaşması, sık analizlere neden olmuş; bu nedenle aktör çiftleri (dyads) de yeni bir analiz düzeyi olarak savaşların nedenlerinin araştırılmasında önem kazanmıştır.¹⁹⁹ Aktör çiftleri arasındaki ilişkileri etkileyen önemli durumlar; devletlerin yakınlığı, etnik yapı, farklı rejim türlerine sahip olmaları ve güç dengesi sistemi sıralanabilmektedir.²⁰⁰

Bunlardan güç dengesi sistemi aktör çiftlerinin diğer devletleri nasıl algıladıkları ile ilgilidir. Bu noktada algıladıkları duruma karşı bir güç dengesi oluşturmaktadırlar. Levy güç dengesinin iç ve dış güç dengesi şeklinde ayrıldığını belirtmekle birlikte, iç güç dengesi var olan maddi kapasitenin seferber edilmesi ile alakalı iken dış güç dengesinde ittifaklar ve koalisyonlar söz konusudur. Levy I. Dünya Savaşı'nda iki güç dengesine de başvurulduğunu belirtmektedir.²⁰¹ Her iki güç dengesi durumunda da seferberlik ilanı ve ittifak oluşturma aktör çiftleri arasında yanlış algılamayı tetiklemektedir.

Levy toplumların da savaşa istekli olduklarını savunur. İç politika desteğiyle dış

¹⁹⁷ Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 920.

¹⁹⁸ Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, Renan Akman çev., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, V. Basım, Mart 2018 İstanbul, s.60.

¹⁹⁹ Öner Akgül, Bilimsel Yöntemlerle Savaşın Nedenlerini Açıklama Yolu Olarak Savaş Çalışmaları Disiplini, Güvenlik Stratejileri, Yıl 12, sayı 23, s.24.

²⁰⁰ Bkz. Tablo 1, Creg Cashman'ın ,What Causes War, adlı çalışmada savaş teorilerinin analiz düzeylerine dağılım biçimi,aktaran,Öner Akgül, a.g.m., s. 24.

²⁰¹ Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 921.

riskler çok iyi değerlendirilmiş olmasına rağmen, toplumun siyasal liderlerin savaşmak adına bir bayrak etrafında toplanması durumuna Levy günah keçisi hipotezi (scapegoat hypothesis) adını verir.²⁰² Bu yaklaşım kavramsal olarak sosyal kimlik kuramı ve grup içi/grup dışı hipotezlerine dayanır. Grup liderleri dışsal çatışmaların etkilerinin toplum üzerinde birleştirici etkilerinin olduğunu farkındadırlar ve bazen kendi iç politika amaçlar için dış dünya ile olan çatışmaları toplumu kışkırtmak için kullanabilirler.²⁰³

Ülkelerin rejim türleri arasındaki farklılıklar, aktör çiftleri arasındaki etkileşimi en çok zorlaştıran durumlardandır. Örneğin, Monarşik ve demokratik yapılardaki aktör çiftleri arasındaki anlaşmaların aynı iç koşullarda yürümesi söz konusu değilken, aktör çiftleri karşı devletin karar alma sistemini kendi devletinkinden farklı olduğunu kabullenmekte güçlük göstermesi krize neden olmaktadır. Vasquez de ülke içi koşulların dış politikada karar almayı etkilediğinden bahseder. Karar alıcıları devlet içerisindeki uzmanlar, danışmanlar ve diğer önemli gruplardan etkilenir. Vasquez bu kişileri sert-tutumlular ve uzlaşmacılar olarak ikiye ayırır. Sert-tutumlular savaşı tırmandırma yoluna giderken, uzlaşmacılar daha çok statükonun korunmasından yana olurlar. Karar vericiler de kendi psikolojik yapıları çerçevesinde yatkın oldukları tarafa uygun politika geliştirirler. Bu noktada devlet içerisindeki karar vericileri birer kurulu mekanizma olarak görmek doğru bir yaklaşım olmamaktadır. Yalnız bir karar verici dahi tüm ülkeyi ya da daha fazlası diğer devletleri de içine alacak kararlar alabilmektedir.

Aktör çiftlerine dayanan kuramlar, Demokratik barış kuramının başarılı yanlarından etkilenecek ortaya çıkmıştır; bu kuram sistemden çok iki devlet arasındaki ilişkiye bakar. Burada savaşın olup olmayacağı önemlidir.²⁰⁴ Demokratik barış kuramı ile de aktör çiftleri arasındaki rejim farklılığı anlamlandırılabilir. Demokratik devletler silah ve askeri güce daha az başvurmaktadır. Her ne kadar bu olgunun altında yatan sebeplerin ne olduğuna yönelik bir tartışma hâlâ devam etse de, demokratik devletlerin birbiriyle nadiren savaştıkları genellemelerden biri olarak görülmektedir.²⁰⁵ Demokratik barış kuramına göre, herhangi bir demokratik rejimdeki toplum aktörleri, siyasal liderlerine göre daha az istekli bir biçimde savaşa yönelmeyi tercih eder, çünkü savaş kararına dair çıkar tanımlamaları toplum

²⁰² Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 926.

²⁰³ Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 925.

²⁰⁴ Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 923.

²⁰⁵ J. S. Levy, The Democratic Peace Hypothesis: From Description to Explanation, Mershon International Studies Review, C.38, 2,1994a, ss.352-354, s. 352, aktaran, Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 923.

aktörlerince çok daha farklı araçlarla yapılır.²⁰⁶ Bu çerçevede demokratik yönetime sahip olan bir devletle farklı yönetim şeklindeki bir devlet çifti arasında yanlış algılama daha çok görülmektedir.

Savaşın nedenlerine ilişkin sosyolojik varsayımlar, "yabancılaşma" kitlelerin yalnızlaşma sonucu radikal ideolojilere, özellikle aşırı milliyetçiliğe yöneldikleri ve savaşa yatkın bir hale geldikleri iddiasında bulunan bir yaklaşımdır. Milletlerin bu duruma gelmesinde karar vericilerin önemli etkisi vardır. Aktör çiftleri arasında milliyetçiliğin güçlenmesi gerginliği arttırmaktadır. Farklı etnik yapıdaki aktör çiftleri eylemlerinin karşı taraftaki etkisini anlamada güçlük çekmektedir.

Aktör çiftleri arasında ülkesel yakınlığın artması kriz olasılığını ve yanlış algılama kaynaklı savaşı arttırmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar ile yakınlığın savaşı arttırdığı görülmektedir.²⁰⁷ Aktör çiftleri etkileşiminde, devletlerin yakınlığını etkisi, Gochman ve Leng'in incelemelerine göre, hangi sorunların savaşı tırmandırdığını hangilerinin tırmandırmadığını tesbit etmişlerdir. Buna göre, siyasi bağımsızlıkla veya kendisinin ya da bitişindeki toprakların kontrolüyle ilgili sorunlar şeklinde tanımlanan hayati konulara yönelik tehdit içeren uyuşmazlıkların, diğer konulardaki uyuşmazlıklara göre, savaş düzeyine tırmanma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermiştir.²⁰⁸

Savaş Korelasyonları verilerinde listelenen devletler-arası savaşların çoğu komşular arasındadır. 1816-1980 arasında 67 devletler-arası savaş var ve bunların sekizi dışında hepsi ya komşular arasında ya da komşular arasında başlamıştır.²⁰⁹

Devletler birbirlerinden uzaklaştıkça savaşma ihtimalleri de azalmaktadır. Çünkü mesafelerin artması maliyeti de arttırmakta ve bu nedenle olası savaşta kar-zarar hesabı yapıldığında savaşmamak daha kârlı olabilmektedir. Bu nedenle uyuşmazlık yaşayan devletler arasında mesafesin artması savaş olasılığını azaltmaktadır.

2.2.1. Aktör Çiftlerinin Doğası ve Uluslararası Etkileşimi

Aktör çiftleri (ikili düzey-dyadic level) iki devletin karşılıklı etkileşimine dayanır.

²⁰⁶ Bkz. Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 925

²⁰⁷ Bkz. Vasquez, a.g.e., s.135-165.

²⁰⁸ Charles S. Gochman ve Leng J. Russell, Realpolitik and the Road to War, International Studies Quarterly 27, March, 1983, ss.97-120, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 140.

²⁰⁹ Bkz. Melvin Small, ve J. David Singer, Resort to Arms: International and Civil Wars, 1816-1980, Beverly Hills, Sage, 1982, s.82-95, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 146.

Levy çok sayıda aktör çiftleri kuramı olmasına rağmen uluslararası rekabet kuramı üzerine yoğunlaşmıştır. Rekabetin olması, aktör çiftleri arasındaki etkileşimi arttıran bir durumdur.

Manus Midlarsky tarafından derlenen farklı zamanlarda yayınlanmış üç ciltlik “Handbook of War Studies”²¹⁰ adlı çalışmada, üç başlık altında savaş teorileri incelenmiştir. Bunlar; ilki uluslararası sisteme dayalı savaş teorileri, ikincisi aktör çiftlerine (dyadic) dayalı savaş teorisidir. Bu düzeydeki teoriler güç geçiş teorisi, beklenen fayda teorisi, silahlanma yarışları ve çatışma sarmalı gibi devletlerin birbirlerine karşı yürüttükleri aksiyon reaksiyon süreçlerine dayalıdır. Son olarak da devlet merkezli savaş teorileri yer almaktadır. Çalışma konumuz dahilindeki aktör çiftlerinin savaşa sürüklenmesinde bahsedilen teoriler ile tüm bunlar aktör çiftleri arasındaki etkileşimi tetikleyen krizlerin başlangıcıdır.

2.2.2. Güvenlik İkilemi, Caydırıcılık, Güç Geçiş Teorisi

Aktör çiftleri arasındaki çatışmaya giden yolda en önemli faktör, güvenlik ikileminin oluşmasıdır. Aktör çiftleri arasındaki yanlış algılamayı savaşa götüştürme ihtimali en yüksek olan aktör çifti etkileşimidir. Bu çerçevede Maoz 'a göre dört çeşit tehditten bahseder: Kuvvet kullanımı, kuşatma, işgal etmek ve savaş ilanı. Güç gösterimi ise üç şekildedir. Bunlar: uyarmak, seferberliğe geçmek, kuvvet göstermek.²¹¹ Seferberliğe geçme, temel yanlış algılamalardandır. Çünkü seferberlik durumu güvenlik ikilemine neden olmaktadır. Güvenlik ikilemi, bir devletin başka bir devletten tehdit algılayıp silahlanması durumunda buna tehdit algılanan devletin de aynı şekilde cevap vermesini ifade etmektedir. Güvenlik ikileminin olduğu durumlarda devletler silahlanmalarını kendi güvenlikleri için yaptıklarının anlaşıldığına inanır. Fakat silahlanma da savunma ya da saldırı amaçlıdır, diye bir ayrımın olmaması tehdit algılanmasına neden olmaktadır. Savunma amacıyla bir devlet tarafından alınan hemen her önlem, aynı zamanda saldırıya dönük askeri stratejileri de desteklediği²¹² gerçeğinin önüne geçilemez. Aynı zamanda güç gösteriminin önemli amacı caydırıcılık sağlamaktır. Caydırıcılık temelde tehdit politikasına dayanmakta olup statükoyu korumak isteyen devletin, bunu bozacağını düşündüğü devletin tehdidini ortadan kaldırmaya ilişkin oluşturduğu politikaları ifade eder. Fakat bu yaklaşımla hareket etmek karşı devletin amacının bilinmemesi nedeniyle yanlış algılamaya neden olmaktadır. Bu noktada caydırıcılık beraberinde önleyici savaşı da getirebilmektedir. Önleyici savaşı Levy, "yakın bir tehdide

²¹⁰ Manus I. Midlarsky Ed., Handbook of War Studies, pp. 1-143, aktaran, Öner Akgül, a.g.m., s. 24.

²¹¹ Z. Maoz, Paths to Conflict: Interstate Dispute Initiation, 1816-1976, Boulder, CO, Westview Press, 1982, s.10, aktaran, Bilgehan Alagöz, Zeeo Maoz, ss.880-906, Erhan Büyükcakıncı Ed., a.g.e., s. 883.

²¹² Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.509.

karşı taktiksel tepki" olarak tanımlamıştır.²¹³ Bahsedilen tüm eylemler yakın tehdit algılamanın bir sonucudur. Caydırıcılık Schelling tarafından birinin bir şey yapmasını önlemek için tehditlerin kullanımı olarak tanımlamaktadır. Stein ise bir düşmanın istenmeyen bir harekette bulunmasını önlemek için ceza ya da esirgeme tehdidinde bulunma olarak tanımlamaktadır.²¹⁴ Caydırıcılık farklı tanımlarla aynı yola çıkan bir kavramdır. Caydırıcı eylemde bulunmayı planlayan devletlerin kesin bir saldırıya uğrayacaklarını ispatlaması mümkün değildir. Bu nedenle yanlış algılama kaynaklı söz de caydırıcılığın amaçlandığı vurgusu yapılmaktadır.

Liderler uzun vadeli tehdit olarak algıladıkları kriz ve güvenlik sorunlarına, askerî güçlerini ittifaklar ve askerî yığınaklar yoluyla artırmaya çalışarak karşılık verir.²¹⁵ Böylelikle güvenlik ikilemi oluşur.

Rasyonel seçim teorisi; savaş öncesinde ya da savaş halindeki durumlarda, tarafların sonuçta en fazla kâr edecekleri durumları hesaplayıp,²¹⁶ ona göre strateji geliştirmesi durumudur. Aktörler yaptıkları seçimin en doğru seçim olduğuna inanırlar ve diğer aktörler tarafından da bu seçimin kendi algıladıkları şekli ile algılandığına inanırlar.

Aktör çiftleri barış dönemlerinde ittifak sistemlerini caydırıcılık olarak kullanmayı amaçlarlar. Çünkü güçlü bir ittifak içerisinde var olmak diğer devletin olası saldırganlığını minimuma indirecektir. Singer ve Small, 1815'ten 1945'e kadar devletler arasındaki ittifak ve savaş davranışlarını incelemiş ve ittifak etkinlikleri üst düzeyde olan devletlerin, yaşadıkları savaşların miktarı açısından da üst sıralarda yer aldığını, ittifak oluşumunda alt düzeyde kalan devletlerin savaşa karışma düzeylerinin de düşük olduğunu görmüştür.²¹⁷ Small ve Singer'in inceledikleri örneklerle göre müttefik büyük bir devletin savaş dışı kalma olasılığının çok az olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Merkezi sistem içerisindeki büyük devletlere bakıldığında savaş ilanları ittifaklar yoluyla ilan edildiğini gösterir. Örnek olarak Avusturya-Macaristan'ın,

²¹³ J. S. Levy, Preventive War: Concept and Propositions, International Interactions, C 37, 1, pp. 87-96, aktaran, Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 920

²¹⁴ Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.512.

²¹⁵ Michael D Wallace, Status, Formal Organization, and Arms Levels as Factors Leading to the Onset of War, 1820-1964 , B. M. Russett Ed., Peace, War, and Numbers , Beverly Hills, Sage, 1972, pp.49-69, Benjamin A. Most ve Randolph Siverson, Substituting Arms and Alliances, 1987-1914, An Exploration in Comparative Foreign Policy, Hermann C. Kegley and Rosenau Eds., New Directions in the Study of Foreign Policy, Boston, Allen and Unwin, 1987, pp.131-57, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 169.

²¹⁶ Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 925.

²¹⁷ Vasquez, a.g.e., s. 173.

Almanya'nın ve Rusya'nın savaşlarının (sırasıyla yedi, yedi ve sekiz) hepsinin öncesinde ittifaklar vardır ve Britanya'nın da merkezi sistem içerisindeki dört savaşının biri hariç hepsinin öncesinde ittifaklar vardır.²¹⁸ İttifak ve savaş arasındaki bağlantıda meydana gelen azalmanın çoğunun, henüz yeterince sosyalleşmemiş olabilecek yeni devletlerden kaynaklandığı gerçeği,²¹⁹ Singer ve Small tarafından ispatlanmaktadır. Merkezi sistemin kurallarını uygulayamayan devletler, zayıf devletler ya da yeni devletler genellikle ittifak kurmadan savaşa katılan devletlerdir.²²⁰

Güç geçiş teorisine göre devletler arasında hiyerarşik bir yapı olduğu öne sürülmektedir. Hiyerarşi içerisinde geçişler olmaktadır. Bu geçişler, aradaki güç farkının çok olmadığı durumlarda savaşla gerçekleşmektedir. Güç geçiş pramiti dört ayrı parçadan oluşmaktadır. En üstte dominant güç olan, sistemdeki en etkili güç, ardında en yakın rakip olan büyük güç, ardında orta güç ve küçük güç yer almaktadır. Dominant güçler değerlerin dağılımında memnun olan büyük güçlerle ittifak kurarak statükoyu korumayı amaçlarlar.

Güç geçiş teorisinde büyük güç, dominant gücün kapasitesine ulaştığında ya da yaklaştığında savaş olasılığı artmaktadır. Bu iki güçten büyük güç statükodan memnunsa güç geçişi savaşa yol açmaz.²²¹ Fakat büyük güç statükodan memnun değilse çatışma gerçekleşir. Güç geçiş kuramına göre; en güçlü olan kaçınılmaz olarak gerilemeye başladığında ya da yeni bir hegemonya taliplisi yükselişe geçtiğinde savaş ihtimali artacak ve diğer devletler kendilerini korumak için önlem alacaklardır.²²²

Michael Wallace'in araştırmalarına göre 1903 sonrasında büyük bir devlete yönelik oluşturulan ittifaklara tepki, karşıdaki devletin askeri harcamalarını fazlasıyla arttırması şeklinde olmuştur.²²³ Fakat bu durum 1903 öncesinde bu yönde değildi. Ona göre 19. ve 20. Yüzyıllarda ittifak oluşturmamanın gayesinde farklılaşma söz konusudur. 19. Yüzyılda amaç güç dengesini korumak statükonun devamını sağlamakken, yeni yüzyılda yapılan ittifaklar daha çok amaca yönelik kazanma amaçlı karşı ittifaklar şeklinde olmuştur. Vasquez' göre

²¹⁸ J. David J. Singer ve Melvin Small, *National Alliance Commitments and War Involvement, 1815-1945*, Peace Research Society, International, Papers 5, 1966, pp. 109-40, p.126, Tablo 5, p.134-135, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 174.

²¹⁹ David ve Small, *National Alliance Commitments and War Involvement, 1815-1945*, Peace Research Society, International, Papers 5, 1966, pp. 109-40, p.138, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 175.

²²⁰ Bkz. David, ve Small, a.g.e., p.124-25, Tablo 4, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 175

²²¹ <http://www.savasvebaris.com/guc-gecisleri-yaklasimi/>

²²² Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, *Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak*, Renan Akman çev., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, V. Basım, Mart 2018 İstanbul, s.120.

²²³ Bkz. Vasquez, a.g.e., s.186.

19.yy. da amaç yalnızca güç dengesini korumaya yönelik değil büyük devletler arası olası krizleri önlemek ya da oluşabilecek savaşları sınırlı tutmaktır.

Kuvvet kullanımına işaret edebilecek bir olayın gerçekleştiği her seferinde uyanan bu genel güvensizlik, ne zaman rakip bir ülkenin daha fazla askeri yetenekleri olduğu, silahlandığı veya ittifaklar kurarak gücünü arttırdığı şeklinde bir algı oluşsa, özel bir korkuya dönüşür.²²⁴ Yine böyle bir kuvvet kullanma ihtimali aktör çiftleri arasında güvenlik ikilemini artırır. Silahlanma yarışı için ülke içinden ihtiyaç duyulan desteği-artan vergiler, kaynaklar ve harcamalarda değişiklikler ve bir tür zorunlu askerliğin kabulü gibi-yaratmak amacıyla liderler, genellikle dış tehlikeleri abartırlar.²²⁵ Dolayısıyla bu diğer tarafın korkularını artırır, her iki kampta yer alan katı tutumlu çevrelerin etkisini artırır ve silah yarışı sarmalının doğmasına yardımcı olur.²²⁶ Singer uluslararası ve ülke-içi siyasal bağlamlar arasında, tırmandırıcı eylemlere girişme konusunda liderleri cesaretlendiren ve uyuşmazlık sırasında uzlaşmacı adımlar atılmasını zorlaştıran bir etkileşim olduğunu belirtmiştir.²²⁷ Liderler kamuoyu desteğini aldıklarında daha kararlı bir duruş sergilemektedirler. Halkın olası bir savaş durumunda tam olarak desteğinin alınması liderin daha agresif davranmasını da beraberinde getirmektedir. Ayrıca uzlaşmacı tavırdan uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

Leng aralarında denklik bulunan ve art arda gelen üç uyuşmazlığa karışmış devletlerden oluşan çiftlerin bir çalışmada, açık bir öğrenme örüntüsü olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bir önceki uyuşmazlıkta kaybeden tarafın başarısızlığını yeterince kararlılık gösterememeye bağladığı ve büyük olasılıkla ikinci uyuşmazlığı başlatacağı sonucuna

²²⁴ David J.Singer, Threat-Perception and the Armament-Tension Dilemma, Journal of Conflict Resolution, 2 March,1979, pp.90-105, p.27-47, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 193.

²²⁵ Bkz. David J. Singer, 1970b, The Outcome of Arms Races: A Policy Problem and a Research Approach, Proceedings of the International Peace Research Association 2:137-46 reprinted in Singer 1979,pp.145-54,s.73, Singer ,J.David 1958,"Threat-Perception and the Armament-Tension Dilemma,"Journal of Conflict Resolution 2 March,90-105, 1979,ss.27-47,s.36-37, Theodore J. Lowi, Making Democracy Safe for the World: National Polity, J. Rosenau Ed., Domestic Sources of Foreign Policy,New York, Free Press, pp.295-331,1967,s.320-23, Frank Whelon Wayman ,Power Transitions,Rivalries,and War,1816-1970, January,Universty of Michigan-Dearborn,mimeo, 1983,s.498, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 194.

²²⁶ Bkz. David J.Singer, Escalation and Control in International Conflict, A Simple Feedback Model, General Systems,Yearbook15, 1970a, ss.163-75,reprinted in Singer, pp.68-88, 1970b, p. 77-78, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 194.

²²⁷ David J. Singer, Escalation and Contral in International Conflict: A Simple Feedback Model, General Systems Yearbook 15, 1970a, pp.163-75, reprinted in Singer, 1979, pp. 68-88, p.72-78, Confrontational Behavior and Escalation to War 1816-1980: A Research Plan, Journal of Peace Research 19,1,37-48, s.40, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 212.

varmıştır.²²⁸ Kaybeden taraf genellikle kuvvet kullanma konusunda gücünü tam olarak yansıtamadığı kanaatindedir. İkinci uyuşmazlıkta daha dikkatli olabileceğine, telafi mahiyetinde olduğuna inanmaktadır. Eşitler arasındaki kuvvet kullanma tehdidi, genellikle meydan okuma ve kuvvete kuvvetle karşılık verme eğilimindedir.²²⁹

Buna göre her iki taraf da, peş peşe gelen her krizde zorlamanın düzeyini tırmandırma eğilimindedir ve üçüncü uyuşmazlığa gelindiğinde savaş olasılığı, eğer zaten savaş olmadıysa bile iyice artmıştır. Leng'in çalışmasına bakıldığında art arda gelen krizlerin savaşa neden olma durumu yalnızca büyük devletler açısından geçerlidir.²³⁰ Yapılan çalışmalar ile savaşın ilk krizde oluşması küçük devletlerde fazlasıyla yaşanan bir durumdur. Büyük devletler küçük devletlerden daha dikkatlidir bu noktadadır. I. Dünya Savaşı'nı bir üçüncü Balkan Savaşı olma noktasından ayıran temel nedenlerin başında büyük devletlerin yani Almanya'nın savaşın yayılmasında etkili olmasıdır. Sırbistan ile Avusturya arasında yaşanan krizin savaşa dönüşmesi muhtemel fakat dünya savaşına dönüşmesi çok mümkün olmayan bir durumdur. Almanya Fransa arasında çok sayıda kriz yaşanmış fakat her kriz savaş ile sonuçlanmamıştır.

Çatışma sarmalı oluşmasında algılanan düşmanlıkla şiddet davranışı arasında bir korelasyon olması ve kriz sırasındaki etkileşimlerin, herkesin kendi politikasının karşı tarafı kadar saldırgan olmadığını düşünerek aşırı tepki vermesi ile oluşmaktadır.²³¹

2.2.3. Spiral Model ve Karşıt Güçlerin Eğilimleri

Spiral Model, güvenlik konusunda tehlike de olduğu algısı içinde olan devletin zaman içerisinde güvenlik tedbirleri alması saldırgan bir devlet olarak görülmesine neden olacaktır. Savunma amaçlı silah edinme saldırı amaçlı silah edinmeden farksız olduğu bilinmektedir. Aktör çiftleri karşısındaki devletin silah edinimini kendine yönelik saldırı planı olarak algılayacaktır. Yine aktör çiftlerinin sınır güvenliği yönündeki hareketleri, bitişik olan tarafından bir kuşatma olarak algılanacaktır. Karar vericilerin görevi devletlerine karşı gelebilecek saldırılara karşı dikkatli olmalarını şeklindedir. Bu düşüncenin hakim olması ile

²²⁸ Leng J. Russell, When Will They Ever Learn? Coercive Bargaining in Recurrent Crises, Journal of Conflict Resolution 27, September, 1983, pp. 379-419, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 203.

²²⁹ Leng J. Russell, Realism and Crisis Bargaining: A. Report on Five Empirical Studies, J. Vasquez Ed., Evaluating U.S. Foreign Policy, New York, 1986, Praeger, pp. 39-57, p. 54, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 203.

²³⁰ Leng J. Russell, 1986, Realism and Crisis Bargaining: A. Report on Five Empirical Studies J. Vasquez Ed., Evaluating U.S., Foreign Policy, New York, Praeger, 1986, pp. 39-57, tablo 2, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 203.

²³¹ Bkz. Ole R. Holsti, Robert North, and Richard Brody, Perception and Action in the 1914 Crisis, J. D. Singer Ed., Quantitative International Politics, New York, Free Press, 1968, pp. 123-58, 146, 148, 152-57, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 212.

karar vericileri devletleri dışında gelişen tüm olayları kendi devletlerine karşı bir eylem olarak yorumlarlar. Ve her zaman en kötü ihtimal üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Bu nedenle spiral model ile savunma amaçlı silah edinmenin saldırı amaçlı olarak algılanacağı ve güvenlik ikilemine neden olacağı kabul görmektedir. Caydırıcılıktan farklı olan bu yaklaşım sonuçları itibariyle benzerlik göstermektedir.

Savunma için gerekli olan en az seviyenin üzerinde silaha sahip olmak müsriflik olabilir, fakat diğer devleti, o devletin saldırganlık planları içerisinde olduğuna inandırarak alarma geçirdiğinde bu haklı bir nedene dayanmış olur.²³² Devletler silah edinmelerini asla saldırı amaçlı olarak duyurmazlar. Her devlet silahlanmanın savunma amaçlı olduğunu inandırmaya çalışır.

2.2.4.Karar Verme Teorileri

Bireyin karar verirken ne gibi kıstaslara önem verdiği her bilimde kendi paradigmaları çerçevesinde önemlidir. Uluslararası ilişkilerde karar vericinin hangi duygu ve düşüncelerle karar verdiği lider analizi açısından oldukça önemlidir. Bu nedenle karar verme, uluslararası politikanın önemli araştırma konularından biri haline gelmiştir.

Karar verme bir liderin davranış nedeninin altındaki temel sebebi anlamamızı yardımcı olmaktadır. Bu davranış politika seçimlerini inceleyerek lider davranışlarının yanlış algılama üzerine olan etkisini anlamaya ışık tutmaktadır.

Karar verme teorisine göre; dış politika, devlet adına hareket eden karar vericilerin ve karar verme sürecinin analiz edilmesiyle anlaşılabilir.²³³ Karar verme sürecinde tüm değişkenler sabit olsa dahi karar verici değiştiğinde kararda da değişiklik gerçekleşmektedir. Burada karar vericinin algılamasını etkileyen kişisel faktörler devreye girmektedir.

Karar verme teorisini savunanların bir kısmı karar vericinin rasyonel davranacağından yola çıkarak, rasyonel bir insanın tüm alternatiflerden haberdar olarak ve sonuçlarını araştırmacıların ortak kanısı çocukluk yıllarında yaşanan tecrübelerin, bireyin bir karar verme sürecini etkilediğini önesürmektedir. Fakat bu etkinin derecesini tespit etmek mümkün olmamakla birlikte kişiden kişiye farklılık göstermektedir.

²³² Robert Jervis, a.g.e., s.78.

²³³ Ole R. Holsti, Theories of International Relations and Foreign Policy:Realism and Its Challenge, Charles W. Kegley Ed., Contraversies in International Relations Theory, Realism and the Neoliberal Challenge,New York, St. Martin's Press, 1995, s.47, aktaran, Tayyar Arı, a.g.e., s. 515.

Verba, karar vericinin kişisel özelliklerinin uluslararası ilişkileri ne denli etkileyebileceğini konusunda bazı varsayımlarda bulunmuştur.²³⁴ İlki, bir olaya karşı kişinin ilgisinin fazlalığı, karar verirken kişisel özelliklerinin etkisi fazla olmaktadır. Kişinin konuya ilgisinin artması, karar alırken daha subjektif ve irrasyonel unsurların ağırlık kazandırmaktadır. İkinci varsayım kişinin konu hakkındaki bilgisinin fazla olması kişisel özelliklerinin etkisini azaltacaktır. Üçüncü varsayım kişinin uluslararası sorun çözme yeteneği ne kadar fazlaysa kişisel özelliklerinin etkisi o kadar azalacaktır. Dördüncü varsayım kişi ne kadar rasyonel davranırsa, kişisel özelliklerinin karar vermedeki etkisi de azalmış olacaktır. Beşinci varsayım, kişinin olayı etkileme gücünün fazla olduğunu bilmesi ölçüsünde kişisel özelliklerinin etkisi de azalacaktır. Altıncı varsayım kişinin kararlarının sonuçlarından sorumlu olması ölçüsünde kişisel özelliklerin etkisinin azalacağı doğrudur.

Beklenti kuramı da rasyonel karar alma kuramı ile bazı ortak noktaları içermektedir. D. Kahneman ve A. Tversky'nin birlikte geliştirdiği bir modeldir. Her iki kuram da liderin (bireyin) seçimleri üzerine odaklanarak deneysel açıklamalarla bu karar sürecini anlamaya çalışmıştır. Beklenti kuramında aktörün sürekli birçok amacı vardır; lider bunlardan birini tercih ederken güvenliğini ve ideolojik değerlerini arttıranı tercih eder.²³⁵ Liderin amacı ile beklentisi arasında bir bağlantı söz konusudur. Levy bu kuramı dış politikada karar alma süreçlerine ve uluslararası çatışmalarda aktör davranışlarına uyarlamaya çalışmıştır. Levy'in hipotezine göre kriz zamanlarında devletlerin büyük risk almaya yatkın olduğu böylece küçük riskleri de ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır.²³⁶

Farklı karar alma modellerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

Küçük Değişiklikler Modeli: İki Adım ileri, Bir Adım Geri: Roger Hilsman'a göre, karar verici başta verdiği kararları, daha sonraki aşamalarda revize ederek genişletmekte ve geliştirmektedir.²³⁷ Bu modele başvurma en önemli nedeni uluslararası politikayı etkileyen

²³⁴Sidney Verba, Assumptions of Rationality and Non Rationality in Models of International System, J. N. Rosenau Ed., International Politics and Foreign Policy, A Reader in Research and Theory, New York, The Free Press, 1969, s.221-22, aktaran, Tayyar Arı, a.g.e., s. 519-20.

²³⁵ J. S. Levy, Theories and Causes of War, Derl. C. J. Coyne ve R. L. Mathers, The Handbook on the Political Economy of War, UK, Edward Elgar, 13-33, 2011, s.27, aktaran, Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 927.

²³⁶ Bkz. J. S. Levy, An Introduction to Prospect Theory, Avoiding Losses/Taking Risks: Prospect Theory and International Conflict, 1994d, 7-22, J. S. Levy, Loss aversion, framing, and bargaining: The implications of prospect theory for international conflict, International Political Science Review, 1996, 17, 2, p.179-195, aktaran, Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağlı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 928.

²³⁷ Arı, a.g.e., s. 526.

bilginin yetersiz olmasıdır. Yeni bilgilerle birlikte karar verici kararında değişikliklere gidebilir. Bu modelin en önemli özelliği; karar verenin değişiklik yapmayı öngörmesi ve bu değişikliklerin küçük değişiklikler şeklinde olmasıdır. Model daha çok demokratik ülkelerde kullanılır çünkü kararların tartışılması ve değiştirilebilmesi ülke politikası açısından olağandır. Katı ideolojik politikalara sahip ülkelerde ya da otokratik yönetimlerde bu modele başvurulamaz. Ülkenin geleneksel bir politika yapısı vardır ve bunda yapılan küçük değişiklikler bir başarısızlık olarak kabul edilebilmektedir. Bu nedenle bu tarz yönetimlerde bir yanlış algılama neticesinde savaş kararı alınması, kararın yanlış algılama ile gerçekleşmiş olduğunun anlaşılması durumunda dahi lider karardan geri dönülmez olduğu inancına sahip olacaktır.

Rastgele Adımlar: Sarhoş Yürüyüşü Modeli: Karar alma sürecinde bir politikanın ya da disiplinin olmaması durumudur. Bu durumdaki bir devletin asla ne kararda olduğunu anlamak ne de bir sonraki politikası hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür.

Risk ve Başarının hesaplanması: Kumarbazın İflası Modeli: Uluslararası politikada bazen karar alıcılar kazançlarını ya da olası kayıplarını hesaplama yoluna gidip durum tahminleri yaparlar. Burada devlet güçlü ise oyunu kaybettiğinde bundan çok etkilenmeyebilir ya da oyunu bir sonraki aşamada kendi lehine çevirebilir ve sonuçta kazançlı çıkabilir. Fakat güçsüz devlet için durum tam tersidir. Kaybetmesi sonu olabilir.

Küçük Gruplarla Karar Verme: Uluslararası ilişkilerde kriz durumlarında liderler kararları önemli kişilerden oluşan küçük gruplarla müzakereler sonucu alırlar. Burada kararın hızlı alınması gerektiği ya da gizlilik içermesi gibi birçok neden küçük bir karar alıcı grupla alınmasına neden olur. Bu karar alma yöntemindeki kritik nokta, öncelikle karar alıcı ne kadar çok kişi ile müzakere ederse kendi sorumluluğu bir o kadar azalır.²³⁸

Stres ve zaman baskısının söz konusu olduğu durumlarda küçük grup içinde yer alan bireyler, geniş bir araştırma yaptırmak yerine hafızalarındaki geçmişe ilişkin bilgilere dayanarak karar verirler.²³⁹ Küçük gruplar genellikle kapsamlı dış politikalar belirlemezler; bu tür politikalar daha fazla katılımcının söz konusu olduğu yerleşik bürokratik örgütlenmeler

²³⁸ Bkz. Raymond F. Hopkins ve Richard W. Mansbach, *Structure and Process in International Politics*, New York, Harperand Row Puplicshers, 1973, s.164, aktaran, Arı, a.g.e., s. 531.

²³⁹ Arı, a.g.e., s. 532.

tarafından yapılır.²⁴⁰

Standart Uygulama Prosedürleri: Karar vericilerin uyması gereken bazı standart kurallar vardır. Karar vericiler değiştiğinde de kurallar kalıcıdır. Kuralların yenilenmesi ile de karar verici yeni kurallara uygun davranmalıdır.

Rasyonel Politika Modeli: Karar vericilerin devlet adına karar alırken rasyonel davrandıklarını varsayan, bu model Graham Allison'un üzerinde durduğu üç karar verme modelinden biridir.²⁴¹ Morgenthau savaşın Avrupada güç dengesinin bozulacağı endişesi nedeniyle çıktığını ileri sürmüştür. Duygusallık ya da moral unsuru etkili değildir. Tüm gelişmeler rasyonellik çerçevesinde ele alınır.²⁴²

Örgütsel Süreç Modeli: Devlet her zaman rasyonel kararlar verebilen bütünsel bir yapı değildir. Devletin içerisinde karar almayı etkileyen farklı bürokratik yapılar vardır. Tüm bunlar algılama üzerinde etkilidir. Dolayısıyla devletin davranışları içerisinde bulunan farklı karar mercilerinden etkilenmekle beraber tam anlamıyla bunların kontrolünde değildir.²⁴³ Devletlerin içerisindeki bu yapılanmanın dış politikadaki etkisi Deutsch'a göre sonuç olarak her karar da her bir örgütün etkisi olacağından, sonuç tek başına hiç bir örgütün ya da birimin kararı olmayacaktır.²⁴⁴

Bürokratik Politika Modeli: Hükümetin hiyerarşik yapısı içinde belli bir pozisyonu olan oyuncular arasında sürekli bir pazarlık süreci yaşanmaktadır. Bu modele göre çoğunlukla uyumlu bir stratejik amaç bulunmamakta; daha ziyade ulusal, örgütsel ve kişisel amaçlar çerçevesinde kavramsallaştırmalar söz konusu olmaktadır ki, hükümetin politikası rasyonel seçim olmaktan öteye mücadele sonunda varılan bir politik uzlaşma halini almaktadır.²⁴⁵

Şelale Modeli: Karl Deutsch tarafından geliştirilen bu modele göre, ülke içinde

²⁴⁰ Raymond F. Hopkins ve Richard W. Mansbach, Structure and Process in International Politics, New York, Harperand Row Puplichers, 1973, s.165, aktaran, Arı, a.g.e., s. 532.

²⁴¹T. Graham Allison, Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis, Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi Eds. International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism, New York, Macmillan Publishing Co., 1993, s. 346,347, aktaran, Arı, a.g.e., s.534.

²⁴² Bkz. Arı, a.g.e., s. 535.

²⁴³ T. Graham Allison,"Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis, Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi Eds., International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism, New York, Macmillan Publishing Co.,1993, s. 353, aktaran, Arı, a.g.e., s. 534.

²⁴⁴ Arı, a.g.e., s. 537.

²⁴⁵ T. Graham Allison, Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis, Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi Eds. International Relations Theory, Realism, Pluralism, Globalism, New York, Macmillan Publishing Co., 1993, s. 359, aktaran, Arı, a.g.e.,s.537.

kararlar karmaşık ve karşılıklı bağımlılık içeren beş ana grup arasında işleyen bir iletişim ağı ile belirlenmektedir.²⁴⁶ Bu grubun en üstünde Sosyo ekonomik seçkinler vardır. İkinci grup siyasal ve hükümeteysel seçkinlerdir. Üçüncü grup kitle haberleşme seçkinleridir. Dördüncü grup yerel kanaat önderleridir. Beşinci grup halk yığınlarıdır.

2.2.5. Oyun Teorisi Modelleri

Oyun Teorisi; dört temel unsura dayanmaktadır: Taraflar, Stratejiler, Kurallar ve Sonuçlar. *Tarafların izleyeceği stratejiler, karşı tarafın izleyeceği olası stratejiye bağlıdır. Algılama önemli. *Kuralları kabul etmek ve önceden belirlenmiş kurallara göre hareket etmek gereklidir.

Oyun teorisi; oyuncuların rasyonel davrandığını, rakibin en olumsuz tutumuna göre stratejinin belirlendiğini ve çıkarın maksimum kılınması ya da zararın minimuma indirgenmesinin temel amaç olduğunu varsayar.²⁴⁷ Bu arada taraflar düşmanın husumetini abartmaya yönelik bir yanlış algılama sürecine girmekte ve bu nedenle kaybettiklerinin fazla olduğuna inanmaktadırlar. İletişimin olmadığı durumlarda aktörlerin yapabildiği en iyi şey husumeti abartmaya olan eğilimdir.

Sıfır toplamlı oyunlar: Birinin kazancı diğerinin kaybı şeklinde olan oyunlardır. Uzlaşma mümkün olmamakla birlikte çatışma söz konusudur. İşbirliği yoktur çatışma ve rekabet vardır. Rakibin tüm imkânları kullanacağı ihtimaline karşı hareket etmek niyetinin ne olduğunun bilinmesini engellemektedir.²⁴⁸ Bir savaş esnasında bir devlet ya rakibin kapasitesinden yola çıkarak ne yapabileceğini ya da niyetinin ne olduğunu tahmin etmeye çalışarak strateji geliştirecektir. Kuşkusuz birinci yol ikincisine göre hem daha kolay hem daha güvenlidir.²⁴⁹ Bu tür oyunlarda rakibin niyetini anlamak için de olsa ödül yöntemine veya kendi niyetinin barışçıl olduğu konusunda diğer tarafı ikna etmeye çalışma gibi yöntemlere başvurulmaz. Rakibin de bu şekilde davranacağı varsayılır ve aralarındaki düşmanlık daha da artar.²⁵⁰ Almanya-Fransa ilişkisi 1871'den itibaren sıfır toplamlı bir oyun şeklindeydi.

Sıfır toplamlı olmayan oyun teorisi modelleri de karşılıklı güven ve işbirliğinin olması

²⁴⁶ Arı, a.g.e., s. 540.

²⁴⁷ Arı, a.g.e., s.230.

²⁴⁸ Arı, a.g.e., s. 243-44.

²⁴⁹ Hopkins Raymond F. ve Richard W. Mansbach, 1973, Structure and Process in International Politics, New York, Harper, and, Row Publishers, s. 362, aktaran, a.g.e., s. 244.

²⁵⁰ Arı, a.g.e., s. 244.

ile kazanmayı maksimuma ulaştırmaktadır. Oyun teorileri ile karar vericilerin ne algıladıkları ve buna göre hangi oyunu seçtikleri önemlidir.

Karşılıklı Tehdit Algılaması ve Tavuk Oyunu Modeli (chicken game): Tavuk oyunu, iki sürücünün araçları birbirine doğru sürdüğü ve her birinin diğer sürücünün bir kazayı önlemek için yoldan çıkacağını düşündüğü varsayımsal bir oyundur.²⁵¹ Oyuncular aynı şeritte birbirlerine karşı hızla yaklaşmakta ve bu noktada iki seçenek üç sonuç vardı. *Şerit değiştirmeden son hızla devam edilecek, *şerit değişikliği yapılacak. Buna göre: Şerit değiştirirsen itibarın zedelenebilir ve korkak olarak kabul edilirsin, şerit değiştirmezsen hızla çarpışır ve her iki tarafda ölür, yine şerit değiştirmezsin karşı tarafın değiştirmesine neden olursan kahraman olursun. Fakat burada işbirliğine giderek her ikisinin de şerit değiştirmesi tercih edilebilir bir durumdur. Nükleer savaşlar tavuk oyunu modeline bir örnektir. Aksi durumda iki devlet de yok olma tehlikesiyle karşılaşacaktır.

Geyik Avı Modeli: İki den fazla aktör söz konusudur. Burada amaca ulaşmak için işbirliği zorunludur. Fakat bireyler kendini tatmin etmek için daha küçük bir faydanın peşine düşebilirler ve bu noktada hem işbirliğini bozmuş olurlar hem de diğer faydadan da olabilirler. En doğru strateji işbirliğini bozmama yönündedir.

Tehdit ve Vaatler Öngören Çatışmalar ve "Mahkûmun İkilemi" modeli: Tarafların karşılıklı istenmeyen bir durumdan kaçınmaları için işbirliği yapmaları gerekmele beraber aralarında iletişim olmadığından diğerine güvenmemeleri ve işbirliğinden kaçınabileceği riskini göze alması gerekmektedir.²⁵² İletişimin olmaması bu oyundaki en önemki durum. Realistlere göre çatışma her zaman için gerekli değildir ve anaşi altındaki işbirliği koşullarında kullanılabilir. Bu durum mahkûmun ikilemi modeli ile karşımıza çıkar. Karşılıklı işbirliği genellikle güvenliğin sağlanmasında taraflar için tercih edilen bir durumdur.²⁵³

Silahlanma yarışları çeşitli nedenlerle başlayan tırmanma durumları ile aralarında ideolojik vb. nedenlerle çatışma yaşanan ülkeler arasındaki sorunun bir türlü çözülmemesi mahkûmun ikilemine benzemektedir.²⁵⁴

Son olarak I. Dünya Savaşı öncesindeki aktör çiftleri arasında yaşanan yanlış algılama tesbitlerine geçmeden önce, yanlış algılamalar bahsedildiği üzere birey temelli bir durumdur.

²⁵¹ Martha L. Cottam vd., a.g.e., s.518.

²⁵² Arı, a.g.e., s. 250.

²⁵³ Yeliz Kulalı, Tuğçe Kafdağı, a.g.m., ss.909-934, Erhan Büyükkakıncı Ed., a.g.m., s. 919.

²⁵⁴ Arı, a.g.e., s. 256.

Fakat yanlış algılamaya daha kolay ve sıralı ulaşabilmek için devlet(aktör) çiftleri olarak ele alınacaktır. Yanlış algılamalar karar verici temelli olup etkileri tüm devleti alakadar etmektedir. Savaşın kaç karar verici arasındaki yanlış algılama ile oluştuğu değil kaç devletin yanlış algılamalar sonucu savaşa dahil olduğu asıl ispatlama konusudur. Uluslararası sistemde aktör çiftleri bazında bir inceleme çok kutupluluk, iki ya da tek kutupluluk sistem analizlerine göre daha somut verilere ulaşılmasını sağlamaktadır. Bu bölümde bahsedilen tüm karar almayı etkileyen durumlar devlet çiftleri çerçevesinde ele alınmıştır.

BÖLÜM III

3.BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞININ AKTÖR ÇİFTLERİ

3.1.AVUSTURYA-SIRBİSTAN AKTÖR ÇİFTİ

26 Şubat 1909'da Osmanlı'ya Bosna-Hersek'in Avusturya'ya katıldığını kabul ettirdi. Avusturya Osmanlı ile yaşanan sürecin Sırbistan'la da yaşanması ve hatta Sırbistan'ın bir yazılı belge ile Bosna-Hersek'in Avusturya toprağı olduğunu tanımasını, herhangi bir protesto ve gösteri gibi unsurların oluşmayacağını garanti edilmesini istemiştir. Fakat Sırbistan bu istekleri kabul etmekte direnince 19 Mart 1909'da Avusturya tarafından ultimatoma verildi. Tek başına kalan Sırbistan, Avusturya notasını 31 Mart 1909'da imzaladı. Avusturya her etkide Sırbistan'dan aynı tepkiyi bekleme gibi bir yanlış algılama içerisindeydi. Ayrıca diğer devletler de Avusturya'nın her hamlesine karşı tarafsızlığını koruyacağı algısı içerisindeydi. 1909 ve 1914 arasında uyuşmazlıktaki temel farkı kavrayamamış olması olası Balkan Savaşı'nı bir Dünya savaşına eviren önemli nokta olmuştur.

Saray Bosna suikasti olmadan önce Avusturya tarafından bir muhtıra ile yeni bir Balkan Birliği'nin taslağı çiziliyordu. Bu suikast durumu biraz daha hızlandırdı.²⁵⁵ Sırbistan ise 1913'deki seferberlik planını daha tamamlayamamıştı savaş başladığında. Dünya savaşı öncesi son durum savaşa yönelik bir algısal beklenti olduğunu göstermekle birlikte savaş alanı Balkanlar olarak hesap edilmiş üçüncü devletlerin önemi hafife alınmıştır.

Sırbistan'ın Balkan Savaşları sonrasında Adriyatik Denizinde bir kıyıya sahip olması Avusturya için sorun oluşturuyor ayrıca Rusya'nın burada bir üs elde etmesinden endişe duyuyordu. Avusturya, Sırbistan limanı İtalya ile birlikte Adriyatik Denizini Avusturya

²⁵⁵ Bkz. Pierre Renouvin, I. Dünya Savaşı ve Türkiye, 1914-1918, Örgen Uğurlu Çev., Örgün Yayınevi, Birinci Baskı, 2004, s. 224.

gemilerine kapatmak için kullanabilir ²⁵⁶ endişesindeydi. Avusturya'nın burada hazırlayıcı kurulum içerisinde olması söz konusudur. Sırbistan'dan kendisine yönelik bir hamle beklentisi içerisindeydi. Sırbistan ise güçlü olmayan bir Balkan devleti olarak, liman politikasında Avusturya üzerinde hassasiyet yaratabileceğini kavrayamamıştır.

Franz Ferdinand ve eşini öldüren, Gavrilo Princip soruşturma kapsamında Batı Avrupa ile Doğu Avrupa arasındaki gelişmişlik düzeyindeki farklılıktan duyduğu rahatsızlığı belirtmiştir. Ayrıca yaşanan fakirliğe Batı'nın kayıtsızlığını suikast nedeni olarak göstermiştir.²⁵⁷ Yönetici kesim ile halk arasındaki kopukluk yaşanan sorunların gözardı edildiğini göstermektedir. Bu suikast halkın verebileceği tepkinin hafife alınmasının bir sonucudur.

Weisner²⁵⁸ in raporuna göre; "Sırbistan hükümetinin suça iştirakine ilişkin hiçbir kanıt yok... Aksine buna inanmanın imkânsız olduğuna ilişkin gerçekler var, " diye rapor etmişti.²⁵⁹ Avusturya Dışişleri Bakanı Berchtold, cinayetin ertesi günü Genelkurmay başkanlığına artık Sırbistan meselesini halletmenin zamanı geldiğini ileri sürdü. Avusturya Başbakanı Tisza daha temkinli olmakla birlikte, gerektiğinde bir savaş nedeni bulmanın zor olmadığını ifade etmiştir. Dışişleri Bakanı çerçevesinden bakıldığında, illüzyon olarak atfedilen bir yanlış algılama yaşandığı dikkat çekmektedir. Bakanın diplomasi ile çözüm kanalları aşılmadan askeri çözüm yönünde talimatlar vermesi, savaşın kazanılacağına yönelik aşırı askeri güvene sahip olunması ve bu güvenin verdiği etki ile savaşın kısa süreceğine ilişkin bir hesap hatasının yaşandığını göstermektedir. Geçmişte yaşanan olaylara bakarak üçüncü devletlerin etkisini hafife alan bir algı oluşmuştur. Bu noktada Avusturya Sırbistan'a yönelik tavuk oyunu stratejisi ile yaklaşmaktadır. Kendine güvenen Avusturya'nın algısı ile Sırbistan, Avusturya taleplerine karşı direnmeyecek ve tavuk olan taraf olacaktır.

Avusturya Genelkurmay Başkanı Balkan savaşlarından sonra Sırbistan ordusunun iki katına çıkmasından endişe ediyordu. Bu savaş ısrarının önemli nedeniydi. Michael Wallace'nın incelemesi de silahlanma yarışının savaşta önemli bir tırmanma etkisi yarattığını

²⁵⁶ Mehmet Okur, Balkan Savaşları, Balkanlar El Kitabı, Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay Ed., 1.cilt, Tarih, Akçay Yayınları, 3.Baskı, Ankara, 2017, ss. 595-606, s.600.

²⁵⁷ Bkz. Z. A. B. Zeman, The Balkans and the Coming of the First World War, The Coming of the First World War, R. J. W. Ewans, Hartmut Pogge Von Strandman Ed., Clarendon Press, Oxford, 1988, ss.19-33, aktaran, Burak Gülboy ve Bülent Akkuş Ed., a.g.e., s. 33.

²⁵⁸ Avusturya-Macaristan veliahtının uğradığı suikastı incelemesi üzerine Avusturya tarafından Sırbistan'a gönderilen kişi.

²⁵⁹ Basıl Liddell Hart, Birinci Dünya Savaşı Tarihi, Kerim Bağrıaçık Çev.Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Basım,İstanbul, Temmuz 2016, s. 23.

göstermektedir. Bu da niyetlere ilişkin önemli bir yanlış algılama sorununa neden olmaktadır.

10 Temmuz Berchtold, Tschirschky'ye²⁶⁰ "ülmatoma ne gibi talepler konabilir ki bu Sırbistan'ın kabul etmesini tamamen imkânsız hale getirsin"²⁶¹ burada karar almayı etkileyen, Vasquez tarafından belirtilen bir sert tutumlu lider davranışı görülmektedir. Rasyonel seçim teorisine göre maksimum fayda sağlamanın yolu dışişleri bakanı nezdinde savaş olarak görülmüştür. Fazla risk alma ve yanlış hesap karar alma modeli olan kumarbazın iflasında olduğu gibi sonunda imparatorluğun parçalanmasına neden olmuştur.

Ülmatom 23 Temmuz saat 18.00'de verildi. Ülmatomla istenen Sırbistan'daki önemli devlet görevlilerinin görevden alınıp ve Avusturya'nın belirlediği görevlilerin atanması talep edildi. Sırbistan'ın cevabı ülmatomun süresinin dolmasına iki dakika kala Avusturya büyükelçiliğine iletildi. Avusturya Büyükelçisi cevabı okumadan Sırbistan ile ilişkileri kesti.²⁶² Sırbistan'ın iletildiği notada bağımsızlığa zarar verecek maddeler haricinde Avusturya notası kabul edilmiştir. Savaşın kazanılacağına ilişkin aşırı askeri güven düşmanın niyetini anlamayı gölgelemiştir Avusturya tarafından.

Suikast sonrası Macaristan başbakanı Kont Stefan Tisza, Viyana'nın öncelikle diplomatik zemini hazırlamaması halinde, cezalandırıcı bir saldırı fikrine sıcak bakmıyordu.²⁶³ Sırbistan'la öncelikle diplomatik ilişkiler kurulmalı gerekirse son çıkmazda savaşa başvurulmalıydı. Bu nedenle Tisza 'yı ikna etmek için Berchtold, Sırbistan'la olan diplomatik süreci kusursuz yerine getirmeyi amaçlıyordu. Fakat bu kusursuz yazışma durumunun Almanya ve Avusturya'ya zaman kaybettirdiği²⁶⁴ düşüncesine sahipti. Sırbistan'a yönelik politikanın daha çok belirleyicisi dış işleri bakanı olmuştur. Diğer karar alıcılar daha ılımlı bir politika çizerken dış işleri bakanı savaş yanlısı bir tutum içerisindeydi. Taraflar politikaları fazla merkezi algılamalarından kaynaklı, iletişim daraltmakta ve diplomasiyi vazgeçmektedir. Bu durum savaşa giden yolu hızlandırmıştır.

Avusturya'nın Sırbistan Büyükelçisi Baron Giesl ve Rusya'nın Sırbistan Büyükelçisi Hartwig'in, 10 Temmuzdan sonra, görüşmesinde Giesl, Sırbistan'ın geleceği yönünden hiçbir

²⁶⁰ Dönemin Almanya'nın Avusturya büyükelçisidir.

²⁶¹ B. L. Hart, a.g.e., s. 25.

²⁶² B. L. Hart, a.g.e., s. 26.

²⁶³ Sean Mcmeekin, I. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Rolü, Nurettin Elhüseyni Çev.,Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Şubat 2013, s.66.

²⁶⁴ Bkz. Sean Mcmeekin, a.g.e., s. 66.

endişeye gerek olmadığı yönünde teminat verdi.²⁶⁵ Burada ülke ajanları ile karar vericiler arasındaki bilgi alışverişindeki eksikliğin fazlaca merkeziyetçi algılamının yaşandığını göstermektedir.

Franz Joseph savaş ilan edip etmemekte kararsızdı ve bu karar onun yetkisindeydi. Bu nedenle Berchtold, imparatorudan bu yönde onay alabilmek için Sırp devriyelerinin Avusturya kuvvetlerine ateş açtığı yalanını uydurdu.²⁶⁶ Avusturya Sırbistan'a notayı orada bir temsilcisi olmadığı için telgraf yoluyla ilettiler. Sırp yetkililer notanın doğruluğunu teyit etmek için diğer Avrupalı devletlerden bilgi aldı. İletişimin yok olması yanlış algılamayı arttıran önemli sorunlardandır. İletişimin azalması karşı devlet üzerindeki merkeziyetçilik algısının güçlenmesine neden olmaktadır Sırbistan Avusturya örneğinde olduğu gibi.

Paris'teki Avusturya elçisi, Viyana'ya yazdığı raporda, "Sırbistan'ın, hiç beklenmedik kadar uysal yanıtı burada çok olumlu yankı yaptı. Bizim ısrarcı tutumumuz, her ne pahasına olursa olsun savaş istediğimiz şeklinde yorumlara neden oluyor," dedi.²⁶⁷ Avusturya yaşanan suikast ile uluslararası çevreyi kendi tarafına çekmeye çalışırken Sırbistan'ın tutumunun yaşatacağı algıyı hesaplayamamıştır. Düşmanın niyetini algılama ve durumun ciddiyetini kavramadaki eksikliği agresif bir devlet olarak algılanmasına neden olmuştur.

Avusturya Genelkurmay Başkanı Conrad Sırbistan hareketine 12 Ağustos'tan önce başlayamayacağını bildirmekteydi. Karar vericilerin yaşanan krize yalnızca kendi uzmanlık alanları çerçevesinde bakıyor olmaları yanlış karar alınmasına neden olmaktadır. Avusturya dışişleri bakanı yaşanan suikasti fırsata çevirmeden yana politika geliştirirken, genelkurmay başkanı savaşa henüz hazır olunmadığı kanaatindeydi. Devletin iki farkı karar organının planlı ve koordineli olamamaları yanlış algılamının yaşanmasına sebep olmaktadır. Fakat Sırbistan tarafından planlı bir karar olarak algılanacaktır.

Berchtold ve Conrad, Avusturya'nın prestijini örtbas etmek için önceden planlanmış basit bir Balkan Savaşı'nı arzu etmişler, fakat savaşın yayılmasını istememişlerdir. Sorun Viyana'da politik karar alıcılarının umursamaz ve görev için yanlış insanlar seçilmiş olmasından

²⁶⁵İmanuel Geiss, July 1914-The Outbreak of the First World War, Selected Documents, New York, Scribner's, 1967 basımı, s.105, aktaran, David Fromkin, Avrupa'da Son Yaz, Ahmet Şükrü Durukan Çev., Alfa Yayınları 1. Baskı, 2015, s. 191.

²⁶⁶ Luigi Albertini, The Origins of The War of 1914, Oxford, Oxford University Press, 1952, II, s. 460-461, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 244.

²⁶⁷ Fromkin, a.g.e., s. 227-239.

kaynaklanmıştır.²⁶⁸ Savaş kararı tüm devleti ilgilendiren bir karar olmasına rağmen kararda iki devlet adamının etkili olması yönetimde bütünlük ve planın eksik olduğunu göstermektedir. Fakat bu noksanlık diğer devletler tarafından bilinmediğinden yanlış algılanmaktadır. Yine Berchtold ve Conrad'ın kendi etkilerini abartan davranışlar içerisinde olmaları yanlış algılamanın oluşmasına neden olmaktadır.

Avusturya bu suikasti yapanların cezalandırılması yönünde Sırp yetkililerinden daha hızlı karar almalarını beklemekteydiler. Sırbistan'da Avusturya'nın niyeti ve durumun ciddiyetinin tam olarak algılanmamasının üzerine sabırsız davranan Avusturya'nın eklenmesi ile ilişkiler gerginleşmiştir.

Macaristan Başbakanı Sırbistan'la yapılacak bu savaşa karşı çıkmaktaydı. Sırbistan'a ağır ama kabul edilebilir bir ultimatom verilmesini uygun görüyordu. Aksi halde Rusya'nın müdahale edeceğini ve bir dünya savaşının yaşanabileceği kanaatindeydi. Karar almak zorken bir de ikili bir imparatorlukta karar almak daha da zorlaşmaktadır. Avusturya bürokrasisi sanılanın aksine bir koordinasyon içinde değildi.

3.2.AVUSTURYA-RUSYA AKTÖR ÇİFTİ

Dünya savaşı öncesi fazlaca anlaşmazlık yaşayan Avusturya-Rusya aktör çiftlerinin savaşa giden yolda yaşadıkları yanlış algılamalar oldukça etkili olmuştur.

Avusturya Bosna-Hersek'in ilhakkında öncelikle Rusya'nın onayının alınmasını gerekli görürken bu husus da araların da anlaşma yoluna gittiler. Rusya ilhakı kabul etme şartı olarak kendisinin de savaş gemilerinin boğazlardan geçmesini kabul edeceği yolunda anlaşmaya vardılar.²⁶⁹ Avusturya'nın birçok büyük devleti alakadar eden bir konuda karar alıyor olması kendi gücünü abartan bir tutum içerisinde olduğunu göstermektedir. Rusya da Avusturya'nın gücünü olduğundan fazla algılamaktadır. Bu yanlış algılama kaynaklı olarak ikili ilişkilerini aşan kararlar almışlardır. Balkanlardaki sorunlara Avusturya oldukça dar çerçeveden bakmakta ve üçüncü devletlerin etkisini hafife almaktadır dünya savaşına giden süreçte.

Rusya, Avusturya ile anlaşma yoluna gittiği inancı içindeyken; Avusturya,

²⁶⁸ Joachim Remak, The Third Balkan War: Origins Reconsidered, The Journal of Modern History, Voloume 43, No.3, Septenber 1971, s. 355-357, aktaran, Ayşe Oyuk, Gücün Bittiği Nokta Olarak Savaş: Büyük Güç ve Zayıf Halka İkileminde Avusturya -Macaristan İmparatorluğu, ss.375-403, Burak Gülboy ve Bülent Akkuş Ed. a.g.e., s. 397.

²⁶⁹ Kurat Yuluğ Tekin, 1878-1919 Arasında Türk-Rus ilişkilerinin Siyasal Anatomisi, Türk-Rus İlişkilerinde 500 Yıl Sempozyumu,1491-1992, TTK, Ankara, 1999, s.140., Zerrin Olaş, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İşgalinde Bosna- Hersek, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007, s. 68.

Bulgaristan'ın Osmanlı'dan ayrılması yönündeki faaliyetlerine destek verme yönünde Bulgaristan ile gizli görüşmeler gerçekleştiriyordu. Amaç Bulgaristan'da Rus nüfusunu kırmaktı, böylece Panslavist hareketin etkinliği azalacak ve Avusturya'nın toprak bütünlüğünü tehdit eden Slav milliyetçiliği daha kolay kontrol altına alınabilecekti.²⁷⁰ Rusya'nın uzlaşma politikalarına karşın Avusturya'nın çıkarlarını maksimuma çıkarmaya dönük politikası devam eden süreçte Rusya tarafında Avusturya'nın niyetini abartma yönünde karşılık bulacaktır.

Rusya ise ilhakın verdiği zarardan boğazların açılması ile telafi olabileceğini düşünüyordu.²⁷¹ Rusya için bu ilhak yeni bir başlangıç olacak ve Avusturya'nın Berlin Konferansı kararlarına ihlalinde diğer devletlerin büyük bir tepki göstermemesi, Rusya'yı hareketlendirerek kendi Balkan faaliyetlerinin de önünün açılacağı algısı içerisine girmiştir.

Bosna Hersek'in ilhakına ilişkin Alman desteğinin alınmasıyla Avusturya Genelkurmay Başkanı Rusya'nın bir Avrupa savaşını göze alamayacağına inanmaktadır. Alman ittifakına güvenerek Avusturya abartılı bir askeri güven geliştirmiştir. Ayrıca Bosna-Hersek olayının Rusya için önemi kavranamamıştır. Rusya güvenliği çerçevesinde bir tehdit algılamış olsaydı uzlaşmadan uzak bir tutum içerisinde olması muhtemeldir. Avusturya'nın 1908 krizi ile 1914 krizini aynı çerçevede değerlendirerek uyumsuzluk konularındaki farkı kavrayamamış olması 1914'te uzlaşmaya direnç göstermesine neden olmuştur.

16 Eylül 1908'de Aehrenthal ile İzlovski, Buchlan 'da bir görüşme ile Rusya'yı bu ilhaka karşı razı etmek amaçlamıştı. Karşılığında Boğazlar Rejiminin değiştirilebileceği yönünde bir gelişme önerildi. Fakat görüşmede kesin bir sonuca varılmamış olmakla birlikte Avusturya bu durumu lehinde olan bir durum olarak yorumlamıştır. İngiltere bu duruma onay vermedi. Avusturya 'nın politikası aşırı askeri güvene sahip olan bir politika oluştururken uluslararası sistemde etkinliğini abartma eğilimindedir. İzlovski, Buchlan görüşmesiyle Boğazlar konusunda onu heyecanlandıran Avusturya Dışişleri Bakanı Aehrenthal'a ona aslı olmayan bir durumu teklif etmesinden rahatsızlık duymuştur. Bu nedenle Avusturya'nın Bosna-Hersek'e giden yollarını kapamak için İzlovski bir konferans oluşturulması yönünde çalışmalara başladı. 30 Aralık 1908'de durumun gerginleşmesiyle hükümetler tarafından seferberlik ilan edildi fakat taraflar sınırlara asker göndermedi. 1914'te bu kriz ile Rusya'nın, Avusturya ile müzakere etmenin somut sonuçlar doğurmayacağı algısı içerisine girmesi ve

²⁷⁰ Zerrin Olaş, a.g.t., s. 68.

²⁷¹ Mehmet Yılmazata, Avrupa Devletlerinin Bloklaşma Sürecinde 1908/1909 Bosna'nın ilhak Krizi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2005, s.110.

Avusturya'nın diplomasi de kazanmasının üzerine askeri müdahale ile kazanmanın güç ispatı olacağı algısına kapılması Birinci Dünya Savaşına giden süreçte uzlaşmayı engellemiştir.

Balkanlarda savaş çanlarının çalması ile Avusturya ve Rusya bir Balkan savaşının yaşanması durumunda 8 Ekim 1912'de diğer devletler adına da bir bildiri yayınlayarak yaşanacak savaş sonunda Rumeli'de sınır değişikliklerini kabul etmeyeceklerini yani Balkanlarda statükonun devam edeceğini açıklamışlardır²⁷² Balkanlar her iki devlet için de arka bahçe olarak görülüyor, yaşanacak uyuşmazlıklarda diğer devletlerin müdahil olması hafife alınıyordu. Bu nedenle yaşanacak bir Balkan savaşının bir dünya savaşına dönüşebileceğine ihtimal verilmiyordu.

Balkan Savaşları'nın karışık sonuçları karşısında Rusya ve Avusturya-Macaristan neredeyse aynı ölçüde hayal kırıklığı içindeydi. Krizlerin genellikle sıfır-toplam çerçevesinde değerlendirildiği büyük devlet diplomasisinin klasik döneminde, kayba uğrama algısı bir ölçüde kronikti.²⁷³ Osmanlı'nın beklenenin aksine başarısızlığı, Avusturya-Rusya devlet çiftleri için Balkanlar mücadele alanı haline gelmiştir

Avusturya Dışişleri Bakanı Baron Alois Lexa von Aehrenthal, Viyana'nın Bosna-Hersek'i tek taraflı ilhakına kendisinin onay verdiğini ileri sürerek İzvolski'yi sıkıntılı duruma düşürmüştü. (Ruslar İzvolski'nin gizli bir taviz pazarlığına girdiğini ve Viyana'nın Rusya'ya 1878 Berlin Anlaşması'nda Rus savaş gemilerinin Boğazlardan serbest geçişini sağlayacak bir değişiklik hedefi için destek teklif ettiğini sandılar.)²⁷⁴ Böyle bir onayın olup olmamasından çok asıl sorun Avusturya'nın böyle bir karar alabileceği algısının Rusya'da hakim olmasıdır.

Albay Alfred Redl'in 1913'te Avusturya'nın Rusya'ya karşı seferberlik planının sahibi bir nüshasını Ruslara satması, Avusturya'ya yönelik bir fetih savaşını daha da ayartıcı kılan bir etkindi.²⁷⁵ I. Dünya Savaşı bir milat olarak kabul edilse ve incelense dahi görülen o ki bu miladı da bir milad yapan milattan öncesi vardır.

Avusturya-Macaristan Genelkurmay Başkanı Conrad Şubat 1913'te Moltke'ye²⁷⁶ olası

²⁷² Okur, a.g.m., s. 597.

²⁷³ Mcmeekin, a.g.e., s. 30.

²⁷⁴ Bkz. Tavizi ilk kez açığa vuran aslında Fransa'daki Avusturya sefiri Baron Khevenhüller-Metsch'ti. Ama bizzat Aehrenthal da bunu daha sonra teyit etti. Bkz. Manfred Rauchensteiner, Der Tod des Doppeladlers, Österreich-Ungarn und der Erste Weltkrieg, Viyana, Verlag Styria, 1993, s. 18, aktaran, Mcmeekin, a.g.e., s.35.

²⁷⁵ Menning Bruce, Bayonets before Bullets: The Imperial Russian Army, 1816-1914, Bloomington, Indiana University Press, 1992, s. 246-247, aktaran, Mcmeekin, a.g.e., s. 42.

²⁷⁶ Dönemin Alman Genelkurmay Başkanıdır.

bir Rusya ile muharebeye yönelik şu tespitini söyledi: *Nüfusun yüzde 47'sini oluşturan Slavlarımızın soydaşlarına karşı çarpışmada şevk göstermelerini pek bekleyemeyiz. Disiplin çimentosunun kenetlediği tarihsel birlik duygusu şu anda orduya hâlâ sinmiş durumda; [...] gelecekte bunun yine geçerli olup olmayacağı ise kuşkulu.*²⁷⁷ Savaştan yaklaşık bir yıl önce Genelkurmay başkanı milliyetçilik duyguların savaş durumunda halkın desteğini almak için kullanıldığı zamanlarda önemli bir tespitle ülke dışındaki milliyetçilik duygularını tetiklemesi ile milliyetçilik duygularının algılar üzerindeki iki yönünü görmüştür. Avusturya'nın diğer karar vericileri milliyetçiliğin algılar üzerindeki etkisini kavramada eksik kalmışlardır.

Avusturya'da Hırvat asıllı subaylara göre İtalyan topraklarının telafisi için yeni toprak kazanımlarına sempatiyle bakılmalı, gerekirse Balkanlar, Rusya ile bölüşülmeliydi. Hatta Almanya'ya karşı Rusya ile bir ittifak yapmak beklentisi içinde olanlar bile bulunmaktaydı. Bunların başını çeken Arşidük Albrecht, Çar'a, bölgede Prusyalıları bir defa yenmedikçe mutlu ölemeyeceğini söylemiştir.²⁷⁸ Avusturya'nın farklı milletlerden oluşan bir imparatorluk olması olası savaşta halkın tüm kesiminin desteğini almayı ülke içerisinde tek sesliliğin oluşmasını engelleyebilecek olması milliyetçiliğin hafife alındığı göstermektedir.

Petersburg'daki Fransız maslahatgüzaranın Mart 1914'teki gözlemi ile Balkan Savaşlarının etkilerini şöyle betimlemiştir: Bu savaştan sonra, "Rus politika belirleyicilerin gözleri yavaş yavaş açıldı;... Avusturya'nın acınacak performansı Viyana'nın güçsüz olduğunu ve Üçlü ittifak'taki tek gerçek gücün Berlin'de yattığını açıkça ortaya koydu."²⁷⁹ Bu dışardan bakış ve yaşanlara bakıldığında Rusya'nın fazlasıyla tehdit algısı içerisinde olduğunu ve Avusturya'nın ise aşırı askeri güvene sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Fakat o sıralar gözler kapalı kulaklar duymuyordu sanki.

Sazonov²⁸⁰ 18 Temmuz'da Buchanan'a²⁸¹ Avusturya'nın Sırbistan'a yönelik "ültimeum mahiyetinde herhangi bir" açıklaması halinde Rusya'nın kayıtsız kalamayacağını söyledi ve "uyarı mahiyetinde bazı askeri tedbirler alabileceğini " eklemiştir.²⁸² Bununla

²⁷⁷ Fritz Fischer, War of Illusions: German Policies from 1911 to 1914, Londra, New York, 1975, s.172, aktaran, Niall Ferguson, Hazin Savaş, Nureddin Elhüseyni Çev., Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, 2015, s. 154.

²⁷⁸ Norman Rich, Great Power Diplomacy 1814–1914, USA 1992, s. 225., Fatih Özer, Arşiv Vesikalarına Göre XIX. Karadağ İsyanları, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 51.

²⁷⁹ Doucet'den Doumergue'e, 14 Mart, Q. O. Russie Politique étrangère, c. 45, aktaran, Mcmeekin, a.g.e., s. 41.

²⁸⁰ Rusya'da dönemin dışişleri bakanıdır.

²⁸¹ İngiltere'nin St.Petersburg büyük elçisidir.

²⁸² Buchanan'dan Grey'e, 18 Temmuz, akşamüstü 8:50, BD, belge 60, cilt 11, s.47, aktaran, Mcmeekin, a.g.e., s.78.

birlikte öğleden sonra 3'te yapılması planlanan bakanlar konseyine yetişmesi için, 24 Temmuz sabahı saat 11'de Rus Genelkurmay Başkanı Nikolay Yanuşkeviç'e "Orduyu savaşa hazırlık konumuna getirecek bütün düzenlemeleri" yapma talimatını verdi.²⁸³ Avusturya kısmen Rusya'yı hazırlıksız yakalayacağı algısı içerisinde iken Rusya Avusturya'nın politikasını takip eder konumdadır. Burada hem Rus liderlerinin önceki krizlerde yaşadıkları kayıpların verdiği korkuların algılar üzerindeki etkisini görmek mümkünken hem de Avusturya'nın Sırbistan politikasının Rusya üzerindeki etkisi kavranamamış olması söz konusudur.

28 Temmuz'da Avusturya Sırbistan'a savaş ilanını telgrafla bildirildikten sonra, Rus Dışişleri bakanı Sazonov, Avusturya Dışişleri Bakanı Berchtold ile görüşmek istemiş fakat reddedilmiştir. En olumsuz giden iletişim dahi iletişimsizlikten daha iyidir. İletişimsizlik krizi tırmandıran yanlış algılamaları arttıran bir durumdur. Diplomasiyi kesen taraf karşı devlet tarafından savaşın çok yakın olduğu algısının oluşmasına neden olur. Bu noktada Birinci Dünya savaşında İttifak devletleri için kıvılcım yaratan 31 Temmuz Rus seferberliğini savaşın ilk hamlesi olarak görmek kanımca çok doğru değildir. Avusturya seferberliği ise Rus seferberliğinin ardından gelmiştir. Avusturya politikası durumun ciddiyetinin kavranamadığını göstermektedir. Ayrıca devletler arası savaş ve diplomasi gibi iki iletişim kanalından diplomasinin kesilmesi savaşın yakın olduğunu kanıtlar niteliktedir. Avusturya'nın Rusya'dan sonra seferberlik ilan etmiş olması fiili başlangıç olabilir fakat karar aslında diplomasinin kesilmesi ile alınmış bir karar olarak algılanır.

Rusya'daki İtalya Büyükelçisi, Rus diplomata, "Avusturyalılar Rusya'nın Sırbistan'a destek vermeyeceğini ve muhtemelen sadece sözlü bir protesto ile yetineceğini düşündükleri için artık kesin adımlar atmak hazırlığında olabilirler," demiştir.²⁸⁴ Avusturya Sırbistan'ın Rusya için ne kadar stratejik önemde olduğunu kavrayamamıştır. Bunu kavrayamamış olması daha takrik edici politikaları da beraberinde getirmiştir.

Rusya'nın Balkan politikasında bazı çekinceleri vardır. Bunun en büyük nedeni, Avusturya ve İngiltere'nin, Balkanlarda çıkarlarının tehdit edilmesi durumunda Rusya'ya

²⁸³ Sergey Dobrorolskiy, Die Mobilmachung der russischen Armee 1914, Berlin, Deutsche Verlagsgesellschaft für Politik und Geschichte, 1922, s. 17-18, aktaran, Mecmeekin, a.g.e., s. 78.

²⁸⁴ Luigi Albertini, The Origins of the War of 1914, Oxford University Press, 1952, II., s. 184; Geiss Imanuel, July 1914-The Outbreak of the First World War, Selected Documents, New York, Scribner's, 1967 basımı, s.105, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 194.

karşı müdahale etmeleri ihtimalidir.²⁸⁵ Rusya Balkanlara müdahale etmesi durumunda bu iki devletin hoşnut olmayacağını farkında olduğu için Balkan devletlerinin yönetimlerini kontrol etmeye çalışmış ve Ortadoksluk'un oluşturabileceği dinsel bağ ile kendi kontrolünde tutmaya çalışmıştır. Rusya için Balkanlarda hezimete uğramak ülke için bir travma yaratmıştır. Bu nedenle savaşla üstünlüğün kazanılmasından ziyade, yumuşak gücü kullanarak üstünlük sağlamayı amaçlamıştır. Bu politika ile Rusya'nın savaş başlatan taraf olmayacağı fikri ağırlık kazanmaktadır. Rusya'nın seferberlik ilanı bu çerçevede yanlış algılanmıştır.

Birinci Dünya Savaşı öncesi sürece bakıldığında Avusturya-Rusya aktör çiftinin bir Balkan Savaşı'nı başlatan taraflardan olduklarını fakat bunun bir dünya savaşına evrileceğini hesaplayamadıklarını yanlış ve abartılı algılarının esiri oldukları göstermektedir.

Rusya Genelkurmay Başkanı Avusturya'nın Sırp müdahalesini engellemenin yolu olarak güç gösterisinde bulunulması gerektiğine inanıyordu. Bu bir topyekün seferberlikti. Genelkurmay Başkanı caydırıcılık oluşturmayı amaçlarken Avusturya bu durumu tehdit olarak algılamış ve Sırp müdahalesinin günü erkene alınmıştır. Niyetlere ilişkin yanlış algılama savaşa giden yolu hızlandıran bir durum oldu.

Rusya'daki İtalya Büyükelçisi, Rus diplomata, "Avusturyalılar Rusya'nın Sırbistan'a destek vermeyeceğini ve muhtemelen sadece sözlü bir protesto ile yetineceğini düşündükleri için artık kesin adımlar atmak hazırlığında olabilirler," demiştir.²⁸⁶ Rusya'nın yaşadığı Balkan hezimetlerinin etkisinde olduğu için pasif olacağı algısı ile uluslararası sistemde destek göreceği algısı içerisindeydi Avusturya.

Balkan Savaşlarının karışık sonuçları karşısında Rusya ve Avusturya-Macaristan neredeyse aynı ölçüde hayal kırıklığı içindeydi. Krizlerin genellikle sıfır-toplam çerçevesinde değerlendirildiği büyük devlet diplomasisinin klasik döneminde, kayba uğrama algısı bir ölçüde kronikti.²⁸⁷

3.3.ALMANYA-FRANSA AKTÖR ÇİFTİ

1.Dünya Savaşı'nın başlamasında ve savaşın bugün bir dünya savaşı olarak kabul görmesini sağlayan en önemli aktör Almanya'dır. Yine Almanya-Fransa aktör çifti de bu

²⁸⁵ Norman Rich, Great Power Diplomacy 1814–1914, USA, 1992, s. 220., aktaran, Fatih Özer, a.g.t., s. 45.

²⁸⁶ Luigi Albertini, The Origins of the War of 1914, Oxford University Press, 1952 II., s.184; Geiss İmanuel, July 1914-The Outbreak of the First World War, Selected Documents, New York, Scribner's, 1967 basımı, s.105, aktaran, Fromkin, a.g.e., s.194.

²⁸⁷ Mcmeekin, a.g.e., s. 30.

savaşın en etkili aktör çiftlerindendir.

Yeni ortaya çıkan devletler ve uluslararası çatışmalar arasındaki ilişki çok sayıda devletin ortaya çıkmasından ziyade söz konusu yeni devletin hangi yolla oluştuğu ile yakından ilintilidir.²⁸⁸ Kendi içinde bir dönüşümle ortaya çıkan devletler daha az çatışma içinde yer alırken, bir şiddet eylemine dayalı olarak ortaya çıkan devletlerin uluslararası çatışmalara dahil olma olasılığı daha yüksektir.²⁸⁹ Almanya ve Fransa aktör çifti etkileşiminin çatışma ile başlaması ve bu devletlerin bitişik devletler olması yanlış algılamaların yaşanmasına önemli bir zemin oluşturmaktadır.

Almanya'nın milli birliğini savaş ile yani komşu devletlerle olan mücadeleler sonucu kazanmış olmasında bu süreç tamamlandıktan sonra yanlış algılamalar her iki taraf içinde söz konusu olmuştur.

Almanya milli birliğini sağladıktan sonra bu birliğe zarar geleceği endişesine kapılmıştır. Dikkatini fazlasıyla birliğini sağlama süresince savaştığı devlet olan Fransa üzerine yoğunlaştırmıştır ve bu durum Fransa'nın yani düşmanın husumetinin abartılmasına neden olmuştur. Devletin husumetli olduğu devlet üzerine fazlaca odaklanması oradan her an gelebilecek bir saldırı algısı içerisinde olması, bir noktadan sonra kendi kendini yontan kehanet algısı içerisine girmesine neden olacak ve saldırı beklentisi devletin zamanla saldırı gerçekleşmiş gibi politika geliştirmesine ve bu davranışı ile yanlış algılanmasına neden olmaktadır. Almanya, Fransa'nın niyetinin Almanya'ya kaybedilen toprakları geri almak için her an saldırı gerçekleştireceği algısı içerisindeydi.

Almanya'nın milli birliğini en geç tamamlayan bir Avrupa devleti olmasına rağmen, bu süreçte Fransa gibi güçlü siyasi ve askeri geçmişi olan bir devlete karşı toprak kazanmış olması aşırı bir askeri güvene sahip olmasına neden olmaktadır. Almanya yaşanacak bir savaşta Fransa'yı bir kere yenmenin verdiği özgüvenle daha çok uzlaşmadan uzak korkusuzca politikalar geliştirmiştir.

Bismarck, Fransa'ya Frankfurt Barışı²⁹⁰ ile yüklenen tazminatın ödenemeyeceği algısı

²⁸⁸ Z. Maoz, Domestic Sources of Global Change, Ann Arbor, MI, University of Michigan Press, 1996, s. 55, aktaran, Bilgehan Alagöz, Zeev Maoz, ss.880-906, Erhan Büyükcakıcı Ed., a.g.e., s. 893.

²⁸⁹ Bilgehan Alagöz, Zeev Maoz, ss.880-906, Erhan Büyükcakıcı Ed., a.g.e., s. 893.

²⁹⁰ Bu barış 1 Mayıs 1871'de Almanya'nın Fransa'yı yenilgiye uğratması sonucu gerçekleşmiştir. Alsace-Lorraine'i Fransa kaybetmiş ve Almanya'ya beş milyar frank savaş tazminatı ödemek zorunda kalmıştır. Bu para üç yıl içinde beş taksitle ödenecekti ve bu para ödeninceye kadar Fransa'nın kuzey toprakları Alman işgali altında kalacaktı.

içerisindeydi bu durum Bimarck'ı oldukça mutlu ediyordu. Fakat Avrupalı devletlerin GSMH'larına (1830-1890 arası dönemi gösteren tablo)²⁹¹ bakıldığında Bismarck'ın bu algısının gerçeği yansıtmadığını göstermektedir. Yaşatılan ağır yenilgi neticesinde Almanya, Fransa'nın yeteneklerini hafife almaya dönük yanlış algılama içerisine girmiştir.

13 Ağustos 1871 günü Bismarck, Fransa'nın Berlin'deki elçisi Gabriac'a şöyle diyordu:" Aramızda mevcut olan mütarekeyi şimdi bozacağınızı zannetmiyorum. Şimdi bize iki milyarı ödeyeceksiniz. Fakat geri kalan üç milyarı öder ödemez bize savaş açacaksınız."²⁹² Bismarck'ın korkuları algılaması üzerinde fazlasıyla etkili olmuştur. Yine burada Fransa'nın düşmanlık düzeyi abartılmış ve Fransa tarafından da Almanya bir tehdit olarak algılanmıştır. Karar vericiler geliştirdikleri politikalarını savunmaya dönük olarak planladıklarında bu politikanın diğer devlet tarafından da kendi planladıkları şekliyle algıladıklarına inanırlar. Dönemin Alman Genelkurmayı ise Fransa bir intikam savaşına girişmeden önce Fransa'ya karşı bir "önleyici savaş" önerisinde bulunmuştur.²⁹³ Genelkurmay başkanları ve komutanlar yaşanan anlaşmazlıkları diplomasi ile değil de askeri yöntemlerle çözenler olmaları nedeniyle savaşla çözüm taraftarlarıdır. Onlara göre her taarruz savaşı gelecek saldırıya bir önlemdir. Savaşı başlatan taraf için bir haklılık algısının oluşmasına neden olur. Diğer devletler için savuma ya da taarruz amaçlı olması fark etmez devletlerin agresif görünmesine ve karşı devlete saldırı planı içerisinde olduğu algısını yaratmaktadır.

Bismarck, Fransa ile yeniden yapacağı bir savaş karşısında diğer Avrupa devletlerinin duruma müdahale edeceği kanaatindeydi. Burada Bismarck diğer devletlerin Fransa algısını doğru hesap edememiş olabilir. Çünkü tarihe bakıldığında Fransa birçok devletin korkusu olmuştur ve bunun önemli örneğini Napolyon Savaşları göstermektedir. Tüm Avrupa bir araya gelerek Napolyon'u durdurmayı başarmıştı.²⁹⁴ Diğer Avrupa devletleri bir Fransız saldırısına karşı korku içerisinde olabilme gerekçesine sahiplerdir. Aslında Bismarck'ın Almanya'ya karşı düşündüğü birleşme endişesini Fransa da kendisi için yaşamaktaydı. Bu aktör çiftinde karşılıklı bir tehdit algısı mevcuttur.

²⁹¹ Bkz. Michigan Üniversitesindeki Politik ve Sosyal Araştırmalar İçin Üniversiteler Arası Konsorsiyum aracılığı ile bilgisayardan "Savaşın Korrelatları" başlığı altında elde edilen basılı verilerden alınmıştır,aktaran, Paul Kennedy, Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 13.Basım, 2013., s. 197.

²⁹² Henri Hauser, Histoire Diplomatique de l'Europe, p. 65., aktaran, Fahir Armaoğlu, 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1789-1914, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 487.

²⁹³ Armaoğlu, a.g.e., s. 487.

²⁹⁴ Bkz. Viyana Kongresi (1814) toplanma ve kararları için, Armaoğlu, a.g.e., s. 127-160.

Bismarck'ın Alman milli birliğini sağlamadaki başarısı ve buradaki komutanlık figürünü devlet yönetiminde de devam ettirme çabası savaşa yatkın olan ve diplomasiden uzak bir kişi olarak algılanmasına neden olması, aşırı askeri güvene sahip olduğu algısının oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda Bismarck'ın 1871 sonrasında da askeri üniforma giymesi Fransa tarafından savaşın birincil dış politika aracı olarak kabul edildiği ve her an Fransa'ya karşı bir saldırının olabileceği şeklinde algılanmasına neden olmuştur.

Bismarck Alman Milli Birliğinin sağlanmasında Fransa ve Rusya'nın tarafsızlığını sağlamış ve Avusturya'ya savaş açmıştı. Almanya bu stratejiden vazgeçmeden I. Dünya Savaşı öncesinde de bu stratejiyi hayata geçirerek istediklerini elde edebileceği algısı içerisindeydi. Liderlerin yaşı ilerledikçe öğrenme azalmakta ve tecrübe önem kazanmaktadır. Bugünkü olay geçmişle kıyaslanarak önceki verilen kararlara uygun kararlar alınmaya çalışılmaktadır. Bu noktada Fransa ile yaşanan savaşın tekrarlanacağına yönelik endişesini Bismarck hiç kaybetmedi ve Fransa'nın her hamlesini bir tehdit içerikli bir niyet okumaya dönüştürmesi, niyetlere ilişkin bir yanlış algılamanın oluşmasına neden olmaktadır. Niyete ilişkin yanlış algılama ucu açık bir yanlış algılama türlerindendir. Ayrıca Bilişsel uyumsuzluk kuramı²⁹⁵ bu aktör çifti örneğinde somutlaşmaktadır. Fransa'nın Almanya'ya karşı ılımlı bir politika geliştirmesi Almanya'ya inandırıcı gelmemekte endişesinin artmasına neden olmaktadır.

Bismarck, Alman İmparatorluğunun ortaya çıkışı ile Avrupa kuvvetleri dengesinin yapısında önemli bir değişikliğin meydana geldiğini görmekte ve bunun hazmedilemeyeceği²⁹⁶ algısı içerisindeydi. Bu nedenle Bismarck birçok önemli olaya rağmen yalnızca tehdit algıladığı için savaş olacağı yönünde bir hazırlayıcı kurum, içerisindeydi. Bismarck yaptıklarının ve gücünün farkında olan bir lider olmakla birlikte, başarılarını içinde abartılı yaşamaktadır ve diğer devlet liderlerinin de aynı kanaat içerisinde olduğu algısı içerisindeydi. Milli birliğin sağlanmasında önemli bir faktör olması Bismarck'ın aşırı askeri güvene sahip olması ile birlikte bu algıyı daha da alevlendirecek olan düşmanın husumetini abartma yönün de bir algılama içerisine girmesine neden olmuştur. Ayrıca burada Bismarck kişisel olarak kendi etkisini ve gücünü abartma eğilimindedir. Lider analizleri çerçevesinde de

²⁹⁵ Bkz. Jervis, a.g.e., s.251-279.

²⁹⁶ Armaoğlu, a.g.e., s. 485

Bismarck, Joe Hagan tarafından geliştirilen lider eğilimlerinden²⁹⁷ radikal eğilimli bir lider görüntüsü çizmektedir. Bu liderler her an gelebilecek bir saldırı beklentisi içerisindeyler.

Bismarck iş başında kaldığı sürece, Alman diplomasisini zorunlu olmadıkça, Avrupa dışına taşırmamaya özen gösterdi ve devamlı olarak Avrupa ile meşgul oldu. Avrupa dışındaki olaylara ilgisi, bu olayların Avrupa diplomasisine etkisi oranında oldu.²⁹⁸ Bu durum Jervis tarafından geliştirilen korkuların lider algısı üzerindeki etkisinin önemli bir göstergesidir. Korkuların yoğun olarak yaşanması liderin savaş olacağına yönelik olarak algısal beklenti içerisine girmesine neden olan bir yanlış algılama durumuna neden olur. Keller tarafından geliştirilen liderlerin dış politika davranışlarını etkileyen olgulardan²⁹⁹ olan güvensizlik, korkuları tetiklemektedir. Bu durum bir paranoya haline neden olmakta ve savaşı kaçınılmaz kılmaktadır. Ayrıca güvenlik ikileminin yaşanmasına oluşacak savaşın yolunu açmaktadır. Bismarck'ın Avrupa'ya çok fazla odaklanması Fransa tarafından Almanya'nın niyetinin olası bir saldırı yönünde olarak algılanmasına neden olmuştur. Çünkü Almanya birçok devletin aksine sömürgeye sahip olmanın önemini kavrayamamış ve Fransa, Almanya'nın bu önemli ekonomik gücü kavrayamamış olmasını, kabullenememektedir. Bu nedenle Fransa Almanya'nın Avrupa dışı ile ilgilenemeyişini güvenliğine yönelik tehdit olarak algılamaktadır.

Londra'nın Rusya Büyükelçisinin, Berlin'de Bismarck ziyareti sonrası geri döndüğünde Lord Derby'e "Tüm Avrupa'nın Almanya'ya karşı ittifaka yöneldiğini düşünüyor ve suikast fikirlerini aklından çıkaramıyordu... Yorgunluk, endişe ve diğer sebepler, Bismarck'ın, söylediklerini ve yaptıklarını açıklamaya yardımcı olabilecek bir sinirsel heyecan yaratmıştır."³⁰⁰ Bismarck'a yönelik böyle bir tespitin yapılması, Bismarck'ın kendisine karşı gerçekleşecek bir müdahaleye karşı bir taarruza geçeceği algısının oluşmasına ve bu noktada çatışma sarmalına neden olmaktadır. Bismarck'ın başlardaki askeri güveni zaman içerisinde, düşmanın husumetini abartması ile birlikte bir korku halini almaktadır.

Bismarck bu konu hakkında bir konuşmasında; "*Benim Afrika haritam Avrupa'dadır.*

²⁹⁷ Bkz. Joe D. Hagan, Domestic Political Systems and War Pronenes, Mershon International Studies Review, Vol. 38, 1994, ss.199-211, aktaran, Öner Akgül, a.g.m., ss.515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 524.

²⁹⁸ Armaoğlu, a.g.e., s. 485

²⁹⁹ Bkz. Jonathan W. Keller, Leadership Style, Regime Type and Foreign Policy Crisis Behavior: A Contingent Monadic Peace, International Studies Quarterly, Vol.49, 2005, ss. 211, aktaran, Öner Akgül, a.g.m., ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 524.

³⁰⁰ Jonathan Steinberg, Bismarck, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I.Basım, Temmuz 2015, İstanbul, s. 422.

Şurada Rusya ve Şurada Fransa bulunmaktadır. Biz ise tam ortada bulunmaktayız. İşte benim Afrika haritam” demiştir. Risklerden uzak kalması gerektiğini hesaplayan Bismarck bu siyaseti, devlet gemisini doğuda ve batıda kayalardan korumak ve tehlike göz önünde dururken, uzaklara bakmamak şeklinde formüle etmiştir.³⁰¹ Bismarck her an bir saldırı geleceğine yönelik algısal beklenti içerisine girmektedir. Kendini savaşa odaklaması, bir hazırlayıcı kurulum olarak görülmektedir. Bu algı ile karşı devletinde bir tehdit algısı içerisine girmesine ve yine güvenlik ikilemi neticesinde oluşacak savaşa neden olmaktadır.

İngiltere Kraliçesinin Alman İmparatora Fransa'nın niyetinin barışçıl olduğunu yazdığı mektup ile birlikte, Fransa'nın Berlin elçisi Paris'e 20 Mart 1874'de "Kraliçe sayesinde ki, Berlin'de durum yatışmıştır" diye yazmıştır.³⁰² Burada her iki devletin birbirlerinin niyetlerini yanlış algıladıkları karşılıklı düşmanlığı abarttıklarının bir göstergesidir.

1875'te Fransa'nın ordu taburunda arttırmaya gitmesi Almanya tarafından bir tehdit olarak algılanmıştır. Bu konuda Lord Derby Bismarck'ın durumunu şöyle aktarmaktadır:

*Bismarck Almanları yandaş basın vasıtasıyla telaşlandırmak için, Fransızların saldırıya geçeceklerini, Avusturya ve İtalya'nın Papa lehine komplolar kurduklarını ima ederek yine eski numaralarını uyguluyor... Bu krizde başka birçok kriz gibi dağılacaktır, ancak Bismarck'ın sansasyon siyaseti bazen çok yıpratıcı oluyor. Dünden beri kordiplomatiğin neredeyse yarısı savaşın yakın olduğunu söylemek için buraya geldi ve onları yatıştırmaya çalıştığımda... Bismarck'ın beni uyuttuğunu düşünüyorlar. Bildiğiniz gibi, Fransa'yla başka bir savaşa girişileceğine inanmıyorum.*³⁰³

Derby'in bu açıklaması ile Karar alma modellerinden Karl Deutsch³⁰⁴ tarafından geliştirilmiş şelale modeli yaklaşımını hatırlatmaktadır. Burada karar almayı etkileyen beş grup içerisinde iletişim araçları ve halk yığınları da bulunmaktadır. Liderler olası bir savaş durumunda halkın desteğini almayı oldukça önemserler bu noktada kendi devletlerini her zaman mağdur olan taraf olarak gösterirler. Halk içinde milliyetçilik duygusu kabartan açıklamalar yaparak savaş durumunda halkın savaşın olumsuz etkilerine katlanması sağlanmış

³⁰¹ Mahmut Muhtar, Maziye Bir Nazar, Berlin Antlaşması'ndan Birinci Dünya Savaşı'na Kadar Avrupa ve Türkiye – Almanya İlişkileri, Nurcan Fidan Çev., Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1999, s. 10.

³⁰² Bourgeois Manuel, Historique de Politique Etrangere, Paris, Librairie Eugene Belin, 1915, Tome III., p.775., aktaran, Armaoğlu, a.g.e., s. 498.

³⁰³ Urbach Karina, Bismarck's Favourite Englishman: Lord Oda Russell's Mission to Berlin, Londra, New York, I. B. Tauris, 1999, s.138-139, aktaran, Steinberg, a.g.e., s. 421.

³⁰⁴ Bkz. Arı, a.g.e., s. 540.

olur. Halka bu durumu iletmenin yolu ise iletişim araçlarından geçmektedir. Yalnızca bu durum dahi fazla merkeziyetçi bir algının yanlış politikalara zemin hazırladığını göstermektedir.

Bismarck 1877 Temmuz'unda Almanya'nın yeni Reich'nın dış siyaset ilkelerini belirlediği ünlü Kissinger Diktat (Kissinger Diktesi) belgesini yazdı:

Bir Fransız gazetesi bir süre önce "koalisyon kâbusu" ndan mustarip olduğunu yazdı. Bu tür bir kâbus bir Alman bakanının tamamen haklı bir endişesi olarak çok uzun zaman, belki de sonsuza kadar sürecektir. Batı havzasında Avusturya'nın katılması, daha da tehlikeli Rus-Avusturya-Fransız kombinezonuyla koalisyonlar kurulabilir; yukarıdaki grup içinde yer alan iki devletin daha yakınlaşması üçüncü devlete bize baskı uygulaması için önemli bir imkân sağlayabilir. Bu gelişmelerden duyduğum endişelerle aşağıdaki hususlar gerçekleştiği takdirde, hemen olmasa da yıllar içinde Doğu krizinin arzu edilen şekilde sonuca bağlanabileceğini değerlendiriyorum:

- 1. Rus ve Avusturya çıkarlarının ve karşılıklı rekabetlerinin Doğu'ya kayması;*
- 2. Rusya'nın Doğuda ve sahilleri boyunca kuvvetli savunma pozisyonu almak için bizimle bir ittifaka ihtiyaç duyması;*
- 3. Tatminkâr bir statükoyu korumak için İngiltere ve Rusya'nın bizimle benzer çıkarlara sahip olmaları;*
- 4. İngiltere'nin bize husumet duyan Fransa'dan Mısır ve Akdeniz konusundaki çıkarlarından ötürü ayrılması;*
- 5. Avusturya sarayındaki merkezileştirici veya ruhban güçlerinin bir şekilde takip temayülünde bulunduğu Almanya karşıtı koalisyonları kurmalarını güçleştirecek Rusya-Avusturya ilişkileri;*

Çalışmaya gücüm olursa, çizdiğim bu resmi olgunlaştırabilir ve inceliklerini belirleyebilirim; aklımda olan toprak edinimi değil, Fransa dışında tüm devletlerin bize ihtiyaç duydukları genel bir siyasi durum ve birbirleriyle ilişkileri nedeniyle bize karşı koalisyonlara girmekten alıkoyulmalarıdır.³⁰⁵

Bismarck diplomasının gerçekliklerle, ihtimallerin hesaplanmasıyla, diğer aktörlerin

³⁰⁵ <http://www.deutsech-schutzgebiete.de/kissender_diktat.htm>, aktaran, Steinberg, a.g.e., s. 426-427.

kaçınılmaz yanlış adımlarını, devletleri ve devlet adamlarının ani sendelemelerini değerlendirmekle uğraşması gerektiğine inandı.³⁰⁶ Bismarck dış politikasının Fransa tarafından gelebilecek bir saldırıya karşı geliştirildiği görülmektedir. Bu noktada saldırı korkusunun algılar üzerindeki etkisi görülmektedir. Bismarck kendini savaşa odaklayarak hazırlayıcı kurulum geliştirmektedir. Fransa tarafından Bismarck'ın bu politikası düşmanın husumetini abartmasına neden olmaktadır. Bismarck'ın doğru diplomasi geliştirmeden savaş ve ittifak hesapları yapması, diğer devletleri yanlış algıladığı takdirde büyük bir çıkmaz oluşturmakla birlikte Almanya'nın saldırgan bir devlet olabileceği algısına neden olmaktadır.

Bismarck monarşi ile yönetilen devletlerle yapılan anlaşmaları daha merkeziyetçi olarak algılaması nedeniyle daha kalıcı ve güvenilir bulmaktaydı. Parlamenter sistemlerle yönetilen devletlerle yapılan anlaşmaların kalıcılığına çok güvenmemektedir. Monarşi rejimlerinin korunmasını önemsemekteydi. Bu algı Fransa ile yapılacak anlaşmaların kalıcı olmayacağına karşı bir önyargı olmasına neden olmuştur. Yönetim şekli ile merkeziyetçilik arasında Bismarck'ın algıladığı gibi bir bağ yanlış algılama sebebi olmaktadır.

Bismarck'ın hesaplamalarına göre; Fransa'da cumhuriyetin kurulması, Fransa'nın, Almanya'yı rahat bırakması için gereklidir ve şöyle devam eder, "Fransa'da Katolik bir monarşinin kurulması ile, Avusturya ile beraber intikam alma arzusu gerçekleştirme yoluna girerdi. Bu sebeptendir ki, Fransa'nın ihyasına yardımı, Almanya'nın ve barışın menfaatlerine aykırı görüyordum ve bu fikrin taraftarlarıyla mücadeleye giriştim"³⁰⁷ demiştir. Onun stratejik hesaplamasına göre Cumhuriyetçi bir Fransa ile Mutlakiyetçi bir Rusya'nın anlaşması kolay görünmüyordu. Bismarck merkeziyetçilik algısını yönetim şekilleri üzerinden değerlendirerek bir ittifakın oluşamayacağı algısı içerisine girmesi ile hem yanlış algılamaya hem de bu devletler tarafından yanlış algılanmaya sebebiyet vermiştir. Bunun göstergesi bir Fransız-Rus ittifakının oluşmasıdır I.Dünya Savaşına giden süreçte.

II. Wilhelm doğumu sırasında bir kaza geçirmiş ve sol kolunu kısmen kullanamamaktadır. Bu durum onun psikolojisine de yansımıştır. Düşünmeden hareket eden, gaddarlık patlaması yaşayan ve ruh halinde sık değişmelerin yaşaması onun istikrarlı bir yönetimi sürdürme kabiliyetinde mahrum olduğu endişesini yaratmıştır.³⁰⁸ II. Wilhelm'in genç olması ve yaşam deneyimi karar almasını etkileyecektir. Verba karar vericinin kişisel

³⁰⁶ Steinberg, a.g.e., s. 566.

³⁰⁷ Otto Von Bismarck, Düşünceler ve Hatıralar, cilt II, s.247., aktaran, Armaoğlu, a.g.e., s. 496.

³⁰⁸ Bkz. Steinberg, a.g.e., s. 523.

özelliklerinin uluslararası ilişkileri ne denli etkileyebileceğini konusunda bazı varsayımlar da bulunmuştur.³⁰⁹ Verba'nın varsayımı olarak kişinin uluslararası sorun çözme yeteneği ne kadar fazlaysa kişisel özelliklerinin etkisi o kadar azalacağı kanısı II. Wilhelm için tam tersi bir durumun olduğunu göstermektedir. Bu nedenle Kayzer için, Jervis'in geliştirdiği, kendi etkisini abartacağı bir yanlış algılamının olmasına neden olmaktadır.

II. Wilhelm için emrinde çalışanların bıraktığı belgeler, çocuksu yönü ağır basan, disiplinden uzak, kararsız, gergin, sıkça cinnet noktasına varan öfke krizleri geçiren, cahil ve hiçbir bilgisinin olmadığı konularda bile uygunsuz beyanlarda bulunmaktan kaçınmayan bir kişiliğe işaret etmektedir.³¹⁰ II. Wilhelm Britanya'nın Galler Prensine şöyle hitap etmiştir. "Ben Alman politikasının tek efendisiyim ve ulusum nereye gidersem gideyim beni izlemekle yükümlüdür."³¹¹ II. Wilhelm'in karakteri liderlik vasıflardan yoksun olduğunu göstermekte ve bu noktada karar alma noktasındaki aksaklıkların ve yanlış algılamaların yaşanmasına neden olmaktadır. Bu karakterdeki liderler ülkelerine karşı geliştirilen politikaları kendilerine karşı yapılmış olarak algılarlar ve kendi etkilerini abartırlar.

Bismarck I. Wilhelm ile oldukça uyumlu politikalar geliştiren hatta alınan her kararda etkin olan isimken, II. Wilhelm ile aynı uyum oluşmamıştır. II. Wilhelm'in tecrübesizliği ve Bismarck'ın kontrolcü tutumunun bağdaşamamış olması Alman politikasında ikircikli bir durumun oluşmasına neden olmuştur. Burada Jervis'in merkezîyetçilik algısının etkisini görmekteyiz. Çünkü diğer devletler ülke politikalarını bir bütün olarak değerlendirir. Devletlerin yönetim şekillerinde farklılıklar olmasına rağmen ve her devlet kendi devleti içerisinde alınan kararların tüm bürokrasi tarafından kabul olmadığı durumlara tanık olmalarına rağmen, diğer devletlerin politikalarını tüm devletin politikası olarak kabul etmeleri uzlaşmayı engelleyen bir yanlış algılama sorunudur. Karar alma teorilerinden örgütsel süreç modeli olarak kabul edilen, karar almada birçok bürokratik yapının hepsinden etkilenilebileceği gibi daha azından da etkilenilebilir. Liderin kararını etkileyen kurumu bilmek ve ona göre politika geliştirmek mümkün değildir. Karar almada etkili, bürokratik modelde hangi kıstasla kararın alındığını bilememek Fransa ve Almanya devlet çiftlerinde iç politikaları da bilememekle birlikte önemli bir yanlış algılama sorunu oluşturmıştır.

³⁰⁹ Verba Sidney, Assumptions of Rationality and Non Rationality in Models of International System, J. N. Rosenau Ed., International Politics and Foreign Policy, A Reader in Research and Theory, New York, The Free Press, 1969, s. 221-222, aktaran, Arı, a.g.e., s. 519-20.

³¹⁰ Fromkin, a.g.e., s. 67.

³¹¹ Christopher M. Clarke, Kaiser Wilhelm II. Harlaw, Essex, İng., Longman, 2000, s. 19, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 67.

Almanya'nın kendine ait bir ordusunun ya da Dışişleri Bakanlığının olmaması (Prusya her ikisini de elinde tutmuştu) ülkenin 1914 savaşına, 1870 Fransa-Prusya savaşı muharebe düzeninde yer alan aynı ailelerinin komutasında ve aynı sürdürülemez idare yapısıyla girmesi sonucunu yarattı.³¹² Alman komutanlarının, Fransa ile geçmişten gelen askeri sorunları Fransa tarafından Alman yönetiminin bir kararı olarak algılanmasına neden olmuştur. Ayrıca Fransa'nın Alman politikasını kendine dönük fazlaca merkezîyetçi ve planlı olarak algılamasına neden olmuştur.

Bismarck, Fransa'nın Almanya'ya karşı olası bir saldırısını yalnız başına yapabileceği kanaatinde değildi. Bu nedenle Fransa'yı Avrupa'da yalnız bırakabilmek adına diğer Avrupalı devletlerle ittifak yoluna gitmeye önem verdi. Çünkü O "Fransa müttefiklerinden yoksun kaldığı sürece bizim için tehlikeli olamaz"³¹³ düşüncesindeydi. Burada Bismarck'ın yoğun bir güvensizlik içerisine girdiği görülmektedir. Bu kadar fazla güvensizlik korkuları da beraberinde getirmektedir. Bismarck'ın aynı zamanda, kendi kendini gerçekleştiren kehanet algısı içerisinde olması düşmanın dikkatlerini üzerine çeken önemli bir yanlış algılama sorununa neden olmaktadır. Ülkenin sürekli saldırıya uğrayacağını düşünüyor olması, zaman içerisinde motivasyonun düşmesine ve farkında olmadan saldırı gerçekleşmiş gibi politika geliştirmesine bu davranışı ile karşı tarafında tehdit algılamasına neden olmaktadır.

1816-1880 yılları arası devletlerin askeri personel durumunu³¹⁴ gösteren tabloya baktığımızda Fransa'nın Almanya'nın algıladığı gibi bir hazırlık içerisinde olmadığını yönünde bilgiler edinebiliriz. Fransa'nın askeri personel sayısında 1860-1880 döneminde bir azalma yaşanırken, Almanya'da durum tersi olmakla birlikte % 100'ün üzerinde bir askeri personel artışı söz konusudur. Doğru okuma için bu 20 yıllık dönemde Alman Milli Birliğinin sağlanması ile birlikte büyük bir devlet haline gelen Almanya'nın nüfusunun ve yüz ölçümünün de arttığı gerçeği değerlendirmede göz önüne almak gerekir. Önemli nokta bu devlet çiftleri arasında askeri personel farkının giderek azalmış olmasıdır.

Fransızlar Prusya'nın ve Kayser'in kötü şöhretini diğer devletleri telaşlandırmak için kullanmaktaydılar.³¹⁵ Diğer devletlerin Almanya'yı saldırgan olarak algılaması ile Fransa

³¹² Steinberg, a.g.e., s. 568.

³¹³ Armaoğlu, a.g.e., s. 488.

³¹⁴ Bu rakamlar, Michigan Üniversitesindeki Politik ve Sosyal Araştırmalar İçin Üniversiteler Arası Konsorsiyum aracılığı ile bilgisayardan "Savaşın Korrelatları" başlığı altında elde edilen basılı verilerden alınmıştır, aktaran, Paul Kennedy, Büyük Güçlerin Yükselişi Ve Çöküşü, Birtane Karanakçı Çev., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 13. Basım, Ankara, Temmuz 2013, s.197.

³¹⁵ Steinberg, a.g.e., s. 422.

Almanya'ya karşı bir ittifak oluşturabilir. Diğer Avrupalı devletler tarafından Almanya'nın niyetine yönelik yanlış algılaması muhtemeldir.

Almanya'nın, Atina elçisi olan ve Petersburg elçiliğine tayin edilen Radowitz, bir sohbet içerisinde Berlin'de Fransız elçisi olan Gontaut-Biron'a, Fransa'nın bir intikam savaşından vazgeçmeyeceğini, bu nedenle de Almanya'nın da Fransa'ya karşı bir önleyici savaş yapmak zorunda kalacağını ve bu sebeple Petersburg'daki görevinin Rusya'nın tutumunun ne olacağını öğrenmek olduğunu söylemiştir.³¹⁶ Bireyin kendi davranışı hakkında karşı tarafın yanlış bilgilendirilmiş olması burada muhtemeldir. Ülke ajanları her zaman merkezi hükümetin politikasını olduğundan fazla ya da eksik yansıtabilmektedirler bulundukları ülkede. Böyle bir politika var olsa dahi ajanın bunu başka bir ajana aktarması etik olmamakla birlikte düşmanın husumetini abartmaya dönük başka yanlış algılamalara da zemin hazırlamaktadır.

Almanya İtalya'ya teklif ettiği Tunus topraklarını Fransa içinde hem yakınlık hem de ekonomik açıdan önemli olduğunun farkındaydı.³¹⁷ Alman planına göre bu bölgede bir İtalyan, Fransız çatışması söz konusu olursa Fransa Almanya ile ilişkileri gerginleştirmeyi göze alamazdı. Debidour'un dediği gibi İtalya ile çatışan Fransa, arkasından emin olmak için Almanya ile iyi geçinmek zorunda kalırdı.³¹⁸ Fransa'dan enerji ithalatı yapan ve güçlü bir devlet olmayan İtalya'nın Fransa karşısında geri adım atma ihtimalini öngörememiştir Almanya. Almanya burada husumet oluşturabilecek konunun önemini abartmaktadır. Burada aktör çiftlerinin ilişkilerini oyun teorisi modellerinden olan geyik avı modeline benzetebiliriz. Almanya husumete kendi çerçevesinden bir sıfır toplamı oyun olarak bakarken aslından Fransa-İtalya arasında işbirliği ile kazanç arttırılabilir durumdadır.

Paris ataşemiliterinin raporları telaş oluştururken Paris elçisi Kont Münster'in raporları telaş edilecek bir durum olmadığı yönündeydi. Ona göre; Boulanger³¹⁹ sanıldığı kadar tehlikeli değildir. Hükümet Almanya ile bir savaşı düşünmüyordu ayrıca Fransa ekonomisi de iyi durumda değildir. Halkın zorunlu askerlik sistemini benimsemediğini ve tehlikeli görülen Boulanger'in hükümet darbesi yapabileceğinin çok mümkün olmadığını belirtmektedir elçi.³²⁰

³¹⁶ Henri Hauser, *Histoire Diplomatique de l'Europe*, p. 104-105., aktaran, Armaoğlu, a.g.e., s. 498.

³¹⁷ Almanya Tunus topraklarını Berlin Konferansı ile birlikte ılımlı bir hava içerisine giren Alman-Fransız ilişkileri nedeniyle Fransızların Tunus'u alması ile birlikte her türlü diplomatik yardımı yapmaya hazır olduklarını belirtmiştir. Bkz. Armaoğlu, a.g.e., s. 514.

³¹⁸ Armaoğlu, a.g.e., s. 513.

³¹⁹ Fransa'da milliyetçilik duygularını yükselten savunma bakanıdır.

³²⁰ *Fay Les Origines...*, Tome I, p.107., aktaran, Armaoğlu, a.g.e., s. 538.

Ülke ajanlarının kendi devletleri için edinecekleri bilgilerin doğru olması ve kendi duygularından arındırılmış olması karar vericiler açısından oldukça önemlidir. Burada ataşemiliter ve elçinin farklı izlenimlerde bulunması önemli bir yanlış algılama sorunudur. Almanya zaten yoğun tehdit algısı içerisinde olduğu için, elçinin sözlerine ikna olmayarak silah arttırma yolunu seçti. Alman ordusunun gücünü 41.000³²¹ daha arttırdı. Almanya'nın bu tutumu çatışma sarmalını beraberinde getirmektedir.

Almanlar için Fransa'ya karşı yapılacak cephe taarruzu o kadar umutsuz görünmüştü ki bunu üzerine uygulanabilir tek alternatif olarak, topraklarının tarafsızlığını çiğneme pahasına da olsa Belçika üzerinden ilerlemek gibi çok önemli bir karar vermek durumunda kalmıştır.³²² Fransa'nın, Almanya'nın gözünde güçlü devlet geleneği olan, tecrübeli ve başarılı askeri geleneğe sahip bir ülke olması 1871 zaferine karşın zaman içerisinde Almanya'nın askeri güven eksikliğinin oluşmasına neden olmuştur. Burada önemli olan savaşı kazanmak için başlatan taraf olmanın daha doğru olacağı algısına sahip olmaktır.

Birinci Dünya Savaşın'ın yaklaştığı günlerde Almanya'nın hedefi Fransa idi. Tıpkı bir mahallede çıkan kavgada bunu bir fırsata çevirip düşmana beklemediği yerden yumruk atmaktı Almanya'nın amacı. Fakat Alman halkı seferberliğe kendilerini korumak için geçmişti, savaşmaktan korkmaktaydı ve Kayzer de aynı şekilde savaştan korkuyordu fakat artık ordusunu durduracak güçte değildi. General Moltre'nin tesbiti şöyleydi: "Fransa'nın askeri koşulları çok sıkıntılı, Rusya ise asla kendinden emin değil, ayrıca savaş için yılın bu zamanları elverişli ve bu görülmedik uygun şartlar taarruz etmek için kullanılmalıdır,"³²³ diyerek ısrarlı olarak savaş yanlısıydı. Karar organları olarak siyasî yapı ve askerî yapının farklı politik görüşte olması, durumu diğer devletler tarafından elbette fark edilmez. Devletler tarafından koordineli ve planlı bir politika olarak algılanır. Askeri liderler karşı saldırının yakın olduğu algısı içerisindeydiler ve olası savaşın süresini oldukça kısa hesaplarlar.

Dünya savaşı yaklaşırken, Fransa; Almanya'nın 9.750.000 askerine karşılık 5.940.000 askere sahipti.³²⁴ Fransa'nın yeni savaş felsefesi sürekli moral üzerine kurulmuştur, fakat silah teçhizat, ve cephane eksikliğini moral unsuru ile kapatmak mümkün değildi. Almanya Fransa'nın hep bir saldırı planı içerisinde olduğu algısındaydı. Fransa askeri gücü bu planı tam da yansıtmamaktaydı. Alman algısı ilişkilerin her daim gergin tutulmasını ve psikolojik

³²¹ Bkz. Armaoğlu, a.g.e., s. 538.

³²² B. L. Hart, a.g.e., s. 234-235.

³²³ B. L. Hart, a.g.e., s. 33.

³²⁴ Bkz. B. L. Hart, a.g.e., s. 41.

yıpranmaya neden oldu her iki taraf için. Ayrıca Fransa'nın Sahra topuna sahip olması aşırı güven duygusunun oluşmasına neden oldu. Böylece askeri eğitim ihmal edildi.

Napolyon'un "Moral maddi koşullardan üç kat daha önemlidir."³²⁵ sözüne fazlasıyla atıf yapılarak özgüven ve moral unsuru bakımından daha fazla abartılmıştır. Psikolojinin önemi diğer unsurlarla değerlendirildiğinde başarıyı sağlar aksi halde fazlaca moral aşırı askeri güveni de beraberinde getirmektedir. Fransa XVII Numaralı Plan hazırlanmıştır. Bu plan kuvvet ve yer konusunda bir hesaplama şeklindedir fakat savaşta hem yer konusunda hem de kuvvet konusunda hata yapılmıştır. Alman ordusunun batıdaki birlikleri en çok 68 piyade tümeni olarak hesap edilmiş fakat gerçek 83 tûmendi. Ayrıca Fransız İstihbarat Teşkilatı'nın tahmini ise 45 faal tûmendi.³²⁶ Düşman kuvvetlerinin ancak yarısı hesap edilerek önemli bir hata yapılmıştır. Taarruz planlamış bir devlet için bu hata telafi edilemez sonuçlar doğurmaktadır. Fransa düşmanın yeteneklerine ilişkin bir yanlış hesaplama kaynaklı bir yanlış algılama sorunu yaşamıştır. İstihbarat gibi önemli bir birimde yanlış tahminin olması karar vericilerin yanlış bilgilendirilmesine ve bu nedenle yanlış karar almasına neden olmuştur.

1904 yılında Fransa bütçesinin %35 ini Almanya ise %20 sini savunma giderlerine ayırırken, bu oranlar Fransa için yaklaşık 38 milyon frank kadarken, Almanya için 100 milyon franka yakın bir orandı. Fransa Almanya'ya oranla daha yüksek bir bütçe ayırmasına rağmen gelir düzeyi daha düşük olması nedeniyle diğer harcamaları kısarak bu oranı %50 lere kadar çıkarmıştır. Bu durum Fransa'nın savaş hazırlık durumunu ya da olası bir savaş durumunun daha fazla hissetmesi nedeniyle savunma harcamalarını yüksek tuttuğunu göstermektedir. Bu noktada yaşanan ekonomik sıkıntılara karşı halkın desteği oldukça önemlidir. Vamık Volkan'ın "seçilmiş travma"³²⁷ tabiri tam da Fransız halkı için önem teşkil etmekteydi. 1871'de Fransız halkı Alsace-Lorraine gibi önemli bir bölgeyi kaybetmenin acısını yaşamaktaydı. Bu nedenle seferberlikte halkın desteği milliyetçilik duygularını kabartarak kolay sağlanmaktadır.

Schlieffen, Belçika üzerinden Fransa'ya yapılacak işgalin detaylarını görev süresi dolarken halefine hitaben yazmıştır. İşgalin ayrıntılarında Almanya'nın 90 tûmen askeri olduğu kabul edilerek plan düşünülüyor fakat var olan tûmen sayısı 70 dir.³²⁸ (1905-1906)

³²⁵ B. L. Hart, a.g.e., s. 57.

³²⁶ B. L. Hart, a.g.e., s. 58.

³²⁷ Bkz. Vamık D. Volkan, The Need to Have Enemies and Allies, Northvale, NJ: J.Aronson, Inc., 1988, aktaran, Muzaffer Ercan Yılmaz, a.g.e., s.12-14.

³²⁸ Bkz. Fromkin, a.g.e., s. 44.

Schlieffen'ın Planı gerçekten Belçika üzerinden Fransa'ya yürümek şeklindedir. Göreve geldiği dönemle birlikte Moltke de bu planı benimsemiştir. Plana göre; üçüncü devletin önemi hafife alınarak yanlış algılama söz konusu ve planlanan ile var olan tümen sayısındaki farklılığa rağmen planın gerçekleştirilmek istenmesi aşırı askeri güven kaynaklı bir algılama sorunu olduğunu göstermektedir.

Almanların Schlieffen planına göre Rusların birliklerini Alman cephesine nakletmeleri üç ayı buluyordu ve bu süre Almanların, Fransızları savaş dışı bırakıp tekrar Ruslara dönmesi için yeterliydi.³²⁹ Bu planı illüzyon yanlış algılama türü ile açıklamak mümkündür. Savaşın kısa süreceğine ve her şeyin planlandığı gibi devam edeceğine ilişkin bir hesap hatası söz konusudur.³³⁰ Bu yanlış algılama türü, maksimum fayda sağlanacağına olan inancı da arttırmakta savaşa giden yolu hızlandırmaktadır. Savaş kararının yanlış olduğunu anladığında karar verici bu karara daha da bağlanma yolunu da seçebilmektedir. Alınan yanlış karara sıkı sıkıya bağlanma durumuna ise bumerang etkisi denilmektedir. Bir yanlış algılamanın oluşması başka bir yanlış algılama türünü de beraberinde getirmektedir.

Alman İmparatoru da büyük bir savaş istemiyordu ancak Dışişleri Bakanlığında çalışan memurlar, amirallerine hoş gözükme için Almanya'ya her şeyi yolunda gösteren raporlar yolluyorlardı.³³¹ Ülke içi politik kararlarda iletişim eksikliği ve bürokraside şeffaflığın olmamasının, karar alıcıları yanlış algılama kaynaklı yanlış politik davranışlarda bulunmasına neden olmaktadır.

1.Dünya Savaşı öncesi Almanya-Fransa devlet çiftleri için Fas krizi önemli bir tırmanmadır. Fas'ta beklenen iç sorunlar büyüyünce Fas'taki Avrupalıları korumak için Fransa 4 Mayıs 1911'de bölgeye askeri birlik gönderdi. Fransa Elcezire sözleşmesine aykırı davranmıştır fakat güvenliğin sağlanmasıyla şehri boşaltacağını bildirmiştir. Almanya Fransa'nın işgalinin uzayacağını ve olayların çözülmemesi nedeniyle askerlerini çekmeyeceği gerekçesiyle kendisinin de istediği gibi hareket etmekte serbest olduğunu ilan etmiştir.³³² Almanya oluşan krizin savaşa dönüşeceğine karşı algısal beklenti içerisindeydi. Almanya'nın

³²⁹ Güray Alpar, Uluslararası İlişkilerde Strateji ve Savaş Kültürünün Gelişimi, Palet Yayınları, Birinci Baskı, Ağustos 2015, Konya, s. 288.

³³⁰ Bkz. Jack S. Levy, Misperception and the Causes of War: Theoretical Linkages and Analytical Problems, World Politics, Vol.36, No.1, October 1983,s.47, aktaran, Öner Akgül, a.g.m., ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 528.

³³¹ Alpar, a.g.e., s. 289.

³³² Pierre Renouvin, I. Dünya Savaşı ve Türkiye, 1914-1918, Örgen Uğurlu Çev., Örgün Yayınevi, Birinci Baskı, 2004, s. 184.

bu tutumu agresif görünmesine neden olmaktadır.

Güney Fas'taki Alman işletmelerini koruma gerekçesiyle Güney Fas'ta bir liman olan Agadir önlerine bir gemi gönderecektir. Fransa geminin oradan alınması için kendi sömürgelerinden bir kısmından ödün vermek zorunda kalacaktır nitekim Fransa Almanya ile anlaşmaya çalıştı. 1 Temmuz 1911'de Alman sömürge çiftçilerini korumak için savaş gemisinin Fas'a geldiğini Almanya bildirdi. Almanya Fransa 'dan Kongo, Ekvator gibi önemli sömürgelerin kendisine verilmesini istedi görüşmeler 4 ay sürdü. 4 Kasım 1911'de anlaşma imzalandı.

Almanya Fas'taki ayaklanmanın Fransız kaynaklı olduğuna inanmaktaydı. Fransa bu sayede Fas'ta etkinliğini arttıracaktı. Fransa 2 Mayıs 1911 de Fez'i işgal etti. Almanya da Agadir'e gemilerini yollayarak, bir pay almayı amaçlamıştır. İngiltere'nin Fransa'ya yardım etmeyeceğini temenni etmekle birlikte, Rusya'nın kendisine uzak olan bir yerde Fransa'ya yardımcı olamayacağı düşüncesindeydi. Almanya, Fas'ın diğer devletler için ne anlam ifade ettiğini ve stratejik önemini kavrayamamış olması, Almanya'nın diğer devletler nezdinde tehlikeli olarak algılanmasına neden olmaktadır. Almanya yine bir üçüncü devletin diğer devletler açısından önemini hafife almıştır.

İkinci Fas Krizinden sonra pan-Alman basın, Kayzer'i zayıflıkla suçlamış ve Reichstag'daki muhafazakâr liderler, devletin "kesin bir cevap" veremediğini ileri sürerek donanma harcamalarının arttırılması çağrısında bulundu.³³³ Ülke içi muhalefet ve halkın desteği karar vericiler için oldukça etkilidir. Liderler kendi etkilerini abartma eğilimindedir. Bu nokta da yaşanacak bir sonraki krizde lider ülke içi desteği almak için dış politika da daha etkin olmaya çalışacaktır.

Fas krizin Almanya lehine sonuçlanması ile Alman politikasını etkileyecek olan üç yanlış algılama türünden bahsedilebilir. İlki, liderin başarıyı kişisel başarısı olarak görmesi ve bireysel gücünü abartma algısının oluşması, ikincisi aşırı bir askeri güven duygusunun gelişmesi ve son olarak bundan sonraki süreçte düşmanın yeteneklerine ilişkin bir yanlış algılamanın oluşması.

David G. Herrmann: "İkinci Fas krizinin en önemli askeri sonuçlarından biri, Almanya'nın savaş beklentilerinin pekişmesi ve kara kuvvetlerini güçlendirerek olağanüstü

³³³ Fischer Fritz, Germany's Aims in the First World War, New York, W. W. Norton, 1967, s.25-26, aktaran, John A. Vasquez, a.g.e., s. 232.

bir silahlanma programına başvurmak yönündeki manevrası oldu... Bu bağlamda çıkardıkları Alman Ordusu Yasası uluslararası düzeydeki silahlanma eğilimlerini iyice hızlandırdı. Almanlar sözde kendilerine tüm yönlerden gelebilecek tehlikelere karşı caydırıcı önlem aldıkları izlenimi vermek istemelerine karşın, gerçek beklentileri rakiplerinin de bir şekilde tepki vermesi ve onların da müthiş bir silahlanma hamlesine girişmesiydi... Savaşın patlamasının artık yalnızca bir zaman sorunu olduğunu düşünüyorlardı."³³⁴ Herrmann'ın bu Almanya tespiti, bilinçli olarak bir güvenlik ikileminin oluşturulmaya çalışıldığını göstermektedir. Karşılıklı oluşacak tehdit algısı bir çatışma sarmalına dönüşecektir.

Fransız Dışişleri Bakanlığının siyasi bürosunun başkanı, Alman Büyükelçisine, "sade bir vatandaşın bile, Almanya'nın esrarengiz politikasının gerçek hedefinin savaş olduğunu anladığını" söyledi. Büyükelçinin de aslında hiçbir şeyden haberi yoktu, çünkü Berlin son gelişmeler konusunda ona hiçbir bilgi vermemişti.³³⁵ Ülke ajanlarına gerekli bilgilerin verilmemesi, ajanların bulundukları ülkedeki prestijlerine zarar vermektedir. Karar almada yanlış algılanmalarına ve diplomatik yanlışlıkların yaşanmasına neden olmaktadır.

Moltke'ye göre strateji bir komutanın emrine verilen imkânların, öngörülen hedefin elde edilmesini sağlayacak biçimde, uygulama alanında kullanılmasıdır.³³⁶ Sınırlı bir amaç güden bir stratejiyi benimsemenin en olağan nedeni, kuvvet dengesinde bir değişme olmasını beklemektir. Düşman devletin tüm hamlelerini takip etmek askeri liderlerin stratejilerini şekillendirmektedir. Algısal olarak askeri güven eksikliği ya da aşırı askeri güven algısı durumlarında stratejiler önleyici savaş üzerine kurulmuştur. İyi bir ayarlama yapmayı en iyi asker bile tam olarak başaramaz, bunun nedeni savaşın yapı ve belirsizliğidir. Dolayısıyla elde edilen başarı gerçeğe en yakın bir orantıya bağlı kalır. Hiç kimse insanın deha ve ahmaklık kapasitesini, irade yetersizliğini tam olarak hesaplayamaz.³³⁷ Liderlerin algılarını belirleyen, kendi arzu ve korkularıdır.

Kayzer Alman ordusunun Başkomutanı olmakla birlikte altında üç kurum vardı: Prusya Savaş Bakanlığı, Savaş kabinesi ve Büyük Genelkurmay. Bu kurumların çalışma alanları farklı olsa da işlevleri zaman zaman birbiriyle çakışabiliyordu.³³⁸ 1914'te Almanya'yı

³³⁴ David G. Hermann, *The Arming of Europe and the Making of the First World War*, Princeton, Princeton University Press, 1996, s.172, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 89.

³³⁵ Fromkin, a.g.e., s. 233.

³³⁶ B. L. Hart, a.g.e., s. 444,446.

³³⁷ B. L. Hart, a.g.e., s. 448,449.

³³⁸ Fromkin, a.g.e., s. 48.

savaşa sürükleyenler Kayzer'e muhalif kesimi oluşturan, savaş taraftarı Prusyalı komutanların önderlik ettiği cephe oldu. Açıkçası o dönemde Alman militarizminin iki gücün bir araya geldiği tek bir kuvvet değil, bir taraftan deniz kuvvetlerinin, diğer tarafta da kara kuvvetlerinin yer aldığı bir birini düşmanca süzen çift erkli bir yönetim vardı.³³⁹

Bu yapı karar alma modellerinden Bürokratik politika modelini işlediğini göstermektedir. Bu modele göre çoğunlukla uyumlu bir stratejik amaç bulunmamakta; daha ziyade ulusal, örgütsel ve kişisel amaçlar çerçevesinde kavramsallaştırmalar söz konusu olmaktadır ki, hükümetin politikası rasyonel seçim olmaktan öteye mücadele sonunda varılan bir politik uzlaşma halini almaktadır.³⁴⁰ Burada karar almada önemli sorunların olmasına rağmen diğer devletler fazlasıyla merkezi planlı ve koordineli olarak algılanmaktadır.

Moltke'nin iki önemli öngörüsü vardı. Bunların: İlki Avusturya ile mutlaka bir ittifak yapılması, ikincisi de, Rusya, Fransa ve Britanya ile aralarında mutlaka bir savaş çıkacağı idi. Moltke bunun 1916 ve 1917 yılları arasında olacağından bahsederek öncesinde bir ön alıcı savaş yapılmasını görüşündeydi.³⁴¹ Bu durum bireyin kendi etki ve hedefini abartmaya dönük yanlış algılama türlerindenidir. Generaller ya da komutanlar yapacakları taarruzu mutlaka karşı saldırıyı önlemek için yaptıkları ön alıcı savaş olduğuna inanırlar. Diğer aktörleri de buna inandırmaya çalışırlar. Hazırlayıcı kurulum, birçok uyarıcı içersinde yalnızca kendi odaklandığını görme durumudur. Moltke'nin sürekli savaşa odaklanması zamanla bu alanda kendini geliştirmesine ve devletin tehdit olarak algılanmasına neden olmaktadır.

Fransa Cumhurbaşkanı Raymond Poincare için Almanya'dan kaybedilen toprakları almak istediği ve özellikle kendi doğduğu yer olan Lorraine bölgesini almak istediğine yönelik bir algı vardır. Fakat onun en kapsamlı biyografisini yazan John Keiger onun "barış yanlısı çözümlere sıcak bakan, ılımlı bir orta yol politikacısı" olarak tanımlamaktadır.³⁴² Poincare, sanata düşkün, ihtiyatlı, ılımlı, politika olarak orta görüşü benimsemiş ve partizanlıktan uzak yine de hayat yolundaki tüm yarışları kazanma ihtirası ile yanıp tutuşan, koyu rekabetçi iç güdüleri olan bir kişilikti. 17 Ocak 1913'te başbakanlıktan gelip

³³⁹ Fromkin, a.g.e., s. 72.

³⁴⁰ T. Graham Allison, "Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis," Paul R. Viotti ve Mark V. Kauppi (eds.) International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism 2nd ed. New York: Macmillan Publishing Co., 1993, s. 359, aktaran, Arı, a.g.e., s. 537.

³⁴¹ Bkz. Mombauer, Annika, Helmuth Von Moltke and the Origins of the First World War, Cambridge, İng., Cambridge University Press, 2001, s. 54, 56, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 49-50.

³⁴² Fromkin, a.g.e., s. 88.

cumhurbaşkanı olan ilk Fransız vatandaşıdır. Hagan'ın³⁴³ lider eğilimlerinden biri olan "ılımlı-tamahkar" ya da "faydacı" kabul edilebilecek bir lider olması Poincare'nin, Alman Kayzer'in ise daha "militarist" ve "radikal" eğilimli bir lider portresi çiziyor olması liderlerin birbirini politik davranışlarını anlamayı zorlaştırmaktadır. Liderler kendi algı ve korkularının etkisi ile karşı lider davranış ve niyetlerini yanlış algılamaya yatkındır.

Keiger, Poincare'nin Almanya ile gelişen dostluğunun ya da daha ılımlı politika geliştirmesinin arkasında biraz da olsa I. Balkan Savaşı'nda Fransa tarafından silahlandırılan ve eğitilen Balkan askerlerinin, Almanya tarafından silahlandırılan ve eğitilen Osmanlı askerini yenmesinin vermiş olduğu özgüvenden kaynaklanmış olabileceğine inanmaktadır. Bu durum Fransa'nın Almanya'ya dönük husumetini abartmaya yönelik bir yanlış algılama durumudur. Ayrıca karşı devlete ilişkin niyet okumaya yönelik bir yanlış algılama gelişmiştir.

Alman yönetimi Almanya'nın giderek zayıfladığı kanaatindeydi. Bu nedenle daha fazla zayıflamadan beklenen Avrupa savaşı biran evvel gerçekleşmeliydi. Moltke yapısal olarak kötümser bir insandı. Kendi kendini yontan kehanet, algısının etkilerinden olan, zamanla motivasyon düşüklüğü yaşanacağı algısı Almanya'da yerini bulmuştur. Moltke bir Genelkurmay başkanı olarak, önceki başkanın planlarını fazlaca içselleştirmiş ve hayata geçirme yönüne kitlenmiş durumda olması onun bir model oluşturma (prototipleştirme) kaynaklı yanlış algılama içerisinde olduğunu göstermektedir. Askeri güven eksikliği kaygılı ve güvensizlik kaynaklı korkularının olmasından ileri gelmektedir. Askeri liderlerin genel yanlış algılama durumlarından olan yaptıkları müdahalenin haklılığını önleyici ya da ön alıcı savaş olduğuna inanırlar.

Moltke'nin yaptığı planları ne Kayzer, ne savaş bakanı ne de savaş kabinesi ile paylaşması planlı ve koordineli bir savaş hazırlığı olarak algılanmasına neden olmaktadır. Moltke'nin bu denli önemli bir planı diğer kabinelerle paylaşmaması ayrıca kendi etki ve hedefleri açısından kendi önemini abarttığını göstermektedir. Sorumluluğu paylaşmak yerine tam olarak üzerine alması kendine olan güvenin bir göstergesidir.

Moltke Belçika'nın kale kenti Liege'in savaş ilanı edildiği anda alınmasını öngören ve geniş çapta eski yardımcısı Erich Ludendorff'a hazırlattığı plandı. Fakat bu planda bir aksaklığın olması Fransa ve Belçika'nın işgalini suya düşürebilir, hatta savaşın

³⁴³ Joe D. Hagan, Domestic Political Systems and War Pronenes, Mershon International Studies Review, Vol. 38, 1994, ss.183-184, aktaran, Öner Akgül, a.g.m., ss. 515-532, Kamuran Reçber vd. Ed., a.g.e., s. 524.

kaybedilmesine neden olabilirdi.³⁴⁴ Askeri tarihçi John Keegan, Moser Nehri üzerinde yer alan Liege ve Namur Kaleleri için, "Avrupa'daki en modern savunma birimleriydi. O tarihlerdeki en güçlü toplara karşı koyabilecek biçimde inşa edilmişlerdi... Her ikisinin de yer yer top kulelerinin yer aldığı dairesel surlarının çevresi kırk kilometreyi buluyordu... Kulelerdeki toplar birbirlerini desteklemeye yetecek menzile sahiptir."³⁴⁵ Bu planın bölge hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadan oluşturulduğu görülmektedir. Plan bir sıfır toplamalı oyun şeklinde belirlenmiş maksimum kazanç ya da yok oluşa varan kayıp şeklindedir.

Kayzer 27 Temmuz'da, Kuzey denizindeki gezintisini sonlandırıp geri döndüğünde hükümeti tarafından yeterince bilgilendirilmediği düşüncesindeydi. Kayzerin kaygısı Moltke'nin planını gizlemesi ile de doğruluk payının olduğunu göstermektedir. Kayzerin bu algı içerisinde olması bürokraside iletişim kaynaklı bir algılama sorunu olduğunu göstermektedir.

Şansölye Bethman istifa etti yerine Bülow geldi. Böylece Bethman'ın planları gerçekleşmemiş Avusturya Sırbistan'a müdahalede çok geç kalmıştı. Bir devletin başbakanının (şansölye) karşı devletin bir üçüncü devlete yapacağı müdahaleyi kendi devlet politikası haline getirmesi ve bunu savaşa dönüştürme çabası yanlış algılamaya önemli sebebiyettir. Sırbistan gibi küçük bir devletin diğer Avrupalı devletler için önemi kavranamamıştır. Uyuşmazlığa konu olan bu durumun hassasiyeti tam olarak anlaşılamamıştır.

Fransa bir iyi niyet göstergesi olarak Alman sınırlarındaki birliklerini on kilometre geriye çekti ³⁴⁶ 30 Temmuz 1914'te. Aktörler, karşılaştıkları tepkinin sonucunun kendi istek ve talepleri ile uyumlu olduğu durumlarda, bu eylemi kendi başarılarından kaynaklı olarak görürüler. Bu noktada devletler agresif politikalarına devam etmeyi tercih ederler. İyi niyet göstergesi beklenen tepkiyi almaz. Aksine beklenmeyen iyi niyet gösterisi olumlu görülmemekte tedirginliği daha da arttırabilmektedir.

31 Temmuz 1914'te Fransa'nın Berlin Büyükelçisi Jules Cambon, "Almanya'nın, Rusya seferberliğine başlamadan savaşı başlatmak eğiliminde olduğunu" bildiriyordu.³⁴⁷ Yine

³⁴⁴ Fromkin, a.g.e., s. 227-228.

³⁴⁵ John Keegan, The First World War, New York, Konpf, 1999, s. 77-78, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 228.

³⁴⁶ Luigi Albertini, The Origins of the War of 1914, Oxford, Oxford University Press, 1952 II., s. 604, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 258.

³⁴⁷ M. B. Hayne, The French Foreign Office and the Origins of the First World War: 1898-1914, Oxford, Clarendon Press, 1993, s. 293, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 259.

31 Temmuz da Alman büyük elçisi ülkesinin çektiği ulti­matomu Fransız Dışışleri Bakanı'na sundu. Elçi, Rusya'nın seferberliğine son vermemeleri halinde ortaya çıkabilecek gelişmelerin sorumlusunun müttefikleri olacağını söyledi ³⁴⁸ ve fakat Fransız bakanın bu seferberlikten haberi yoktu. Burada savaşa birkaç gün kala devlet çiftleri arasındaki iletişimde büyük elçilerin etkisi görülmektedir. Elçilerin bulundukları devletlerdeki izlenimleri ve olayları algılama biçimleri oldukça etkilidir. Fransa için, Fransa'da bulunan Alman elçisinin bizzat ülkesinden aldığı bilgiyi iletmesi ile, Almanya'daki Fransız elçisinin edindiği izlenimlerin ülkesine aktarmasındaki etkiler farklılık yaratabilir. Bir yandan Rus seferberliğinin başladığına dair bir bilgi varken, diğer yandan müttefikinin bu hareketinden haberdar olmadığını belirten bir Fransa var. Almanya Fransa'nın Rus seferberliğini bildiği yönünde bir politika geliştirmesi yanlış algılamaya neden olmaktadır.

Fransa'ya Rus-Alman savaşında tarafsız kalıp kalmayacağı Alman ulti­matomu ile iletildi. Ayrıca seferberliğin savaş demek olduğu bildirildi. Fransa'ya tarafsızlığı kabul etmesi durumunda Verdun ve Toul müstahkemlerini rehin olarak vermesi gerektiği de bildirildi. Fransa'dan cevabı 1 Ağustos'ta alan büyükelçiye, Fransa'nın çıkarlarının gerektiği gibi hareket edeceği iletildi. ³⁴⁹ Almanya 3 Ağustos'ta Fransa'ya savaş ilan etti. Liderler karşı devletler için ileri sürdükleri taleplerin yaratacakları hassasiyeti kavrayamamaktalar. Geçici olduğu da belirtilse toprak talebi milliyetçilik duygularını körüklemekte, toplum için seçilmiş travma olan olayın yeniden yaşanacağı algısına neden olmaktadır. Alman dış politikası bu dönemde uzlaşmadan uzak tıpkı tavuk oyunu modelinde olduğu gibi korkak olmaksızın mahvolmayı tercih eden bir eğilimdedir. Psikolojik tuzak yaklaşımının etkisi altında olan liderler Alman dış politikasına yön vermekteydi. Bu yaklaşım, bireylerin ya da birey gruplarının bir kez çatışma içine girdikten sonra kazanma hırsı ile giderek daha fazla mücadele vermelerini, verilen mücadele arttıkça da yükselen maliyete paralel olarak geriye dönüşün zorlaşmasını ifade etmektedir. ³⁵⁰

1914 yılına gelindiğinde Almanya Avrupa'da tarım işçisinden fazla sanayi işçileri istihdam eden tek ülkedir. ³⁵¹ Bu nedenle emekçi kitleler arasında sosyalizm yayılmakta ve işçiler haklarının iyileştirilmesi yönünde eylemlerde bulunmaktadır. Ülke içinde yaşanan bu gelişmelere bakıldığında savaş kararı almak ve halkı buna ikna etmek oldukça zordur.

³⁴⁸ Fromkin, a.g.e., s. 260.

³⁴⁹ B. L. Hart, a.g.e., s. 34.

³⁵⁰ Bkz. Vamık D. Volkan, The Need to Have Enemies and Allies, Northvale, NJ, J.Aronson, Inc., 1988, aktaran, Muzaffer Ercan Yılmaz, a.g.e., s. 17.

³⁵¹ Fromkin, a.g.e., s. 30.

Karar alma modellerinden şelale modeli burada etkilidir. Maksimum kazanç olacağına ya da karşı devlet tarafından müdahalenin yakın olduğu yönünde, yeteneklere ve niyetlere ilişkin bir algı yönetimi geliştirilir. Ayrıca savaşın kısa süreceğine ve başarıyla sonuçlanacağına olan inanç Almanya'da giderek yayılmaktaydı.

3.4.ALMANYA-İNGİLTERE AKTÖR ÇİFTİ

Bu dönem de Charles Darwin'in sosyal Darwinizm yaklaşımı kabul görmekteydi. Buna göre en güçlü olanın ayakta kalacağına olan inanç hakimdi.³⁵² Fakat bu yaklaşımın insan toplumuna uyarlanması yanlış algılamaları da beraberinde getirmiştir. Bu yaklaşımın hakim olması karar vericilerin kendi etki ve hedefleri açısından önemlerini abartmalarına neden olmuştur. Bir de ittifak ve uzlaşmadan uzaklaşılmasını da beraberinde getirmiştir.

İngiltere'nin 1904 de Fransa ile ittifakı ardından 1907 de Rusya ile ittifak yapması Almanya'nın çevrelendiği algısını daha da arttırmıştır. Bu durum Almanya'nın da Avusturya ile ittifakını sıkılaştırdı ve iki kutuplu bir yapı belirginleşti. Bu durum güvenlik ikilemini de beraberinde getirdi.³⁵³

Kayzer İngiltere'yi korkutarak kendine dost etmeye çalıştı, çünkü İngiltere'yi yeterince ürkütürse bu ülkenin Almanya'nın ne kadar önemli olduğunu kavrayacağına ve Almanya ile ilişkilerini iyileştireceğine inanıyordu.³⁵⁴ Kayzer rasyonel seçim teorisi çerçevesinde yaptığı politikanın en doğrusu olduğuna inanmaktadır ve İngiltere'nin de bu yönde algılayacağı kanaatindedir. Fakat bu politika güvenlik ikilemine neden olarak İngiltere'nin Almanya'ya saldırgan olarak algılamasına neden olmuştur.

Demokratik barış teorisine göre demokratik devletlerin daha az savaştığı bilinmekteydi. İngiltere'nin de demokratik bir yönetime sahip olması ile liberaller arasında savaş yanlısı ve karşıtı olanlar vardı. Fakat Almanya'nın Belçika'nın önemini hafife alan tutumu ile savaş yanlısı liberaller bunu fırsat çevirip savaşa dahil olunmasını sağladı.

Motivasyonel psikoloji örneğini, Alman ajanlarının davranışlarında görmek mümkündür. Karar vericilerden onay almak adına onların duymak istedikleri bilgileri verme yolunu seçmişlerdir. Belçika müdahalesinin hata olduğu noktasında beyan da bulunan Almanya'nın

³⁵² Bkz. Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, Renan Akman çev., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, V. Basım, Mart 2018 İstanbul, s.140.

³⁵³ Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, a.g.e., s.138-39.

³⁵⁴ Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, a.g.e., s.141.

Londra Büyükelçisi Karl Lichnowsky, İngilizleştigi gerekçesiyle görevden alınmıştır.³⁵⁵

Devletlerarası anlaşmazlıkların başlamasının ve sonrasında savaşla son bulmasının en önem nedeni çıkar çatışmasının yaşanmasıdır. Savaş yalnızca diğer devletin sahip olduklarını ele geçirmek için değil yaşanan rekabetin verdiği öfkeyi dışa vurmanın bir yoludur. Bazen çıkarlar çatışmasa dahi birinin yükselişi diğerini rahatsız eder. İngiltere kendi çıkarıyla çatışmayan yükselişleri önemli bir noktaya kadar tolere edebilmektedir. I. Dünya Savaşı'na giden süreçte Almanya'nın sessiz yükselişi göz ardı edilemez. Önemli bir nokta ise diğer devletlerin bu yükselişi çok fark edememiş olması ve Almanya'nın yayılmacı bir politika gütmemesi nedeniyle endişe verici bir ülke olarak algılanmamasıdır.

Avrupa kıtası İngiltere'ye güvenilir bir müttefik değil, ancak geçici işbirlikçi³⁵⁶ olarak bakıyordu. İngiltere'nin de Kara Avrupa'sına bakışı bundan çok farklı değildi. Bu algı karşılıklı güvensizliği ve beraberinde niyetlere ilişkin yanlış algılamayı beraberinde getirmektedir.

İngiltere'deki Alman Büyükelçisi, Kont Münster'i Alman-İngiliz ittifakı imkânlarını Disraeli'den soruşturmak için, 16 Eylül 1879'da yetkilendirdi. Kaynaklar, Münster'in Disraeli'den aldığı olumlu yanıtı yeterince açık bir şekilde aktarmadığını, bu nedenle Bismarck'ın raporunun kenarına "Sonst nichts?" (Hepsi bu mu?) kaydını düştüğünü belirtirler. Her halükarda fazla ciddiye almayacağı İngiliz seçeneğinden bundan sonra vazgeçmiştir.³⁵⁷ İngiliz-Alman ilişkilerinin ilk döneminde karar vericilere ajanlar tarafından eksik gelen bilgiler yanlış algılamalara neden olmaktadır.

Bismarck'ın İngiltere'nin isteksiz tutumuna karşılık, İngiltere de şu algı içerisindeydi: Almanya'nın Avusturya'ya angaje olduğunu olası bir Rus-Avusturya savaşında Avusturya'yı destekleyecektir. Yani Almanya, İngiltere yerine Rusya ile mücadeleyi istemekle, İngiltere'nin görevini yapmaktadır. Şu halde Almanya'ya angaje olmaya gerek yoktur.³⁵⁸ İngiliz politikasına göre Avrupa'da güç dengesi oldukça önemliydi. Bu denge kimden kaynaklı bozulursa bozulsun, İngiltere'nin aleyhinde bir durumdu. Bu İngiliz stratejisinin kavranamamış olması, Dünya savaşında tarafsız kalacağı algısının oluşmasına neden oldu.

³⁵⁵ Bkz. Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, a.g.e., s. 81

³⁵⁶ Steinberg, a.g.e., s. 377.

³⁵⁷ Hildebrand Klaus, Das Vergangene Reich: Deutsche Aussenpolitik von Bismarck bis Hitler 1871-1945, Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1995, s. 66-67., aktaran, Steinberg, a.g.e., s. 462.

³⁵⁸ Taylor, The Struggle for Mastery in Europe, p.266., aktaran, Armaoğlu, a.g.e., s. 505.

İngiltere'nin önde gelen gazetelerinden Saturday Review'in 11 Eylül 1897 tarihli nüshasında şöyle denmektedir: "*Yarın Almanya'nın mevcudiyeti dünyadan kaldırılacak olursa öbür gün zengin olmayacak hiçbir İngiliz yoktur.*"³⁵⁹ Bir gazetede Almanya'ya karşı böyle bir algının oluşuyor olması artık Almanya varlığının İngiliz halkına zarar verdiği düşüncesinin olduğunu göstermektedir. İngiliz halkı savaşa dahil olmada ya da müttefik belirlemede oldukça etkilidir. İletişim kanallarının İngiliz halkının algılamaları üzerinde önemli bir etki oluşturmaktadır.

Bismarck'ın görevden ayrılmasıyla Alman Politikasında önemli bir değişim yaşanmıştır. 6 Aralık 1897'de Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği'ne yeni atanan Bernhard von Bülow'un parlamentodaki şu sözleri dikkat çekmektedir. "Almanya'nın bir komşusuna toprağı, diğer komşusuna da denizi bırakıp, kendisine gökte yer aradığı devir bitmiştir... Diğer bir değişle, biz kimseye gölge etmek istemiyoruz, ancak bizde güneşteki yerimizi almak istiyoruz."³⁶⁰ Bu sözler İngiltere ve Fransa başta olmak üzere diğer devletler tarafından tehdit algılanmıştır. Bülow Aralık 1897 de arkadaşına yazdığı mektup da "Asıl önemi dış politikaya vermekteyim... Sadece başarılı bir dış politika toplayıcı, yapıştırıcı, bütünleştirici olmaya yardımcı olur."³⁶¹ Burada uluslararası bir güç olmak isteyen Almanya'nın arzularının algılar üzerindeki etkisi görülmektedir.

Mart 1898'de İngiliz Sömürge Bakanı Josephin Chamberlain, Londra'daki Alman Büyük elçisi Paul Graf von Hatzfeldt'e, İngiltere ile üçlü İttifak arasında bir anlaşma önermiştir.³⁶² Bu teklif çok ciddi bulunmamıştır nedeni ise İngiltere ile Rusya arasında bir çatışma ihtimalinin yüksek olduğu algısı içerisinde olmalarıdır. Alman tarihçileri ittifakın gerçekleşmemesinin önemli sonuçlar doğurduğunu kaybedip ittifakın neden gerçekleşmediğine dair incelemelerde şu sonuca varmışlardır. Bakanın bu teklifi tüm İngiliz Hükümeti adına değil etkili parti adına yapıldığı fikri ileri sürülmüştür.³⁶³ Merkeziyetçiliğin güçlü olduğu algısı ile görüşmeler gerçekleştirmek devletler arası ilişkileri yıpratmaktadır.

³⁵⁹ Alman Hayat-ı İktisadiyesi (Yazarı, Yayınevi, Basım Yeri ve Tarih Yok) s. 16, Özkan Ünal, Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Osmanlı-Alman Ekonomik İlişkileri 1856-1914, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2009, s. 70-71.

³⁶⁰ Johannes Penzler Ed., Fürst Bülow's Reden nebst urkundlichen Beiträgen zu seiner Politik, I Cilt, Berlin, 1907, s. 71., aktaran, Yunus Kobal, Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Almanya, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 2000, s. 98.

³⁶¹ Jhon C. G. Röhl Ed., Eulenburg und Hertefeld Philipp uz: Politische Korrespondenz, 3. Cilt, Krisen, Krieg Und Katastrophen 1885-1921, Bopparad, 1983, s.1877 , aktaran, Yunus Kobal, a.g.t., s. 99.

³⁶² G P 14. cilt, Nr.: 3782, s.199, aktaran, Yunus Kobal, a.g.t., s. 102.

³⁶³ Ullrich Völker, Die Nervöse Grossmacht 1871-1918 Frankfurt am Main, 1972, s.715, aktaran, Yunus Kobal, a.g.t., s. 102.

Gerçekleşen diplomatik ilişkinin devletin tüm organlarının onayı ile gerçekleştiği algısı her zaman güçlüdür.

Chamberlain³⁶⁴ Almanya'yı 1898'de ve tekrar 1901'de "İngiltere'nin muhteşem inziva dönemi geride kaldı... Almanya'ya ve Üçlü ittifaka katılmayı tercih ederiz. Fakat bu mümkün olmazsa o zaman biz de Fransa ve Rusya ile yakınlaşmayı düşünürüz," diyerek uyarmıştı.³⁶⁵ Sömürge Bakanı'nın genel yaklaşımına İngiltere'deki tüm bürokrasinin genel yaklaşımı olarak bakıp politika geliştirmek yanlış algılamaya neden olmaktadır. Jervis'nin merkeziyetçilik algısı ile vurguladığı bir bürokratin söyleminden fazlaca planlılık aramak ya da koordinasyon olduğu algısı bu aktör çifti için de, Almanya'nın yanlış algılama kaynaklı yanlış politika geliştirmesine neden olmaktadır. Burada ayrıca Chamberlain kendi etki ve önemini aşan bir açıklama yapmıştır. İngiltere'den gelen bu yaklaşıma karşın Alman Dış İşleri Bakanı Holstein "Rusya ve Fransa'ya tehdit edici bir yaklaşımda bulunmak tamamen bir İngiliz aldatmacasıdır... Bana göre İngiltere ile makul bir anlaşma ancak oradaki mecburiyet duygusu daha genel hale geldiği zaman gerçekleşebilir." Holstein'in bu açıklaması İngiltere'ye çok fazla ihtiyaç olmadığı ile birlikte İngiliz gücünü hafife alan bir yaklaşımdır.

İngiliz Dışişleri Bakanı Edward Grey'in 20 Şubat 1906 tarihli muhtırası şu şekildedir: *Sanırım her ülkede bizim alçakça hareket ettiğimize ve Fransa'yı yüzüstü bıraktığımıza dair genel bir kanaat var. Birleşik Devletler bizi hakir görecektir, Rusya bizimle Asya konusunda dostluk anlaşması yapmayı değerli görmeyecek, Japonya kendisine başka yerlerde teminat arayacaktır; biz dostsuz ve dost edinme gücünden yoksun bırakılıyorduk ve Almanya bütün bu durumdan bizim aleyhimize olacak şekilde yararlanacaktı... Öte yandan bir Avrupa savaşı ihtimâli ve bizim o savaşa sürüklenmemiz korkunç bir şeydi.*³⁶⁶ Levy güç dengesi sistemini iç ve dış güç dengesi sistemi olarak ayırdığı noktada, alanı gereği Grey dış güç dengesinde oluşabilecek ittifaklara karşı diğer devletlerin İngiltere algısını tespit etmeye çalışmıştır. Grey Almanya tespiti hariç diğerlerinde yanılgı içerisindedir. Grey burada İngiliz gücünün hafife alındığı algısı içerisindedir. Bu algı gücü ispatlamaya yönelik yanlış politikaların oluşmasına zemin hazırlayabilmektedir.

Britanya 20. yüzyılın başında itibaren Almanya'dan yeterince tehdit hissederek, rakipleri Fransa, Rusya, Japonya ve ABD ile olan bir takım sorunlarını çözmeye çalıştı. Alman liderler bu durumu bir çevreleme olarak algılayıp, ordu ve donanmalarını

³⁶⁴ Dönemin İngiliz Sömürge Bakanıdır.

³⁶⁵ B. L. Hart, a.g.e., s. 11.

³⁶⁶ B. L. Hart, a.g.e., s. 16.

güçlendirmek için yeterli bir gerekçe olarak gördüler.³⁶⁷

İngiliz Kralı'nın 1908'de Avusturya İmparatoru Francis Joseph'i ziyaret etmesi ilk olarak Avusturya'yı Almanya'dan uzaklaştırma isteğinin bir sonucu olarak görülmesine rağmen aslında Kralın Avusturya'dan Almanya ile ilişkileri geliştirmek ve ittifak oluşturmak için yardım istediği bilinmektedir.³⁶⁸ Bu görüşme sonrasında Alman ve İngiliz dışişleri bakanları görüşmüş ve ilişkilerde önemli uzlaşmalar yaşanmış ayrıca bu ılımlı görüşmelerin Fransa ile yaşanan Fas krizinin çözümünde de önemli etkisi olmuştur. Bu gelişmeler akla Bumerang etkisi yaklaşımı getirmektedir. İngiltere'nin uzlaşmacı yaklaşımına karşın Almanya'nın tedirginliği artmakta ve Almanya deniz gücü arttırımına önem vermektedir. Bu algılama aktör çiftleri açısından önemli bir gerginlik kaynağıdır.

Winston Churchill Britanya Kraliyet savunma komitesinin 1911'de yaptığı kapalı oturumunda Schlieffen planında yer alan Belçika üzerinden Fransa'ya yürüme planını biliyordu.³⁶⁹ Bu planın biliniyor olması güvenlik ikileminden doğacak bir savaşı kaçınılmaz hale getirmiştir. Yine bu noktada, Churchill'in anlatımı ile 24 Haziran 1911'de maliye bakanının, Dışişleri Bakanı Edward Grey ile görüşmesinden bahsederek Grey'in şu sözlerine yer verir: "Biraz önce Alman Büyükelçisinden pek sert bir nota aldım. Deniz kuvvetlerimizin her an bir saldırıya uğraya bileceğinden endişe ediyorum",³⁷⁰ demiştir. Bu dönemde Almanya'nın donanma gücünü arttırmaya yönelik çabası İngiltere tarafından tehdit olarak algılanmıştır.

İngiltere Harbiye Vekili Lord Haldene 1912 de Almanya'ya bir anlaşma teklif ettiğinde bunun karşılığı olarak Almanya'nın donanma inşaatını yavaşlatmasını ve Fransa ile Rusya'ya saldırmamayı söz vermesi isteniyordu. Şansölye Hollweg anlaşmayı kabul etmekten yanaydı ama Kayzer, Amiral von Tirpitz'in sözünü dinleyip öneriyi görüşmeden, hemen reddetti³⁷¹.

9 Şubat 1912'de yapılan İngiliz-Alman görüşmesinde amaç Almanların gemi yapımını

³⁶⁷ Choucri Nazli ve Robert C. North, Nations in Conflict, San Francisco, W. H. Freeman, 1975, s. 207,226-27, aktaran, Vasquez, a.g.e., s. 189.

³⁶⁸ B. L. Hart,a.g.e., s. 19.

³⁶⁹ Fromkin, a.g.e., s. 45.

³⁷⁰ Winston S. Churchill, The World Crisis 1911-1914, Londra, Thornton, Butterworth,1923, s. 48, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 86.

³⁷¹ Norman Rich, Great Power Diplomacy, 1814-1914, New York, Mc Graw-Hill Inc., 1992, s. 420-422, aktaran, Nur Bilge Criss, Barış Olmayan Savaş, Doğu Batı, Düşünce Dergisi, Yıl:6, Sayı 24, Ağustos, Eylül, Ekim, 2003, s. 38.

yavaşlatması ve olası savaşlarda karşılıklı tarafsızlık. İngiltere Fransa ile olan dostluğuna zarar vermemek için anlaşmayı reddetti. Görüşmeler 12 Mart 1912'de son buldu. Almanya İngiltere 20 Ekim 1913'te Portekiz sömürgelerinde kargaşalık çıkarsa, duruma ortaklaşa müdahaleyi öngören anlaşma imzaladılar. İngiltere'nin, büyüyen Almanya'yı görmekle birlikte, güçlü siyasi ve askeri geleneği olan Fransa'yı da kaybetmek istememesinin önemli nedenlerinden biri güçlü Fransa algısıdır.

Alman deniz kuvvetlerini geliştiren kişi olan Alfred von Tirpitz büyük bir donanma ile İngiltere'yi dünyanın her yerinde durdurabileceğine inanıyordu. 1900'lü yıllardan itibaren İngiltere'nin ve Almanya'nın ordu ve donanma personeline baktığımızda İngiltere'de 1900'lü yıllardan 1914 yılına kadar bir azalmanın yaşandığı görülmektedir. Ayrıca tek personel sayısında azalma yaşayan ülke İngiltere olmuştur. Almanya'nın personel sayısında ise 1900'lü yıllardan 1914'e değin yaklaşık 367.000'lik bir artış varken bu aktörçiftleri arasındaki 1914 yılı farkı ise 359.000'lere ulaşmıştır. İngiltere'nin personel sayısındaki azalma iki şekilde yorumlanabilir. İlk olarak ada devleti olmanın verdiği doğal korunak ile personel sayısının ekonomik külfet olarak görülmesi. İkincisi ise deniz gücündeki liderliğinin verdiği güvendir. İngiltere 1900-1914 yılları arasında gemi tonajlarını 1,5 kat arttırmıştır. Bu durum İngiltere'nin bir güç rehabetine kapılmadığını gelişimine devam ettiğini destekler niteliktedir. Tirpitz 1903-1910 yılları arası gemi tonajında 3 kat kadar bir artışın yaşanması ile büyük bir başarı göstermiştir.³⁷² Tüm bu detaylar ile birlikte Tirpitz'nin başarısı aşırı askeri güveni de beraberinde getirmiştir. Eski gücün katbekat üstünde olmak en güçlü olmanın göstergesi değildir. Güç ancak diğer devletle kıyaslandığında ne kadar güçlü olduğunu kanıtlar. Keller'nin tespitiyle bireyin dış politika davranışlarını etkileyen olgularından biri güce ihtiyaç duyan, kişilik özelliğini Tirpitz'de görmek mümkündür. Olaylara daha çok ben merkezli çerçeveden bakan kendi başarısına kilitlenmiş olmaları, bu aktör çiftleri için önemli bir yanlış algılamaya neden olmaktadır. İngiliz karar vericiler ise Hagan tarafından geliştirilen lider davranışlarından olan Faydacı yaklaşım içerisindedirler. Savaş yanlısı olmamakla birlikte tehdit algılamaları ile savaştan kaçmayan bir yaklaşıma sahiptirler. Tirpitz'nin algılama durumu tam olarak İngiliz tehdit algılamasını tetikler niteliktedir.

Tirpitz bir İngiliz, Fransız, Rus ittifakını çok uygun görmüyordu. Tirpitz'in deniz gücünde İngiltere'nin önüne geçmeyi planlarken bu gücün İngiliz güvenliği açısından önemini

³⁷² Bkz. Tablonun detayları için, Wright, Study of War, s. 670-671, s. 188-189, aktaran, Paul Kennedy, a.g.e., s. 253.

kavrayamamış olması önemli bir yanlış algılamaya sebebiyet vermektedir. Devamında ise böyle bir güvenlik tehdidinin her türlü ittifakı sağlayabileceği durumun ciddiyetini kavramadaki eksikliğini göstermektedir. Tirpitz ayrıca savaş gemilerinin maliyetinin sabit kalacağını, liberal bir devlet olan İngiltere'nin büyük bir silahlanma yarışına dayanamayacağını düşünüyordu.³⁷³ Tirpitz kendi etkisi açısından önemini abartmaktadır. Başarılı bir denizci olması, iyi bir dış politikacı ya da ekonomi politikaları yöneticisi gibi tespitlerde bulunması bir tür hale etkisi yaklaşımının yansıttığı yanlış algılamının oluştuğunu göstermektedir.

Almanlar okyanuslarda kendilerini yeni bir güç olarak görüyordu. Fakat Almanlar savaş başlayıncaya kadar, İngilizler Alman limanlarını yakın ablukaya alırlarsa donanmalarını nasıl kullanacaklarına ilişkin bir plan hiçbir zaman yapmadılar.³⁷⁴ Burada aşırı askerî güvene sahip olmanın algılar üzerindeki etkisi ile en güçlü olma arzusunun getirdiği kontrolsüzlüğün yanlış algılamının yaşanmasına olan etkisi görülmektedir.

Tirpitz'in en büyük hatası coğrafyanın Britanya'ya denizde neredeyse zapt edilemez bir mevzi sunduğunu kavrayamaması oldu: Britanya'nın konumu kendi ticaret yollarını korurken, İngiliz adaları Almanya'nın Atlantik yolunun karşı tarafında kalıyordu ve Kraliyet donanması için Almanya'yı Manş Denizi ile Kuzey Denizi'nden çıkış yollarında engellemek kolay olacaktı.³⁷⁵ İngiltere'nin gücünün ve konumun hafife alınması, yanlış stratejiyi de beraberinde getirmiştir.

Veliahtın suikaste uğramasından sonra; durumu yatıştırmaya çalışan İngilizlere Almanya bir taraftan destek verirken bir taraftan da Avusturya'yı Sırbistan'a yönelik kararlı olması yönünden telkin etmekteydi.³⁷⁶ Almanya, Avusturya-Sırbistan savaşına karşı, İngiliz tarafsızlığının sağlanması ile hem etkin rol üstlenecek hem de en yakın müttefikinin güç kazanmasını sağlayacaktır. Almanya durumun ciddiyetini kavrayamamış olmakla birlikte, Avusturya'nın arzuları ile hareket etmesine zemin hazırlamıştır.

Kayzer'in Britanya'ya karşı endişe ve kızgınlığının bir nedeni de Birinci Deniz amirali olan ve sürekli önleyici savaştan bahseden ve Alman deniz gücünün büyümeden bozguna

³⁷³ Williamson A. Murray, Dünya Savaşına Doğru, 1871-1914, Geoffrey Parker, Cambridge Savaş Tarihi, Füsün Tayanç, Tunç Tayanç Çev., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım, Haziran 2017, İstanbul, s. 294.

³⁷⁴ Williamson A. Murray, a.g.e., s. 295.

³⁷⁵ Williamson A. Murray, a.g.e., s. 295.

³⁷⁶ Bkz. Williamson A. Murray, a.g.e., s. 299.

uğratılması gerektiğini sürekli olarak John Fisher tarafından önerilmesidir.³⁷⁷ Tirpitz'de Alman deniz gücünde sürekli büyümeye gitmesi iki aktör çifti açısından güvenlik ikileminden kaynaklı gerginleşmenin yaşandığını kanıtlamaktadır.

İngiliz Dışişler Bakanı Edward Grey 24 Temmuz'da Almanya aracılığı ile arabuluculuk yapmayı önerdi. 25 ve 26 Temmuz'da Grey yine Almanya, Britanya, Fransa ve İtalya'ya başka arabuluculuk önerileri götürdü. Kayzer'in Grey'in çabalarına yorumu ise şöyleydi: "Bu İngiliz küstahlığının müthiş bir örneğidir. Benim Grey'in yaptığı gibi Avusturya İmparatorunun onurunun nasıl korunacağını göstermem gerekmez."³⁷⁸. Fazlaca uzlaşma isteği ve iyi niyetli yaklaşımlar, görünenin ardında farklı imaların olduğu algısını oluşturarak uzlaşmadan uzaklaşılmasına neden olur.

Almanya'nın Fransa'ya savaş ilanının fiili olarak 2 gün geciktirilmesinin nedeni; İngiliz Dışişleri Bakanı Grey'in Rusya ve Avusturya arasında bir anlaşma şansı olduğu sürece Almanya ve Fransa'nın herhangi bir taarruzdan kaçınmaları gerektiğini ileri süren yeni önerisiydi.³⁷⁹ Grey'nin bu yaklaşımı Almanya'nın olası Fransız müdahalesinde başarılı olacağı algısını daha da arttırmaktadır. Askeri güvenin fazla olmasından doğan bir durum da savaşın ilk başlatan tarafın kazanacağına olan inançtır.

Almanya'nın İngiltere büyükelçisi eğer Almanya Fransa'ya savaş ilan etmezse İngiltere tarafsız kalacak ve Fransa'nın da tarafsızlığı garantilenebilecekti izlenimini paylaşmıştır. Kayzer ve başbakan da bu duruma inanarak birliklerinin doğuya kaydırılmasını istemişlerdir. Moltke anılarında yazdığı gibi cevapladı, "Bu imkânsızdı. Milyonlarca askerden meydana gelen orduların ilerlemesi... Yıllarca süren zahmetli çalışmaların sonucuydu. Bir kez planlandı mı değiştirilmesi ihtimal dahilinde değildir." Balkan Savaşı olarak başlayıp sonlanacak bir savaşın, dünya savaşına evrilmesindeki en önemli etken Moltke'nin bu kararı uygulamadaki kararlılığı gelmektedir. Karar alıcılar istedikleri faydayı sağlayamadıklarında aldıkları karara daha sıkı bağlanma eğiliminde olurlar.

Almanya, Belçika'dan serbest geçiş hakkı talep eden ultimatomu 2 Ağustos akşamı verdi. Belçika hükümeti tarafsızlıklarının ihlal edilmesini reddetti fakat Alman birlikleri 4 Ağustos'ta işgale başladı. Britanya Belçika'nın tarafsızlığına saygı gösterilmesi yönünde Almanya'ya ultimatoma verdi. Ültimatoma süresinin dolmasıyla birlikte Britanya artık

³⁷⁷ B. L. Hart, a.g.e., s. 14.

³⁷⁸ B. L. Hart, a.g.e., s. 27.

³⁷⁹ B. L. Hart, a.g.e., s. 34-35.

savaştaydı.³⁸⁰ Savaşa giden süreçteki en kritik yanlış algılama sorunlarından biri Belçika gibi küçük bir devletin stratejik öneminin hafife alınması oldu.

1914'te Britanya'nın 29 savaş gemisine karşılık Almanya'nın 18 savaş gemisi vardı. Almanya'nın inşası devam eden 9, Britanya'nın ise 13 savaş gemisi vardı.³⁸¹ Britanya'nın doğal korunaklı hali ve üstün deniz gücüne karşılık, Almanya'nın korunması gereken bir kara ülkesi ile yine koruması gereken zayıf bir müttefiki vardı. Uyuşmazlığa konu olan Belçika'nın öneminin anlaşılamaması ile olduğundan fazla olan askeri güvenin Alman politikasına bir yanlış algılama olarak yansımalarının sonuçları görülmektedir.

I. Dünya Savaşı öncesinde İngilizler önemli diplomatlarını Almanya'ya göndererek sorunların çözümüne önem verdiklerini göstermekteydiler. Ayrıca önemli sorunları da çözüme ulaştırdıklarını düşünüyorlardı. İngilizler ilişkilerin iyileştiğine öylesine inanıyordu ki, Saraybosna'da, bir Sırp teröristin Avusturya-Macaristan veliahtını vurduğu haberi alındığında, Almanya'nın Baltık Denizi kenarındaki Kiel Kanalı'nın doğu ucundaki Kiel şehrine dört İngiliz savaş gemisi nezaket ziyaretine gelmişti ve kordon boyunda, İngiliz ve Alman denizcileri beraberce dostluk yürüyüşü yapmışlardı.³⁸² İngiltere tarafından, Almanya ile Avusturya-Macaristan arasındaki müttefiklik bağı çok güçlü görülmemekle birlikte, Almanya'nın bu sebeble savaşağına ihtimal verilmemekteydi. Avusturya ile olan ilişkiler hafife alınmış olmakla birlikte yaşanan sorunun önemi İngiltere tarafından hafife alınmıştır.

İngiliz Dışişleri Bakanı Grey hatıratında: " Savaşı kaçınılmaz kılan şey Avrupa'daki muazzam silahlanma yarışı ve bunun yol açtığı güvensizlik ve korku duygusuydu. Bana öyle geliyor ki, en sahici tarih yorumu,[...] Büyük Savaş'ın çıkışının gerçek ve kesin açıklaması budur."³⁸³ Savaş sonrası bir dışişleri bakanının yorumu ile arzu ve korkuların algılar üzerindeki etkisini, bunu takiben güvenlik ikileminin oluşmasını, aşırı askeri güvenin etkisi ile savaşı ilk başlatan tarafın kazanacağına olan inancın aceleciliğe neden olması ile yanlış algılamaların yaşandığı ancak savaş sonrası anlaşılabilmiştir.

Almanya'ya göre İngiltere ise İrlanda sorunu nedeniyle savaşı düşünecek durumda değildi.³⁸⁴ İngiltere askeri güç olarak İrlanda'ya yetebilme kapasitesine karşın, ülke içi

³⁸⁰ B. L. Hart, a.g.e., s. 36.

³⁸¹ B. L. Hart, a.g.e., s. 49.

³⁸² Nye S. Joseph ve Welch A. David, a.g.e., s. 143.

³⁸³ Grey of Fallodon Vikont, Twenty-Five Years, Cilt.1, Londra, 1925, s. 90, aktaran, Niall Ferguson, a.g.e., s. 136.

³⁸⁴ Bkz. Pierre Renouvin, a.g.e., s. 228.

bütünlük ve milliyetçiliğin algılar üzerindeki etkisini, Almanya doğru ölçüde algılayamamıştır.

Almanya'ya Grey, Avusturya'nın Belgrat'ı işgal ettikten sonra ne planladığını sormakla birlikte savaş Fransız Alman savaşına dönüştüğü taktirde seyirci kalamayacağını eklemiştir. Bu durum Almanya'yı endişelendirmiş ve Avusturya'ya İngiltere'nin önerilerini kabul etmesini istemiştir. Almanya Başbakanı Holweg, "Antlaşmamızın yükümlülüklerini yerine getirmeye hazırız, fakat Viyana'nın öğütlerimize kulak asmayarak, ağır hareket etmesi yüzünden bir genel savaşa sürüklenmeyi kabul edemeyiz."³⁸⁵ Şansölye böyle söylerken Alman Genelkurmayı, Viyana'ya derhal Rusya'ya seferberlikte bulunmasını ilettili. Almanya'nın siyasi ve bürokratik güce tam olarak erişemediğini anlamak mümkün. Karar almada sarhoş yürüyüşü modelinin izlerine burada rastlanmaktadır. Kısa zamanda askeri ve ekonomik gücünü arttıran Almanya bürokraside aynı başarıyı gösterememiştir. Bütünlük ve planlama eksikliği yanlış algılamalara neden olmuştur.

30 Temmuz'da Grey kenarda kalamacağını duyurmuş fakat 1 Ağustos Alman-Rus savaşında tarafsız kalacağını belirtmiştir. Fransız elçisinin askerî yardım sözü isteğini ise reddetmiştir. Fakat 2 Ağustos itibariyle Almanya'nın Lüksemburg ve Belçika'ya ultimatoma vermesi İngiliz politikasında değişikliğe neden oldu. Donanmalarını Manş kıyılarına iletmeye başladı. İngiltere'nin savaştan uzak kalma çabasını bozan önemli nokta, Belçika'nın tarafsızlığına olan müdahalenin İngiltere tarafından tehdit olarak algılanacağını hesaplanamamış olmasıdır.

Almanya'nın Londra Büyükelçisi 9 Temmuz'da Sırbistan-Avusturya sorununu İngiltere Dışişleri Bakanı Sir Edward Grey ile görüştüğünü bildirir. Grey bu durumdan hiç endişe duymadığını bildirmiştir.³⁸⁶ İngiltere için hiçbir olay kendini tehdit eder boyuta ulaşmadığında savaşa girmesi mutemmel değildi.

Donanma bakanı Churchill, Dışişleri Bakanı Grey'e donanmaya verilen emrin kamuya açılmasının gerekli olup olmadığını sordu ve Grey'in onayı ile İngiltere'nin donanmasındaki teyakkuz durumu Almanya dahil diğer devletlerin bilgisine açılmış oldu. İngiltere'nin Almanya'ya ulaştırmak istediği mesaj, tüm gelişmelerde bir taraf olmadığı algısını vermeydi.

³⁸⁵ Pierre Renouvin, a.g.e., s. 234.

³⁸⁶ Imanuel Geiss, July 1914 The Outbreak of the First World War, Selected Documents, New York, Scribner's, 1967 basımı, s. 105, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 190.

Bethman, İngiltere'nin konferans önerisinin reddedilmesinin Almanya açısından savaş yanlısı olarak görülmesine neden olacağını belirtmektedir. Bethman "Ne pahasına olursa olsun, en azından kendi vatandaşlarımız üzerinde, savaşımaya mecbur kaldığımız izlenimini uyandırmaya mecburuz."³⁸⁷ Churchill, "Artık savaşın önüne geçilebileceğini sanmıyorum. Almanya'nın Fransa'yı işgal etmek için Belçika'dan geçmesi gerekiyor ve iki partinin de tek vücut olarak bu gelişmenin karşısında güçlü duracağı kanaatindeyim,"³⁸⁸ dedi. Halkın desteğini almak yaşanacak olumsuzluklara karşı karar almada psikolojik üstünlüğü sağlamaktadır. Halkın desteği için iki önemli yol vardır. İlki halka savaşmak zorunda oldukları aksi halde kendilerine savaş açılacağı algısını vererek mağdur olunduğu yani toprak bütünlüğünün tehlikede olduğu algısı uyandırılmaktır. İkincisi ise yapılan savaş sonrası halkın refah seviyesini artıracak gelişmelerin olacağına halkı ikna etmektir. İngiliz halkını ikna etmek için birinci yolu izlemek daha etkili olacaktır.

30 Temmuz, İngiltere Başbakanı özel notlarında şöyle yazacaktır: "Almanya'nın tarafsızlığımızı satın almak için Fransa, Hollanda veya Belçika'ya saldırmayacağı yolunda verdiği hayli arsız beyanatın, işlerin düzelmesine bir katkı sağlaması olanaksız. Alman diplomasisi oldukça gaddar ve adeta çocuksu bir görünüm sergiliyor. Fransızlara gelecek olursak, onlar da bir süredir Rusya'nın yaptığı gibi, tam zıt yönde yelken basmaya çalışıyor. Kesinlikle depresyona giren ve adeta ferç olan parlamentomuz ise şu an için İngiltere'nin olaylara müdahil olmasının karşısında."³⁸⁹ İngiltere'nin savaşa dönük bir hazırlık içerisinde olmadığı bu notla anlaşılmaktadır. Gücünün üstünde bir gücün oluşmaması için donanma gücünü arttırmaktadır. Ayrıca sömürgelere ulaşım için bu doğal bir süreçti. İngiliz karar vericiler kendilerinin savaş kararını almalarının zorluğunun diğer devletler tarafından da anlaşıldığı kanaatindelerdi. Bu şekilde düşünmediklerini Almanya'nın tarafsızlık baskısından anlaşılabilmektedir.

Almanya'nın Londra elçisi, Sir Edward Grey'den bir teminat aldığı yanılıgısına düşmüştü. Sözde İngiltere, Fransa'ya müdahale edilmediği takdirde, bir Alman-Rus savaşında her iki ülkeninde tarafsız kalacağını ima etmişti.³⁹⁰ Ajanlardan kaynaklı bir yanlış algılama

³⁸⁷ Fischer Fritz, *Germany's Aims in the First World War*, New York, Norton, 1967, s.70, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 237.

³⁸⁸ Martin Gilbert, *Winston S. Churchill: The Challenge of War*, Boston, Houghton Mifflin, 1971, s.22, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 261.

³⁸⁹ Brock Michael ve Eleanor Brock, *H. H. Asquith: Letters to Venetia Stanley*, Oxford ve New York, Oxford University Press, 1985, s. 136, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 255.

³⁹⁰ Fromkin, a.g.e., s. 264.

söz konusu olması ile birlikte, Alman askeri stratejisinin Fransa üzerinden kurulduğu bilinmemekte Alman niyetine dönük bir yanlış algılama söz konusudur. Kayzer, "Bak işte, şimdi oldu. Artık tüm orduyu doğu cephesine kaydırabiliriz," demiştir.³⁹¹ Alman karar vericiler arasındaki iletişim eksikliğinin önemli göstergesi Kayzer'in dahi savaşın Fransa'ya yönelik olmasında yeterli bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Alman dış politikası merkezîyetçilik ve planlamadan oldukça uzak fakat merkezi ve planlı algılanmaktadır. Kayzer'in denizcilik kurulu başkanı, "Durum son derece parlak bir aşamaya geldi. Hükümet bizi saldırıya uğrayan taraf olduğumuza ikna etmekte fevkalade başarılı oldu."³⁹² Yine bu sözlerde karar vericiler arasındaki iletişim sorunlarının savaşa sürüklediğini kanıtlar niteliktedir. Bir yandan savaştan uzak durmaya çalışan bir Kayzer diğer yandan savaşı başlatmaya çalışan üst düzey yöneticiler. Ayrıca 1 Ağustos'ta Berlin'de gazeteler İngiltere ile Rusya'nın "denizcilik ittifakı"³⁹³ dan bahsediyordu. Birçok yanlış algılama silsilesinin içerisinde gazetelerdeki yanlış haberler, diplomasiyi daha da bozan yanlış algılamaları beraberinde getirmektedir. Hiç kimse bu oyunların büyük bir dünya savaşı ile sonlanacağını kestiremedi.

Alman Genelkurmay Başkanı Eric Ludendorff bu savaşa bir var oluş ya da yok oluş gözüyle baktığını, "topyekün savaş" söylemi ile anlaşılmaktadır. Ülke bütünlüğü açısından oldukça endişe duymaktadır. İngiliz devket adamı Lloyd George'nin "savaşlara son verecek savaş" söylemi, ile Almanya'nın İngiltere'yi rahatsız eden politikalarına karşı bir sınır çizecek caydırıcı nitelikli bir savaştı. Bu aktör çiftlerinin savaş algısı söylemleri çerçevesinde yanlış algılamanın yaşandığını göstermektedir.

İngiliz hükümeti İrlanda'da yükselen milliyetçiliğin etkisini kırmak için, Alman donanması inşasının tehdit oluşturduğunu abartarak İngiliz parlamentosuna taşımıştır. Almanya ise etrafının düşmanlarla çevrelenmiş olduğu algısını halkına empoze etmeye çalışarak milliyetçi duyguların kabarmasını sağlamıştır. Yanlış algılamanın oluşmasında milliyetçilik söylemleri oldukça etkilidir. Hükümetler bu kozu her daim kullanmıştır. Bazı tarihçilerin görüşüne göre ise İngiltere'nin çevreleme politikası aslında Avusturya için

³⁹¹ Luigi Albertini, The Origins of the War of 1914 Oxford University Press, 1952 II., s.172, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 264.

³⁹² R. J. W. Evans ve Hartmut Pogge von Strandmann Eds., The Coming of the First War, Oxford: Clarendon, 1990, p.120, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 267.

³⁹³ Bkz., Fromkin, a.g.e., s. 267.

oluşturulmak istenmektedir.³⁹⁴

Dejenere imge, kültür ve kabiliyette üstün veya eşit olarak algılanan ancak kararlılığı ve iradesi bulunmayan bir ülke ya da grubu³⁹⁵ ifade etmektedir. I. Dünya Savaşı'nda Almanya İngiltere'nin bir kaybının ya da kazancının olmayacağına inanması ile savaşa girmeyeceği algısı içerisinde olması, geri adım atmayan politikalarına neden olmuştur.

3.5.ALMANYA-AVUSTURYA AKTÖR ÇİFTİ

Bismarck'ın Avusturya-Macaristan İmparatorluğunu müttefik olarak görme algısı 1866'ya uzanır. Sadowa'dan sonra Avusturya'nın onurunu kırmamak adına Viyana'ya kadar ilerlememiş büyük yaralar açmamıştır. Avusturya'yı en önemli müttefik olarak görmesi, karşılıklı tehdit algısının önüne geçmiştir. Ayrıca Güney Almanya'daki Katolikler için de Katolik Avusturya'yı yumuşatıcı bir etken olarak görülmektedir.. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Almanya'ya 1856'lı yıllarda toprak kaybetmiş olmasına rağmen, çok milletliliğin etkisi ile Avusturya'da bu kayıp travmaya neden olmamıştır. Bitişiklik savaş olasılığını arttıran önemli bir sorun olmakla birlikte her zaman bir savaş nedeni değildir. Vasquez, bitişik devletleri ilgilendiren uyuşmazlıkların diğer uyuşmazlıklara göre tırmanmaya çok daha yatkın olduğunu ve bitişik devletler arasındaki savaşların, bitişik olmayanlara göre sık olduğunu,³⁹⁶ yapılan çalışmalarla ispatlamaktadır fakat bu aktör çifti için diğer bitişikleri daha büyük tehdit oluşturması nedeniyle, mahkûmun ikilemi oyununda olduğu gibi işbirliğini seçerek diğer tehdit olabilecek bitişiklerine karşı strateji geliştirmişlerdir.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu için milliyetçilik algısı Fransa ile ittifak olması noktasında halkın milliyetçilik duygularını arttırması ile sorun olabilirken farklı noktada fakat aynı etkiyle Rusya ile olası ittifakın slavlar özelinde milliyetçilik algısı imparatorluğa zarar verebileceği bir gerçektir. Avusturya, Bismarck Avusturya'nın onurunu kırmadığı algısı içerisinde olmasına karşın, Avusturya için Rus tehdidinin daha ağır olması, Almanya'ya yakınlaşmasında etkili olmuştur.

7 Ekim 1879'da Avusturya ile ittifak anlaşması yapmak isteyen Bismarck bu hususta

³⁹⁴ Bkz. Paul W. Schröder, World War I as Galloping Gertie: A Reply to Joachim Remak, The Journal of Modern History, Vol. 44, No.3, September, 1972, ss. 323-336, aktaran, Ayşe Oyuk, a.g.m., ss. 375-402, Burak Gülboy ve Bülent Akkuş Ed., a.g.e., s. 393.

³⁹⁵ Martha L. Cottam, Elena Mastors, Thomas Preston, Beth Dietz, Siyaset Psikolojisine Giriş, Mesut Şenol çev., BB101 Yayınları, 1. Baskı, Ekim 2017, s.514.

³⁹⁶ Bkz. John A. Vasquez, a.g.e., s. 140.

şu fikre sahipti: *Güvenlik siyasetimin ilk aşaması olarak adlandırabileceğim Avusturya'yla Batılı devletler arasına bir bariyer kurulmasında başarı sağladım. Kanaatime göre rüzgarlarla silinecek bazı yaz bulutlarına rağmen, ikinci aşamaya yani bana göre, Avrupa barışının temininde en büyük garantiyi sağlayacak "Üç İmparator Ligi"nin canlandırılması hedefime erişeceğimden kuşku yok.*³⁹⁷ Bismarck kendi gücünü ve etkisini abartma eğilimindedir. İttifakı kendi başarısı olarak algılamaktadır. Ayrıca bu iki aktör arasındaki husumeti hafife almaktadır. Bu zorlayıcı ittifak sistemleri anlaşmazlıkların hasır altı edilmesi sonrasında güçlenerek açığa çıkmasına neden olmaktadır.

Bismarck, "Komşumuzun arzu ve emellerini gerçekleştirmek için, kendi vatandaşlarını ileri sürerek, onların kan ve mallarını feda etmek, Alman İmparatorluğunun görevi değildir... Viyana'da... bu ittifakın öngörmediği şekilde hak iddialarında bulunmaktan kaçınmalıdır."³⁹⁸ demiştir. Bismarck ittifakın öneminden bahsederken, bir yandan da sık bir ittifak algısı oluşturmaktadır.

Bismarck bir İmparatorluk olarak iç sorunlar yaşayan, Rusya ile Balkanlarda her an çatışmaya girebilecek olan ve ekonomisi ile askeri gücü çok yerinde olmayan Avusturya'yı bir müttefik olarak gözünde fazla abartmıştır. Tüm bunlarla birlikte I. Wilhelm yeğeni olan Rus Çarı Aleksandr'ı çok sevmekteydi ve Bismarck'ın görüşlerine katılmıyordu. Bir yandan Bismarck Avusturya ile görüşmeler yaparken diğer yandan I. Wilhelm Çar'a ziyarette bulunmuştur. 7 Ekim 1879'da Avusturya ile yapılan ittifak anlaşması gizli tutuldu. Bismarck anlaşmanın metnini 3 Şubat 1888'de yayınladı. İki önemli karar vericinin farklı ittifak arayışları içerisinde olması bürokratik bütünlükten uzak bir gelişmedir. Bu durum ittifakların güvenilirliğine ve kalıcılığına zarar vermektedir. Ayrıca Bismarck'ın etkisini abartması kaynaklı bir yanlış algılamaya neden olmaktadır. Almanya'ya olan güveni zedeleyecek bir durum olmasına rağmen Bismarck yaşanacak olası tepkiyi kendine yapılmış olarak algılama eğilimindedir. Kont Alfred von Waldeerse güncesine şu notu düştü: "Bugün Almanya-Avusturya ittifakı'nın yayınlanması büyük bir sansasyon yarattı. Genel durumun değişeceğine ise pek inanmıyorum."³⁹⁹ Macar elitleri antlaşmanın tümüyle savunma nitelikli olduğunu görerek rahatlarlarken, Ruslar antlaşmanın kendilerine karşı yöneldiğini ve hedefin kendileri

³⁹⁷ Ernst Elgelberg, Bismarck, Das Reich in der Mitte Europas, Berlin, Akademie-Verlag, cilt ii, 1990, s. 281., aktaran, Steinberg, a.g.e., s. 461.

³⁹⁸ Otto Von Bismarck, Düşünceler ve Hatıralar, Cilt II, MEB Yayınları, İstanbul, 1991, s. 362.

³⁹⁹ W. F. Moneyppenny and G. E. Buckle, The Life of Benjamin Disraeli, 2 cilt, Londra, 1929, s. 1183-4, aktaran, Steinberg, a.g.e., s. 517.

olduğunu düşündüler.⁴⁰⁰ Bismarck'ın kontrolsüz ittifak çabaları, iki devlet arasındaki ilişkileri daha da germiş; bu, aradaki husumetin hafife alınmasının sonucudur.

1885 Doğu Rumeli isyanı ile Avusturya ve Rusya arasında ipler yeniden gerildi. Bismarck, Avusturya'nın Balkanlar'daki Rusya etkisini kabullenmesi gerektiğini düşünürken, Avusturya'nın bunun aksine hareket etmesinden endişe ediyordu. Üç İmparatorlar Ligi'ni kurtarmak için iki devletin menfaatleri çerçevesinde Osmanlı toprakları üzerinde bir paylaşım planı sunmuştur. Avusturya'nın planı onaylamaması nedeniyle Bismarck planını hayata geçirememiştir.⁴⁰¹ Bismarck ittifaka verdiği çabadan ötürü istediği faydayı sağlayamadığı için daha da bu karara bağlanmaktadır. Bumerang etkisi olarak bilinen bu yaklaşım ilişkilerin daha da gerilmesine neden olmuştur. Bismarck'ın politikaları zaman içerisinde Avusturya'nın aşırı askeri güvene sahip olmasına yol açmakla birlikte, ılımlı politik çizgiden uzaklaşmasına neden olmuştur.

1911 Agadir Çıkartmasında; Avusturya Almanya'nın kendisine Bosna-Hersek işgalinde destek vermiş olmasına rağmen aynı müttefikliği gösterememiştir. Alman Şansölye Bethmann-Hollweg Kayzer'e bu konuda "Umarım ki savaş patladığında saldırıya uğrayan ve yardıma muhtaç kalan taraf Avusturya olur, aksi bir durum yaşandığında onların anlaşmaya sadık kalacağına ihtimal vermiyorum"⁴⁰² demiştir. Avusturya'nın, Almanya ile olan ittifakının ihtiyaç temelli olduğu bir gerçekken, bu ittifakın devamlılığının amaçlanması geçmiş deneyimlere olan bağlılıkla Avusturya tarafından zarara uğratılamayacağı algısıdır.

3 Temmuz 1913'te Almanya Askerlik yasası çıkararak asker sayısını artırma yoluna gitti. Çünkü Avusturya'nın askeri gücünü yetersiz buluyordu. Haziran 1912'de Avusturya asker sayısını arttırmaya başlamıştı. Aktör çiftinin bu davranışı hazırlayıcı kurulum içerisinde olduklarını göstermektedir. Bu durum her an bir savaş olacaktı gibi davranmalarına neden olmaktadır. Asker sayılarını artırma yoluna gitmeleri tehdit olarak algılanmalarına neden olmaktadır.

Avusturya için Sırbistan'a yapacakları müdahalede Alman desteği önemliydi.

⁴⁰⁰ Steinberg, a.g.e., s. 517.

⁴⁰¹ Mehmet Cebeci, Die deutsch-Türkischen Beziehungen in der Epoche Abdülhamids II. 1876-1908, Marburg, Tectum Verlag, 2010, s. 115-117, aktaran, Yusuf Ziya Altıntaş, Otto von Bismarck ve Osmanlı'daki İmajı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul, 2012, s. 84.

⁴⁰² James Joll, The Origins of the First World War, Harlow, England, Essex, Longman, 1992, s.58, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 85.

Avusturya Genelkurmay Başkanı Conrad von Hötendorf, Berchtold'a şunu söylemiştir: "Her şeyden önce, Almanya'ya, bizi Rusya 'ya karşı himaye edip etmeyeceğini sormamız gerekmektedir."⁴⁰³ Berchtold'un ise bu konuda bir endişesi yoktu ona göre Francis Joseph'in, Kayzer'e bir mektup yazması yeterliydi. Berchtold'un bu düşüncesine karşın Kayzer de aynı görüşte olduğunu raporda yazmıştır. Alman Başbakanı Bethmann-Hollweg ile Kayzer 28 Temmuz sabahı Avusturya'ya iletmiş mesajda, "Şayet Avusturya bütün arabuluculuk ve hakemlik önerilerini reddetmeyi sürdürürse, Alman halkının gözünde dünya savaşının utancının sorumluluğu Alman hükümetine ait olacaktır,"⁴⁰⁴ demiştir. Almanya için halkın desteği ile savaşa dahil olması psikolojik rahatlık oluşturacaktır. Halkın desteği için mağdur olduğu algısı oluşturulmalıdır.

Almanya'nın Avusturya büyükelçisi Tschirschky, Kayzer'e Berchtold'un⁴⁰⁵ düşüncesizce hareket ettiğini rapor etmiştir. Kayzer'in cevabı ise: "Bunu yapmaya onu kim yetkili kıldı? Aptalca birşey... Bu onu ilgilendirmez... Tschirschky bu ahmaklığı durdurabilecek kabiliyette olsa gerek. Sırp engelini bir an evvel ortadan kaldırmalıyız." Burada Kayzer'in, karar verici olarak büyükelçinin tesbitlerini dinlememesi yanlış algılamaya neden olmaktadır. Bu gelişme büyükelçinin sonrasında yaşanacak gelişmelerde Kayzer'in beklentisine karşılık gelecek bilgiler vermesine neden olacaktır. Bu çerçevede 5 Temmuz'da Tschirschky Avusturya'nın mektubunu iletecek olan Hoyos'a Avusturya'nın "Almanya'nın tam desteğine güvenebileceği" teminatını vererek⁴⁰⁶ Avusturya'nın uzlaşıya yanaşmayan politikalar geliştirmesine zemin hazırlanmıştır.

Berchtold olası bir Sırp müdahalesinden vazgeçmenin Almanya tarafından Avusturya'nın güçsüzlüğü olarak algılanmasına neden olacağını düşünüyordu. Ültimatoma karşı olan Tisza'ya⁴⁰⁷ bu şekilde ikna etmeye çalışmıştır. Berchtold arzularına ulaşmak için fırsatın olduğu noktada bu müdahale için tüm yolları denemeye hazırdı. Karar vericiler kendilerinin devletleri hakkında ne düşünüyor ise diğer devletlerin de aynı düşünceye sahip olduklarına inanırlar. Berchtold Avusturya'nın güçlü olmadığını bu savaş ile bu güce ulaşacağı algısına sahip olmakta ve diğer güçlerin de aynı kanıda olduğu algısı içerisindeydi.

Avusturya ordusu ancak 12 Ağustos'ta seferber olacaktı savaş için acele edilmesinin

⁴⁰³ B. L. Hart, a.g.e., s. 23.

⁴⁰⁴ B. L. Hart, a.g.e., s. 26.

⁴⁰⁵ Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda dönemin Dışişleri bakanıdır.

⁴⁰⁶ B. L. Hart, a.g.e., s. 24.

⁴⁰⁷ Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda dönemin Başbakanıdır.

nedeni Alman desteğinin kaybedilebileceği endişesiydi. Avusturya için Alman desteğini almadan savaşı başlatması hezimet olacaktı. Avusturya askeri gücü oldukça zayıftı.

30 Temmuz'da Alman Genelkurmay Başkanı General Moltke, Avusturya Genelkurmayına "Almanya ile Avusturya'nın ittifakını (casus foederis) gerektiren bir şekle dönüşecek... Büyük Britanya'nın yenilenen tekliflerini barış adına reddedin. Avrupa savaşı Avusturya-Macaristan'ı kurtarmak için son şanstır. Almanya, Avusturya'yı kayıtsız şartsız desteklemeye hazırdır," diye bir mesaj gönderdi. Moltke, diğer Alman karar vericilerden farklı politika geliştirmekte ve görüşünü merkezi bir plan gibi aktarmaktadır. Bu da Almanya'nın merkezîyetçi bir politikası olarak algılanmaktadır. Bir taraftanda düşmanın husumeti abartılarak Avusturya'nın savaşı başlatan taraf olmadığı takdirde büyük yıkım yaşanacağı algısı oluşturulmaktadır. Moltke ardından doğrudan Avusturya Genelkurmay Başkanı Conrad'a telgraf gönderdi: "Rusya'ya karşı derhal seferberliğe geçin. Almanya seferberliğe geçecek. İtalya'yı müttefik olarak görevini yapması için tavizler vererek ikna edin."⁴⁰⁸ Genelkurmay başkanları krizin diplomasi ile çözümünden yana değiller ve bir an önce krizin savaşıyla çözülmesinden yana bir tavır almışlardı. Moltke güçlü bir askeri güvenle geri dönülmez kararlar almaktadır. Moltke, Keller tarafından geliştirilen gücü ihtiyaç duyan, lider davranışı sergilemektedir. Diğer karar vericileri dikkate almayarak, diplomasiden uzak, kazanma hırsı ile gücünü ispatlama yoluna gitmektedir.

Avusturya-Macaristan ise; Alman modeli esas alınmasına rağmen yetersiz bir orduya sahip, etnik çeşitliliği ile dikkat çekerken, coğrafi genişliği de sınır güvenliğini zorlaştırmıştır. Mesleki açıdan Almanlardan talimat almak liderleri mutsuz ediyordu. Avusturya'da askeri güven eksikliğinin etkileri orduda fazlasıyla hissediliyor Alman onayı olmadan karar alınamıyordu.

14 Temmuz'da Viyana Berlin'e "Ültimeum, Sırbistan tarafından kabul edilmesi mümkün olmayan bir dille hazırlanmaya başlamıştır", mesajını gönderdi. Fakat ultiimatom 19 Temmuz'da son halini alacaktı.⁴⁰⁹ Avusturya'nın niyeti Sırbistan'ı zorlamaktı fakat Alman desteğini alması ile bunu gerçekleştirecekti. Avusturya aldığı kararın sorumluluğundan endişelenmekteydi.

Savaşın başlamasıyla birlikte Hollweg çatışmaların çok büyümemesi ve Avusturya'nın

⁴⁰⁸ B. L. Hart, a.g.e., s. 32.

⁴⁰⁹ İmanuel Geiss, July 1914-The Outbreak of the First World War, Selected Documents, New York, Sribner's, 1967 basımı, s. 114, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 190.

Sırbistan'ı bir yıkıma uğratması niyetindeydi. Yine Moltke de savaşın uzamayacağını öngörmekte Avusturya'nın kazanımıyla sonuçlanacağı kanaatindeydi. Askeri güvene sahip olmanın verdiği etkiyle savaşın kısa süreceğine karşı bir inanç oluşmaktadır.

Conrad stratejisine göre bir taraftan Avusturya Sırlarla mücadele ederken, Almanya'da Rusların müdahil olmasına engel olacaktır.⁴¹⁰ Moltke, Almanya'nın Rusya ile savaşında Avusturya'nın destek vereceği yönünde planlama yapmıştır. Ona göre; Sırbistan'la yapılacak savaş daha az önemde ve kısa sürede neticelenecekti. Bu aktör çiftinde amaç yüklerini hafifletmekti fakat bu noktada müttefik olarak birbirlerinden haberdar değillerdi. Askeri alanda farklı yetkililer farklı stratejiler geliştirilmemesi ve bunların müzakere edilmemesi yanlış algılamaya neden olmaktadır. Liderlerin bu planlardan bihaber olmaları müttefiklerini dahi yanlış algılamalarına neden olmaktadır. Almanya, Sırp askeri gücünü hafife alırken, Avusturya tarafı da Alman askeri gücünü abartarak Rus güçlerinin üstesinden gelebileceği algısı içerisindedir.

Almanya başbakanı Bethmann diğer devletlerin Sırbistan'a olan harekâta müdahil olabileceğini düşünmekte iken Wilhelm bir tehditin olmayacağından emin haldeydi. İki karar vericinin farklı algılar içerisinde olması karar almada ikircilikli bir duruma neden olmaktadır.

Kayzer krizin hızla çözüleceğini öngörüyordu. Ona göre, "Sırbistan esasen geri adım atmaya başladığı için olay muhtemelen bir hafta içinde sonuçlanacaktı."⁴¹¹ Yüksek askeri güvenin verdiği etki ile savaşın kısa süreceğine olan inanç ile yanlış algılamalar peş peşe gelmiştir. Sırbistan kaynaklı görünen krizin domino taşı etkisi yaratabileceği ve yaşatacağı karmaşa görülmeyle olaya sığ bir çerçeveden bakılmıştır.

Kayzer, Avusturya Berlin Büyükelçisi Szögyeni'ye Rusya'nın savaşa hazır olmadığını⁴¹² ve hâlâ ağır top açıkları olduğu için Fransa'nın da kendilerine bundan kaçınmalarını tavsiye etmiş olabileceğini söyleyecekti.⁴¹³ Sırbistan'ın Rusya açısından stratejik önemi hafife alınıp olması, Rusya'nın savaşa dahil olmayacağı algısına neden olmuştur.

⁴¹⁰ W. Churchill, *The World Crisis: The Eastern Front*, Londra, Thornton Butterworth, 1931, s. 120-126, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 227.

⁴¹¹ V. R. Berghahn, *Germany and the Approach of War in 1914*, New York, St. Martin's, 1993, 2.baskı, s. 199, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 183.

⁴¹² Christopher M. Clark, *Kaiser Wilhelm II*, Harlow, England, Essex, Longman, 2000, s. 203, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 183-184.

⁴¹³ Imanuel Geiss, *July 1914-The Outbreak of the First World War, Selected Documents*, New York, Scribner's, 1967 basımı, s. 71, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 184.

Arşüdükün öldürülmesi Kayzer'e göre Avusturya'nın Sırbistan'a vereceği tepkide diğer Avrupa devletleri tarafından da olumlu karşılanacak bir durumdur. Ona göre Avusturya'nın savaşması en doğal olanıydı. Fakat Sırbistan'ın tepkisinin hesaplanamamış olması Avusturya'yı haklı konumundan haksızlığa itmiştir. Kayzerden yardım istemek için Avusturya'nın gönderdiği muhtıra Arşüdük cinayetinden önce hazırlanan muhtıranın aynısı olduğu bugün bilinmektedir.⁴¹⁴ Buradan anlaşılabilir ki Avusturya'nın Sırbistan'a müdahalesi zaten beklediği bir durumdu. Bu suikast istediği fırsatı vermiş oldu.

Kayzer Sırbistan'ın Avusturya notasına verdiği cevabı gördüğünde artık savaşa gerek olmadığını söylemiştir. Kayzer'e göre "aşağılama kabul edilmiş ve savaş için hiçbir neden kalmamıştır."⁴¹⁵ Kayzer Sırlara güvenmenin zor olduğunu belirtmekle birlikte Avusturya'ya istekler yerine getirilene kadar Belgrad'ı rehin alacağı geçici bir işgal önermiş ve görüşmelerde de Avusturya'nın onurunu koruyacağı yönünde teminatta bulunmuştur 28 Temmuz'da. Aktörler karşılaştıkları tepkinin sonucunun kendi istek ve taleplerine uyumlu olduğu durumlarda, kendi başarılarından kaynaklı olarak görürler. Bu noktada düşmanlık düzeyinin yanlış hesaplanması ile karşı taraf için ne kadar hassasiyet oluşturacağı bilinmeyen isteklerde bulunulabilir. Belgrad'ın rehin alınma önerisi buna örnektir.

Christopher Clark,"... Bethmann Kayzer'in görüşlerinin bir kısmını Viyana'ya aktarsa da en önemli nokta olan, Avusturya'nın artık topyekün bir işgale başvurması için bir neden kalmadığına ve Sırbistan ile çatışmalarını Kayzerin arabuluculuğuna bırakmaları gerektiğine hiç değinilmemiştir."⁴¹⁶ Alman karar vericiler arasındaki uyumsuzluğun yanlış algılamaya etkisi savaşı daha yaklaştırmıştır.

Almanya Başbakanının mesajını gören Avusturya Dışişleri bakanı, "Berlin'i kim yönetiyor, Moltke mi, Bethmann mı?"⁴¹⁷ diye soracaktır. Çünkü bir taraftan Moltke Avusturya'nın tam seferberlik yapasını isterken, Bethmann savaştan kaçınmanın düşüncesindeydi. Fakat Avusturya'ya Moltke'nin mesajı daha erken ulaşmıştı 29 Temmuz'da. Savaşı ilk başlatan tarafın kazanacağına olan inanç ve generallerin savaşı karşı saldırıyı önlemek için yaptıklarına olan inançları savaşı bir adım daha yaklaştırmıştır

⁴¹⁴ Bkz., Fromkin, a.g.e., s. 185.

⁴¹⁵ Imanuel Geiss, July 1914-The Outbreak of the First World War, Selected Documents, New York, Scribner's, 1967 basımı, s. 256, aktaran,Fromkin,a.g.e.s.242.

⁴¹⁶ Christopher M. Clark, Kaiser Wilhelm II. Harlaw, England, Essex, Longman, 2000, s. 209, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 243.

⁴¹⁷ Annika Monbauer, Helmuth Von Moltk and the Origins of the First World War, England, Cambridge, Cambridge Universty Press, 2001, s. 205, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 250.

3.6.AVUSTURYA-İNGİLTERE AKTÖR ÇİFTİ

Ültilatomun doğal seyrini izlediğı 25 Temmuz'da Saraybosna cinayetinin üzerinden 1 ay geçmiş olması, bu savaş ilanının özellikle Londra tarafından bu suikaste yönelik ilk tepki olarak değil de hesaplı bir adım olarak algılanmıştır.⁴¹⁸ Avusturya, Alman desteğini alabilmek ve ordusunu güçlendirme noktasında bir planlama içerisindeydi. Fakat bu durum İngiltere tarafından fazla planlı ve koordineli olarak algılanmıştır.

Avusturya'nın notasını Sırbistan'ın kabul etmediğı bilgisi İngiltere'ye ulaştığında, donanma bakanı ve deniz kuvvetleri komutanı istişare ederek filoların dağılmaması emrini verdi. Avusturya'nın, Sırbistan taleplerinin dozunun yüksekliğı, İngiltere tarafından yaşanan uyuşmazlığın seviyesi yanlış algılanmıştır. Avusturya'nın diplomatik üslubuna karşı gelebilecek askeri güce sahip olmaması, olduğundan güçlü algılanmasına neden olmaktadır.

3.7.AVUSTURYA-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ

Avusturya ise İtalya'nın endişelerini gidermek için "Balkanlarda daha önce onunla[İtalya ile] bir anlaşma yapmadan, karşılığında da kendisine bir çıkar sağlamadan, yeniden bir toprak katma işine girişmeyeceğine," söz verdi, 19 Aralık 1909'da.⁴¹⁹ Bu aktör çiftleri bitişikliğin neden olduğu güvenlik sorunlarını yaşamaktadırlar. Balkan coğrafyasının stratejik yapısı nedeniyle coğrafi olarak her genişleme diğeri için tehdit unsuru olmaktadır. Bu ittifak bağında arzu ve korkuların algıları nasıl etkilediğı görölmektedir.

İtalya'nın Trablusgarp ilhakını fırsat bilen Balkan ülkeleri hazırlıklara başlarken, Avusturya da sınıra asker, erzak ve mühimmat sevkine başlamıştır. Ayrıca İtalya'nın Osmanlı Devleti'ne karşı Arnavutluk'un da saldırıya geçebileceğı ve bundan Balkanlarda bir ihtilaf çıkabileceğı kaygısını duyan Avusturya, kendi menfaatinin zarar görmemesi için güney sınırında yığınak yapmayı gerekli görmüştür.⁴²⁰ Avusturya'nın güney sınırında yaşanan hareketlilik İtalya tarafından sınırlarına yönelik tehdit olarak algılanmaktadır. İtalya'nın Arnavutluk'u işgali ise Avusturya'nın Balkanlardaki varlığına ve etkisine bir tehdit oluşturmaktadır. Balkanlar pastasından her iki devletde büyük bir dilim kapma çabasındaydı.

Avusturya İtalya'nın on iki adayı işgal edeceği konusunda bilgisi vardı ve bu durumda Üçlü İttifak anlaşmasından kaynaklı haklarını savaş sonrasında isteyeceğini İtalya'ya

⁴¹⁸ Bkz. Mcmeekin, a.g.e., s. 67.

⁴¹⁹ Pierre Renouvin, a.g.e., s. 182.

⁴²⁰ İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan ilişkileri 1911-1916, Ankara, 1995, s.67-68.

bildirmiştir⁴²¹ 28 Haziran 1912'de üçlü ittifakın yenilenmesi sırasında Avusturya, İtalya'ya Trablusgarp'ta hareket serbestliği tanımıştır.⁴²² Avusturya-İtalya aktör çiftleri arasındaki müttefiklik bağı güven eksikliği nedeniyle karşılıklı kontrollerle devam ettirilmeye çalışılmaktadır. Bu zor ilerleyen ittifakta fayda-maliyet hesabı ile kopma kaçınılmaz olacaktır.

Rodos ve On İki Ada'nın işgalinden sonra İtalyanlar Sakız, Midilli ve Sisam adalarını da işgal etmeye karar vermişler; ancak Avusturya'nın İtalya'yı Üçlü İttifak'tan ayrılmakla tehdit etmesi üzerine İtalya bu planını uygulamaya koymaktan vazgeçmiştir.⁴²³ Bu mâhkumun ikilemi oyunu ile bağdaşan bir karara gitmektedir. Çünkü ittifakta kalmayı seçmekle daha fazla kazançlı çıkmayı planlamıştır.

2 Ağustos 1913 deniz anlaşması gereğince, İtalya Avusturya-Macaristan donanmaları Akdeniz'de işbirliği ederek, Fransa'nın, Kuzey Afrika ile bağlantısı zayıflatılıp asker göndermesi engellenecektir. Güçlerini birleştirmeleri ile de bu aktör çifti Fransa donanma gücünün gerisinde kalmasına rağmen, olduğundan daha güçlü görünme çabası içerisine girmesi güvenlik ikileminin oluşmasına neden olmaktadır.

3.8.OSMANLI İMPARATORLUĞU-BULGARİSTAN AKTÖR ÇİFTİ

Balkan savaşında Osmanlı askerlerinin geri çekilmesi, Bulgarlar tarafından bir tuzak olarak algılandığı için Osmanlı ordusunun arkasından ilerlememiştir.⁴²⁴ Osmanlı zayıflayan bir devlet olmasına rağmen, Bulgaristan'nın gözünde önemli yıpratıcı güce sahip bir imparatorluktu. Bulgaristan'nın Osmanlı'nın gücünü olduğundan fazla algılaması hesap hatasını beraberinde getirmiştir.

İngiltere tarafından Bulgaristan savaşa itilaf devletleri yanında girmesine karşılık Edirne ve Trakya vaadedilmiştir.⁴²⁵ Sofya'da Osmanlı devleti ile Bulgaristan arasında 6 Eylül 1915'te Osmanlı aleyhinde bir sınır anlaşması yapılmıştır Bulgaristan'ı ittifak bloğunda savaşa

⁴²¹ Timothy W. Child, Trablusgarp Savaşı ve Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri 1911-1912, Deniz Berkay Çev., İstanbul, 2008, s. 136-137.

⁴²² Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı 1908-1918, IX Basım, Ankara, 1999, s. 262.

⁴²³ BOA, MKT. MHM Sadaret Mühimme Kalemi Evrakı, nr. 745/40,29 Cemaziyelahir 1330. Müge Orhan, Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2010, s. 74.

⁴²⁴ Bkz. Alpar, a.g.e., s. 269.

⁴²⁵ Bulgaristan'a verilen söz için bkz. The Balkans 1914-1915 From the Outbreak of the War to the Offer to Bulgaria, 9 Temmuz 1915, F.O. 371/2264, aktaran, Cengiz Altay, Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem, Eski Avrupa Sona Eerken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler, Doğu-Batı Düşünce Dergisi, II. Meşrutiyet 100. Yıl, Cilt II, yıl:11, Sayı 46, Ağustos, Eylül Ekim, 2008, ss.33-68, s. 56.

dahil etmek için. Aynı tarihte Almanya, Avusturya ile Bulgaristan arasında yapılan dostluk anlaşması ile de Sırbistan'la olan savaşta 35 gün Bulgar desteği sağlanması şartı ile Sırbistan Makedonyası Bulgaristan'a verilecektir.⁴²⁶ Almanya ittifakı olan Osmanlı toprağını vaat ederken, İngiltere'nin teklifinin reddedilmesinde, Bulgaristan'nın ittifak bloğunun çemberinde kalması, İngiltere tarafından korunamayacağı algısı etkilidir.

3.9.ALMAN-OSMANLI İMPARATORLUĞU AKTÖR ÇİFTİ

Osmanlı'nın Balkan Savaşlarından sonra beklenmeyen yenilginin de etkisiyle sadrazamın Almanya'dan askeri reform için yetkili istemesi hem Osmanlı'nın hem de Almanya'nın yanlış algılanmasına neden olmaktadır. Sadrazam Mahmut Şevket Paşa bu talebi ile kendi etki ve gücünü abartan bir şekilde hareket etmesi devletin olduğundan daha zayıf ve güçsüz algılanmasına neden olmuştur. Almanya'nın ise bu teklifi kabul etmesi Osmanlı üzerinde önemli bir hakimiyet sağladığı şeklinde algılanmasına neden olmuştur. Osmanlı'nın diğer devletler üzerindeki etkisinin hafife alınması, Almanya'ya karşı önleyici müdahalenin önünü açmaktadır.

Enver, Talat ve Cemal Paşalar önemli bakanlık ve askeri rütbelere de bulunması devletle ilgili önemli kararları almalarına neden olmuştur. Alman askerlerinin Osmanlı'da görev yapmasına karşı çıkan Mustafa Kemal gibi askerler ise müdahale edemeyecekleri görevler gönderilmiştir.⁴²⁷ Bu durum Osmanlı'nın merkeziyetçilik üzerinde yanlış algılanmasına neden olmuştur.

Almanya ile 2 Ağustosta yapılan gizli ittifak anlaşması ile Keller'in hedefe odaklı ve güce ihtiyaç duyan lider özelliklerini dış politika davranışların da Enver Paşa'da görmek mümkündür.

Enver Paşa, Osmanlı'ya sığınan Alman gemilerinin başındaki Alman Deniz Kuvvetleri komutanı olan Amiral Wilhelm Souchon'u Osmanlı Donanması'nın 1. Komutanı yapmıştır. Enver Paşa burada da kendi etki ve hedefini aşan bir karar alması yanlış algılamaya neden olmaktadır. Bu durum ile diğer devletler bir anlaşma metnini görmeden Alman-Osmanlı ittifakının varlığı algısı içerisine girmektedir. Enver Paşa Rus filosuna hücum emri vermiştir fakat Schuchan Ruslara ait Sivastopol, Odesa, Kerç, Yalta, Kefe ve Novororoski üs ve

⁴²⁶ Hikmet Öksüz, Mehmet Okur, Birinci Dünya Savaşında Balkanlar, ss. 607-621, Balkanlar El Kitabı, Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay Ed., 1.Cilt, Tarih, Akçay Yayınları, 3. Baskı, Ankara, 2017, s. 616.

⁴²⁷ Bkz. Mehmet Kılıç, Savaş, Çöküş ve Mütareke Yılları, Okan Üniversitesi Yayınları, 8, 2009, s. 56.

limanlarını bombalamıştır.⁴²⁸ Almanya'nın Osmanlı Büyükelçisi, Osmanlı'nın biran evvel Rusya'ya karşı savaşa girmesi için amirale vur emrini vermiştir.⁴²⁹ Ajanın karar vericileri dinlemeden önemli bir karar alması yanlış algılamaya neden olmaktadır. Hem Enver Paşa hem de büyükelçi devletlerinin tüm karar vericilerini bilgilendirmeden verdikleri karar bütünlük ve planlama yönünden yanlış algılanacağı gibi Rusya tarafından güvenlik ikileminin oluşmasına neden olmuştur.

Ulrich Trumpener'a göre Almanya Osmanlı'yı savaşa çekmemiş aksine Osmanlı yöneticileri Almanya'yı olduğundan güçlü görmüşler ve savaşın gidişini yanlış hesaplamışlardır.⁴³⁰ Osmanlı'nın Almanya'yı olduğundan güçlü algılaması ile itilaf bloğunu da olduğundan fazla tehdit olarak algılaması Osmanlı'nın savaşa dahil olmada hızlı davranmasına neden olmuştur.

Osmanlı ordusunu düzenlemekle General Liman von Sanders başkanlığında kırk kişilik bir Alman heyeti İstanbul'a gelmiştir.

Bismarck'ın Balkanların Alman politikaları açısından önemsizliğini vurguladığı ünlü sözün aslında olduğundan farklı olduğunu S.Mecmûk kitabında aktarmıştır; aslında söylenenin bütün Osmanlı İmparatorluğunun bir Prusya askerinin hayatına değmediği şeklindedir.⁴³¹ Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olan Osmanlı'ya olan bu bakışta bir değişim söz konusu değildir. Alman aktörlerin gözünde önemsiz olan Osmanlı askerleri Almanya için bir kalkan oluşturacaktır. Keller'in dış politika davranışlarını etkileyen unsur olarak belirttiği milliyetçiliğin yansımaları görülmektedir. Ayrıca Alman Milli Birliği sağlanmadan önce de önemli Alman düşünür ve askerleri tarafından Osmanlı topraklarına yönelik keşiflerde bulunulmuş ve Almanya lehine tespitler yapılmıştır. Yine bu bilgi Almanya'nın Osmanlı'yı neden müttefik olarak gördüğünü anlamayı kolaylaştırmaktadır.

Alman silah fabrikaları Osmanlı İmparatorluğu'na silah satarken Rusya'ya, Balkan ülkelerine de silah satmaya devam etmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu, Alman fabrikalarının

⁴²⁸ Mufasssal Osmanlı Tarihi, Cilt VI, s. 3521, aktaran, Mehmet Kılıç, Savaş, Çöküş ve Mütareke Yılları, Okan Üniversitesi Yayınları 8, 2009, s.67.

⁴²⁹ Mehmet Kılıç, Savaş, Çöküş ve Mütareke Yılları, Okan Üniversitesi Yayınları 8, 2009, s.68.

⁴³⁰ Bkz. Ulrich Trumpener, Germany and the Ottoman Empire, 1914-1918, New York, 1989, aktaran, Bülent Özdemir, I. Dünya Savaşı Öncesinde Osmanlı- İngiliz İlişkilerinde Bir Dönüm Noktası: Sultan Reşat ve Osmanlı Dretnotlarına El Konulması Meselesi, ss. 24-32, Ali Arslan ve Mustafa Selçuk Ed., Kitapevi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, 2015, s. 25.

⁴³¹ Bkz. Margaret Lavinia Anderson, Down in Turkey, Far Away: Human Rights, the Armenian Massacres and Orientalism in Wilhelmine Germany, s. 111, aktaran, Mcmееkın, a.g.e., s. 126.

Yunanistan ve Bulgaristan başta olmak üzere Balkan ülkelerine silah satmasından rahatsızlık duymuşlardır.⁴³² Dış ticaret ve dış politikanın aynı paralellikte sürdürülebilmesi güçtür. Osmanlı nezdinde fazla merkeziyetçi olarak algılanan Almanya için iç politikada farklı karar mercileri vardır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Almanya hakkında yazılan en eski kaynaklar 1870 yıllarına dayanır. Bu dönemde Osmanlı'da Almanya algısı Fransa ile bir karşılaştırma yapılarak belirtilmektedir. Ahmet Mithat Efendi'nin Almanya isimli eserinde Alman halkının dürüstlüğü, namuslu olması gibi güzel özellikleri sıralanmakla birlikte, Fransızlar tüm yeryüzünü vatanları olarak görürken Almanlar için her şeyin sadece Alman vatanındaki topraklarından ibaret olduğu belirtilir.⁴³³ Ahmet Mithat Efendi'nin bu yorumu Almanya'nın yayılcı bir politikaya sahip olmadığı şeklinde algılandığından Almanya Osmanlı için bir tehdit olarak algılanmamıştır. Osmanlı'da daha çok Almanya'nın askeri ve iktisadi gelişmeleri dikkat çekmiştir. Bismarck Osmanlı ile ilişkileri Büyükelçilik seviyesine yükseltmek istemedi, çünkü; Doğu meselesine karşı bir ilgisinin oluştuğuna dair bir algının oluşmasını istemiyordu.⁴³⁴ Osmanlı ise tüm bu politik yaklaşımları iyi niyet göstergesi olarak algılamıştır. Diğer Avrupalı devletler ile geçmişte olumsuzluklar olması Osmanlı için bir travma yaratmışken Almanya'nın Osmanlı topraklarında bir planı olmadığı algısı hakimdir. Almanya, Osmanlı tarafından iyi niyetli olarak algılanmaktadır.

1875 Hersek ayaklanması ile yeniden patlak veren Doğu Sorunu gelişmelerinde Selanik'te 5 Mayıs 1875'te Alman ve Fransız konsoloslarının öldürülmesiyle gerilim iyice tırmanmıştır. Bismarck, Babiali'nin gözünü korkutmak için büyük bir deniz kuvvetleri gösterisi düzenlenmesini istedi. Fransa ve İngiltere bunu kabul ederken Alman Deniz kuvvetleri Komutanı Stosch büyük savaş gemilerinin gönderilmesine karşı çıktı. Bismarck kızarak "Yerinden kımıldamayan bir donanmamız var. Dolayısıyla dünyada kriz çıkmaya iyi

⁴³² Krupp'un Yunanistan ve Bulgaristan'a sattığı silahlar için bkz. BOA. Y. A. HUS. 184/93, 18/M /1303 Hicrî, Miladi 27 Ekim 1885. BOA, MV. 7/92, 17/Ca/1303 Hicrî, Miladi 21 Şubat 1886, BOA, Y.MTV. 284/65, 17/M /1324 Hicrî, Miladi 13 Mart 1906. BOA, HR. SYS. 2402/22, 16/8/1914 Miladî, aktaran, Özkan Ünal, a.g.t., s. 113.

⁴³³ Ahmed Midhat Efendi, Zeyl-i Kâinat. Birinci Kısımın Yedinci Cildi, Almanya, İstanbul, Kırankar Matbaası, 1293, Ahmed Midhat Efendi, Zeyl-i Kâinat. Birinci Kısımın Sekzinci Cildi, Hükümet-i Cermaniye, İstanbul, Kırankar Matbaası, 1293, s. 172, aktaran, Yusuf Ziya Altıntaş, Otto von Bismarck ve Osmanlı'daki İmajı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, İstanbul, 2012, s. 83.

⁴³⁴ İlişkiler Büyükelçilik seviyesinde 1874 de başladı. Bkz. Felix Otto Gärtel, İstanbul'da Alman İmparatorluk-Elçilik Sarayı, Fevzi Aksoy Çev., İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1988, s.31, aktaran, Yusuf Ziya Altıntaş, a.g.t., s. 84.

olur" demektedir.⁴³⁵ Bismarck kendi etki ve gücünü abartan bir davranış içerisinde olmakla birlikte, bu olay ile Alman karar vericilerin arasındaki uyumsuzluk yanlış algılamaya neden olmaktadır.

Bismarck hatıratında yer verdiği 5 Haziran 1876 tarihli bir mektubunda aşağıdaki ifadelerle Osmanlı'ya bakışını özetlemektedir;

*"...Türk meselesi, Türk sınırları içinde cereyan ettiği müddetçe âcizane fikrime göre harbi gerektirecek derecede Alman menfaatlerini ilgilendirmez; Almanya'nın iştirakini icap ettirmeksizin Rusya ile batı devletlerinden birisi veya her ikisi arasında da bir harb olabilir. Fakat Avusturya ile Rusya bozuşurlarsa vaziyet daha güçtür... Çok sıkı dostumuz olan bu iki komşumuzdan birini seçmek zorunda kalmak Almanya için büyük güçlükler doğurur..."*⁴³⁶

Bismarck'ın, Osmanlı toprak bütünlüğünün, Alman stratejisi açısından önemini kavrayamaması, Avrupa güç dengesi sistemine nasıl zarar verebileceği planlayamaması, Osmanlı'nın varlığını hafife aldığı bir ispatıdır. Bismarck'ın davranışlarında bumerang etkisi, Avusturya-Rusya ittifakını sağlama cabasına, sıkı sıkıya bağlanmasında görülmektedir.

II. Üç İmparatorlar Ligi ile Osmanlı İmparatorluğu içinde Boğazlarla alakadar aleyhte önemli kararlar alınmıştır.⁴³⁷ Fakat II. Abdülhamid'in 1882'de Almanya ve Avusturya ile ittifak kurma teklifinde bulunması Abdülhamid'in Alman niyetine ilişkin yanlış algılama içerisinde olduğunu göstermektedir. İngiltere ve Fransa'nın Tunus ve Mısır'ı işgal etmesiyle birlikte Almanya'ya karşı daha sempatiyle bakmaya başlamıştır. Şu sözler bunun bir göstergesidir: *İngiltere ve Rusya evimizi harap eden iki fareye benziyorlar. Eskiden Fransa bu iki iğrenç kemiriciye karşı istediğimiz vakit çıkarabileceğimiz emin bir müdafimiz idi. Fakat Fransa, her gün biraz daha bizden ayrılmaktadır. Allaha şükür, bunu telafi için Almanya ile dostluk kurmuş bulunuyoruz. Bu namuslu müttefikimiz, herkesi hizada tutmasını bilecektir.*⁴³⁸

Hagan tarafından geliştirilen lider davranış eğilimlerinden ılımlı ve faydacı lider olma özelliği taşıyan Abdülhamid, bu tutumunun olumsuzluklarını Almanya'ya karşı sorgusuz güvenmesi yanlış algılama kaynaklı verdiği kararlarda görmüştür.

⁴³⁵ Hermann von Petersdorff, Stosch Allgemeine deutsche Biographie, cilt liv, Nachtrage biss 1899 Leipzig, 1908, s. 610, aktaran, Steinberg, a.g.e., s. 424.

⁴³⁶ Otto Von Bismarck, Düşünceler ve Hatıralar, Nejad Akipek Çev., 1.cilt, MEB Yayınları, İstanbul, 1991, s. 542-543.

⁴³⁷ Bkz. 18 Haziran 1881 anlaşma metni, Pribram Les Traites Politiques Secrets..., Tome I, p. 17-20., aktaran, Armaoğlu, a.g.e., 507.

⁴³⁸ Bayram H. Soy, Almanya'nın Osmanlı Devleti Üzerinde İngiltere ile Nüfuz Mücadelesi 1890-1914, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2004. s. 82.

Bulgar tarihçi Konstantin Kossev'e göre Bismarck'ın Doğu sorunu hakkındaki düşüncesi, politik ödün doktrini üzerine kurulmuştur ve bazı ilkeleri vardır. Birincisi Almanya'nın Osmanlı'da doğrudan bir çıkarı olmadığı için diğer devletlere karşı politik avantaja sahip olmasıdır ve bu bağlamda diğer büyük devletlerle ilişkilerin düzenlenmesinde, Almanya'nın kıtada giderek güçlenmesi başlı başına bir ödün olarak kullanılabilir. İkincisi Almanya'nın, Rusya'nın desteğini sağlama zorunluluğu doğu sorununu Alman çıkarları ve hedeflerin sağlanması bakımından Petersburg üzerinde politik baskı ve etki için bir silah haline getirmiş olmasıdır. Üçüncü ilke ise bu konunun politik denge ve baskı aracı olarak kullanılabilmesi için sürekli olarak gergin tutulması gerektiğidir ve Bismarck için ancak bu sayede Almanya'ya faydalı olabilir. Kossev bu çerçevede Bismarck'ın Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğü gibi bir kaygısının olmadığını, aksine Osmanlı'nın Avrupa ve Almanya politikasına kurban edildiğini belirtmektedir.⁴³⁹ Bu değerlendirme ile Bismarck'ın Osmanlı'nın Avrupa için önemini hafife alması ve bu çerçevede politika geliştirmesi Osmanlı'nın stratejik ve toprak gücünü hafife alması kaynaklı bir yanlış algılamaya nedendir. Alman karar vericiler için önemsiz Osmanlı algısı Balkan Savaşı'nı Dünya Savaşı'na dönüştüren önemli bir nedendir. Almanya'nın Osmanlı politikası geyik avı modeli ile paralellik taşımaktadır. Alman stratejisi, Osmanlı üzerinden ortak politika yürütüp fazlasına sahip olmak yerine, toprak bütünlüğü özelinde daha sık amaçlara yönelmiştir. Bismarck'ın 20 Ekim 1876'daki analizi: *“Çeşitli milletlerden oluşan Türkiye, Avrupa milletlerinin uğrunda büyük harpler yaparak birbirlerini mahvetmeğe degecek kadar kıymetli değildir. Asıl endişe Türkiye'nin geleceği değil, yeni gelişmelerin büyük devletlere nasıl tesir edeceğidir. Bu çerçevede bir Türk-Rus harbi halinde Rusya'nın, Avusturya- Macaristan'ın ve İngiltere'nin kendileri için can alıcı noktaları almak için teşebbüslerde bulunacaklardır.”*⁴⁴⁰ bu sözler, yapılan maliyet-fayda hesabındaki yanlış kararı desteklemektedir.

Berlin Sefiri Sadullah Paşa, Hariciye Nazırı Safvet Paşa'ya gönderdiği resmi olmayan

⁴³⁹ Konstantin D. Kossev, Bismarck'ın Doğu Politikası ve Bulgaristan'ın Kurtuluşu 1878, Fahri Çeliker Çev., Askeri Tarih Bülteni, yıl 5, sy. 9, Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1980, s. 93-94. aktaran, Altıntaş, a.g.t., s. 89-90.

⁴⁴⁰ Johannes Lepsius, Albrecht Mendelssohn Bartholdy, Friedrich Thimme Ed., Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871-1914 Sammlung der Diplomatischen Akten des Auswärtigen Amtes, 40 Cilt, Berlin, Deutsche Verlagsgesellschaft für Politik und Geschichte, 1922-1927, GP, c. 2, Nr. 250, s. 69-72. Alman Dışişleri Belgeleri Koleksiyonu'ndan temin edilmiştir. Bkz. Bekir Sıtkı Baykal, Bismarck'ın Osmanlı İmparatorluğunu Taksim Fikri, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, c. 2, sy. 35, 1943, s. 5.

bir yazıda⁴⁴¹ Bismarck ve Alman hükümetinin siyasi bakış açısını anlamının zor olduğunu, çünkü gizlenmesi gerekmeyen konularda bile çok ketum olduklarından bahsetmekteydi. Osmanlı karar vericilerin ajanların verdiği bilgileri değerlendirmiyor olmaları yanlış algılamalar sonucu gelişen politikaları beraberinde getirmektedir.

Mahmud Muhtar Paşa Berlin Anlaşması'ndan I. Dünya Savaşına kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya münasebetlerini ele aldığı eserinde⁴⁴² Osmanlı üst düzey diplomatlarının endişeli algılamalarına rağmen II. Abdulhamid ve vezir Said Paşa'nın Bismarck'ın tavrını çok iyi niyetli algılandığını dile getirmiştir.

18 Haziran 1887 tarihli Rusya ile Almanya arasında gerçekleşen gizli anlaşma ile Almanya, Rusya'nın boğazlara yerleşmesine göz yummakla birlikte destek olacağı teminatını da vermekteydi. Osmanlı Almanya'nın toprakları üzerinde bir çıkarını görmezken, çıkarı olan müttefiklerine karşı göz yumabileceği durumu hesaba katmamıştır. Osmanlı, Almanya ile ilişkilerinde diğer devletlerin önemini hafife almıştır.

1908'de Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ilhakinde Almanya haberdar olmadığını Osmanlı ve diğer devletlere bildirmiştir.⁴⁴³ Fakat Avusturya-Macaristan İmparatoru Franz Joseph Alman İmparatoru olan II. Wilhelm'e yazdığı ve cevap aldığı mektupta ilhaktan haberdar olduğunu ve bu durumu olumlu karşıladığını anlamaktayız.⁴⁴⁴ Osmanlı karar vericileri kendi güçlerini abarttıkları için, karşı devletin buna uygun davrandığını inanmaya yatkınlık göstermektedirler.

İtalya'nın 1911'de Trablusgarp'ı ilhak etmesi durumunda Osmanlı devleti Alman'dan müttefiki İtalya'yı durdurmasını istemiştir. İtalya'nın bu teşebbüsünün nedeni olarak Almanya'nın Fas meselesi olduğu kanaatindeydi Osmanlı sadrazamı Hakkı Paşa. Almanya Trablusgarp'ın ilhakinde burada yaşayan İtalyanların haklarının ihlal edildiğini öne sürerek Osmanlı yönetimini suçlamaktaydı. Sadrazam yine de Almanya'dan arabuluculuk istemiştir.

⁴⁴¹ Ali Akyıldız, Sürgün Sefir Sadullah Paşa: Hayatı, İntiharı, Yazıları, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, s. 84-86.

⁴⁴² Mahmud Muhtar, Maziye Bir Nazar Berlin Antlaşmasından Harb-i Umumiye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Münasebetleri, Erol Kılınç Çev., Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s. 59,

⁴⁴³ Zerrin Olaş, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İşgalinde Bosna-Hersek, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2007, s.74.

⁴⁴⁴ Franc Josep'ten II. Wilhelme, Budapeşte 29 Eylül 1908'de. Bkz., Murat Yılmaz, Sancak Drina'nın Öbür Yakası, İnsani Yardım Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s.83-84. aktaran, Drkenda, Esmer, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Yönetiminde Bosna-Osmanlı ilişkileri 1878-1909, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013, s. 90-94.

Savaşın sonuna kadar Almanya, İtalya ve Osmanlı arasında arabulucu olarak algılanmıştır. Zira bu devletlerin dostu olarak görünüp çıkarlarını korumaya çalışmıştır.⁴⁴⁵ Bu gelişmeler Almanya'nın tarafsızlığına ve Osmanlı üzerinde menfaati olmadığına yönelik, Alman niyetine ilişkin olan güvenin bir örneğidir.

1. Dünya Savaşı öncesi Almanya'nın Osmanlı ile ittifak etme endişesi Osmanlı'nın stratejik toprağı ile alakadar değildi. Osmanlı Devleti'ndeki askeri heyetten aldığı raporlar, Türk ordusunun yakın bir gelecekte Alman askeri stratejisine yardımcı olacak duruma gelip gelemeyeceğı konusunda kuşku oluştuyordu. Almanya'nın İstanbul Büyükelçisi Wangenheim 18 Temmuz 1914'te: "Türkler henüz ittifak yapmaya hazır değiller" diyordu⁴⁴⁶ İmparator II. Wilhelm'in Osmanlı Devleti ile ittifakı daha ciddi bir şekilde ele aldığı ve askeri heyetlerinden bir teminat beklediğı görüldü⁴⁴⁷ İmparator II. Wilhelm 22 ve 23 Temmuz tarihinde "Şimdi her tüfeğı elde etmek gerekiyor" ve "Biz onları (Türkleri) hangi şartlar altında olursa olsun, reddedemeyiz" dedi.⁴⁴⁸ I. Wilhelm, Büyükelçinin söylemlerinin önemsemeyen tavırlarla görüşlerinde ısrarcı olmaktadır.

Wangenheim'in, Enver Paşa'nın Almanya ile ittifak isteyen ancak kendisinin bu ittifaka karşı olduğu görüşlerini içeren 22 Temmuz 1914 tarihli telgrafın kenarına İmparator II. Wilhelm şöyle not düşmüştür: "... Şimdi Avusturya'nın Slavlara karşı girişimini destekleyecek Balkan Devletleri'ni kazanma zamanı olduğundan, bir Türk-Bulgar ve peşinden de Avusturya ittifakı tabi ki kabul edilebilir. Buna Opportunitatspolitik denir ki, bu politika burada uygulanmak zorundadır".⁴⁴⁹ Alman planına göre bütün Balkanlar aynı safta toplanacaktı fakat burada çıkarların çatışma ihtimali dikkate alınmamıştır. Bu plan doğrultusunda Rusya'nın bu plana uygun davranacağına inanılmakta ve askeri yetenekleri hafife alınmaktadır.

I. Dünya Savaşı öncesi Osmanlı ile Almanya arasında gizli bir ittifak anlaşması imzalanmıştı. Bu antlaşmanın birinci maddesine göre, Almanya ve Osmanlı Devleti hali hazırdaki Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasındaki çatışmada tarafsız kalacaklardır.

⁴⁴⁵ İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan İlişkileri 1911-1916, Ankara, 1995, s.59.

⁴⁴⁶ G. Jaeschke, I. Ve II. Dünya Savaşlarında Türkiye'nin Dış Politikası, Belleten, Ankara, Cilt XII, Sy. 164, 1977, s.734.

⁴⁴⁷ İsmet Görgülü, On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993, s.48-49, aktaran, Hasan Keskin, a.g.t.,s.9.

⁴⁴⁸ G., Jaeschke, a.g.e., s. 734.

⁴⁴⁹ 24 Temmuz 1914, Mustafa Çolak, Alman Arşiv Belgelerine Göre Alman İmparatorluğu'nun Doğu Siyaseti Çerçevesinde Kafkasya Politikası 1914-1918, Basılmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun, 1999, s.41,

Ancak ikinci madde de “Rusya müessir askeri müdahalelerde bulunur ve bu durum Almanya için Avusturya-Macaristan ile ittifak sebebi (Caus Foederis) oluşturursa, bu ittifak sebebi aynen Osmanlı Devleti için de geçerli olacaktır” denilmekteydi. Bu demek oluyordu ki Rusya, Avusturya-Macaristan veya Almanya ile savaşa girecek olursa, Osmanlı Devleti de doğrudan Almanya’nın yanında savaşa katılacaktı. Halbuki Almanya zaten bu antlaşmanın imzalanmasından bir gün önce yani 1 Ağustos 1914’te Rusya’ya savaş ilan etmişti. Bu duruma göre daha antlaşmaya imzaların atıldığı andan itibaren Osmanlı Devleti için “Caus Foederis” durumu yürürlüğe girmiş ve Osmanlı Devleti savaşa girmiş demektir.⁴⁵⁰ Osmanlı gerçekleşmiş koşullar üzerinde anlaşma yaptığının farkında değilken savaşa dahil olmuştur. 11 Ekim’de Alman Elçisi Wangenheim, savaş ilan edildiği takdirde Osmanlı Hükümetine 2 milyar altın kuruş gizli yardım yapılacağı bildirildi. 21 Ekim’de paranın gelmesiyle harekete geçmemek için bir neden kalmamıştı. Enver ve Cemal Paşalar diğer kabine üyelerine danışmadan Souchon’a Karadeniz’de Ruslara saldırması için emir verdiler.⁴⁵¹ Osmanlı’nın savaşa dahil olması merkeziyetçi bir kararla olduğu algısını uyandırmıştır.

3.10.ALMANYA-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ

Bismarck "İtalya'dan bir şey elde etmek için arkasından koşmaya değmez. Menfaatleri olduğu müddetçe sözlerini tutarlar."⁴⁵² 20 Mayıs 1882’de Üçlü İttifak Anlaşması⁴⁵³ imzalandı. Bismarck İtalya’ya Osmanlı topraklarından Tunus, Trablusgarp veya Arnavutluktan birini cömertce seçmesini teklif etmiştir. Diğer devletlerin İtalya algısı onu olduğundan güçlü görme eğilimindeydi. Bu durum zaman içerisinde İtalya’nın beklenti ve isteklerinde artışa neden oldu. Halbuki İtalya böyle bir toprak macerası için kendini yeterli görmüyordu⁴⁵⁴

1882 İttifakından sonra anlaşma 1891 yılında 6 yıl daha yenilenerek uzatıldı. İtalya burada önemli ayrıcalıklar kazandı. Buna göre; Kuzey Afrika’da düzenin korunması için birlikte çalışılacaktı. Fakat düzenin oluşturulamayacağına karar verilirse Almanya İtalya’nın her tavrına destek olacak ve hatta İngiltere’den de destek alınması için Almanya gerekli teşebbüslerde bulunacaktır. İçerik bir madde ile İtalya oldukça rahatlatılmak istenmiştir anlaşmanın devamlılığı için. Fakat bu anlaşmadan önce İtalya ile İngiltere arasında yine

⁴⁵⁰Anlaşma 2 Ağustos 1914 de gerçekleştirilmiştir. Veli Yılmaz, I. Dünya Harbi’nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar, İstanbul, Cem Ofset Matbaacılık, 1993, s.66-67, aktaran, Mustafa Çolak, a.g.t., s. 10.

⁴⁵¹ J.Shaw Stanford, Ezel Kural, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, İstanbul, Cilt II, e yayınları, 1983, s. 375.

⁴⁵² Fay Les Orgines de la Guerre Mondiale, Tome I,p. 90., aktaran, Armaoğlu, a.g.e., s. 517.

⁴⁵³ 30 Ekim 1883’de Romanya’da anlaşmaya taraf oldu.

⁴⁵⁴ Abdurrahman Çaycı, La Question Tunisienne et la Politique Ottomane, 1881-1913, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayını, 1992, p.118., Armaoğlu, a.g.e., s. 512.

birbirlerinin çıkarlarını hoş görme ve saygı duyma amaçlı bir anlaşma yapılmıştır 1887'de. İtalya bu anlaşmadan Almanya'ya bahsetmemiş ve Alman tavrını yoklamaya gitmiştir. Almanya da İtalya'nın çıkarlarına sanki İngiltere karşı olacaktı gibi bir ara yol buluyor algısı oluşturmaya çalışmaktadır.

3.11. İNGİLTERE-FRANSA AKTÖR ÇİFTİ

İngiliz kabinesi hâlâ savaş için tereddüt içerisindeydi. Fransa, İngiliz kabinesinin yaşadığı kararsızlık nedeniyle Britanya tarafından terk edilme korkusu yaşamıştır.

İngiltere, Fransa ile ittifaklaşma sürecinde resmi bir adım atmamakla birlikte Malta'daki kuvvetlerinin Kuzey Denize ulaştırmada Fransa'ya güvenmek zorundaydı. Fransa da bu durum karşılığında ittifak görüşmeleri talep etti. Her iki ülke genelkurmayları tarafından bir işbirliği planı hazırlandı. Buna göre; gelecekte taraflar birbirlerine silahlı kuvvetlerce yardım edip etmeme konusunda serbest olacaktır fakat olası bir tehlikede istişarede bulunacaklardı 22-23 Aralık 1912 sözleşmesi gereğince.

3.12.FRANSA-RUSYA AKTÖR ÇİFTİ

Rusya Balkan devletleri arasında gerçekleşen anlaşmaların hakemi konumundaydı. Fransa Başbakanı Poincare anlaşma metni konusunda bilgi edinince bunun yalnızca Osmanlı'ya karşı değil Avusturya'ya karşı da bir tehdit oluşturabilecek bir savaş antlaşması olduğunu Sazonof'a iletmıştır. Sazonof bunun üzerine; barışı sağlayacak olan veto hakkını kullanacağını ve bunda kusur etmeyeceğini bildirdi.⁴⁵⁵

İzvolzky 23 Ekim 1912'de "Genel ve kesin sonuçlu büyük bir Avrupa savaşını beklemeliyiz," diye yazmıştır. Balkan savaşı 17 Ekim 1912'de başlamıştır. Fransa Başbakanı, İzvolzky' nin; "Avusturya' nın doğrudan doğruya savaşa katılması durumunda, Fransa'nın tutumunun ne olacağını," sorması üzerine, Birleşme anlaşmasına saygı göstererek Rusya'yı destekleyeceğini: Almanya silah gücüyle Avusturya'nın Rusya'ya karşı girişeceği harekette yardım ederse, bunu askeri kuvveti kullanarak yapacağına söz verdi.

Poincaré, İzvolzky'ye şöyle demiştir: "Sözleşmede ön görülmeyen her girişim, yani Almanya'nın ani ve etkili bir saldırısına karşı koyma biçiminde olmayan her genel politika girişmeden önce, iki müttefikin aralarında görüşme zorunluğu vardır."⁴⁵⁶ 16 Temmuz 1912'de deniz kuvvetleri ile işbirliği içerikli bir anlaşma yapılırken, devletlerin genelkurmayları

⁴⁵⁵ Pierre Renouvin, a.g.e.,s. 195-197.

⁴⁵⁶ Pierre Renouvin, a.g.e., s. 209-210.

tarafından da 13 Temmuz'da Rus ordusunun savaş durumunda saldırıya geçmesinin koşullarını daha da iyileştiren bir protokol imzalandı.

Savaş öncesi dönemde Fransa Savunma bakanı olan Alexandre Millerand anılarında, Paris'e dönüşünden sonra Poincaré'ye "Peki Ruslara ne dediniz?" diye sorduğunu, ama bir türlü ağzından laf alamadığını aktarmıştır.⁴⁵⁷ Ayrıca Rusya Paris ve Belgrad elçileriyle temmuz 1914'te diplomatik yazışmalarında da önemli boşluklar vardır. Belgrad elçisi açısından bunun 28 Haziran'daki arşidük suikastını izleyen on gün boyunca sürdüğü görülür.⁴⁵⁸

Fransız genelkurmayı Avusturya'nın plan B' yi uygulamasının lehteki stratejik sonuçlarını Cumhurbaşkanı Poincaré'ye ta 1912'de açıklamıştı; ama ne Paléologue, ne de Petersburg'daki Fransız askeri ateşesi General Laguiche "Rus genelkurmayını aydınlatmak" için bir adım attı. Turner' in açıkladığı üzere, bunun sebebi hiç kuşkusuz Fransız askeri planlamacılarının Berlin'e yönelik bir Rus taaruzuna hemen girişilmesini teşvik etmesi ve Ruslara vazgeçmek yönünde bir bahane vermek istememesiydi.⁴⁵⁹

Fransa ve Rusya arasındaki ilk askeri ittifak 1892'de Almanya ve Avusturya'nın olası saldırısına karşı oluşturulmuştur. Yapılan ittifak ile Fransa 1,3 milyon askerini seferber ederken Rusya yaklaşık 700-800 bin civarı askerle katkıda bulunacaktı.

Fransa'nın St. Petersburg'daki büyükelçisi Paleologue'un Rusya'nın ayın 29'unu 30'una bağlayan gece seferberlik ilan ettiğini hükümetine bildirmemiştir. Jean Stengers'in araştırmaları, elçiye güvenmeyen Rusların kendilerine bu konuda bilgi vermediklerini kanıtlamıştır.⁴⁶⁰

Gorçakof, Fransa'nın Berlin elçisine "Bismarck size savaş açamaz. Zira böyle bir durumda bütün Avrupa kamuoyu karşısına çıkar." demiştir ve yine ayrıca bir Fransız'a intikam duygularını çok belli etmemeleri gerektiğini söylemiştir⁴⁶¹.

⁴⁵⁷ Luigi Albertini, The Origins of the War of 1914, 3 cilt, cilt.2, New York, Oxford University Press, 1952-1957, s. 196, aktaran, Mcmeekin, a.g.e., s. 67.

⁴⁵⁸ Bkz. Mcmeekin, a.g.e., s. 68-69.

⁴⁵⁹ L. G. F. Turner, Origins of the First War, Londra, Edward Arnold, 1970, s.93, aktaran, Mcmeekin, a.g.e., s. 79-80

⁴⁶⁰ Keith Wilson, Decisions For War 1914, Londra, UCL, 1995 baskısı, s.125, aktaran, Fromkin, a.g.e., s.253.

⁴⁶¹ Armaoğlu, a.g.e., s. 489-490.

3.13.RUSYA-OSMANLI İMPARATORLUĞU AKTÖR ÇİFTİ

Rusya'nın Osmanlı politikasına göre, Osmanlı'nın kaybettiği topraklarda Rusya var olmadığı sürece Osmanlı'nın toprak kaybetmesi çok istediği bir durum değildi. Aksi bir gelişme Balkanlarda yaşanmaktaydı ki ve bu durum Rusya'yı diğer devletlerle karşı karşıya getirmekteydi. Fakat Osmanlı için Rusya tehdit algısının en yüksek olduğu devletlerdendir. Bitişiklik başta olmak üzere, geçmiş deneyimlerin arzular ve korkular üzerindeki etkisi ayrıca din milliyetçiliğinin kullanılması yanlış algılamalara neden olmaktadır. I.Dünya Savaşı'na giden süreçte aktör çiftleri düzeyinde incelendiğinde en çok krizin yaşayan devlet çiftidir.

1912 de Boğazlar'ın kapatılması durumu Rus ekonomisine verdiği zarar ile Osmanlı'da yaşanan gelişmeler en çok Rusya'yı etkilemektedir. Osmanlı'nın bir savaş durumunda boğazları kapatma durumunun, Rusya üzerindeki etkisini hafife alması yanlış algılamaya neden olmaktadır. Ayrıca Rus karar vericilerin algısal beklenti çerçevesinde, Osmanlı'ya karşı fazla kontrollü davranması kaçınılmaz olmuştur. Böylece yanlış algılamalar kaynaklı krizler sık yaşanmıştır.

Rusya Karadeniz Donanmasının tesisine devam ederek , Osmanlı Sultan'ı üzerinde Boğazlar'ın Rus savaş gemilerine açmasını sağlamayı amaçlamıştır.⁴⁶² Bu politika ile Osmanlı'nın tehdit algılaması kaynaklı güvenlik ikileminin oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca Osmanlı'nın ittifak devletleri tarafında savaşa katılmasını hızlandırmıştır.

1914 de Rus Dışişleri Bakanı Sazanov 1914 şubatın da düzenlediği konferansta, Osmanlı'nın sipariş ettiği dretnotlar ile baş edecek durumda değillerdi. Bu nedenle seferberliğin hızlandırılması ile Karadeniz donanmasının güçlendirilmesine hız verilmeliydi.⁴⁶³ Fakat burada bir sonuca varılamadı. Karar vericileri aradın da görüş ayrılıkları oldu. Bu nokta da yine karar almada bütünlüğün ve planın olmadığı fakat yanlış algılamalara neden olduğu görülmektedir.

Osmanlı ordusu için reform amaçlı gelen Alman heyeti için, Rusya Boğazların denetiminin onlara verildiğine inanması Rusya'yı müdahale etmeye iten önemli bir yanlış algılama olmuştur.

⁴⁶² Bkz. A. L. Macfie, Osmanlının Son Yılları 1908-1923, Damla Acar ve Funda Soysal Çev., Kitap yayınevi, Haziran 2003, İstanbul, s.115.

⁴⁶³ Bkz. A. L. Macfie, Osmanlının Son Yılları 1908-1923, Damla Acar ve Funda Soysal Çev., Kitap yayınevi, Haziran 2003, İstanbul, s.115.

1914 mayısında Talat Paşa tarafından ve Almanya ile yapılan ittifaktan sonra Enver Paşa ittifak teklifinde bulunmuştur.⁴⁶⁴ Osmanlı'nın parçalanacağı yönündeki artan Rus algısı ittifakı engellemiştir.

Rusya'nın I. Dünya Savaşı sonrasında beklentisi tamamıyla Osmanlı topraklarına ve boğazlara sahip olmaktı. Yaşanacak olası bir 3. Balkan savaşının Osmanlı'yı etkilememesi mümkün olmamakla birlikte Rusya nelere sahip olabileceğinin hesaplarını yapmakta idi. Rusya yapacağı bir savaşta karşısında hangi devlet olursa olsun kazancı Osmanlı devletinden olmalıydı. Rusya önceki savaşlarda Osmanlı'yı yenmesinden ötürü bir kazanç elde etmek için diğer büyük devletlerle ittifak içerisinde olması gerektiğini özellikle Berlin Kongresi'nde iyi anlamış durumdaydı.

Rusya'nın seferberlik planı büyük ölçüde Osmanlı ile ilgiliydi. Donanma kurmay başkanı Grigoreviç'in 19 Ocak 1914'te Sazonov'a yazdığına göre "Doğu sorununun gerçek 'krizi' şuydu: Reşadiye ya da Sultan Osman-ı Evvel Çanakkale Boğazını geçer geçmez, "Türkler Karadeniz'in tartışmasız hakimi olacaktı."⁴⁶⁵

Osmanlı'ya gemi temin etme işi yalnızca İngiliz ve Amerika tarafından sağlanmamaktaydı. İtalyan tersanesinden üç kruvazör Almanya'dan iki denizaltı sipariş edilmesiyle birlikte Norman adlı Fransız firması altı mayın tarama gemisi inşa etmekteydi. Tüm bu denizaltı ve gemi alımları Rusya için bir endişe kaynağı haline gelmiştir. Osmanlı'nın uzun yıllar ihmal edilen donanma sorunu, birçok yeni siparişle önemsenmeye başlanmıştır. Fakat bu gelişme Rusya tarafından güvenlik ikilemi oluşmasına neden olmaktadır.

İtalya'nın Trablusgarp'ı İlhakı ile Rusya artık Osmanlı İmparatorluğu'nun sonunun geldiği kanaatiyle Sarıkamış sınırına asker ve mühimmat yığmaya başlamıştır.1908 Bosna Hersek'in İlhakı ile Balkanlarda istediği ilerlemeyi gerçekleştiremediği için daha aceleci ve hırslı davranma yoluna gitmiştir. Rus Erkan-ı Harbiye-i Umumiye reisinin Kars'a gelmesi ile halkta yeni bir Türk-Rus savaşı çıkacağı heyecanı uyandırmıştır. Karşı tedbir olarak Osmanlı Harbiye nezareti, sınıra erzak ve mühimmat gönderme kararı almıştır. Karşı devletin her hamlesine bir anlam yüklemek, tesadüf olabileceğini kabullenmemek ve planlı olunduğu

⁴⁶⁴ I. V. Bestuzhev, Russian Foreign Policy February-June 1914 , Journal of Contemporary History, c. I, no 3, 1966, Corrigan , German-Turkish Relations and the Outbreak of War in 1914; F. Ahmad, Ottoman Armed Neutrality and Intervention, August-November 1914, Studies in Ottoman Diplomatic History, c. 4, İstanbul, Isis Press, 1990, aktaran, A. L. Macfie, Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923, Damla Acar ve Funda Soysal Çev., Kitap yayınevi, Haziran 2003, İstanbul, s.116.

⁴⁶⁵ Bkz. Mcmeekin,a.g.e.,s.56-58, Ayrıca,73. dipnotta detaylandırılmıştır.

algısına sahip olmak, yanlış algılama kaynaklı krize neden olmaktadır. Yine bu durum önleyici müdahale ve güvenlik ikilemini beraberinde getirmiştir.

Rus Genelkurmay Başkanı F. F. Paliçin "Sınırın öbür tarafındaki Osmanlı ordu birliklerinin belli bir yoğunluğa ulaşması halinde, Kafkasya'daki Rus kuvvetlerine otomatik bir seferberlik emrini" sessiz sedasız verdi. Mcmeekin'a göre, Fuller'in anlatımında Paliçin'in kararı "Devlet Savunma Konseyine haber verilmeksizin" alınmıştı; fakat Şubat ayında St. Petersburg'daki çok açık görüşmelerde o dönem zevatinın en azından bir kısmının (Stolipin, Maliye Bakanı Kokovçev, Dışişleri Bakanı İzvolski ve Suhomlinov'un yardımcısı Polivanov dahil) işin içinde olması muhtemeldir.⁴⁶⁶ Bu bilgiler ışığında Rus bürokrasisinde alınan bu kararda merkeziyetçiliğin olmadığı fakat bu yönde bir yanlış algılamanın olduğu görülmektedir.

Osmanlı-Alman ittifakı imzalandıktan birkaç gün sonra Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa Rus Askeri ataşesi General Leontief'e Ege Adaları ve Batı Trakya'nın Osmanlı Hükümetine geri verdirilmesi karşılığında bir Osmanlı-Rus ittifakı teklif eder. (Rus Büyükelçisinin 5 Ağustos 1914 tarihli teli). Rus Büyükelçisi bu işe taraftardır, ve Enver'in samimiyetini denemeyi teklif eder, fakat 10 Ağustos 1914'te Rus Hariciye Nazırı Sazanof'tan şöyle bir tel alır:

*".... Enver'le görüşmelerinizde vakit kazanmak lüzumunu unutmayın. Unutmayın ki Türkiye'nin bize karşı doğrudan doğruya hareketleri bizi korkutmaz. Aynı zamanda Türklerle danışmalarınızda dostane bir tarz muhafaza etmekle beraber onlara anlatmaya çalışınız ki bizim muvafakatimiz olmayan hareketlerde bulundukları takdirde müttefiklerimiz Fransa ve İngiltere ile beraber hayatını elimizde tuttuğumuz bütün Küçük Asyayı tehlikeye koyacaklardır. Halbuki onlar bize fenalık edebilecek vaziyette değildirler"*⁴⁶⁷ Sazanof'un bu iletisi Osmanlı'ya karşı tehdit içermekle beraber, Fransa ve İngiltere'nin de kendi tarafında olduğunu belirtmektedir. Osmanlı için endişe uyandırıcı bu mesaj korkuları arttırarak Almanya'ya daha da yakınlaşılmasına neden olmuştur.

3.14.RUSYA-BULGARİSTAN AKTÖR ÇİFTİ

Bulgaristan 7 Temmuz 1910'da Sofya'daki Slav Kongresinde Slav birliğini sağlayarak

⁴⁶⁶ Bkz. Bölüm 1, 22. Dipnot, Mcmeekin, a.g.e., s. 36.

⁴⁶⁷ Yusuf Hikmet Bayur, Son Yirmi Beş Yıllık Tarihimize Bakışlar, Belleten, Ankara, 1938, Cilt II, Sayı: 7-8, s. 309-335.

Büyük Bulgaristan'ın gerçekleşmesini istediklerini duyurmuştur.⁴⁶⁸ Yeni kurulan ve Rusya kontrolündeki bir devlet olarak Büyük Bulgaristan planları aşırı askeri güveni işaret etmekle birlikte, milliyetçilik duygusunun yoğunluğu tehdit oluşturabileceği algısının oluşmasına neden olmaktadır.

Bulgaristan parlamenter monarşi olarak kurulmuştur. İlk Bulgar Prensi Çarın yeğeni Alexander Battenberg seçilmiştir. 1881'de mutlakiyetle yönetime geçilir. Bulgar kurmay subayları daha 1912 yazında Rus Genel Kurmay'ıyla Osmanlı topraklarını istila etmeye yönelik ortak planlama tatbikatları yürütmüştür.⁴⁶⁹ Bulgaristan'ın Slav birliğini oluşturmaktan bahsediyor olması, Osmanlı topraklarında hayallerinin olması Rusya ile dostluğun uzun süremeyeceğinin kanıtıdır. Karşılıklı taviz beklentileri ve çıkar çatışması krize neden olmaktadır. Bulgaristan'ın yakın geçmişte bağımsız olmasına rağmen milliyetçiliğin algılar üzerindeki etkisi kullanmayı amaçlaması Rusya tarafından tehdit olarak algılanmıştır. Bulgaristan'nın abartılı beklentileri ve Rusya'ya karşı olan politikası savaşta büyük pay alacağı algısının oluşmasına neden olmuştur.

1877-1878 Osmanlı Rus savaşında Romanya ile Rusya arasında yapılan ittifakta Rus askerlerinin Romen topraklarından geçmesi için bir koridor sağlanmakla birlikte Romenler de 50.000 kişilik bir birlikle⁴⁷⁰ Rusları desteklemişlerdir. Rusya'nın, daha önce kaybettiği Basarabya'yı Romanya'dan istemesi sorun oluşturdu fakat kriz Dobruca'nın Romanya'ya Basarabya'nın da Rusya'ya verilmesi ile çözüldü.

3.15. AVUSTURYA-ROMANYA AKTÖR ÇİFTİ

Ekim 1883'te Romanya Avusturya ile gizli bir anlaşma imzalar, Almanya da bu anlaşmaya dahil olur. I. Carol 1881'de İlk Romanya kralıdır. Romanya'yı ilk tanıyan devlet Avusturya'dır 11 Eylül 1878, ardından Rusya 15 Ekim 1878'de tanır. Romanya ithalatının yarısını Avusturya'dan sağlamaktadır.⁴⁷¹ Rusya'nın Romanya üzerinde nüfuz elde etme çabası da eklenince Romanya Avusturya'yı dost olarak algılamıştır. Bu durum savaşa dahil olmasını da ettirmiştir.

⁴⁶⁸ Yahya Kemal Taşkın, Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri, ss. 403-434, Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Ed., a.g.e., s. 431.

⁴⁶⁹ Bkz. Mcmeekin, a.g.e., s. 46.,

⁴⁷⁰ Cezmi Karasu, Bağımsızlıktan I.Dünya Savaşına Romanya, ss.499-511, Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay Ed., a.g.e., s. 501.

⁴⁷¹ Cezmi Karasu, Bağımsızlıktan I.Dünya Savaşına Romanya, ss.499-511, Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay Ed., a.g.e., s. 508.

3.16. RUSYA-İNGİLTERE AKTÖR ÇİFTİ

Rus-Japon savaşı sırasında, Rusya'nın son deniz kozu olan Baltık Donanması, Uzakdoğu 'ya gitmek için denize açıldığında bir torpido gemisinin Kuzey Denizi'nde pusuya yattığına ilişkin asılsız bir bilgi almıştır. Ruslar daha sonra bu asılsız bilginin Alman kaynaklarından geldiğini iddia etmişlerdi ve bu panik sonucu Ruslar yanlışlıkla İngiliz balıkçı gemisine ateş açtılar bir an için bu iki devleti savaş eşiğine getiren bu hareket nedeniyle telafi edici bir durum gerçekleştirilmedi. Fakat Çar'ın daha sonra özür dilemesi ve İngiltere'nin olayları uzatmama yönünde tavır alması ile kriz bir çatışmaya dönüşmemiştir. Yaşanan yanlış algılamada karar almaya en yetkili kişi olan Çar'dan gelen özür merkezîyetçiliğin gücünü göstermektedir

İngiliz Dışişleri Bakanı Grey, Rusya'nın 1907 anlaşmasını işine geldiği gibi yorumladığını, Kuzey İran'da 12.000 asker bulundurduğunu ve Azerbaycan da devamlı surette toprak alımıyla işgal edip, hakîmiyet kurduğundan şikayet eden St Petersburg'daki Büyükelçisi Buchanan'a, bu meselede fazla ileri gidemeyeceklerini ortaya koyan şu itirafta bulunmuştu: "Ruslar gerekirse İran'ı işgal etmeye hazırlar, biz değiliz!"⁴⁷² Büyük elçinin Rusları askeri güç olarak yeterliliğinin tehdit oluşturduğu ve İngiltere'nin Rusya karşısında askeri güven eksikliğine sahip olması ile birlikte Rusya'nın anlaşmaya sadık olmaması İngiltere için güvenlik tehdidi içermektedir. Rusya'nın İngiltere'yle anlaştığı bu nüfuz paylaşımına uygun davranmadığını İngiliz temsilci Townley, şu sözlerle, "*Her gün yüz ya da iki yüz kadar, Rus'un kanun dışı şekilde ve baskıcı yöntemlerle edinilmiş geniş arazilere yerleştiğini*"⁴⁷³ Londra'ya bildirmiştir. Bu aktör çiftleri aralarındaki krizin savaşa dönüşmesinde daha çok zararın yaşanacağını tespit etmişler ve mahkûmun ikileminde olduğu gibi güvenme yoluna giderek kârlarını maksimuma çıkarmayı amaçlamışlardır.

Buchlan görüşmesinin etkisiyle Rusya boğazlardan geçiş hakkını alabilmek için İngiliz hükûmetiyle görüştü fakat istediği cevabı alamadı. Fransa ve İngiltere Avusturya ile 1908'de yaşanan Bosna-Hersek sorununun çözülmesi yönünde diplomatik destekten öteye bir yardımda bulunamayacaklarını Rusya'ya iletmiştir. Rusya ve İngiltere'nin Dünya Savaşı öncesinde, öncü krizler yaşaması büyük bir savaşın habercisi olarak algılanmamıştır. Bu

⁴⁷² Jennifer Siegel, *Endgame Britain, Russia, and the Struggle for Central Asia*, Londra, 2002, aktaran, Altay Cengizer, *Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Ererken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler*, ss. 33-68, *Doğu-Batı DüşünceDergisi*, II.Meşrutiyet 100. Yıl, Cilt.II, yıl.11, Sy.46, Ağustos, Eylül, Ekim, 2008, s. 56.

⁴⁷³ Altay Cengizer, *Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Ererken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler*, a.g.d., ss. 33-68, s.56.

nedenle bu dönemdeki politikaları anlık ve olaylara göre olmasına rağmen taraflar karşı politikaları planlı koordineli olarak algılamışlardır.

İngiltere'nin, Berlin Kongresi'nde olduğu gibi, Avusturya-Sırbistan krizinin de önlenebileceği algısına sahip olması, bir savaş planına sahip olmadığını göstermektedir. Rusya'da geçmiş deneyimleri ile olası bir konferansta kazanımı olmayacağı algısı içerisinde, Avusturya hamlelerine yönelik kısa süreli bir savaşı mümkün görmekteydi. İngiltere Sırbistan'ın stratejik konumun hafife alıp, Rusya tarafından sorunun önemini kavranamamıştır.

1907 uzlaşması İran ve Afganistan'dan olası tehditleri kağıt üzerinde etkisizleştirmişti; fakat genel olarak anlaşmaya uygun hareket edilmedi. Ayrıca Alman nüfuzu altında olduğuna inanılan Osmanlı Devleti tamamen başka bir meseleydi.⁴⁷⁴ Bu aktör çifti için birçok anlaşmazlık varken planlı bir ittifaktan söz etmek mümkün değildi. Yalnızca Almanya algısı bu çifti bir araya getirmektedir. Dünya Savaşına giden yolda sınırları çizilmiş bir bloklaşma oluşmamış olması planlı bir savaş olmadığını kanıtlamaktadır. Buna Fransa'nın, İngiltere ve Rusya arasındaki gerginliğin uzamasından endişe etmesi de önemli bir kanıttır.

Petersburg'daki İngiliz Sefir'i Lord Durham "Rusya'nın gücü büyük ölçüde abartılmış bulunuyor. Müteakbil bir... zaafı doğrudan dengelenmeyen tek bir güçlülük unsuru yoktur."⁴⁷⁵ Durham gibi düşünen İngiliz politikacı sayısı oldukça azdı. Elçinin tespitinin kabul görmemesinde önemli bir nokta güçlü olmayan bir iki devlet arasında yapılan anlaşmalarla nüfuz paylaşımının yapıldığı toprakların var olmasıdır. Üstesinden gelinebilecek bir devletle anlaşma yolunu seçmezdi İngiltere. Ayrıca Rus askeri gücü hafife alınacak durumda değildi.

Petersburg'daki İngiliz maslahatgüzarı Kasım 1910'da Rus Dışişleri Bakanı Sazonov'a, Alman Şansölyesince ifade edilen "Almanya'nın İran topraklarında ve Rus sınırı yönünde saldırgan girişimlerinde Türkiye'yi asla teşvik etmediği yolundaki" teminatına inanıp inanmadığını sorduğunda, ondan şu kuşkucu karşılığı aldı. "Onlara inanacak kadar saf olduğumu sanmıyorum, değil mi?" İngiltere için Rusya'nın Almanya ile ittifak edebilir noktaya gelmesi tehdit yaratabilirdi. İttifakları Almanya üzerinde güçlenecetir. Eğer Sazonov'un kuşkulandığı gibi, Osmanlı Devleti'nin İran ve Kafkasya'daki Rusya karşısı

⁴⁷⁴ Altay Cengizer, Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Ererken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler, a.g.d., ss. 33-68, s.33.

⁴⁷⁵ Bkz.15. dipnot. Altay Cengizer, Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Ererken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler, a.g.d., ss. 33-68, s. 33.

manevralarında, Alman güdümlü Bağdat Demiryolu'nu İran sınırına kadar uzatmak için meşum biçimde ısrar eden Alman hükümetince sahiden teşvik ve finans edildiği doğruysa, Ruslar Berlin konusunda paranoya içinde olmakla pek suçlanamaz.⁴⁷⁶ Bu, düşmanın yeteneğinin ve niyetinin her iki devlet tarafından ciddi bir tehdit oluşturduğunu ispatlamaktadır.

İngiltere Rusları Sırbistan'ı dizginlemesi noktasında ikna etmişti.⁴⁷⁷ Sazonov 30 Temmuz 1914'te Londra sefiri Benckendorff'a bir telgraf çekerek Osmanlı için büyük öneme sahip olan ve yapılması için halkının da parasal destekte bulunduğu İngiltere tarafından yapılan gemilerin Osmanlı'ya verilmemesi İngiliz hükümetine gerekli açıklamayı yapması sefir tarafından istenmiştir⁴⁷⁸.

Rus büyükelçisi 27 Temmuz'da bir İngiliz devlet adamına şöyle demiştir: "Tüm kabahat İngiltere'de. Çünkü işin başında Rusya ve Fransa ile birlikte hareket etmiş olsaydınız, Alman ve Avusturyalılar bu derece cesaret bulamayacak ve işler hiç bu aşamaya gelmeyecekti."⁴⁷⁹ Bu eleştiri İngiltere'nin yaşanan krizi hafife aldığını ve geçmişte yaşanan deneyimlerin etkisi ile karar aldığını göstermektedir.

3.17. RUSYA-SIRBİSTAN AKTÖR ÇİFTİ

5 Ekim 1908'de Bulgaristan'ın bağımsız olmasını Sırbistan olumlu karşılamamakla birlikte Rusya'dan destek aradı fakat gerekli desteği alamadı. Çünkü Rusya'nın aklı Buchlan⁴⁸⁰ görüşmesindeydi. Rusya'nın Boğazlar politikasında Avusturya desteğini alıyor olmasına karşılık, Sırbistan konusunda Avusturya'ya esneklik tanıdığı olarak algılanmasına neden olmuştur.

Sırbistan yine 1908'deki Birinci Bosna krizi sırasında, Avusturya'nın Bosna-Hersek ilhakını tanıma karşılığında toprak tazminatı talep edince, İzvolski, Belgrad'a arka çıkmaktan

⁴⁷⁶ Bkz. İngiliz sefaretinin notası, 30 Kasım 1910, QO Russie Politique Etrangère, c. 50. Bu dönemde Türk-Rus-İran sınır müsademelerine ilişkin tipik bir anlatım için bkz. Turkey and Persia. The Prospects of War , Times of India, 19 Mart 1908, aktaran, Altay Cengizer, Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Eerken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler, a.g.d., ss. 33-68, s.33.

⁴⁷⁷ Fromkin, a.g.e., s. 237.

⁴⁷⁸ Bkz Sazonov'dan Benckendorff'a, 17/30 Temmuz 1914, belge 281, c. 5, s. 195, aktaran, Mcmeekin a.g.e., s.129,

⁴⁷⁹ Luigi Albertini, The Origins of the War of 1914, Oxford Univesity Press, 1952 II, s. 416, aktaran, Fromkin, a.g.e., s. 227-240.

⁴⁸⁰ Avusturya'nın, Rusya'nın lehinde Boğazlar Rejiminde değişikliğin olabileceği yönünde bir öneride bulunmasıdır.

kaçınmıştır.⁴⁸¹ Bu gelişmelerden sadece dört yıl sonra Sırbistan'ın Rusya'ya karşı güven duymasının zor olduğu, Avusturya ultimatomu cevabına karşı olumlu tavrı bir göstergedir.

Sazonov Avusturya'nın Sırları Adriyatikten uzaklaştırma çabasına sessizce destek verdi. Yine Sazonov Sırbistan'ı zayıflatmak için Arnavutluk'ta Osmanlı denetiminin yeniden sağlanması için entrikalara girişti.⁴⁸² Ayrıca Savaşın çıkmasından sonra Sazonov'un ilk diplomatik hamlelerinden birinin Makedon topraklarını Bulgaristan'a bırakması için Sırbistan'a baskı uygulamak olması⁴⁸³ oldukça önemlidir. Sırbistan için Rusya her zaman güvenli bir liman değildi.

3.18. AVUSTURYA-FRANSA AKTÖR ÇİFTİ

Berchtold⁴⁸⁴ ve Hollweg⁴⁸⁵ ilk başta Fransız Cumhurbaşkanı'nın 20-23 Temmuz'da katılacağı öngörülen Petersburg zirvesinden önce, Avusturya'nın şartlarını Sırbistan'a bildirmek istedi; böylece "Fransa somut savaş olasılığından ürkererek, Petersburg'da barış tavsiyesinde bulunacaktı."⁴⁸⁶ Ültimatomon şartlarının ağır olmasının Rusya tarafından tehdit olarak algılanabileceği kavranamamıştır. Ancak Tisza'nın⁴⁸⁷ 19 Temmuz'a kadar yani zirvenin başlamasından önceki güne kadar metni onaylamaması planı suya düşürdü. Ültimatomu Cumhurbaşkanı Raymond Poincaré'nin tam Sazonov ve Çar ile buluştuğu sırada vermek tehlikeli olacaktı; Fransa'nın ve Rusya'nın o andaki kızgınlıkla savaş tedbirlerinin eş güdümünü görüşmelerine fırsat yaratacaktı. Bunun yerine açıklamanın 23 Temmuz'da Poincaré'nin ayrılışının hemen sonrasına bırakılması olabilecek en kötü senaryo ile ultimatomon (aslında olduğu gibi) önceden tasarlanmış gibi görünmesine neden oldu. Burada savaşın kısa süreceğine ilişkin yapılan hesap hatası ile durumun karşı tarafta yaratacağı hassasiyetin kavranamamış olması yanlış algılamaları beraberinde getirmiştir.

⁴⁸¹ Manfred Rauchensteiner, *Der Tod des Doppelndlers, Österreich-Ungarn und der Erste Weltkrieg*, Viyana, Verlag Styria, 1993, s. 19, aktaran, Mecmekin, a.g.e., s. 47.

⁴⁸² 1914 Arnavutluk sorunu için bkz. Frank G. Weber, *Eagles on the Crescent: Germany, Austria, and the Diplomacy of the Turkish Alliance 1914-1918*, Ithaca, Cornell University Press, 1970, s. 47,54-55, aktaran, Mecmekin, a.g.e., s. 47.

⁴⁸³ Komamicki Titus, *Rebirth of the Polish Republic A Study in the Diplomatic History of Europe, 1914-1920*, Londra, W. Heinemann, s.8, aktaran, Mecmekin, a.g.e., s. 48.

⁴⁸⁴ Kont Leopold von Berchtold Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı.

⁴⁸⁵ Theobald von Bethmann Hollweg Almanya İmparatorluğu Şansölyesi.

⁴⁸⁶ V. R. Berghahn Ed., *The Temmuz Crisis of 1914, Germany and the Aproach of War in 1914*, Londra, Macmillan, 1973, s. 198, aktaran, Mecmekin, a.g.e., s. 66.

⁴⁸⁷ Kont İstvan Tisza Macaristan Başbakanı.

3.19. OSMANLI İMPARATORLUĞU-AVUSTURYA AKTÖR ÇİFTİ

Andrassy, 29 Ocak 1875'te düzenlenen bir bakanlar konferansında Osmanlı İmparatorluğu'nun korunmasının Avusturya'nın çıkarı için önemini şöyle ifade etmiştir: *"Türkiye, Avusturya-Macaristan için hemen hemen Allah'ın inayetiyle olan bir birliğe sahipti. Türkiye için küçük Balkan devletlerinin statükosu devam ediyor ve onların milliyetçi arzuları engelleniyordu. Eğer Türkiye için bu olmasaydı, bütün bu istekler bizim başımıza düşecekti. Eğer Bosna-Hersek; Sırbistan ve Karadağ'a geçseydi veya orada önleyemeyeceğimiz yeni bir devlet kurulsaydı, biz mahvolurduk ve kendimizi 'Hasta Adam' rolüne koymuş olurduk."*⁴⁸⁸ Andrassy Osmanlı'nın stratejik önemini vurgu yaparken, güçsüz olduğu ve parçalanmak üzere olduğu algısı içerisindeydi. Aynı zamanda Sırbistan ve Karadağ'ın tehdit oluşturduğu algısıyla dikkatini onların üzerine yoğunlaştırması oradan gelecek bir tehdiye karşı algısal beklenti içerisinde olması Avusturya'nın daha agresif görünmesine neden olmaktadır.

Padişah'ın Almanya'dan askeri eğitim yardımında bulunmasını Bismarck müttefiki Avusturya'ya danışmıştır. Avusturya'dan "Osmanlı ordusunun Almanlar tarafından eğitilmesinde bir sakınca görmedikleri, zaten Osmanlı ordusunun bu yardımlarla çok kuvvetlenemeyeceği ve doğudaki önemli yerlerde diğer devletlerin tebaaları yerine Almanları görmeyi tercih ettikleri"⁴⁸⁹ görüşü iletilmiştir. Görüldüğü üzere Berlin Kongresi ile Bosna-Hersek'te geçici de olsa bir hakimiyet elde eden Avusturya hiçbir şekilde Osmanlı'yı bugün ya da yarın tehdit olarak algılamamaktadır. Fakat Osmanlı'nın stratejik konumunu hafife alırken, kendi gücünü abartan bir algı içerisindeydi.

Berlin Konferansı ile Bosna-Hersek üzerindeki hakimiyeti belirlemesinde, Avusturya'nın memnuniyetinin amaçlanması, Rusya'nın gücünün hafife alındığının bir göstergesidir. Yıllarca Osmanlı hakimiyetinin etkinde olan Balkan milletleri için aidiyet duygusu oluşmaya başlamıştır. Balkanlardaki bu devletleşme sürecinin yaratacağı zorluklar ve anlaşmazlıklar hesapedilememiştir.

Osmanlı Devleti'nin Üçlü İttifak ile birleşmesi konusu, Temmuz 1914 ortalarında Avusturya hükümetince ele alınır. Bu hükümet Sırbistan'la kesin bir hesaplaşmaya karar verdiği sırada, Avusturya-Macaristan Dışişleri Bakanı Berthold, Pallavicini'den Osmanlı'nın

⁴⁸⁸ Georges Castellan, a.g.e., s. 135.

⁴⁸⁹ Jehuda L. Wallach, Anatomie einer Militaerhilfe die Preussisch Deutschen Militaermissionen in der Türkei: 1835-1919, Düsseldorf, Draste Verlag, 1976, s.35, aktaran, Sezen Kılıç Türk-Alman İlişkileri ve Türkiye'deki Alman Okulları, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi, 2005, s. 17-18.

Üçlü İttifak tarafından elde edilip edilemeyeceğini sordu. Pallavicini verdiği cevapta, o sırada İstanbul'da Rusya'ya yaklaşmak için bir eğilim olduğunu, İtalya'nın Anadolu'da beslediği ihtirasların bu eğilimi artırdığını, Fransa ve Rusya'nın da İstanbul'da çok çalıştıklarını bildirir. Büyükelçiye göre Osmanlı'nın Avusturya'ya ve onun müttefiklerine yaklaşması için Avusturya'nın Sırlara karşı elde edeceği başarılarla Balkanlarda üstün bir durum elde etmesi gerekiyordu.⁴⁹⁰ Avusturya'nın Osmanlı'ya karşı bu algısı gerçeği yansıtmamaktaydı. Özellikle Rusya ile ittifak söz konusu değildi.

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Deniz Kuvvetleri elçilikte bir deniz elçisi tarafından değil de Haliç'te demirlemiş olan Avusturya-Macaristan'ın bir gemisiyle (Taurus Gemisi) temsil edilmekteydi. İstanbul'un su yollarında trafiği düzenlemek için elçiliğe bağlı bir birim faaliyet göstermekteydi. 1 Ağustos 1914'te Taurus Gemisi "bir tamirat" bahane edilerek geriye çağrıldı. Bu hareket İstanbul'daki diplomatik çevrelerce Avusturya-Macaristan'ın savaş hazırlığını gösterir bir davranış olarak lanse edildi. Taurus'un geri çağırılması biraz aceleci bir davranıştı. Çünkü bu gemi savaş gemilerinin direk aktif birliğine dahil edilmesi düşünülmüyordu.⁴⁹¹

Pallavicini⁴⁹² bunun önemli tespitini yapanlardandır. Pallavicini'ye göre; İstanbul'un kaybedilmesi Belçika'nın kaybedilmesinden daha ağır sonuçlar doğurabilirdi.⁴⁹³ Burada Osmanlı'nın stratejik gücünün hafife almasına karşılık yanlış politikaların oluşturulduğunun altı çizilmektedir.

Avusturya-Macaristan'ın devamlılığının, Balkan Savaşı'na ve Osmanlı Devleti'nin gittikçe zayıf düşmesine engel olunmasına bağlı olduğunu Dışişleri diplomatları idrak edememişti.⁴⁹⁴ Osmanlı'nın parçalanması durumunda yerini hangi devletlerin alacağı ya da kaç devletin olacağı gibi önemli sorunların Avusturya'ya etkileri göz ardı edilmesi, yetenekleri ve konumu itibarıyla eksik algılanan bir Osmanlı'nın olduğunu göstermektedir.

⁴⁹⁰ Hikmet Yusuf Bayur, Türk İnkılabı Tarihi, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt III, Kısım I-IV. 1991b, s. 626.

⁴⁹¹ Peter Jung UngDer k.u.k. Wustenkrieg: Österreich-Ungarn im Vorderen Orient, 1915-1918, Wien. 1992, s. 10, aktaran, Hasan Keskin, a.g.t., s. 18.

⁴⁹² Johann Morkgraf von Pallavicini Osmanlı Devletinde 1906 da göreve başlayan Avusturya-Macaristan İmparatoru elçisidir.

⁴⁹³ Wolfdieter Bihl , Die Kaukasuspolitik der Mittelmächte, Wien, Cilt I. 1975a, s. 114, aktaran, Hasan Keskin a.g.t., s. 18.

⁴⁹⁴ Joseph Pomiankowski, Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü 1914- 1918 I. Dünya Savaşı, Kemal Turan Çev., İstanbul, Kayıhan Yayınevi, 1990, s. 42-43.

Büyükelçi Pallavicini ve Askeri Ataşe Pomiankowski, diğer müttefiklerden (Almanya-Bulgaristan) ayrı bir Osmanlı politikası oluşturmaya çalışmışlardır. Ana hedef, Alman İmparatorluğu ile eşit haklara sahip Osmanlı Devleti'nde ağırlık kazanmak ve etkili olma yoluna girmektir. Osmanlı'ya karşı Avusturya merkezi yönetimi ile ajanlar arasındaki politikada davranışlar arasında uyum söz konusu değildir. Pallavicini ve Pomiankowski, Osmanlı ile yapılan ittifakı problem etmeyip, Almanya'nın Osmanlı ve doğu politikasını yazdıkları raporlarda şiddetli bir şekilde kritik etmişlerdir⁴⁹⁵ Almanya ve Avusturya-Macaristan ileri gelenleri, özellikle İmparator II. Wilhelm halifenin İslam dünyasında etkileyici bir nüfuza sahip olduğuna inanıyordu. Osmanlı'nın stratejik konumu, çok uluslu yapısının etkilerinin doğru hesaplanamaması savaşın gidişatını ve süresini etkileyen önemli bir sorundur.

3.20.FRANSA-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ

Fransa ve İtalya arasındaki önemli yanlış algılama sorunu; her iki devlete de Tunus'un teklif edilmesidir. İtalya 1882'de Fransa'nın Tunus'a yerleşmesinden itibaren Trablusgarp'a sahip olmak istiyordu. 1900 ve 1902 yıllarında Fransa ile yaptığı anlaşmalarla, bu ülkenin Fas'ı ele geçirmesine karşılık kendisinin de Trablusgarp'ı almasını kabul etmiştir. Bu anlaşma ile Trablusgarp İtalya'ya vadedilmiştir.⁴⁹⁶

İtalya'nın Trablusgarp'ı alma hazırlıkları içerisinde olduğu Fransız Hariciye Nazırı tarafından Osmanlı'nın Paris elçisi Münir Bey'e iletilmiştir ve Osmanlı'nın tedbirli olması gerektiği vurgulanmıştır. 1912'nin 11 Aralık'ında Fransa Tunus üzerinde kurduğu hakimiyetin tanınması karşılığında İtalya'nın Trablusgarp'ta hak sahibi olduğunu kabul etmiştir.⁴⁹⁷

3.21.OSMANLI İMPARATORLUĞU-FRANSA AKTÖR ÇİFTİ

I.Dünya Savaşını çıkışına kadar Fransa genelde, bölgedeki Fransız çıkarları için tek başına yeterli olduğuna inandığı, Osmanlı İmparatorluğu'nun bütünlüğünü koruma ilkesine bağlı kaldı.⁴⁹⁸ Osmanlı üzerindeki birçok amacına ulaşan bir Fransa, Osmanlı'nın

⁴⁹⁵ Wolfdieter Bihl, Die Kaukasuspolitik der Mittelmächte, Wien, Cilt I. 1975a, s.113, aktaran, Hasan Keskin, a.g.t., s. 20.

⁴⁹⁶ Mehmet Temel, Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan edilen Maddeler ve Denizlerde Karşılıklı El Koymalar, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, XXII, sayı.1, s. 203.

⁴⁹⁷ Enver Ziya, Karal, a.g.e., s.262.

⁴⁹⁸ Bkz. A. L. Macfie, Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923, Damla Acar ve Funda Soysal Çev., Kitapyayınevi, Haziran 2003, İstanbul, s.119.

parçalanması ile Almanya ve İngiltere'nin bölge de gücünün artacağına inanmaktaydı. Osmanlı ise toprakları üzerinde yaşanan rantın çok farkın da olmamakla birlikte, kendini olduğundan güçlü algılamaktaydı.

General Baumann önderliğindeki Fransız grubu İstanbul'da Osmanlı jandarmasını düzenlemekle görevli bulunuyordu. Alman subayların ise orduda olması Osmanlı'nın ittifak olarak kararsızlık içerisinde olduğunu ve güvenirlilik oluşturmadığı algısına neden olmaktadır.

3.22. İNGİLTERE-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ

12 Şubat 1887'de bir anlaşma yapılmıştır. Trablusgarp Savaşı sırasındaki İtalyan Başbakanı Giolitti hatıralarında işin iç yüzünü bilmeyenlerin Trablusgarp'a gitme kararının aniden verildiğini söylediklerini fakat işin aslının öyle olmadığını kendilerinin İngiltere ile Mısır ve Fransa ile Fas meselesini müzakere ederken kendileri için bir takım haklar elde ettiklerini ve bunu büyük devletlere onaylattıklarını söylemiştir⁴⁹⁹ Bu anlaşmaya rağmen savaş sırasında bazı İngilizler, Osmanlı Devleti'ne yazdığı arizalarda, Trablusgarp Harbi'nde İngiliz halkının Osmanlı'yı desteklediklerini, hatta bazı İngiliz askerlerinin de "hilal" altında Trablusgarp'ta savaştıklarını, savaşın Osmanlı lehine bitmesini istediklerini⁵⁰⁰ belirtmişlerdir. Bu anlaşmadan haberdar olunmaması İtalya'nın fazla askeri güven içerisinde olduğu algısının oluşmasına neden olmaktadır.

1902 Aralık ayında, Trablusgarp'ın İtalyanlar tarafından işgaline İngiltere'nin teminat verdiğini hakkındaki İtalyan Hariciye Nezareti'nin beyanatı, İngiliz yetkililerince yalanlanmıştır.⁵⁰¹ Yapılan bir anlaşmada aktör çiftleri arasında inkârın olması, karşılıklı güvenin olmadığını ve aynı ittifak içerisinde olmalarının zor olduğunu göstermektedir.

İtalya'nın Trablusgarp savaşını yayma çabasının önemli bir adımı da Rodos ve On İki Adayı ele geçirmeye çalışmasıdır. İngiltere bu durumdan haberdar olmasına rağmen rahatsızlık duymaktaydı. İtalya ise adaların işgalinin geçici olduğuna dair İngiltere'ye garanti vermektedir. İngiltere'nin politikası kendi donanmasının üstlendiği Malta Adası'nın doğusunda hiçbir büyük devletin toprak, liman, deniz üssü ele geçirmemesi üzerine

⁴⁹⁹ İsrail Kurtcephe, Türk-İtalyan ilişkileri 1911-1916, Ankara, 1995, s. 21-22.

⁵⁰⁰ BOA. Y. PRK. EŞA, Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik, nr. 42/51,29 Zilhicce 1320, BOA, HR. TO, Hariciye Nezareti Tercüme Odası, nr. 542/94-2, 6 Kasım 1911, ek 3, aktaran, Orhan, a.g.t., s. 22,24.

⁵⁰¹ BOA, Y.A. HUS ,nr, 430/16, 2 Ramazan 1320, aktaran, Orhan, a.g.t., s. 22.

kurulmuştur.⁵⁰² İtalya'nın niyetlerinin, yeteneklerine üstünlük sağlıyor olması saldırgan ve fethedici olarak algılanmasına neden olmaktadır.

3.23. OSMANLI İMPARATORLUĞU-İNGİLTERE AKTÖR ÇİFTİ

Milliyetçiliğin verdiği üstünlük algısını İngiltere Osmanlı'da yaşayan milletler üzerinde en iyi kullanan devlettir. Hem Ermeni halkını hem de Arap halklarını Osmanlı'ya karşı üstünlük algısının oluşmasını sağlamıştır.

Churchill, Osmanlı'nın sipariş ettiği gemileri vermemesinin nedeni olarak Osmanlı'nın Almanya'nın yanında savaşa gireceği algısı ile yaklaşmasıdır. Fakat bu yaklaşım Osmanlı'yı Almanya'ya daha da yakınlaştırmıştır. İngiltere'nin fazla kontrollü yaklaşımı Osmanlı için tehdit olarak algılanmıştır. Milliyetçilik duygularını arttıracak da İngiltere tarafında hesaplanamaması yanlış algılamaya neden olmuştur.

1 Ağustosta İngiltere Akdeniz'in güvenliği için Osmanlı tarafında sipariş edilen gemileri vermeyeceğini iletmesi, Osmanlı'yı ittifak güçleri tarafında algıladığını göstermektedir. 3-4 Eylül de İngiltere tarafından Alman ya da Türk savaş gemilerinin Çanakkale Boğazından çıkışına izin verilmeyeceği belirtildi. 20 Eylülde Alman gemileri Çanakkale Boğazından girmeye çalışmasını İngiliz donanması engelleyemedi. 26 Eylül gibi Osmanlı torpido gemisinin Boğazdan çıkışına İngiliz savaş gemilerinin engel olması, Enver Paşa tüm savaş gemilerine geçişleri kapatmaya ikna edildi. 7 Ekimde İngiltere tüm stratejik ürün taşıyan gemilerin geçişine engel olunacağını bildirdi.⁵⁰³ İngiliz politikasının Osmanlı'nın İttifak bloğu içinde olduğu algısı ile karar verme de caydırıcılık amaçlanmıştır. Fakat bu yaklaşım tam zıttı bir etki yaratmıştır. Yine Osmanlı'nın sipariş gemilerinin verilmek istenmemesi ile de caydırıcılık yanlış hesaplanmış ve Osmanlı İttifak güçlerine itilmiştir. Üzerine Enver Paşa'nın müzakereden uzak kararları da kendisi tarafından rasyonel karar olarak algılanmıştır.

Sazonof dretnotların verilmemesi üzerine istekte bulunduğunda Churchill zaten sözü edilen dretnotları Osmanlı Devleti'ne vermeme üzerinde bir karar almıştır. Hatta bu kararı basında önce övgü ile karşılanmış daha sonra Osmanlı'nın savaşa girmesine neden olduğu gerekçesiyle yanlış bir karar olarak eleştirilmiştir.

⁵⁰² Şerafettin Turan, Rodos ve 12 Adanın Türk Hakimiyetinden Çıkışı, Belleten, XXIX, ss. 113, Ankara, 1965, s. 92-93.

⁵⁰³ Bkz. A. L. Macfie, The Straits Question, 1908-36, Selanik Araştırmaları Enstitüsü, 1993, s.53-54, aktaran, A. L. Macfie, Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923, Damla Acar ve Funda Soysal Çev., Kitapyayinevi, Haziran 2003, İstanbul, s.130

Sadrazam Halim Paşa İngiliz ve Fransız sefirlerine Osmanlı'yı savaştan uzak tutacağı yönünde söz verirken bir yandanda Wangenheim ve Pallavicini 'ye Osmanlı' nın savaşıacağı teminatını sürekli bildirmiştir.⁵⁰⁴ Sadrazam kendi gücünü abartan bir tutum içerisinde ve tüm devleti ilgilendiren bir politika içerisinde olması tüm bürokrasinin kararı olarak algılanmaktadır.

Büyük bir sömürge imparatorluğu olan Britanya'nın sömürgeleri içerisinde önemli sayıda müslüman nüfusu vardır. Bu neden halkının çoğunluğu Müslüman olan Osmanlı'da yaşanacak bir sorunun Britanya'ya da sıçrayabileceği endişesi yaşatmıştır. Bu durumu Lord Derby Avam Kamarasında şöyle ifade ediyordu: *“Osmanlı Devleti'nin bir bölgesinde ortaya çıkan bir ihtilalin kokusu dünyanın başka bir yerinde hissedilmeden önce bastırmaya çalışmalıyız. Çünkü bu yönde yalnız Osmanlı Devleti'nin hukukunu değil, belki öncelikle kendi hukukumuzu korumuş oluruz”*.⁵⁰⁵ İngiliz yönetimi için yaşanacak krizlerde halkın tepkisi ya da onayı oldukça önemliydi. Bu nedenle Osmanlı ile ilişkilerin gerginleştirilmesi istenmiyordu. Osmanlı ne müttefik ne de düşman olmamalıydı İngiliz politikasına göre.

9-10 Haziran 1908'de İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı II. Nikola Reval'da görüşme yaptı. Amaç Makedonya Sorununu görüşmek olmakla birlikte Osmanlı topraklarının paylaşımı ile ilgili bir görüşme olduğu da söylenmiştir.

İngiliz Askeri Harekât Başkanı Henry Wilson "Türk ordusu ciddi anlamda modern bir ordu değil. Ordu çok kötü sevk ve idare edilmektedir. Güruh halindedir." şeklinde ifade ederken, İstanbul'da görev yapan İngiliz gazeteci Graves,⁵⁰⁶ 10 Kasım 1914 tarihinde, "Türk ordusunu bütün olarak ele aldığında yeterince eğitilmemiş, beklenilmeyen olaylar karşısında paniğe kapılmaya eğilimli, kalın kafalı köylülerden oluşan bir milis ordusu olduğunu söylemeliyim." demiştir.⁵⁰⁷ Osmanlı'nın savaşa dahil olması bulunduğu tarafı askeri olarak güçlendireceği yönünde bir beklenti yoktu. Strajik konumundan faydalanmak önemliydi.

Dicle Vadisi demiryolu projesi çerçevesinde Osmanlı'dan net bir yanıt alamayan

⁵⁰⁴ F. A. K. Yasamee, Ottoman Empire Decisions for War, 1914, pp. 229-268, Keith Wilson Ed., New York, St. Martin's Press, 1995, p. 257-258, aktaran, Mcmeekin, a.g.e., s.140,

⁵⁰⁵ Bekir Sıtkı Baykal, Şark Buhranı ve Sabah Gazetesi 1876, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 6, Sayı: 4. Ankara Eylül-Ekim 1948, s.224.

⁵⁰⁶ Yigal Sheffy, British Military Intelligence in the Palestine Campaign, 1914-1918, Frank Cass&Co.Ltd, New York, 2013, Graves, P. P. Report on Turkish Military Preparations and Political Intrigues Having an Attack on Egypt as Their Object, 10 November 1914, aktaran, Güray Alpar, a.g.e., s. 270.

⁵⁰⁷ Erickson J. Edward, I. Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu, Çev. Kerim Bağrıaçık, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2009, s. 11,12.

İngiltere, Osmanlı'daki İngiliz Büyükelçi Lowther aracılığı ile dışişleri bakanı Grey Osmanlı'ya Bosna-Hersk'in ilhakı durumunda gerekli desteğin verilmesine karşılık, Dicle Vadisi demiryolu projesinde önemsenmediklerini belirten sitemli sözlerden sonra Osmanlı'nın diğer devletlerden duyduklarından etkilendiğini düşünmektedir.⁵⁰⁸ Grey'in telgrafı devam etmekte ve Osmanlı'nın rızası olmaması yönünde bu projeye vergi arttırımına müsaadelerinin olmayacağını kesin bir dille belirtmiştir.⁵⁰⁹ İngiltere'deki Osmanlı Büyükelçisi Tevfik Paşa Dicle Vadisi Demiryolu Projesi ile ilgili olarak "bazı gruplara tek bir hat üzerinden demiryolu inşasına dair imtiyaz esasen verilmiş bulunduğu cihetle, Osmanlı Hükümetinin başka bir devlete ilave bir imtiyaz tanımayacağını," söyler.⁵¹⁰ İngiliz baskısına rağmen bu projeye izin verilmemiştir.

3.24.OSMANLI İMPARATORLUĞU-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ

Trablusgarp komutanlığı tarafından çekilen telgraflarla 1903 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'na, İtalya'nın buraya bir işgali olabileceği bildirilmektedir. Osmanlı sadrazamı Said Paşa İtalya ve Fransa arasında gerçekleşen anlaşmayı Trablusgarp için bir tehdit olarak görmemiştir.⁵¹¹ Fakat Trablusgarp halkı bu konuda sadrazam ile aynı görüşte değildi. Halk ve devlet karar organları arasındaki bu farklılık bir yanlış algılamaya neden olmaktadır.

İtalya'nın işgal hazırlığı içerisinde olduğu Fransa Hariciye Nazırı tarafından Osmanlı'nın Paris Elçisi, Münir Bey'e söylenmiş ve hazırlıklı olmaları⁵¹² uyarısı yapılmıştır. Alman sefiri ile de İtalyan'ların Trablusgarp'a dair gizli niyetleri hakkında çeşitli görüşmelerde bulunulmuştur. Bu görüşmelerde Roma elçisi ile yapıla mülakattan bahisle, İtalyan gazetelerine güvenmenin doğru olmadığı düvel-i muazzama ve diğer imparatorlukların böyle bir işgale izin vermeyecekleri söylenmiştir. Fakat tüm bu söylemlerin aksine Avrupalı devletlerin İtalya'yı Kuzey Afrika'ya yönlendirildiği bir gerçek olmakla devletlerin net taraflarının olmaması niyet okumayı zorlaştırmakta ve algılama sorunu yaratmaktadır.

Sadrizam Hakkı Paşa hükümeti hâlâ İtalya'nın Trablusgarp işgaline ihtimal

⁵⁰⁸ Altay Cengizer, Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Ererken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler, ss. 33-68, a.g.d., s. 54.

⁵⁰⁹ Bkz. Altay Cengizer, Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Ererken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler, ss. 33-68, a.g.d., s. 54.

⁵¹⁰ Altay Cengizer, Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Ererken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler, ss. 33-68, a.g.d., s. 56.

⁵¹¹ Bkz. Armaoğlu, a.g.e., s. 262-263.

⁵¹² Bkz. BOA, Y. MTV, nr. 226/34, 8 Zilkade 1320, BOA, Y. PRK. EŞA, nr. 28/70, 20 Şevval 1315, BOA, Y. PRK. EŞA, Yıldız Tasnifi Perakende Evrakı Elçilik, Şehbenderlik ve Ateşemiliterlik, nr.42/51, 29 Zilhicce 1320, aktaran, Orhan, a.g.t., s. 22-23-26

vermemekle birlikte, Alman hükümetine konu danışılmış; Alman Hükümeti tavsiye olarak İtalyanlara bazı kolaylıklar gösterilerek tüm anlaşmazlık bahanelerinin kaldırılmasını aynı zamanda Trablusgarp'a gürültüsüzce kuvvet gönderilmesini tavsiye etmiştir.⁵¹³ Yapılan anlaşmalarla bir taraftan Almanya bir taraftan İtalya'nın Trablusgarp'taki olası hakimiyetini destekleyeceği güvencesi verirken bu durumdan yarı habersiz yarı konduramayan Osmanlı Almanya'nın niyetini yanlış algılamaktadır.

İtalya'nın Rodos ve On İki Adayı işgaliyle birlikte, İtalyan General Ameglio, 4 Mayıs 1912'de yayınladığı bir bildiride, On İki Ada üzerinde Türk egemenliğinin sona erdiğinin ve adaların gelecekteki idaresinin ise sadece özerklik olabileceğini ifade etmiştir.⁵¹⁴ Osmanlı ve İtalya arasında uzlaşmaya varmak için görüşmeler başladı. İtalyan delegelerinin niyeti anlaşma değil taleplerini kabul ettirmektir. Fakat Osmanlı Devleti İtalya'nın uzlaşma niyeti içerisinde olmadığını algılayamamış ve İtalya taleplerine cevap verme yoluna gitmiştir. Trablusgarp Savaşı'nı sonlandıran Quchy (Uşi) Anlaşması 18 Ekim 1912'de imzalanmıştır. İtalya fazlasıyla askeri güvene sahip olmakla birlikte diğer devletlerin desteğini de hissediyor olması ile isteklerini kabul ettirmeyi amaçlamıştır. Ayrıca Osmanlı yönetiminde sorunların yaşanması ve Balkan savaşlarının başlaması, Osmanlı'yı uzlaşmak zorunda bırakmıştır.

3.26. RUSYA-İTALYA AKTÖR ÇİFTİ

Üçlü ittifak ile önemli bir kazanç ele edemeyeceği algısı içerisine giren, Almanya'nın bazı garantiler vermesine rağmen, İtalya üzerine bir de Avusturya'nın Bosna-Hersek'i ihlali ile kendisinin Balkanlardaki çıkarlarının da tehlike içerisinde olduğu algısı içerisindeydi. Bu nedenle yeni ittifak arayışları içerisine girdi. Rusya ile yazılı olmayan anlaşmalar 1908'de başladı ve bunun sonucunda Racconigi Anlaşması⁵¹⁵ 24 Ekim 1909'da imzalandı. Buna göre; Balkanlarda statükonun korunmasına çalışılacak, Balkanların "milliyetler" ilkesine göre şekillenmesi sağlanacak, Rusya ve İtalya'dan biri, bir üçüncü devletle Avrupa'nın doğusu ile ilgili olarak ve mevcut anlaşmaların ötesine giden bir anlaşma yapmaya niyetlenirse, bu ancak diğer tarafın katılımıyla mümkün olabilecekti. İtalya Rusya'nın Boğazlardaki emellerini, Rusya'da İtalya'nın Trablusgarp'daki emellerine bu antlaşma ile hayırhane bir şekilde bakmayı taahhüt etmişlerdir.⁵¹⁶ İtalya Rusya'ya savaşı Trablusgarp'la sınırlı tutacağı sözünü vermesine rağmen, Çanakkale'ye saldırıyı dahi düşünmüştü. İtalya'nın fazla askeri güvenle

⁵¹³ Yusuf Hikmet Bayur, Türk İnkılabı Tarihi II, Kısım I Ankara, 1983, s. 79.

⁵¹⁴ Orhan, a.g.t., s. 73-74.

⁵¹⁵ Rusya müttefiki Fransa'dan bu anlaşmayı üç yıl boyunca saklamıştır.

⁵¹⁶ Armaoğlu, a.g.e., s. 630-632.

Osmanlı'nın stratejik noktalarını işgal etmesi diğer devletlerin desteğini almasından kaynaklı bir durumdur. Fakat bu devletler İtalya'nın niyetini ve amacını yanlış algılamışlardır. Rusya için boğazların hassas noktası ve İtalya'nın saldırı planının olması yanlış İtalya algısının sonuçlarıdır.

3.26. ALMANYA- RUSYA AKTÖR ÇİFTİ

Kayzer kuzeni Rus Çarı II. Nikolay'a samimi bir mektup yazarak savaşı engellemesini istemiştir. Fakat yönetimlerde bütünlük ve planlamanın olmaması yanlış algılamaya giden önemli bir süreçtir. Milliyetçiliğin ve diğer karar vericilerin davranışları hesap edilememesi mektubu etkisizleştirmiştir.

Schlieffen Planı'na göre; Rusya'nı gelişmemiş olan demiryolu nedeniyle birliklerini Almanya sınırına getirmesi çok zaman alırdı. Böylece Almanya Fransa'yı savaş dışı bırakabilirdi. Fakat Alman planının üzerinden uzun zaman geçmiş ve Rusya'nın sınıra gelmesi Almanya'nın planladığı gibi olmamıştır. Bumerang etkisini bu planda görmek mümkündür. Plan için çok emek verilmesi zaman içerisinde bu plana daha sıkı bağlanılmasına neden olmuştur ve bu nedenle hataların görülmesini zorlaştırmıştır.

Alman karar vericilerinin Avusturya'yı agresif dış politika yönünden desteklemeleri Rusya'nın seferberliğe geçmesin de etkili olmuştur. Fakat Almanya'nın, Avusturya'nın politikasının desteklemesi kaynaklı Rusya'nın seferberliğe geçmesi görmezden gelinmiştir. Almanya tarafı Avusturya Rusya husumetini hafife almıştır. Rusya'nın seferberlik emri bir önlem olarak yapılmasına rağmen, Alman tarafında seferberlik bir savaş emri olarak görülmekteydi. Bu farklı seferberlik algısı savaşa giden süreci hızlandırmıştır.

Almanya seferberlik ilan ettiğinde Kayzer bunun sadece doğu cephesi ile sınırlı tutulup tutulamayacağını sordu. Fakat Moltke bunun imkansız olduğunu belirtti. Alman ordusunun demiryolları dairesinden General Hermann von Staab planın değiştirilebileceğini kabul etti. Kayzer bunu bilmiş olsaydı ya da ısrar etseydi tek cepheli bir savaş olabilirdi.⁵¹⁷ Alman karar vericiler arasındaki iletişimsizlik ve bireylerin karar verirken duygularıyla hareket etmeleri yanlış algılamalar kaynaklı savaşı hızlandırmıştır.

3.27. AVUSTURYA-KARADAĞ AKTÖR ÇİFTİ

Karadağ, Rusya'dan devamlı yardım almakta idi. Bilhassa para, silah ve mühimmat

⁵¹⁷ Joseph S. Nye, Jr. ve David A. Welch, Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, Renan Akman çev., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, V. Basım, Mart 2018 İstanbul, s.152.

yardımlı. Kendisine zararlı olmasına rağmen, Avusturya bile zaman zaman böyle bir yardımı esirgemedi.⁵¹⁸ Bu sayede Karadağ'a güvendiği algısını vererek kendisi için tehdit oluşturmasını engellemeyi amaçlamıştır.

Karadağ'ın yönetim şekli meşruti monarşi, Karadağ kralı Nikola'nın kızı İtalya kralı Viktor Emmanuel'in kızıdır. Bu akrabalığın da etkisiyle Karadağ 31 Temmuz 1914'te savaş ilan etti Avusturya'ya. Balkan devletlerinin kendileri arasındaki etnik ve toprak sorunlarına diğer güçlerin müdahalesi de eklenince Balkanlar'ın neden I. Dünya Savaşı'nın kıvılcımının atıldığı yer olduğunu anlamak mümkün olacaktır.

Makedonya'nın etnik yapısı çerçevesinde Yunanlar bölgede hiç Bulgar'ın olmadığını belirtirken Bulgarlara göre; 2.245.274 milyonluk nüfusun 1.184.036'sı Bulgarlar'dan oluşmaktaydı. Sırp kaynaklarına göre 2.880.420. milyonluk Makedonya nüfusunun 2.048.320 milyonunu Sırlar oluşturmaktadır. Sırlara göre 57.600 kişi kadar Bulgar mevcuttur. Yunanlara göre bölgede hiç Bulgar yaşamamaktadır. Yunan kaynaklarına göre bölgedeki etnik gruplara göre nüfus sayısında en fazla nüfus Yunanlara ait ve 656.000'dir. Toplam Makedonya nüfusunda 1.820.500.dir.⁵¹⁹ Bu etnik kargaşa önemli bir yanlış algılama sorununa neden olmaktadır. Fakat diğer devletler bu sorunları etkisini hafife alarak Avrupa'nın merkezinde büyük savaşlara neden olabileceğini hesap edememişlerdir.

⁵¹⁸ Balbay, a.g.e., s. 146.

⁵¹⁹ Bkz.Tablo12, Mehmet Okur, Balkan Savaşları, Balkanlar El Kitabı, ss. 595-606, Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, Ed.1.Çilt.Tarih,Akçay Yayınları, 3.Baskı, Ankara, 2017, s.599

BÖLÜM IV

4.SONUÇ

Birey davranışı olarak ele alınan algı, algılama ve yanlış algılamaya neden olan davranış biçimleri çalışmanın temel alt yapısını oluşturmuştur. Algı ve algılamanın davranışlar üzerinde vücut bulmuş haline bakılarak yanlış algılamaların neler olduğu tespit edilmiştir. Yanlış algı bir halüsinasyon durumu gibi olup, bireyden bireye farklılık göstermekte ve hiçbir yanlış algılama fark edilmemiş ve doğru algılamaya neden olmamıştır. Algılamanın tıpkı parmak izi gibi farklılık gösterdiği kişilerin iç dünyası ile doğrudan alakalı olduğu gözlenmiştir. Bireylerin algılama durumlarının karar verici konumuna geldiklerinde yalnızca kendilerini bağlamayan bir durum olduğu ve yanlış algılamanın nelere yol açabileceği detayları ile incelenmiştir. Birey odaklı yanlış algılama durumu, aktör çiftleri arasındaki temel yanlış algılamaya neden olabilecek etkileşimler tek tek ele alınıp yanlış algılamada daha kuramsal çerçeve oluşturulmuştur. Uluslararası ilişkilerde dünden bugüne önemli araştırma ve inceleme konusu olan, devletlerin yakınlığı, etnik yapı gibi konuların yanlış algılamayı tetiklediği durumların üzerinde durularak bu açıdan da bu kavramların incelenmesinin öneminin bir kez daha altı çizilmiştir. Oyun teorisi gibi sığ bakılan teori çeşidinin aktör çiftleri arasındaki yanlış algılamalarda somutlaştırılması sağlanmıştır. Yine farklı karar alma teorilerinde, aktör davranışlarındaki yanlış algılama etkisi somut örneklerle ispatlanmaya çalışılmıştır. Askeri güç arttırımı, silahlanma ve bir ittifaka dahil olma bir devletin gerçekleştirdiği olağan bir davranış olarak kabul görürken, yanlış algılama kuramları çerçevesinde incelendiğinde aktör çiftleri arasında yanlış algılamanın nasıl etki ettiği kuramsal çerçevede ispatlanmaya çalışılmıştır. Yanlış algılama kuramları ile bilinen birçok gerçeğe, duruma ya da olaya bu çerçeveden bakılarak davranışlardaki yanlış algılamalar tespit edilmiştir. Yanlış algılamaya neden olabilecek çok sayıdaki etken, bir olay örneği ile incelenerek anlaşılması ve ispatlanması pek mümkün bir durumdur. Bu nedenle tüm bu yanlış algılama kuramlarının daha iyi yorumlanabilmesi için I. Dünya Savaşı örneği üzerinden yanlış algılamanın yaşandığı durumlar belirtilerek kuramsal olarak hangi yanlış algılamanın olduğu okuyucularda soru işareti oluşturmayacak şekilde ispatlanmıştır.

I. Dünya Savaşı'ı özelinde yanlış algılama tespitlerinde bulunduğu şeklinde çalışmayı incelemek çok yerinde değildir. Bu savaşın etkileri ve kapsamı hafızalarımızda belirli olması nedeniyle yer yönü ile bu savaş bir savaş değil. Yani farklı iki ittifak arasındaki bir savaş olarak değerlendirilmemelidir. Elbette somut veriler iki ittifak arasında bir savaş

olarak bu savaşı özetlemektedir. Fakat yanlış algılama kuramları çerçevesinde bu savaş her bir aktör çifti arasındaki ilişkilerin incelenmesi ile birden çok ve farklı yapıdaki savaşın bir arada cereyan etmesi ile I. Dünya Savaşı oluşmuştur. Hem toprak savaşı hem iç savaş hem nüfuz savaşı hem güç savaşı, kurtuluş savaşı ve ideolojik savaş yaşanmıştır. Bu nedenle Birinci Dünya Savaşı'na giden süreç farklı aktör çiftlerinde farklı yanlış algılanmaların yaşanmasına neden olmuştur.

Belirtildiği gibi bu savaş bir savaşlar dizisinin sonucunda bütüne verilen bir isimdir. Sıralı savaşların olması ile I. Dünya Savaşı ismini vermek çok mümkün değildir. Fakat aynı zaman içerisinde çok sayı da savaşın yaşanması ve bu nedenle etki alanının fazla olması savaşı bir dünya savaşı haline getirmiştir. Yüz yıllar içerisinde teknoloji ve sanayi gelişerek gelmiştir. Fakat I. Dünya Savaşı sürecindeki kadar hızlı bir gelişme hiçbir dönem de söz konusu olmamıştır. Bu nedenle karar vericiler savaşın etkilerini ve yıkıcılığını hesap edememişlerdir. Savaş bir uzlaşma ya da sonuca erdirmeye kültürü idi. I. Dünya Savaşı'nı sistem düzeyinde ya da devlet düzeyinde incelenmesi halinde savaşın bir yanlış algılamalar ile ortaya çıktığını ispatlamak çok mümkün olmaya bilirdi. Fakat aktör çiftleri düzeyinde yapılan incelemeler ile yaşanan yanlış algılamalar tespit edilmiştir.

Avusturya-Sırbistan aktör çifti arasındaki yaşanan yanlış algılamalar, Avusturya'nın aşırı askeri güven ile hareket ederek Sırbistan'nın kabul edemeyeceği katılıkta ultiatom sunması ile başlamıştır. Avusturya bu yaklaşımının diğer devletler üzerindeki etkisini hesap edememesi önemli bir yanlış algılamaya neden olmuştur. Bir de Avusturya-Macaristan karar vericileri arasındaki bütünlük ve merkeziyetçiliğin olmaması uzlaşıdan uzaklaşılmasına ve yanlış algılamaya neden olmuştur.

Avusturya-Rusya aktör çifti, her iki devlette bir birlerinin Balkanlar politikasını hafife alarak daha fazlasının olamayacağı algısı içerisinde olmaları iletişim eksikliği kaynaklı yanlış algılamaların yaşanmasına neden olmuştur. Avusturya'nın Almanya desteğine olan inancı uzlaşıdan uzaklaşılmasına neden olmuştur. Slav milliyetçiliğinin etkileri hafife alınmıştır. Aşırı askeri güvene sahip olan Avusturya bir imparatorluk olmanın dezavantajlarını hesap edememesi de yanlış algılamayı beraberinde getirmiştir.

Almanya-Fransa aktör çifti Alman Milli Birliğinin gerçekleştirilmesinden itibaren, karşılıklı güvenlik ikileminin oluşması en önemli yanlış algılama nedenidir. Karşılıklı tehdit algılaması ile Almanya çevrelendiği inancını, Fransa saldırıya uğrayacağı algısını hiç kaybetmemiştir.

Tüm planlar olduğundan fazla merkezi olarak algılanmıştır.

Almanya-İngiltere aktör çifti arasında niyetlere ilişkin yanlış algılamaların yaşanması güvenlik ikileminin oluşmasına neden olmuştur. Alman karar vericileri aşırı askeri güvene sahip politikalar ile İngiltere'nin tehdit algılamasına neden olmuşlardır. Tüm bunlar ile birlikte Belçika'nın önemini hafife alan plan önemli bir stratejik hata olmuştur.

Almanya-Rusya aktör çifti arasındaki önemli yanlış algılama karar vericilerin hiyerarşik bir düzenle karar vermemeleri kaynaklı merkezîyetçiliğin olmaması ile Alman planındaki stratejik hatalar sıralanabilir.

Almanya- Avusturya aktör çifti ittifak olarak yanlış algılamanın yaşandığı ve savaşa giden yol da en etkili aktör çifti olmuştur. Alman karar vericileri arasında merkezîyetçiliğin olmaması askeri liderlerin Avusturya'yı savaş için fazlaca cesaretlendirmesi, Avusturya'yı uzlaşmadan uzaklaştıran en önemli yanlış algılama süreçlerindendir.

Avusturya-İngiltere aktör çifti arasındaki yanlış algılama da Avusturya'nın geçmiş tecrübelerine fazlasıyla kitlenmesi ile İngiltere'nin tarafsız kalacağına olan hesap hatası olmuştur.

Avusturya-İtalya aktör çifti arasında bitişikliğinde etkisiyle arzu ve korkuların yanlış algılamaya neden olduğu görülmektedir. Sınırlarında oluşan askeri hareketliliği birbirlerine karşı tehdit olarak algılamaları yine güvenlik ikilemine neden olmuştur. Ayrıca çıkarlarının uzlaşıyla çözülemeyeceğine olan inaçları yanlış algılamaları tetiklemiştir. Bulgaristan-Osmanlı aktör çifti için söyleneme bilecek önemli yanlış algılama Bulgaristan'nın geçmiş tecrüberlerinin etkisi ile Osmanlı İmparatorluğunu olduğundan güçlü algılaması savaşa giriş sürecinde etkili olmuştur.

Osmanlı-Almanya aktör çifti arasındaki yanlış algılama kaynaklı müttefikliği beraberinde getirmiştir. Osmanlı karar vericileri arasında aşırı Alman sempatisi ile birlikte bütünlük ve planlamadan uzak karar vermenin yanlış algılamayı beraberinde getirdiği bilinmektedir. Almanya-İtalya aktör çiftinde Almanya'nın fazlasıyla ittifak isteği İtalya'nın gücünü olduğundan fazla algılamasına neden olmuştur.

Rusya-Fransa aktör çifti müttefik olarak savaş kararlarını ajanlarına iletmemeleri savaşa giden süreçte yanlış algılamaya neden olmuştur. Rusya-Osmanlı aktör çifti aralarında gerilimin en fazla yaşandığı aktör çifti olmaları nedeniyle güvenlik ikileminin oluşması ve karar vericilerin

merkeziyetçilikten uzak olmaları yanlış algılamalara neden olmuştur.

Bulgaristan-Rusya aktör çifti için Bulgaristan'ın Büyük Bulgaristan hayali kurması aşırı askeri güvene sahip olduğu algısı ile tehdit olabileceği algının oluşmasına neden olmuştur. Rusya-İngiltere aktör çifti ise İngiltere Sırbistan'ın stratejik konumunu hafife alıp, Rusya tarafından sorunun önemini kavrayamamıştır. Rusya-Sırbistan aktör çifti de geçmiş tecrübeleri nedeniyle Sırbistan'nın Rusya'ya güvenmemesi Avusturya notasını kabul etmesine neden olmuştur. İletişimin olmaması yanlış algılamaya neden olmuştur.

Osmanlı- Avusturya aktör çifti arasında Avusturya tarafından Osmanlı fazlaca güçsüz olarak algılanmaktaydı. Osmanlı'nın stratejik konumu, çok uluslu yapısının etkilerinin doğru hesaplanamaması savaşın gidişatını ve süresini etkileyen önemli bir sorundur. Osmanlı-İngiltere aktör çifti arasında yaşanan en önemli yanlış algılama sorunu Osmanlı'nı sipariş ettiği dretnotların önemini kavrayamamış olan İngiltere'nin bunları teslim etmemesi ipleri koparan bir yanlış algılama olmuştur. Avusturya Fransan'nın savaş yanlısı olduğu yönün de bir yanlış algı içerisinde olması Alman etkisinde olduğunu göstermektedir. Aktör çiftleri çerçevesinde I. Dünya Savaşı'na giden sürecin incelenmesi ile her aktör çiftinde farklı yanlış algılamalar tespit edilmiştir. Bu savaşın karar vericilerin korku, öz güven ve hırslarının etkisi ile yanlış algılamaları sonucu oluşmuş olduğu saptanmıştır.

Sonuç olarak, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun veliahtının, Sırbistan'da bulunduğu sırada bir Sırp tarafından suikaste uğramasıyla Birinci Dünya Savaşı'nın başladığı tüm tarih kitaplarınca hafızalarımıza kazınmıştır. Bu savaş bir suikast ile başlatılmamış hatta böyle bir amacı dönemin en uzlaşmaz karar vericileri dahi gütmemiştir. Bu savaşlar dizisini başlatan en önemli faktör, karar vericilerin yaptıkları eylemlerde karşı devletlerin ne anladıklarını algılayamamaları ve davranışlarındaki sebebin doğru algılandığına dair sahip oldukları inançtır. Bu da çalışmamızla ispat edilmeye çalışılmıştır. Bu savaşlar dizisinin yanlış algılamalar kaynaklı olması ürkütücü bir gerçektir. Bu savaşta ülkeler içerisinde savaş yanlısı olan ve olmayan liderler mevcuttu fakat devlet merkezli bakıldığında öz güven sahibi bir Avusturya, yalnızlık korkusu içerisinde bir Rusya, her yolu Fransa'ya dönük bir Almanya, seyirci olmak isteyen bir İngiltere ve savaşa dahil olmakla olmamak arasında bir fark olduğunu hissetmeyecek kadar güç durumdaki bir Osmanlı Devleti... Başladığı yer ile bittiği yer aynı olmayan bu savaşı hiçbir devlet doğru algılayamamıştır. Birinci Dünya Savaşı örneği ile incelenen yanlış algılama kuramları farklı savaş örnekleri ile de çalışılarak kurama yeni katkılarının oluşması önemli bir amaçtır.

KAYNAKÇA

Akad, M. T. (1992).Stratejik,Taktik,Teknolojik ve Jeopolitik Yönleriyle ,20. Yüzyıl Savaşları,Kastaş Yayınları,Birinci Baskı,Ağustos,İstanbul.

Akgül, Öner (2016) Lider Analizi,Algılama ve Savaş Kuramları,Uluslararası İlişkiler Makaleleri,Ed. KamuranReçber, BarışÖzdal, ZeynepÖzgenç, Dora Yayınları,1.Baskı, Bursa, s.s. 515-532

Arı, T. (2009). Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Bursa: Mkm Yayıncılık.

Armaoğlu, F. (2010). 19.Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914). İstanbul: Alkım Yayınevi.

Arslan A.,Selçuk M. Editörler (2015) Birinci Dünya Savaşında Osmanlı Devleti,Kitapevi,1. Baskı,İstanbul,

Asker, A. (2016). Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya ve Kafkaslar: Değişen Rejimler ve Değişmeyen Yayılmacılık Tutkusu. Ü, Özdağ (Ed.).100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (153-180) Ankara: Kripto.

Avcı, Halil Ersin, (2005) İngiliz Gizli Raporu,Türkiye 1908, Emre Yayınları,1. Basım Kasım,İstanbul.

Balta, E. (2014). Uluslararası Savaş, E, Balta (Ed.). Küresel Siyasete Giriş Uluslararası İlişkilerde Kavramlar, Teoriler, Süreçler (257-280), İstanbul: İletişim Yayınları.

Bayur, Y.H. (1991). Türk İnkılabı Tarihi, 1914-1918 Genel Savaşı,3, Savaşın Başından 1914-1915 Kışına Kadar. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Bayur, Y.H.,(1983).Türk İnkılabı Tarihi II, Kısım I ,Ankara

Bingöl, O. (2016). Birinci Dünya Savaşı'nın Muharebenin Dönüşümündeki Rolü, Ü. Özdağ (Ed.). 100.Yılında Birinci Dünya Savaşı (33-64), Ankara: Kripto.

Bismarck Otto V. (1991) Düşünceler ve Hatıralar, cilt II.,MEB. Yayınları,İstanbul.

Carl von Clausewits, (2017) Savaşın Esasları,çev.Gökhan Aydın,Doruk yayınları,Nisan.

Cottam M. L.,Mastors E.,Preston T.,Dietz B. (2017) Siyaset Psikolojisine Giriş,çev.Mesut Şenol,çev.Ed.Ebru Altınoğlu,BB101 Yayınları,1.Basım,Ekim,Ankara.

Demirci, S. (2016). Birinci Dünya Savaşında İngiliz Diplomasisi: İngiltere'nin Osmanlı Politikasını Anlama, Ü, Özdağ (Ed.). 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (181-196) Ankara:

Kripto.

Eren,Erol (2001),Yönetim ve Organizasyon, Beta Basım Yayım, İstanbul.

Eren, E. (2010) Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi,BetaYayınları,12.Baskı,İstanbul.

Erickson J. Edward,1.Dünya Savaşında Osmanlı Ordusu, Çev.Kerim Bağrıaçık,Türkiye İş Bankası Yayınları,İstanbul 2009.

Fromkin, D.(2015),Avrupa'da Son Yaz,çev.Ahmet Şükrü Durukan,Alfa Yayıncılık,1. Baskı.

Geoffrey Parker, (2017) Cambridge Savaş Tarihi,çev.Fusun Tayanç ,Tunç Tayanç,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.3. Basım,Haziran,İstanbul.

Güney Salih (2004) Açıklamalı Yönetim-Organizasyon ve Örgütsel Davranış Terimleri Sözlüğü,Siyasal Kitabevi,Ankara.

Güray Alpar .(2015) Uluslararası İlişkilerde Strateji ve Savaş Kültürünün Gelişimi,Palet Yayınları,Birinci Baskı,Ağustos,Konya.

Gündoğdu, A. (2016). Büyük Harbe Giden Yol ve Dünya Dengeleri, Ü, Özdağ (Ed.) 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (17-32), Ankara: Kripto.

Hart, B. L. (2003) Strateji Dolaylı Tutum, Selma Koçak(Çev.) Doruk Yayıncılık,2.Baskı,İstanbul.

Hart, B. L. (2016) Birinci Dünya Savaşı Tarihi,çev. Kerim Bağrıaçık,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,2. Basım,Temmuz,İstanbul.

Hobsbawm, E. (2012). Kısa 20. Yüzyıl Aşırılıklar Çağı 1914-1991. Yavuz Alogan (Çev.). İstanbul: Everest Yayınları.

Jervis, R. (2007). Uluslararası Siyasette Doğru Algılama Yanlış Algılama I. Nazlı Hamiş (Çev.). İstanbul: NESA Yayın Grubu.

Jervis, R. (2007). Uluslararası Siyasette Doğru Algılama Yanlış Algılama II. Nazlı Hamiş (Çev.). İstanbul: NESA Yayın Grubu.

Jervis, R. (2013). Yanlış Algı Üzerine Varsayımlar, E, Diri (Ed.) Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler (265-290) İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi.

Joseph Pomiankowski, (1990), Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü “ 1914- 1918 I. Dünya Savaşı”, (Çev. Kemal Turan), İstanbul: Kayıhan Yayınevi.

- Kalelioğlu, O. (2016). Türk Ordusunun Balkan Savaşı Sonrasında Reorganisasyonu, Ü, Özdağ (Ed.). 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (233-244) Ankara: Kripto.
- Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi, C. VIII, Türk Tarih Kurumu, 7. Baskı, 2011, s. 24.
- Karal, Enver Ziya, Osmanlı Tarihi İkinci Meşrutiyet ve Birinci Dünya Savaşı (1908-1918) (1999), IX. Ankara, s. 262.
- Joll, J. ve Martel G. (2016). Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı?, çev. Orhan Dinç Tayanç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, I. Basım, İstanbul, Ekim.
- Karbi, B. (2016). Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya Avusturya-Macaristan ve Osmanlı Devleti İktisadi İlişkiler: Ticari ve Yatırım Boyutu, Ü, Özdağ (Ed.). 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (145-152) Ankara: Kripto
- Kennedy, P. (2013). Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşleri 16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar. Birtane Karanakçı (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kılıç, A. (2016). Birinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan, Ü, Özdağ (Ed.). 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (131-144) Ankara: Kripto.
- Kılıç, M. (2009). Savaş, Çöküş ve Mütareke Yılları, Okan Üniversitesi Yayınları, Ekim, İstanbul.
- Kodaman, B. (2016). Abdulhamit ve İttihatçılar Döneminde Dış Politika, Ü, Özdağ (Ed.). 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (197-208) Ankara: Kripto.
- Köni, H. (2016). 1. Dünya Savaşında Büyük Güçlerin İstihbaratı ve Propagandaları, Ü, Özdağ (Ed.). 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (65-87) Ankara: Kripto.
- Kurtcephe İsrail (1995), Türk-İtalyan Diplomatik İlişkileri 1911-1916, Türk Tarih Kurumu yayınları I. Baskı, Ankara.
- Levy, J S. (2013). Yanlış Algılama ve Savaşın Nedenleri: Kurumsal Bağlantılar ve Analitik Sorunlar, E, Diri (Ed.) Uluslararası İlişkilerde Anahtar Metinler (291-316), Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul.
- Macfie, A. L. (2003) Osmanlı'nın Son Yılları 1908-1923, çev. Damla Acar, Funda Soysal, Kitap Yayınevi, 1. Basım, Haziran, İstanbul.
- MacMillan, M. (2014). Barışa Son Veren Savaş, çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, Alfa Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Ekim.

Martel, G. ve Joll, J. (2018). Birinci Dünya Savaşı Neden Çıktı, çev. Orhan Dinç Tayanç, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, Mart, İstanbul.

Mcmeekin Sean, (2013) I. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Rolü, çev. Nurettin Elhüseyni, Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, Şubat, İstanbul.

Morgan Clifford, T. (2009) Psikolojiye Giriş, Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Eğitim Kitabevi, 1. Baskı, Ankara.

Muhtar Mahmut, (1999) Maziye Bir Nazar: Berlin Antlaşmasından Harb-i Umumiye Kadar Avrupa ve Türkiye-Almanya Münasebetleri, çev. Erol Kılınç, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Nye Jr. J.S. ve Welch, D. A., (2018) Küresel Çatışmayı ve İşbirliğini Anlamak, çev. Renan Akman, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 5. Baskı, Mart, İstanbul.

Ortaylı, İ. (2016). 100. Yılında Birinci Cihan Harbi, Ü. Özdağ (Ed.) 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (9-16), Kripto, Ankara.

Renouvin P. (2004). Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye. çev. Örgen Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul

Sander O, (2012). Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918'e, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.

Steinberg, J. (2015). Bismarck. çev. Hakan Abacı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Şennur Şener, (2017) 19. ve 20. Yüzyılların Denge Oyununda Balkanlar, s.s.389-402, Balkanlar El Kitabı, Ed. Bilgehan A. Gökdağ, Osman Karatay, 1. Çilt, Tarih, Akçay Yayınları, 3. Baskı, Ankara.

Şimşek, M. Şerif, Akgemci Tahir, Çelik Adnan, (2010), Davranış Bilimleri, Meslek Yüksek Okulları Serisi, Gazi Kitabevi, Şubat, Ankara.

Soy H. B. (2004), Almanya'nın Osmanlı Devleti Üzerinde İngiltere ile Nüfuz Mücadelesi (1890-1914), Phonix Yayınevi, Ankara.

Tolan, Barlas, İsen Galip, Batmaz Veysel, Ben ve Toplum (1985), Sosyal Psikoloji-1, Teori Yayınları, Ankara.

Tuncer, H. (2016). 1914 Yılında Osmanlı İmparatorluğu, Ü. Özdağ (Ed.) 100. Yılında Birinci

Dünya Savaşı (209-232),Kripto,Ankara.

Turan Şerafettin (1965) "Rodos ve 12 Ada'nın Türk Hakimiyetinden Çıkışı", Belleten,XXIX,S.113, Ankara.

Uluğbay, H. (2016). Birinci Dünya Savaşı ve Petrol Kaynaklarının Paylaşım Kavgası, Ü.,Özdağ Ed. 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı (87-130)Kripto,Ankara

Ülman, A. H. (2002). I. Dünya Savaşına Giden Yol ve Savaş.İmge Kitabevi,Ankara

Vasquez, J. A. (2015). Savaş Bulmacası, Yeniden. çev.Haluk Özdemir,Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi,İstanbul

Yahya Kemal Taşkın, (2017) Balkanlarda Ulusçuluk Hareketleri,s.s.403-434, Balkanlar El Kitabı,Editörler,BilgehanA.Gökdağ,OsmanKaratay,1,Tarih,Akçay Yayınları,3.Baskı,Ankara.

Yılmaz, M.E. (2013). Savaş ve Uluslararası Sistem, Dora Yayıncılık,Bursa

Yılmaz, Veli (1993), I. Dünya Harbi'nde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar, Cem Ofset Matbaacılık,İstanbul.

Williamson A. Murray, (2017) Dünya Savaşına Doğru (1871-1914),Geoffrey Parker,Cambridge Savaş Tarihi,çev.Fusun Tayanç ,Tunç Tayanç,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.3. Basım,Haziran,İstanbul,s.275-306.

TEZLER

Altıntaş, Y. Z. (2001). Ottovon Bismarck ve Osmanlı'daki İmajı. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çalış, A. K. (2010). Tercüman-ı Hakikat Gazetesine Göre 1914'te Balkanlar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Demirbaş, İ. (2009). Rusya Türkleri (Tatar, Başkurt, Kırım Tatarları) ve Rusya Basınında II. Meşrutiyet (1908-1909). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

Eryaman, A. (2009). Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Türk-Bulgar İlişkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaşıyuğun, A. (2014). Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı Devleti'nin İttifak Arayışları ve I. Dünya Savaşına Girişi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Kahramanmaraş Sütçü İmam

Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.

Keskin, H. (2006). 1914-1918 Osmanlı/Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İlişkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.

Kobal, Yunus, (2000) Birinci Dünya Savaşı Öncesinde Almanya,Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,Basılmamış Doktora tezi,Ankara,2000.

Koç, İ. M. (2010). Osmanlı Devleti'nin II. Abdülhamid Dönemi İngiltere ile İlişkileri İçerisinde Londra Elçileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Olaş, Z. (2007). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu İşgalinde Bosna-Hersek. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Orhan, M. (2010). Osmanlı Arşiv Vesikalarına Göre Trablusgarp Harbi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Orkenda, E. (2013). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu Yönetiminde Bosna-Osmanlı İlişkileri (1878-1909). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özer, F. (2010). Arşiv Vesikalarına Göre XIX. Yüzyılda Karadağ İsyanları. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

Sakarya, İ. (2007). Tanin Gazetesine Göre İkinci Balkan Savaşı Sonrasında I. Dünya Savaşı Başlangıcına Kadar Balkanlar. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sayılğan, G. K. (2006). Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridelerine Göre Balkanlar 1911-1913. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Shaw J., Stanford-Shaw,Ezel Kural (1983),Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye ,Cilt II, e yayınları,İstanbul.

Ünal, Ö. (2009). Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre Osmanlı-Alman Ekonomik İlişkileri (1856-1914). (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

Yıldırım, Ö. (2009). Dönemin Türk Basınına Göre Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Türk-

Yunan İlişkileri. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmazata, M. (2005). Avrupa Devletleri'nin Bloklaşma Sürecinde 1908-1909 Bosna'nın İlhakı Krizi. (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

SÜRELİ YAYIN

Akgül Öner, Bilimsel Yöntemlerle Savaşın Nedenlerini Açıklama Yolu Olarak Savaş Çalışmaları Disiplini, yıl 12, sayı 23, s.24. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/158483>,

Arkonaç, S.A. (1998), Psikoloji: Zihin Süreçleri Bilimi, Alfa Yayınları, 2. Baskı, 510s, s.65. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/download/article-file/107639>.

Alkan, N. (2014). Alman Kaynaklarına Göre Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşına Girmesi, The Entrance of the Ottoman Empire in the First World War According to German Sources, Z, Türkmen Ed. 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşını Anlamak (157-178) Harp Akademileri Basımevi, İstanbul.

Arıboğan, D. Ü. (2014). Birinci Dünya Savaşı Öncesi Siyasi Gelişmeler ve Günümüze Etkileri, The Political Situation before First World War and the Present Effects, Z. Türkmen (Ed.). 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşını Anlamak (23-60) İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

İsmail Bakan, İlker Kefe, Kuramsal Açından Algı ve Algı Yönetimi, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 2012, Cilt 2, sayı 1, ss. 19 - 34.

Başkaya, M. (2015). İngiliz Basınına Göre Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı'ndan Çekilişi ve Selanik Antlaşması, Withdrawing Bulgaria from the first World War and Thessaloniki Armistice According to English Press. Akademik İncelemeler Dergisi (Journal of Academic Inquiries), 10/1, 2015 (51-74).

Baykal, B.S. (1948) "Şark Buhranı ve Sabah Gazetesi (1876)" Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 6, Sayı 4. Ankara Eylül-Ekim.

Boekch, K. (2007). Birinci Dünya Savaşı Arifesinde Rusya ve Balkan Devletleri, M, Aydın (Çev.). Türk Dünyası Araştırmaları, 167, 83-104.

Cemgil, A. (1986). Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrası Barış Hareketleri-1. Bilim ve

Sanat, 69, 16-18.

Cemgil, A. (1986). Birinci Dünya Savaşı Öncesi ve Sonrası Barış Hareketleri-2. Bilim ve Sanat, 70, 46-47.

Çeliker, F. (1983). Savaş ve Uluslararası Aktör Sayısının Düşündürdükleri, Stratejik Etüdler Bülteni, 17, 81, 98-100. ISSN:1300-4255.

DOĞU BATI, Düşünce Dergisi, 2. Baskı, YIL:6, Sayı:24, Ağustos, Eylül, Ekim 2003, ISSN:1303-7242, Barışı Olmayan Savaş, Nur Bilge Criss, s.29-55.

DOĞUBATI, Düşünce Dergisi, 2. Baskı, 6, 24, Ağustos, Eylül, Ekim 2003, ISSN:1303-7242, Uluslararası İlişkilerdeki Savaş İncelemelerinde 'Tarih'in Metodolojik Araç Olarak Kullanılmasına Bir Bakış, Erhan Büyükkakıncı, s.83-104.

Doğu-Batı, Düşünce Dergisi, II. Meşrutiyet "100. Yıl", Cilt II, yıl:11, Sayı:46, Ağustos, Eylül, Ekim 2008, ISSN:1303-7242, Tüm Zamanlar İçin Kayrılan Elem: Eski Avrupa Sona Eerken İmparatorluk İçin Direnen Jön Türkler, Altay Cengizer, s.s.33-68.

Doğu-Batı Düşünce Dergisi, II. Meşrutiyet "100. Yıl", II, yıl:11, 46, Ağustos, Eylül, Ekim 2008, ISSN:1303-7242, Jön Türkler ve Emperyalizme Karşı Direnen Gizli Örgütler, Obile Moreau, s.9-24.

Emiroğlu, H. (2007). İkinci Dünya Savaşına Giden Süreçte Küresel ve Bölgesel Aktör-Devlet Davranışlarının Çözümlemesi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi- Journal of Social Sciences ,2007-1,14, 63-89.

Kılıç, S. (2014). Birinci Dünya Savaşına Uzanan Süreçte Türk-Alman Yakınlaşması, Turkish-Germen Affiliation in the Process Leading to the WWI, Z, Türkmen (Ed.). 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşını Anlamak (91-156) İstanbul. Harp Akademileri Basımevi.

Kurubaş, E. (...). Etnik Grup-Devlet İlişkilerinin Sorunsallaşması ve Aktör Tutumlarındaki Açmazlar: Türkiye'deki Kürt Sorunu Örneği. Liberal Düşünce, 13, 50, 19-53.

Ortaylı, İ. (2014). 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti, The WWI at is Centenory and the Ottoman State, Z, Türkmen Ed. 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşını Anlamak (15-21) İstanbul. Harp Akademileri Basımevi.

Özdemir, A. (2014). Petrolün Birinci Dünya Savaşı'ndaki Yeri ve Savaş Sonrası

Düzenlemelere Etkileri, The Role of Oil in the WWI and its Effects on Regulations After the War, Z, Türkmen Ed. 1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşını Anlamak (61-84) İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.

Özer, Mehmet Akif, Bir Modern Yönetim Tekniği olarak Algılama Yönetimi Ve İç Güvenlik Hizmetleri Karadeniz Araştırmaları, Bahar, 2012, 33, 147, 180.

http://www.karam.org.tr/Makaleler/659211216_012%20ozer.pdf.

Singer, J. D. (2006), Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 3, 11, s. 3-24.

Taylor, A. J. P. (1984). Tehlikeli İttifaklar , 1. Dünya Savaşı Üzerine. Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar, 11, 15.

Temel Mehmet, "Trablusgarp Savaşında Osmanlı Devleti ve İtalya Tarafından Savaş Kaçağı İlan edilen Maddeler ve Denizlerde Karşılıklı El Koymalar", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, XXII, sayı. 1.

Yurdusev N., (2007-2008), Analiz Seviyesi ve Analiz Birimi, Bir Ayrım Argümanı, Uluslararası İlişkiler Dergisi, 4, 16, s. 3-19.

<http://www.savasvebaris.com/guc-gecisleri-yaklasimi/>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Tuğba TEKİN
Doğum Yeri ve Yılı : Kırşehir-26.06. 1989
Yabancı Dili :İngilizce
E-posta : ttugba1024@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Yüksek Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD

Yayınlar :

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi (2017)M.Ö 5000-Ms 1967 Arası Dönemde Kudüs'ün El Değiştirmesi, Akademik Bakış Dergisi.60, Mart-Nisan.